

ARA
Antirasistiska Akademien

VARDAGENS ANTIRASISM

Om rörelsens villkor och framväxt i Sverige

ADRIÁN GROGLOPO, MAJSA ALLELIN, DIANA MULINARI, CARLOS DÍAZ (RED.)

VARDAGENS ANTIRASISM

Om rörelsens villkor och framväxt i Sverige

ARA
Antirasistiska Akademien

REDAKTÖRER

Adrián Groglopo

Majsa Allelin

Diana Mulinari

Carlos Díaz

OMSLAGSBILD

”A periodic Voronoi tessellation.” av Lerichard

Creative Commons, Attribution-ShareAlike 3.0 Unported,

CC BY-SA 3.0 (bilden har modifierats)

TRYCK

Printon

ISBN

978-91-87679-99-5

Antirasistiska Akademin

www.antirasistiskaakademin.se

Innehåll

- I Inledning 9
ADRIÁN GROGLOPO, MAJSA ALLELIN, DIANA MULINARI &
CARLOS DÍAZ
- II Antirasistiska Akademiens uppkomst – en historia
om politisk kamp i vetenskapens idéfält 13
ADRIÁN GROGLOPO
- III Några reflektioner om behovet av en rörelse 27
MAJSA ALLELIN
- IV Rasifiering 35
IRENE MOLINA
- V HarLund – Min 40-åriga kamp mot rasism från
Harlem till Lund 43
M. ARTHUR ROBINSON DIAKITÉ
- VI Antirasisterna har förlorat
problemformuleringsprivilegiet 53
KURDO BAKSI

- VII Färdvägar för att vända blicken och skapa alternativ 61
MAY-BRITT ÖHMAN VÁLKAV
- VIII Om svårigheten att vara en antirasistisk forskare
i dagens Sverige 73
TOBIAS HÜBINETTE
- IX Jag kan snart inte andas! 85
HOMEIRA TARI
- X Att minnas siffran 357 – Svenska Universitetet:
Amnesias Akademin 95
DIANA MULINARI
- XI Förändringar och tystnader, utopier och kompromisser –
En reflektion över kampen för migranternas rättigheter 105
MAJA SAGER
- XII Okunskap och fördomar på liv och död 117
AINO GRÖNDAHL
- XIII The big elephant in the room 127
AFRAH NASSER
- XIV Därför har jag dräpt dem genom min muns tal 135
SARA NELSON & JOHANNES ANYURU
- XV Svarta kontaktannonser/Skisser av tröstlöshet 147
FELICIA MULINARI
- XVI Vi möts vid gränsen! 161
FREDRIK APOLLO "DE AZIZI" ASPLUND

- XVII Röster från mellanförskapet – ett decennium av politisk
debatt, skrivande och mobilisering 169
DAPHNE ARBOUZ
- XVIII Begär och möjliga världar 175
FATUMA AWIL & FLORENCIA FERNANDEZ
- XIX Rasismen inom välfärdens ramar 183
PAULA ARACENA
- XX Låt det rätta komma in 193
PAULA CARDOZO
- XXI Ljus i mörkret 201
WUOKKO KNOCKE
- XXII Tillsammans 211
CARLOZ DÍAZ
- XXIII ”Omvänd rasism?” eller, hur makt undviks i diskussioner
om rasism 219
LENA SAWYER
- XXIV Den antirasistiska feminismen 231
DIANA MULINARI
- XXV Den koloniala bumerangen och kulturdiskursen 243
MICHAEL AZAR
- XXVI Den opublicerade debattartikeln och svensk medias
negligering av antirasistisk forskning 257
- Författarpresentation 263

Inledning

VI SKRIVER denna inledning under en tid då fascistiska partier avancerar in i maktens korridorer och gör sig oblygt synliga på gator och torg, både i Sverige och resten av Europa.

Det är år 2015 och Europa har återigen hamnat i ekonomisk och politisk kris. En kris som triggar fram Europas mest reaktionära karaktär: föraktet mot skillnaden. En skillnad som tar sig olika uttryck, ett förakt som kanaliseras på olika sätt, men som historiskt har byggt Europa som politiskt projekt utifrån dess egen koloniala expansion. Europa bygger utifrån kategorin ras sina nationalstater, politiska partier, det civila samhället, ekonomin och politiken.

Det är i synnerhet i tider av kris som grupper, som särskiljer sig från den nationella identiteten, utses till syndabockar. Historiskt sett har Europa åtgärdat detta med olika politiska, ekonomiska och även militära lösningar som spänner mellan fattigdom och förintelse, mellan integration och utvisning, mellan villkorad kärlek och fysiskt våld, mellan underordning och osynliggörande. I allt detta spelar rasismen en central roll. Den avgör hur människor villkoras längs linjen av en rashierarki grundad i kolonialt tänkande och kolonial praxis.

Vi förstår därför rasism som ett institutionaliserat maktsystem som verkar i demokratin genom ekonomiska, politiska, sociala och kulturella relationer. Trots sina individuella undantag upprätthåller och skapar detta maktsystem privilegier och maktpositioner för en grupp som läses som vita och/eller tillhör den nationella

”ras”-identiteten. Det är på så sätt som rasismens ideologi kan socialiseras som ”normal”, genom gruppens utformande av värderingar, attityder, tro och symboler som konstrueras och legitimeras av den politiska och kulturella eliten. Rasism sker på olika nivåer av samhället och i olika sammanhang som på ett komplext sätt interagerar med sexism, heteronormativitet och klassförtryck. Detta innebär inte att rasprivilegier och institutionell rasmakt försvinner för att man tillhör andra underordnade grupper, utan dessa rasprivilegier och institutionell rasmakt graderas längs linjen av kön- och klasshierarkier samt heteronormativa praktiker. Det är maktens koloniala design av sociala relationer.

Historiskt såväl som idag har kollektiva motståndsstrategier vuxit fram för att kämpa mot rasismens samhälleliga organisering och ideologi. I Sverige har dessa strategier bland annat handlat om att ifrågasätta den svenska självbilden som en plats fri från rasism. Denna antologi handlar om den vardagliga men viktiga roll som antirasismen som social rörelse har haft i Sverige. Vi samlar här ett antal texter från olika skribenter som förhoppningsvis hjälper oss att hitta och utveckla strategier som kan svara mot symptom och utfall av historiska och aktuella förtryck.

Boken vänder sig främst till människor som vill ha en social och politisk förändring, människor som tror på solidaritet och jämlikhet, och som fortfarande är politiskt övertygade att en annan värld är möjlig. Vi har utgått från en bredare målgrupp än de verksamma inom det vetenskapliga och kulturella fältet. Antologin inrymmer därför texter av såväl biografisk som historisk, akademisk och poetisk karaktär. Vi hoppas på så sätt också att antologin når en större läsekrets. I en tid där antirasister attackeras, förlöjligas, exkluderas och kriminaliseras vill vi dela med oss deras mänsklighet, deras kluvenhet och sårbarhet och inte minst deras (ofta väldigt olika och diversa) röster.

Den centrala utgångspunkten i antologin är att antirasismen är en politisk identitet, något man gör (politiskt) tillsammans med andra, inte något man *är*. I tider av kriser och konflikter behöver vi förstå vår kamp och vår position i ett historiskt förtryckande

system. Antirasism behöver därför aktivister, både i det öppna och populariserade men också i det vardagliga och mer dolda, det vill säga i arbetet, på gatan, i föreningen, i familjen, i skolan, bland vänner etc. Aktivism innebär att bli en agent av social förändring, att utveckla förmågor som självinsikt och självförtroende, för att kunna medvetet föra den antirasistiska kampen i olika rum och under olika förutsättningar, att kunna förändra rasismens institutionella och ideologiska karaktär, att förändra rasistiska förutsättningar lika mycket på jobbet som inom politiken och bland dina närmaste.

Tonvikten i boken ligger på den antirasistiska rörelsen som ett hem, en arena för skapande av inte enbart gemenskaper och identiteter utan också växande utopier. Till en viss del är antologin riktad till oss själva, vi som kallas antirasister. Vi ville belysa med små och mäktiga berättelse en del av vår egen historia, en historia med tusentals röster och ofta osynliga men extremt modiga vardagshandlingar. Vi ville berätta om nederlag, tråkiga möten och organiserande av demonstrationer som nästan ingen kommer till. Men också om den glädje och stolthet som präglar livet som antirasist.

Antologin är organiserad på följande sätt: Först introduceras en rad berättelse som syftar till att ge en känsla av både kontinuitet och förändring för den antirasistiska kampen i Sverige. Nästa tema sätter fokus på erfarenheter av migration och exil och inte minst erfarenheter av solidaritet med flyktingar inom ramen för *Fortress Europe*. Därefter följer texter som fångar berättelser och analyser från olika organisationer, arbetsplatser och sociala rörelser. Avslutningsvis presenterar vi texter som vittnar om en historia om den antirasistiska kampen på idéernas fält.

Vi hoppas att antologin fungerar för er som den har fungerat för oss. Att ni skrattar och njuter av berättelserna. Vi som har redigerat antologin är helt övertygade om att för att förverkliga visionen av *En annan värld är möjligt* är antirasismen som ide-tradition, social praktik och identitet en nödvändig och vital röst. Vi hoppas att du gör oss sällskap i denna resa.

Antologin har även som ansats att å ena sidan lyfta fram

migrationens kontext och historia och å andra sidan den aktuella platsens historia som vi verkar i. Det är i mötet mellan dessa platser och relationer, mellan dessa två kontexter, som den antirasistiska rörelsens villkor bestäms och där den måste placera sig. Antirasismen är per definition transnationell då den inrymmer kroppsliga och fysiska gränsöverskridanden. Och precis som solidariteten och gemenskapen hos socialismen, feminismen och ekologismen måste bygga på globala premisser, innehar antirasismen i sin mest grundläggande definition en global och anti-nationalistisk utblick.

Vi vill med denna antologi kunna ge utsnitt från rörelsens historia, vilka vi som kollektiv är och hur våra frågor har blivit formade med tiden och i olika rum. Vi vill betona den gemensamma utvecklingen i kampen; att vi trots skilda sammanhang inspireras av och tar spjärn mot varandra, där teori och praktik står som oskiljbara. Kan vi med denna förförståelse tänka oss antirasism som ett hem, där gemenskaper och konflikter utgår som en naturlig del av vardagen?

Göteborg-Malmö-Stockholm

Adrián Groglopo, Majsa Allelin, Diana Mulinari & Carlos Díaz

II

Antirasistiska Akademin *uppkomst*

— EN HISTORIA OM POLITISK KAMP I VETENSKAPENS IDÉFÄLT

Adrián Groglopo

TANKEN MED denna text är att, utifrån den historia som jag har gått igenom i Sverige, berätta om hur Antirasistiska Akademin (ArA) kom till, under vilka sociala och politiska förhållanden denna förening startades och vad det har varit för mening med att upprätthålla den. En förening som å ena sidan står i akademins värld och å andra sidan identifierar sig med den antirasistiska idétraditionen och aktivismen. Jag vill hävda att det finns skäl för en sådan förening, såväl politiska som personliga skäl; att de människor som har organiserat sig i denna förening haft ett politiskt behov i ett Sverige som marginaliserar obekväma röster, särskilt dem som förstås som ”de andra”. Det kan sägas vara ett behov i ett politiskt vakuum, eller kanske i en politisk negligering som uppkommer i rasismens organisering av det som anses viktigt och det som ska marginaliseras.

Alla rörelser och organisationer som motsätter sig makten uppstår från olika sammanhang, nätverk, projekt och vänskaper som till slut konvergerar i olika rörelser eller kanske i mer organiserade former. Den akademiska antirasistiska aktivismen har en historia, eller kanske snarare flera olika historier som konvergerar. Utan tvekan var det pionjärer som Wuokko Knocke (1986) och Alexandra Ålund (1989) i slutet av 1980-talet som var de första att lyfta fram intersektionella och antirasistiska analyser, utan att hamna i beskrivningar av och forskning om ”invandrare”. Vad som lyftes fram i dessa artiklar var maktperspektivet gällande statens och

politikens centrala roll i konstruerandet av diskurser och åtgärder för den invandrade befolkningen i Sverige. Det skulle kunna påstås att de båda öppnade ett utrymme där nya kritiska röster kunde träda fram. Även om de var de första rösterna inom akademien som trängde igenom den kompakta muren av kolonialt tänkande inom svensk forskning, var det först när Alexandra Ålund och Carl-Ulrik Schierup kom ut med boken *Paradoxes of multiculturalism: Essays on Swedish society* (1991) som frågan om statens och politikens ansvar för rasismen i Sverige hamnade på dagordningen. Detta kan sägas vara den första akademiskt antirasistiska och kritiska interventionen som riktades mot Sveriges politiska men även akademiska elit när det gäller ras/etnicitet och dess koppling till makt- och resursfördelning.

Trots denna kraftfulla kritik som riktades mot Sveriges politiska elit fortsatte ökningen av våldsamma rasistiska attacker på migranter och deras barn. Lasermannen (John Ausonius) gjorde entré 1991 och med honom introducerades en av de mest makabra tidsperioderna i modern svensk historia. Denna epok har beskrivits och analyserats mycket väl av journalisten Gellert Tamas i sin bok *Lasermannen – En berättelse om Sverige* (2003). Lasermannen ingick i en social och politisk kontext med ökande öppna rasistiska och nazistiska organisationer, vit maktrörelsen och produktion av vit makt-musik på den nationella och internationella arenan. Ett politiskt rasistiskt parti började även vinna mark: Ny Demokrati växte fram och i valet 1991 vann de en plats i riksdagen genom att förhandla med högerpartierna (förutom Folkpartiet). I detta sammanhang blev den akademiska antirasistiska kritiken av statens och politikens roll i skapandet av rasistiska och diskriminerande strukturer, som förhindrade personer med utländsk bakgrund att delta i samhällslivet på lika villkor, en bortglömd fråga. Mellan 1991 och 1998 förstärktes i stället IMER (Internationell Migration och Etniska Relationer) som ett fält för forskning om migration. IMER bestod framför allt av svenska antropologer och etnologer och fokuserade sin forskning på etniska relationer, migration, medborgarskap, invandrarnas levnadsätt och kulturer samt rasismen

utifrån en förståelse om att den bara handlar om enskilda grupper av våldsamma unga vita män.

Samma år som kvällstidningen *Expressen* kommer ut med sin artikelserie *Svart på vitt* (1993) och sätter upp sina löpsedlar över hela landet med texten "KÖR UT DEM!" (till det vill säga den delen av befolkningen med utländsk bakgrund) får professorerna Anders Lange och Charles Westin på uppdrag av Kulturdepartementet fortsätta leverera attitydundersökningar om invandring och invandrare. Uppdraget ingick i en serie studier som gick tillbaka till 1969, 1981 och 1987 och gick ut på att samla data genom enkätundersökningar från 1 800 slumpvis utvalda svenska medborgare. Denna serie hade varit en av hörnstolparna för regeringens agerande i frågan om invandring och syn på etniska relationer i Sverige. 1994 kom två av de mycket få doktorander med utomeuropeisk bakgrund som fanns i svensk akademi att ifrågasätta denna sorts forskningspolitik och de metodologiska utgångspunkterna för dessa rapporter. Irene Molina och Mekonnen Tesfahuney, båda verksamma på Uppsalas kulturgeografiska institution, publicerade i tidskriften *Invandrare & Minoriteter* en artikel under titeln *Som man frågar får man svar* där de grundligt kritiserade den vetenskapliga rapportserien och menade att den reproducerade bilden av invandring och invandrare på ett stereotypiserande sätt och därmed bidrog till att rasism legitimerades socialt, politiskt och vetenskapligt. Detta skapade stor debatt i delar av den svenska akademiska världen, framför allt bland dem som relaterades till IMER. I samband med denna debatt uppkom nya glimtar av fraktioner i forskarsamhället som inte accepterade eurocentriska och rasistiska perspektiv på forskning. Å andra sidan fanns även de som anslöt sig till nationalistiska strömningar.

Professorn i socialantropologi som var anknuten till IMER, Kajsa Ekholm Friedman, gav 1997 en serie föreläsningar för den nationalistiska organisationen "Folkviljan och massinvandring" i vilka hon argumenterade i en debattartikel att "invandring leder till sönderfall" (DN 1997-05-06). Samma år inbjöd doktoranden Karolina Matti på sociologiska institutionen vid Umeå universitet

sin pojkvän Dan Berner – medarbetare i den nazistiska tidningen Nordland – att föreläsa på universitetet. Föreläsningstiden användes för att förneka förintelsen med uttalanden som ”invandrarna ska skickas hem” (Aftonbladet 1998-06-03). Året efter kommer etnologiprofessor Karl-Olov Arnstberg med sin bok *Svenskar och zigenare* (1998) i vilken han på ett rasistiskt sätt angriper romernas självorganisering (Aftonbladet 1998-08-22). Dessa exempel visar på den nära relation som har existerat mellan den svenska rasismens historia och politiska retorik, och en viss del av forskarsamhället. Det är en nära relation som har funnits sedan 1900-talets början, men inte särskilt mycket i relation till antirasism – utan helt tvärtom.

1990-talet representerar en instabil tid i svensk samhällsforskning. Nya samhällsvetenskapliga doktorander med utländsk bakgrund börjar ta plats och ifrågasätta den rådande hegemoniska idétraditionen. Samtidigt introducerades en ny sorts teoretisk relativism – postmodernism och poststrukturalism – inom samhällsvetenskapen som försvarade det teoretiska arbetet i Sverige i relation till den invandrade befolkningens materiella livsvillkor. Enstaka forskare runt om i landet uppmärksammade den djupa problematik som etnisk diskriminering utgjorde för många migranter i Sverige. Arbetslöshet, sämre ekonomiska resurser, etnisk boendesegregation, våld på migranter med mera stod i fokus för några få forskare. 1998 publicerar sociologen Sten Höglund en av de första forskningsöversikterna om etnisk diskriminering i arbetslivet. Det är under denna tid som även en ny myndighet inrättas för att organisera frågan om integration.

Integrationsverket bildades 1998 med syfte att ge kunskap om hur integrationen skulle organiseras och att stödja kommunernas insatser för nyanlända. Denna myndighet var den som anställde störst andel personer med utländsk bakgrund inom den offentliga sektorn, och även många med utländsk bakgrund var representerade på höga poster inom myndigheten. Det är just under Integrationsverkets tid som frågan om diskriminering och rasism som ett återkommande mönster i samhällslivet börjar få politisk

och social uppmärksamhet. Det finns här två extra ingångar från forskningens sida som lyfter fram och börjar göra anspråk på att en annan sorts forskning är möjlig. Ekonomihistorikern Paulina de los Reyes ger sig in i debatten via Arbetslivsinstitutet med boken *Mångfald och differentiering* (2001) i vilken hon ifrågasätter svensk forskning och samhällsdebatten om ”de andra”. Samma år disputerar den Uppsalabaserade kulturgeografen Katarina Mattsson med sin avhandling *(O)likhetens geografier* (2001) som också tar upp kritiken för forskning om ”de andra” och den rasistiska retorik som många svenska ekonomiforskare och även andra har använt i sina forskningsstudier. Ytterligare en kunskapsöversikt tas fram genom en beställning av Integrationsverket, författad av Paulina de los Reyes och journalisten Mats Wingborg – *Vardagsdiskriminering och rasism i Sverige* (2002) – som kommer att bli utgångspunkten för arbetet mot strukturell diskriminering från verkets sida. Under tiden mellan 1998 och 2001 framkommer i detta fält nya forskare med en förståelse av omvärlden och politiken med utgångspunkt i postkolonialism, poststrukturalism, marxism och en etisk-politisk positionering i förhållande till idéernas kamp. Det är en kamp om definitioner, erfarenheter, teorier och ideologier, och det är under denna tid som den vita feminismen i Sverige kan sägas förlora sitt tolkningsföreträde som universell teori.

Den som ger sig på detta fält är den Lundabaserade sociologen Diana Mulinari som redan 1991 med sin artikel *Tredje världens kvinnor: det andra ”andra könet”* (1991) började uppmärksamma feminismens blindhet i fråga om ras/etnicitet. Hon fortsatte skriva om detta under hela 1990-talet, men det är i samband med publiceringen av *Maktens (o)lika förklädnader* (2002) i en redaktion tillsammans med Irene Molina och Paulina de los Reyes, som frågan om rasism inom svensk feministisk forskning och politik får stor spridning. Detta kan sägas vara den andra viktiga interventionen av antirasistisk karaktär i institutionella rum som dithills exklusivt hade varit för vithetens ideologi.

I ett annat forskningsrum publicerade doktoranden i orientaliska språk vid Stockholms universitet Tobias Hübinette boken *Den*

svenska nationalsocialismen: medlemmar och sympatisörer 1931–45 (2002) som listade alla nazistanhängare i Sverige, och lyfte fram relationen mellan den svenska överklassen och nationalsocialismen. HübINETTE hade också under denna tid börjat ifrågasätta, på sin institution, den koloniala ideologi som är förhärskande inom adoptionsforskning och -praxis. Två år tidigare hade den afroamerikanska-svenska forskaren Lena Sawyer presenterat sin avhandling *Black and Swedish* (2000) om hur rasistiska representationer av afrosvenskar användes som slagträ för skapande av den nationella svenska vita självbilden. Hon kan sägas vara en av de första invandrade forskare i Sverige som vetenskapligt lyfte fram den sårbara och diskriminerande situationen som afrosvenskarna lever på grund av rasism i Sverige.

I allt detta hade Integrationsverket startat både sin forskningsavdelning och sin avdelning för strategiska insatser. Den sistnämnda hade som syfte att stödja och uppmuntra olika samhällsaktörer som kommunerna, andra myndigheter, det civila samhället och även näringslivet att aktivt inkorporera och arbeta från att integration, mångfald och antidiskriminering var viktiga inslag i deras verksamheter och i samhället i stort. Här pågick flera olika projekt. Ett projekt handlade om att besöka landets olika etniska riksorganisationer och lokala etniska föreningar för att ta reda på vad som behövde göras i Sverige för att frågan om integration skulle få genomslag. Detta projekt leddes av Gun Stenhammar och Jose Alberto Díaz och utmynnade i två rapporter med titlarna *Samråd och dialog I och II* (2001/2002). Dessa rapporter visade att det största hindret för integration enligt organisationerna var rasism och diskriminering. Till detta projekt anslöts flera etniska organisationer, myndigheter, studieförbund, fackliga organisationer och politiska partier som tillsammans kom fram till att en viktig åtgärd var att skapa en paraplyorganisation som sammanförde etniska riksorganisationer i kampen mot rasism. Detta kan sägas vara en av de viktiga processerna i skapandet av Centrum mot rasism 2004.

Ett annat projekt, som gick parallellt med *Samråd och dialog*,

hade sitt ursprung i *den nationella handlingsplanen mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering* (2000). Regeringen gav Integrationsverket uppdraget att genomföra projektet. Ett viktigt delprojekt i den nationella handlingsplanen var att bygga upp en nätbaserad kunskapsbank med frågor om rasism och diskriminering som stödverktyg för myndigheter, organisationer, skolor m.m. Denna kunskapsbank – som fick namnet *Sverige mot rasism* – skulle täcka både juridiska verktyg, viktig information till organisationer och myndigheter samt information om forskning gällande rasism och diskriminering. Till detta projekt anställdes flera personer under ledning av Irene Linden och Raouf Ressaissi: Paul Lappalainen, Marcus Lundgren och jag (Adrián Groglopo) var de som satte i gång kunskapsbanken under 2001 och ledde den fram till 2004. Under tiden tillkom flera andra viktiga medarbetare som Ammar Makboul, Meriam Chatty, Omar Nur, Anna Lindström och Veronica Pappadopulos; dessa ingick i gruppen för strategiska insatser gällande strukturell diskriminering. Under denna tid kunde flera olika aktörer sammanföras genom att kontakter skapades över hela landet mellan forskare, myndigheter och det civila samhället. Här var det viktigt att se till att antirasistiska forskare tog plats i olika sammanhang. Vi arrangerade seminarier och möten, startade bokprojekt och referensgrupper m.m. Vi anordnade regelbundna konferenser om rasism och diskriminering så att etniska organisationer kunde delta tillsammans med myndigheter, och forskare kunde lyfta fram sina studier. Det var ett sätt att kunna begreppsliggöra erfarenheter om rasism och diskriminering, att ge ett sociopolitiskt sammanhang i vilket människor kunde prata med varandra om rasism och inte känna sig helt ensamma och galna. Det var ett sätt att starta en dialog med olika politiska partier om frågan om rasism och integration, att se till att även kommunerna fick de kunskaper de behövde om antidiskrimineringsfrågor för att möjliggöra det lokala samarbetet mellan kommuner och etniska organisationer.

Denna mobilisering gjorde att flera forskare med antirasism som forskningsfält började synas i kollektiva former och sammanhang.

Frågan om strukturell diskriminering tog form här, kanaliserades till politiska partier och lyftes fram i det civila samhället. Frågan fick därefter eget liv och utmynnade i två statliga utredningar: den ena leddes av juristen Paul Lappalainen och var tänkt att bli en kunskapsöversikt om strukturell diskriminering. Den andra utredningen startade 2004 med professor Masoud Kamali som utsågs av regeringen till särskild utredare. Den hade en budget på tio miljoner kronor och syftet var att ta fram ny forskning om strukturell diskriminering i Sverige. Paulina de los Reyes arbetade också i utredningens ledning. Jag anställdes som utredningssekreterare och därefter tillkom ytterligare två sekreterare: Marcus Lundgren och Simon Andersson. Socialantropologen Lena Sawyer har också varit nära inblandad i utredningens kärnarbete. Denna utredning föddes ur en konflikt mellan den nya generationen antirasistiska forskare och den etablerade forskargrupp av svenska ekonomer och statsvetare som dittills hade haft hegemoni över frågan om hur etniska relationer i Sverige skulle förstås utifrån den politiska maktens perspektiv. Kampen om tolkningsföreträde i dessa frågor gjorde att integrationsminister Mona Sahlin avsatte den dåvarande Integrationsmaktutredningen som leddes av Anders Westholm, professor i statsvetenskap, och tillsatte en ny utredning - med Kamali som utredare - under namnet *Utredning om makt, integration och strukturell diskriminering*. Flera rasistiska påhopp gjordes mot oss på utredningen från olika håll, från akademiker, politiker och i media, oftast i nära kontakt med borgerliga tankesmedjor. Efter två års arbete hade utredningen tagit fram tretton forskningsrapporter med över hundra forskare inblandade både från Sverige och övriga världen, samt ett slutbetänkande med detaljerade analyser och med över 30 förslag för att motverka strukturell diskriminering i det svenska samhället. Detta blev den tredje största antirasistiska interventionen i Sveriges politiska och forskningsmässiga landskap.

Under den tiden konsoliderades ännu fler antirasistiska forskare och arbetet kom att bli en viktig påverkansfaktor gällande frågor om rasism i många delar av samhället. Dock fanns det många tillfällen då utredningen och några av dess forskare motarbetades.

Tidningar som Dagens Nyheter, Aftonbladet, Svenska Dagbladet och Expressen nekade många gånger publicering av relevant forskning gällande strukturell diskriminering. Ett exempel är en händelse gällande diskriminering på bostadsmarknaden under 2005 som visades på TV4. Denna händelse gjorde att 85 forskare och representanter för olika organisationer skrev under en debattartikel som ingen av nämnda tidningar accepterade. Debattartikeln kan nu efter tio år publiceras i denna antologi (se sista kapitlet). Utredningen avslutades 2006 då det även blev regeringsskifte. I samband med regeringsskiftet vidtogs flera olika borgerliga åtgärder, som t.ex. att negligera tretton forskningsrapporter om diskriminering i Sverige, att stänga Arbetslivsinstitutet, att dela A-kassan från fackligt medlemskap, att lägga ner Integrationsverket, och att snabbt ta bort anslaget till Centrum mot rasism.

Då hade många av de antirasistiska forskarna inte längre något gemensamt institutionellt sammanhang. Den borgerliga regeringen lyckades atomisera inte bara arbetarklassen, utan även många av de akademiker och intellektuella som valde att organiskt relatera till det civila samhället och föra kampen på idéernas fält. Vi befann oss i ett vakuum, ett politiskt vakuum med en försvagad vänster som inte kunde ta frågan om antirasism, en borgerlighet som växte sig starkare med välfärdens nedmontering, och en rasistisk organisation under namnet Sverigedemokraterna som långsamt men säkert började visa sin politiska kraft.

Inom svensk samhällsvetenskap hade många teoretiska förändringar skett tack vare den rörelse av akademiker och tjänstemän/kvinnor som uppstod i perioden före regeringsskiftet 2006. Detta visar på några poäng som är viktiga att ta upp. Den första är denna historiska process, som konvergerade i olika former av organisering mot en politisk identitet som antirasismen, kunde utmana - och till och med ta över under en period - vithetens hegemoniska tolkningsföreträdare. Detta tolkningsföreträdare artikulerades av etablerade forskare som i årtal hade negligerat rasism och genom forskning och institutionell makt legitimerat ett system med ojämlika förhållanden när det gäller ras/etniska

hierarkier i det svenska samhället. Det visar att kampen är möjlig att vinna, men kanske inte att upprätthålla utan institutionella sammanhang som kan agglutinera politiska identiteter. En annan poäng är att sådana rörelser är sårbara inför politiska förändringar om de inte etablerar sig institutionellt och breder ut sig på det politiska fältet, i det civila samhället och i kulturlivet. Och en tredje poäng, som egentligen är en syntes, handlar om nödvändigheten att ta fram långsiktiga strategier som kan leda den antirasistiska politiska kampen ur det förlorande läget. Den akademiska antirasismen behöver konstruera och institutionalisera ett vetenskapligt fält genom till exempel forskarskolor och vetenskapliga tidskrifter. Vi behöver också antirasistiska akademiker som kan jobba med forskningspropositioner i de stora vetenskapsfinansiärerna. Vi behöver sätta i gång med bokförlagskooperativ för att nå en bredare publik.

I detta politiska vakuum under 2006/2007 startade flera av de forskare som varit inblandade i många års antirasistiskt arbete ett nätverk. Nätverket satts igång genom mobilisering inför en konferens - *Rum för Alla 06* - som finansierades av Hyresgästförening och organiserades framför allt av kulturgeografen Juan Velásquez. Syftet med konferensen var att från folkrörelsens håll uppmärksamma etnisk diskriminering och rasism i olika samhällssektorer. I nätverket ingick över hundra forskare från olika lärosäten över hela landet och man träffades under tre tillfällen. Vid det sista tillfället beslutades det att en förening under namnet Antirasistiska Akademin skulle startas, som parallellt med nätverket kunde bli en referent. Det var nödvändigt att utforma någon sorts institutionell förankring, även om detta betydde att det skedde i ideell föreningsform. Antirasistiska Akademin grundades 2007 med avsikt att bekämpa rasism inom akademien och vara ett stödverktyg för andra antirasistiska och etniska organisationer. Flera olika professorer, docenter och lektorer har suttit som ordförande för föreningen, t.ex. Anders Neergaard och Irene Molina som det första ordförandeskapet för ArA. Styrelsen består av forskare. Föreningen har arbetat på olika sätt, genom att

stödja andra forskare med utländsk bakgrund och/eller dem som bedriver en antirasistisk forskning. Denna organisation kom att bestå av en samling av många akademiker och intellektuella som inte fick rum att bedriva vetenskaplig antirasistisk forskning i sina egna akademiska institutioner. Vi behövde bli ett kollektiv för att kunna överleva rasismen och vithetens ideologi inom den svenska akademien och samhället i stort. Det var en sorts antikonformism som agglutinerade en varierande samling akademiker. Det var inte något fall av emotionell eller generationsbetingad antikonformism, utan det var en vetenskaplig antikonformism. Vi omvandlades därmed till intellektuella för en nödvändig social förändring, för att försöka skapa utrymme för kritisk tänkande, och för konstruktionen av ett vetenskaplig tänkande i enlighet med den sociopolitiska och socioekonomiska verklighet som utsatta grupper drabbas av i rasifierade och prekariata processer. Dessa processer har fördjupats och även förvärrats sedan vi startade organisationen, med tanke på den borgerliga regeringens nedmontering av välfärden, krossandet av organiska organiseringar av intellektuella, samt en rasistisk och nazi-influerad politisk organisation som kom in i riksdagen och ser ut att bli det största partiet i Sverige i kommande år.

Idag har vi ett ArA som fortfarande står upp trots olika nederlag. Vi hoppas på bättre tider och nya generationer som kan gå vidare i den antirasistiska idékampen. Vi behöver strategier på kort och lång sikt och framför allt en institutionell etablering som kan generera emancipatorisk forskning tillsammans med våra queera, feministiska, socialistiska och antikapitalistiska antirasistiska kollegor. Det är inte bara att *en annan värld är möjlig*, som många sociala rörelser ropade i Porto Alegre 2001, utan också *en annan akademi är möjlig!* Det har empiriskt bevisats att det går att ta över hegemonin. Det är möjligt: en akademi som bryter med den hegemoniska och aseptiska vetenskapens traditionella kanon. Det är viktigt att börja teoretisera om den sociala och politiska kompromissen, om aktivismen och militansen, och kunna överta neutralitetens värdighet (i dag koopterad av positivistisk och eurocentrisk tolkning), att teoretisera från det solidariska, att forska

för social förändring och i relation med de utsatta. Det är en etisk-politisk positionering på idéernas kampfält. Vi har gett dem en strid. Vi kan ge dem det igen.

Litteratur

de los Reyes, Paulina (2001). *Mångfald och differentiering: diskurs, olikhet och normbildning inom svensk forskning och samhällsdebatt*. Solna: SALTSA.

de los Reyes, Paulina, Molina, Irene & Mulinari, Diana (red.) (2002). *Maktens (o)lika förklädnader: kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige: en festskrift till Wuokko Knocke*. Stockholm: Atlas.

Hübinette, Tobias (2002) *Den svenska nationalsocialismen: medlemmar och sympatisörer 1931-45*. Stockholm: Carlsson.

Höglund, Sten (1998) *Svensk forskning om diskriminering av arbetslivet 1990-1996: En kunskapsöversikt*, Stockholm: Rådet för arbetslivsforskning.

Integrationsverket: *Samråd och dialog 1*, rapport från Integrationsverkets samråd med NGO:er. (2001). Norrköping: Integrationsverket

Integrationsverket: *Samråd och dialog 2*, rapport från Integrationsverkets samråd med NGO:er. (2002). Norrköping: Integrationsverket

Integrationsverket: *Vardagsdiskriminering och rasism i Sverige – En kunskapsöversikt*. (2002) Integrationsverkets rapportserie 2002:13. Norrköping: Integrationsverket.

Knocke, W, Invandrade kvinnor i lönearbete och fack, *Arbetslivscentrum*, Stockholm, 1986.

Knocke, W, Invandrare i arbetslivet, *Invandrare & Minoriteter* nr 3, s 19-21, 1987.

- Lange, Anders & Westin, Charles (1993). *Den mångtydiga toleransen: förhållningssätt till invandring och invandrare 1993*. Stockholm: Centrum för invandringsforskning, Stockholms univ.
- Mattsson, Katarina (2001). *(O)likhetens geografier: marknaden, forskningen och de Andra*. Diss. Uppsala : Univ., 2001
- Molina, Irene & Tesfahunney, Mekonnen (1994). Som man frågar får man svar. *Invandrare & Minoriteter* 2/94.
- Mulinari, Diana (1991). Tredje världens kvinnor: det andra ”andra könet”. *Häften för kritiska studier*. 24(1991):4, s. 51-59
- Nationell handlingsplan mot rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering. Näringsdepartementet. Skr. 2000/2001:59
- Tamas, Geller (2003) *Lasermannen – En berättelse om Sverige*. Stockholm: Ordfront förlag.
- Sawyer, Lena (2000) *Black and Swedish: Racialization and the Cultural Politics of Belonging in Stockholm, Sweden*. Doctoral dissertation. University of Santa Cruz, USA.
- SOU 2005:56. Utredningen om strukturell diskriminering på grund av etnisk eller religiös tillhörighet (2005). *Det blågula glashuset - strukturell diskriminering i Sverige: betänkande*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer
- SOU 2006:79 Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering (2006). *Integrationens svarta bok: agenda för jämlikhet och social sammanhållning: slutbetänkande*. Stockholm: Fritze
- Ålund, A, The Power of Definitions: Immigrant Women and Problem-Centered Ideologies, *Migration*, nr 4:37-55, 1989.
- Ålund, A (1991) *Lilla Juga*. Stockholm: Carlssons.
- Ålund, Alexandra och Schierup, Carl-Ulrik (1991) *Paradoxes of multiculturalism: Essays on Swedish society*. Adershot: Avebury.

III

Några reflektioner om behovet av en rörelse

Majsa Allelin

MED AVSTAMP i antologins nödvändighet kommer jag i detta kapitel reflektera över de villkor och utmaningar vi står inför som antirasister i dagens Sverige. Följande exempel ska inte läsas som en utläggning av antirasismens enda dagordning, utan snarare som aktuella iakttagelser och tankar kring vad rörelsen bland annat står inför. En mångfald av frågor och metoder krävs för att bekämpa dessa orättvisor, ett arbete som ständigt måste vara i rörelse.

Med anledning av den akuta situation som råder i Europa vill jag inleda med att (åter) påminna om att vi lever i en samtid där fascismen ännu en gång är på våldsam frammarsch. Runt om i Europa ser vi upprepningar av de skrämmande tillstånd som enligt självbilden tillhör den mörka historien (som därför också dolts i historiens mörker och därmed inte gjorts upp med på ett grundligare sätt). Denna fascistiska återkomst verkar lika aktivt i Sverige och sätter påtagliga spår i allas vår vardag – om än på olika sätt – oavsett position. För att ta ett exempel; samtidigt som de svenska skolorna år efter år har till uppgift att undervisa elever om det europeiska traumat har samma skolor svårt att hitta politiskt stöd för att enhetligt kunna ta ställning mot den samtida fascistiska rörelsen¹.

¹ Egna initiativ har tagits till flera lokala skoluppror runt om i landet, särskilt under 2014 innan valet, vid planerade besök från SD och andra högerextrema partier. Även andra arbetsplatskampanjer, som initiativet Brandmän mot rasism, har varit slagkraftiga och fått stor spridning till andra yrkesgrupper som anslutit sig till rörelsen (exempelvis Fritidsledare mot rasism, Cafépersonal mot rasism, Vårdpersonal mot rasism, Universitetsanställda mot rasism, Busschaufförer mot rasism, Diakoner mot rasism, Studenter mot rasism osv).

Bisarrt kan tyckas, att man under en och samma skoldag kan skriva prov om andra världskrigets oförlåtighet för att sedan gästas av nynazistiska partier i korridoren. Ett annat exempel är den alltmer inhumana flyktingpolitik som bedrivs i Sverige och Fort Europa, där tusentals människor dödas varje år på Medelhavet eller vid taggtrådar och stängsel som en omedelbar effekt av västvärldens utrikes- och asylpolitik. Den enda katastrof som kan sägas vara mer tragisk är att det tillåts ske, igen och igen. Ytterligare ett uttryck för fascismens strömningar är den inomstatliga människofientlighet som pågår (och som även tidigare pågått) gentemot romer, vars närvaro både i media och i folkmun återkommande rubriceras som vår tids skändligaste kriminalitet, som något slags okontrollerbart intrång i ”vår” nationalstat. Det har rapporterats om otaliga fall av övervåld och förnedring, om spontana såväl som planerade tillslag där både civila, poliser och väktare har varit förövare. Ett annat exempel är den tilltagande islamofobin som i vissa fall inneburit en direkt fara för exempelvis unga kvinnor att ta plats i det offentliga rummet, då det funnits risk för att bli utsatt för direkt och fysiskt våld.

Ovanstående exempel, som alla är uttryck för fascismens mer synliga, direkta våld, måste också placeras i kontexten av det mer dolda och vardagliga våld som rasifierade utsätts för på arbetsmarknaden, bostadsmarknaden och i andra institutionella sammanhang. Till exempel lever över hälften (53,39 %) av alla ensamstående utrikesfödda föräldrar i fattigdom (jämfört med andelen fattiga ensamstående föräldrar födda i Sverige som ligger på 17,8 %)². Ett annat exempel är att du som afrosvensk ”får söka uppemot tre gånger så många jobb för att komma till en anställningsintervju som arbetssökande med majoritetssvenska namn, även med likvärdiga kvalifikationer”³. Eller för att inte tala

² Rädda Barnen, *Barnfattigdom i Sverige. Årsrapport 2014* (siffrorna är dock från 2012)

³ Mångkulturellt Centrum, *Afrofobi. En kunskapsöversikt över afrosvenskars situation i dagens Sverige* (2014)

om den slavliknande exploatering – inte sällan med uteblivna löner – som papperslösa får utstå inom exempelvis städ- och restaurangbranschen. Exempel som dessa gör att vi måste förstå rasismen ihop med den klasspolitik som bedrivs. Detta gäller såväl historiskt som i dagsläget.

För att kunna göra det behöver vi också synliggöra rörelsens relation till den etablerade vänstern (vilket föreliggande antologi delvis gör). Detta synliggörande handlar lika mycket om ett erkännande som det är av strategiska skäl. Och möjligen kräver det även den ordningsföljden. För det första behöver vi erkänna den rörelse som inte alltid har uppmärksamats, det arbete som fått föras vid sidan av, och beklagligt nog inte tillsammans med, delar av den svenska vänstern under flera årtionden. Den mörka historia som Sverige bär på – med sitt koloniala arv, sina starka systematiska regleringar om vilka kroppar som fått fortsätta att produceras och reproduceras under folkhemsbygget, samt de specifika invandringsmönstren med tillhörande asylpolitik – har gett effekt för hur klasspolitiken utformats och hur klasskampens organisering sett ut; den har misslyckats med att solidariserat sig med antirasismen. I stället finner vi otaliga exempel på hur delar av den etablerade vänstern svarat med misstänksamhet och exkludering. Det har funnits en oförmåga och inte sällan ovilja att inkludera och ansluta rasifierade aktivister, inte sällan på grund av en snäv hänvisning till vem som *egentligen* ska vara det frigörande subjektet, och framförallt att arbeta med antirasism som en självklar fråga, jämte klasspolitiken. Det har varit en vit fläck på kartan och inte minst ett historielöst förhållningssätt. Att utesluta antirasismen är att blunda för en central del i hur kapitalismen legitimeras och tar form i dagens Sverige, där personer med utländsk bakgrund är överrepresenterade såväl bland den arbetslösa befolkningen som inom den låginkomsttagande. Vi väntar fortfarande på de lyckade allianserna. På så sätt har det varit ett relativt ensamt arbete under till exempel 80- och 90-talet och de framgångar som trots allt gjordes under denna tid har varit relativt ouppmärksammade.

I dag ser vi däremot en växande rasifierad medelklass som

gör sig både synlig och hörd i olika offentliga sammanhang där främst kulturmedialt verksamma och röster från akademien som i det offentliga samtalet fått stå som representanter för rörelsen. I dag uppmärksammas en större mångfald när det gäller problemformuleringar och krav, och ideologiskt sett ser vi en skala där alltifrån nyliberala till kommunistiska, från poststrukturalistiska till vulgärmarxistiska rasifierade inryms. Det gör att vi inte längre heller kan ta för givet vad som menas med de grundläggande begreppen. Därför är det än mer nödvändigt att bredda och på nytt inventera vad som kan menas med antirasistiskt arbete samt ge utrymme för en vidgad diskussion om *vilka* strider vi tar och *hur* vi tar dem.

Därför är det inte heller utan anledning som vi åter måste ställa oss frågan: vad utgörs rasismen av? Är det en åsikt, en attityd, eller är det materialiserad ojämlikhet och exploatering? Är rasism med andra ord *okunskap* eller är det en sorts social och materiell *relation*? Och är det i så fall något som går att motverka genom opinion och bildning, eller krävs ett upplösande av ojämlika relationer mellan människor som rasifieras efter olika hierarkier?

Att hävda att rasism skulle bygga på eller botten i en okunskap är ett annat sätt att säga att det inte finns några materiella intressen av att sortera människor, att problemet är att vissa inte råkar vara tillräckligt upplysta eller är felinformerade. Detta är att förneka rasistiska intressen och den aktiva politik som sedan länge bedrivits. Även om teori och praktik, och kunskap och handling, går hand i hand och är nödvändiga i allt politiskt förvandlingsarbete räcker det i sista hand inte att vi *vet* att rasismen är orättvis. Konkreta relationer måste trots allt upplösas, och det görs genom omfördelning. I dag uppmärksammas och uppvärderas främst det angreppssätt som innebär opinions- och kunskapsbildning framför det som görs på gatan. Hur ska vi förstå detta? Att det är mer bekvämt att reducera problemet till en symbolisk och textuell nivå? I så fall, bekvämt för vem?

På senare tid har visserligen materiellt platstagande ökat bland rasifierade i svenska institutioner, liksom inom kultursfären, akademien och media. Detta är ett stort framsteg och det tidigare

nämnda opinions- och kunskapsbildande arbete som bedrivs på dessa fronter är viktigt att fortsätta kämpa för. Dels för dess egenvärde i att bryta igenom det glastak som funnits för att nå dessa maktpositioner, dels för att skapa igenkänning och förändra bilden av "invandraren", både för vita och rasifierade, och därmed bygga ett kollektivt erkännande. Samtidigt är det långt ifrån den enda antirasism som faktiskt bedrivs⁴. Att låta antirasismen reduceras till att endast associeras till ett fåtal offentliga profiler riskerar att reifiera och underminera *rörelsen*. Trots det fysiska platstagandet får vi inte glömma vad det är för typ av antirasism som produceras och överhuvudtaget *kan* och *tillåts* samt *uppmannas till* att produceras här. Att befinna sig på arenor som endast låter enskilda individer träda fram, ibland mycket långt ifrån den folkliga och vardagliga antirasismen, gör också att dessa antirasister blir tvungna att förhålla sig till en nyliberal subjektivering. I värsta fall kan denna anpassning bidra till en legitimering till att fortstätta bedriva en borgerlig politik som varken logiskt eller historiskt har varit förenlig med antirasistisk rättvisa. Det ska dock tilläggas att jag i denna fråga syftar på generella tendenser och materiella positioner (så som akademiker (bland annat vi i ARA) och journalister vars karriärer är beroende av "klicks" och citeringar; av att det individuella namnet får uppmärksamhet), snarare än enskilda personer. Till exempel, även om den akademiska positionen ger ett utrymme för problemformulering, samtal och inflytande, exkluderar den samtidigt ofta berättelser som befinner sig i gränslandet mellan det personliga och det professionella, ett mellanrum där rasismen är synnerligen verksam.

Frågorna blir därför: vad betyder antirasistisk framgång i dagens nyliberala samhälle? Vilka effekter får framgången för kampen i stort? Kombinationen av att 1) ett fåtal individer får så pass stort

⁴ Det är för övrigt tacksamt för vita medieinstitutioner att göra mediedrev av kritiserade barnböcker och lyfta fram det som antirasismens huvudkamper och därmed ge sken av antirasismen som "hysterisk" och sedan avfärdande stämpla den som "identitetspolitisk". Klassisk härskarteknik.

utrymme att 2) diskutera utifrån sin materiella horisont, riskerar att osynliggöra och negligera den kollektiva rösten och den praktiska, vardagliga organiseringen. Den osmickrande, osexiga antirasismen som pågår runt om på våra arbetsplatser, i bostadsområden, organisationer och föreningar förtjänar att uppmärksammas.

Till exempel har vi en gräsrotsantirasism och antifascism som dagligen och ideellt delar ut flygblad, värvar folk till demonstrationer och kokar kaffe till möten. Som på olika sätt kämpar med alla de kompromisser och konflikter som uppstår i föreningslivet. För att ta asylrättsaktivism; som koordinerar och styr upp, som tar ledigt från sina jobb för att hjälpa till att sköta kontakten på akutmottagningen, som hittar alternativa tolkar när de ordinarie på Migrationsverket inte fattar, som lånar ut sina lägenheter vid akuta behov till papperslösa familjer, som cyklar fram och tillbaka, tvärs över stan för att hämta och lämna bröd eller kläder som butiker och mer välbärgade skänker bort, som står som mänskliga sköldar och stoppar flygplan vid deportationer. Denna aktivismens infrastruktur, som skapas varje dag utan allmänhetens vetskap, pågår oftast utan något offentligt erkännande. Dess arbete innebär snarare att arbeta i det fördolda, till viss del är det dess premiss. Det är heller ingen överdrift när vi säger att den räddar liv. Det faktum att detta utrymme inte finns på borgerliga arenor, och att det inte är möjligt där, att handlandet måste ske utanför eller står i strid med lönearbetets uppdrag, visar återigen att antirasismen är oförenlig med borgerlig politik, ekonomi och människosyn. Antirasism handlar inte om att orientera sig med ”rätt” begrepp och socialt kapital utan om kollektiv organisering, vänskaper och solidaritet.

Utifrån denna standpunkt, och särskilt med tanke på den tid vi lever i, behöver vi därför ta itu med frågan om ifall antirasism innebär att säkerställa *some blacks on the top* eller om den är en teori om *social rättvisa*? Om svaret är bådadera blir nästa fråga: hur långt går dessa egentligen att förena? Vad som är säkert är: att vara rasifierad innebär att – frivilligt eller ofrivilligt – tillhöra ett samhällspolitiskt kollektiv. Det är inte någon individuell eller unik

position, vilket innebär att svaren och strategierna också måste formuleras som ett kollektivt motsvar.

Det är i skärningen mellan den karriärsdrivna antirasism, som nyliberala institutioner sätter ramarna för, där endast vissa frågor tillåts lyfta fram, och den institutionella vänsterns oförmåga att ta sig an frågan på allvar, som behovet av denna antologi föds, där våra utmaningar ligger.

Tillägg: Ovanstående text skrevs i juli 2015, ett par månader innan vi bevittnade det pan-europeiska aktivistnätverket som mobiliserades nästan över en natt och fick så pass stor medial spridning att det inte kunde undgå någon. Under denna mobilisering har vi fått uppleva en medmänsklighet och ett ihärdigt genomförande av aktioner som vi sällan fått bevittna sedan fascismens nya våg växte fram. Låt oss fortsätta arbeta för att göra detta till den internationella solidaritet vi sedan länge gjort oss redo för. Seize the time.

IV

Rasifiering

Irene Molina

VÅREN 1997 försvarade jag doktorsavhandlingen "Stadens rasifiering – Etnisk boendesegregation i folkhemmet". Begreppet rasifiering hade sedan länge varit känt i diverse internationella sammanhang men bara nämnts sporadiskt i Sverige. Med rasifiering, inspirerad bland andra av Robert Miles (1989), menade jag struktureringen av samhällets institutioner, resurser, makt och privilegier längs föreställningar om ras.¹ Användningen var reserverad för att tala om maktstrukturer – en rasifierad arbetsmarknad (som i Mulinari och Neergaard 2004), eller en rasifierad stad, som ovan – och avsåg inte då att referera till individer, som i "rasifierade personer", en benämning som har blivit alltmer återkommande i svensk debatt om rasism. Många gånger har jag ställt mig frågan huruvida det finns någon väsentlig motsägelse mellan dessa två användningar. Är det problematiskt att flytta fokus från samhällsstrukturer till individer och grupper när man använder begreppet rasifiering? Denna fråga vill jag reflektera över här genom att tänka högt och dela med mig av tankegångar och slutsatser med dig, läsaren.

Först en teoretisk principförklaring som kommer att genomsyra

¹ För en utförligare redogörelse om rasifiering se gärna: Molina, Irene (2005) "Rasifiering. Ett teoretiskt perspektiv i analysen av diskriminering i Sverige". I de los Reyes, Paulina och Masoud Kamali (red.), Bortom Vi och Dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering. SOU 2005:41. Stockholm: Fritzes.

mina ståndpunkter: ras är, som en lång rad forskare tidigare insisterat, en social konstruktion, och lika lite som andra sociala kategorier är den beteckning för något essentiellt, eller naturligt tillstånd. Det finns inga raser! Det som finns är fenotypiska skillnader i hud- och hårfärg, olika längder, olika ansiktsdrag mellan människor, men dessa är inte raser. Rasbegreppet i sig och från början är ett instrument för kolonialism och förtryck, för exploatering och underordnande. Raser i den bemärkelsen har sitt ursprung i den europeiska kolonialismens korståg i Amerika i slutet av 1400-talet.²

Ursprungsbefolkningarna i den amerikanska kontinenten förslavades, massakrerades och exploaterades, och för att legitimera brutaliteten definierade den cartesianska upplysningstraditionen ursprungsbefolkningarna i Amerika som ”de vilda”. Till skillnad från europén (representerad av den vita mannen) och i likhet med oxar och hästar, påstods de vilda sakna själ, intelligens och inlärningsförmåga. En sådan rasistisk konstruktion öppnade för att fortsätta vidare med det koloniala kapitalistiska projektet. Den senare vidareutvecklingen av rasistisk teoribildning med Darwins evolutionsteori och en systematisk uppdelning av världens befolkning i raser satte kronan på verket för den europeiska koloniala ockupationen, som från 1600-talet även kommit att omfatta Asien och Afrika. Idén om raser som i Descartes’ 1600-tal var religiöst (idealistiskt) förankrad, biologiserades och översattes under 1800-talet till grova fenotypiska kategorier. Det var dessa rasistiska kategorier som användes i rasläran från 20- och 30-talen.

När vi hävdar att ras är en social konstruktion baserar vi detta på kunskapen i den samlade genetiska forskningen som exploderade efter andra världskrigets slut och som kompakt och definitivt empiriskt fastställde att raser inte finns i någon biologisk mening.

² Troligen har den västerländska rasismen ännu äldre rötter flera hundra år tidigare i morernas och de kristnas krig från den bysantinska tiden kring 600-talet, men den europeiska kolonialismen startar den process som är historiskt relevant för att förstå de nutida rasifieringsstrukturer som denna text vill uppmärksamma.

Då borde rasismen ha upphört, kan vi tänka. Rasismens objekt "raser" dödades ju! Men just där finns grunden till förståelsen av ras som en social konstruktion. Den konstrueras, den görs, den har gjorts i många hundra år och den görs fortfarande. Den har gjorts och görs för att legitimera dominans och förtryck. Rasen har gjorts och görs för att rättfärdiga profitering på bekostnad av de andras kroppar. Rasen är den kategori som legitimerar överexploatering och den ingår, som Malcolm X konstaterade, i kapitalismens logik; utan rasism skulle kapitalismen inte ha kunnat existera, hävdade han liksom flera andra postkoloniala tänkare. Den dominerande rasistiska ideologin, föreställningar om ras och rastillhörighet, har fått och får än i dag högst påtagliga konsekvenser för individernas liv, både när det handlar om privilegier associerade till vithetens hegemoni och diskriminering och exkludering av dem som definieras som icke vita.

Två konsekvenser är viktiga att lyfta upp så här långt för vårt fortsatta resonemang. 1) rasismen handlar om materialitet, om materiella levnadsvillkor. Rasismen står bakom förklaringen av ras-differentierad arbetslöshet, lönenivåer, tillgång till boende, vård, och utbildning, rätt till staden, med mera. Rasismen står bakom samhällets systemiska våld och som förklaring till polisbrutaliteten i förorterna och den brutala behandlingen av EU- och så kallade papperslösa migranter och flyktingar. Rasismen läses också i rättsväsendets olika behandling av både offer och misstänkta förövare. *Rasismen är alltså inte bara definitioner och idéer, teorier och begrepp. Rasismen dödar!* Och 2) rasismen är djupt rotad i flera hundra års inhuman praxis som gett upphov till både lokala och globala maktförhållanden. Rasismen är, liksom makten själv, föränderlig och lurig. *Rasismen kan därför knappast informeras eller utbildas bort och den antirasistiska kampen måste därför utkämpas på ett politiskt-ideologiskt slagfält!*

Med det ovan förklarade vill jag knyta an till diskussionen om rasifieringsbegreppet på följande sätt: begrepp är onekligen viktiga, men ännu viktigare är den politiska innebörd och den potential som varje begrepp erbjuder, i det här fallet för oss aktiva i kampen

mot rasism. Robert Miles, som inspirerat till användning av rasifieringsbegreppet, har själv i flera sammanhang använt uttrycket "rasifierade migranter" för att undvika benämningen "immigrants" (Miles 1993). Han markerar även på detta sätt att invandrare (migrants) är en konstruerad kategori som har stor betydelse för en artikulation av den rasistiska diskursen om "the migrants", precis på samma sätt som begreppet "invandrare" är centralt för svenska kulturrasistiska diskurser. Även om Miles uttryckligen utgår ifrån att alla oavsett tillskriven hudfärg, svarta som vita, är rasifierade, talar han om rasifierade migranter som ett sätt att försöka ta sig ur de rasifieringsdiskurser som legitimerar den essentialistiska kategorin "immigrants".

Men finns inte det en motsägelse där? Om vi är överens om att vita inte är vita utan rasifierade som vita, och svarta som svarta, asiater som asiater och latinos som latinos, och så vidare, blir det någon skillnad mellan att säga "invandrare" och att prata om "rasifierade personer"? Om vi just ämnar dekonstruera rasismens diskurs genom att lyfta fram rasifieringsmekanismer, rasifierar vi inte oss själva igen genom att kalla oss rasifierade? Reproducerar vi inte maktens rasifierande mekanismer?

I Sverige har begreppet rasifiering trots protester från diverse håll fått allt större fotfäste i både akademiskt och vardagligt språk. Det senare är ett väldigt intressant fenomen då det har drivits fram av aktivister och dess politiska potential har lyfts upp. Och det är just här, i den politiska sprängkraften som användningen av rasifieringsbegreppet bör bedömas.

Generellt står begreppet rasifiering för kategoriseringar, tanke-modeller och associationer som gör rangordningen mellan människor till ett naturligt inslag i såväl sociala relationer som maktstrukturer. Det betyder att fokus ligger på sociala praktiker och konkreta handlingar, men också normer och tillskrivningar som gör föreställningar om ras till effektiva särskiljande mekanismer i den kapitalistiska exploaterings tjänst.

Intrådet av begreppet rasifiering har därmed varit en viktig milstolpe i förståelsen av ojämlikhetsskapandet i samtida samhällen,

inte minst därför att dess grammatiska form (ändelsen *-ering*) indikerar *aktion, process, handling, agens*. Det är något som görs av någon – handling och subjekt. Raskategorisering, rasregistrering, raspolitik, rasdiskriminering, rasistiska stigmatiseringar, etc. utgör alla företeelser som förstås bör utifrån detta perspektiv, det vill säga som sociala praktiker utförda inom ramen för en samhällelig ordning. Detta skifte i fokus på typ av fenomen har flera konsekvenser:

Vem? Om rasifiering är något som görs, måste man ställa sig frågan om hur detta blir till; genom vilka aktörer och med vilka konkreta följder för skilda individer och för hela samhället?

Hur? Det måste finnas särskilda mekanismer inom idéernas fält och i samhällets genomgripande maktstrukturer som möjliggör dessa handlingar; återigen är maktens språk och diskurs viktiga komponenter.

När? Rasifiering utgör inte ett isolerat fenomen utan verkar simultant med andra maktorganiserande strukturer på ett intersektionellt sätt, och på de flesta samhällsområdena.

Vag göra? Det går att påverka processen, förhoppningsvis få den att upphöra, men detta kräver politisk medvetenhet, politisk vilja och politiska handlingar.

Vi kan då kanske enas om att det finns minst två förståelseramar för vad rasifiering betyder, och att det, trots vissa motsägelser, i själva verket inte finns någon motsättning mellan dem, utan snarare kompletterar de varandra som två dimensioner av samma process. Rasifieringsprocesser förutsätter existensen av rasifierade kroppar. Samtidigt är rasifierade subjekt endast begripliga i en kontext där föreställningar om ras är basala element i samhällsinstitutioner och samhällsliv. I den första processen, samhällets rasifiering, delas samhällsinstitutioner och resurser upp i skikt och organiseras hierarkiskt utifrån föreställningar om rasskillnader. Den andra är en process där människorna rasifieras; till exempel uttrycket

rasifierade kvinnor eller rasifierade ungdomar.

Det förefaller därför tämligen meningslöst att försöka fastställa vilken del som förekommer först, alltså rasifiering av människor eller rasifiering av samhällets strukturer. Det intressanta i sammanhanget är vad vi kan göra med hjälp av begreppet. En av de viktiga politiska användningarna är förståelsen av genusrelationer som ett resultat av intersektionella maktförhållanden.

I takt med att både forskningen om rasismen och den antirasistiska aktivismen har intensifierats, har rösterna från den antirasistiska rörelsen multiplicerats. En särskild grupp som har gjort inträde i den offentliga debatten är vad man kan kalla en ny generations feminister. De utgår ifrån ett intersektionellt perspektiv och sätter antirasismen i fronten för sin politiska kamp. Dessa antirasistiska feminister finns inom akademien, men också i kulturlivet, i politiken och i förortsaktivismen. De deltar i debatter och bildar nätverk. De är vita och svarta eller snarare ingetdera, Sverige- eller utlandsfödda. Det viktiga är att dessa grupper av aktivister har gjort begreppen och teorierna till sina och artikulerar en feministisk och antirasistisk kamp som kommit att förändra det politiska landskapet i landet Sverige.

Från sina olika positioner utgår de intersektionella feministerna och antirasisterna ifrån förståelsen att en antirasistisk kamp inte kan artikuleras isolerad från klasskampen och kampen mot patriarkatet. Sexism och rasism är inbyggda delar av den kapitalistiska maktlogiken i det rasifierade samhället. Både rasifiering och patriarkat är alltså beståndsdelar av en rasistisk och sexistisk exploatering av arbetskraften, för vilket det har samlats ansevärda mängder empiriskt belägg.³ Därför kan rasifiering vara en centralt artikulerad ståndpunkt från vilken det är möjligt att förstå makt över huvudet. En antirasistisk kamp måste utgå ifrån den förståelsen.

Oavsett användningsområde och syfte är det därför viktigt att rasifieringsbegreppet inte stryks från den politiska kontexten. De ideologiska ställningstagandena är viktiga såväl för artikuleringen av

³ Se bland annat den 13:e volymen av delbetänkanden plus slutbetänkandet ur Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering (2004-2006).

den feministiska kampen som för en artikulering av de materiella, symboliska och strukturella villkoren för den antirasistiska kampen. Så länge begrepp hjälper till i kampen för rättvisa, vilket begreppet rasifiering (rasifierat, de rasifierade, m.m.) verkligen gör, förblir denna författare dess varma anhängare!

Litteratur

- Malcolm X (1989) *The autobiography of Malcolm X as told to Alex Haley*. Bantam Doubleday Dell Publishing Group.
- Miles, Robert (1989) *Racism*. London: Routledge.
- Miles, Robert (1993) *Racism after race relations*. London: Routledge.
- Molina, Irene (1997) *Stadens rasifiering. Etnisk boendesegregation i folkhemmet*. Doktorsavhandling, Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet, Geografiska regionstudier nr 32.
- Mulinari, Diana och Neergaard, Anders (2004) *Den nya svenska arbetarklassen: rasifierade arbetares kamp inom facket*. Boréa bokförlag.

V

HarLund

– MIN 40-ÅRIGA KAMP MOT RASISM FRÅN HARLEM TILL LUND

M. Arthur Robinson Diakité

JAG ÄR född i New York, USA och kom till Sverige första gången som turist 1968. Jag träffade några skolkamrater som studerade – och därför kom jag snart tillbaka till Lund för att ta en masterexamen. Men resan genom de svenska högskolorna blev lång: fil.kand., fil. mag. och doktorandutbildning i filmvetenskap i Stockholm, sen LL.M. och jur.lic. vid Lunds universitet.

Passionen att bekämpa rasdiskriminering kom från min mor, en stark pan-Africanist med rötter i teorier och verk av Marcus Garvey, WEB Du Bois, Carlos Cooks och Langston Hughes poesi. Hon berättade om den transatlantiska slavhandeln, det amerikanska inbördeskriget, Ku Klux Klan och den kamp för jämlikhet mellan raserna som har härjat i USA sedan dess tillblivelse.

Min far delade inte hennes politiska åsikter och de skilde sig när jag var fem. Hon gifte sig sedan med en nigeriansk journalist och skickade mina syskon och mig att leva med honom. Vi gick i skolan tillsammans med Dr. Nnamdi Azikiwes barn innan han blev Nigerias första president. Politiska ledare besökte ofta vårt hus för vår styvfar var en ledande journalist i landet vid den tidpunkten. Strategier för hans antikoloniala och antirasistiska kamp var en del av middagskonversationerna, och jag tog till mig många av hans idéer, som sedan blev min egen passion för jämställdhet. Efter sex år återvände jag till USA för att leva med min far i New York. Det tog mig några år att hitta min egen politiska identitet i kampen.

I min ungdom i New York arbetade jag inom en

medborgarrättsförening som hette *Haryou Act*. Under tiden där träffade jag Malcolm X, som var vän till min mor, och jag bevistade föreläsningar av Martin Luther King, Stokely Carmichael och några medlemmar av Svarta Pantrarna i stadsdelen Harlem, där jag bodde. Efter en examen i juridik blev jag helt övertygad om att jag ville jobba mot rasism genom att göra dokumentärfilmer. Jag deltog i flera demonstrationer i New York under den tiden och samarbetade med flera Svarta Pantrar i New York. Jag distribuerade deras tidning och gjorde en 35-minuters drama-dokumentärfilm om deras inflytande på unga människor. Den blev senare co-producerad av Sveriges TV2. Dokumentären, som heter *For Personal Reasons*, fick ett pris i Grenoble, Frankrike 1973.

Jag kom tillbaka till Sverige som student i början av 1970-talet och blev bästa vän med en student från Sydafrika som heter Hilmi Desai. Han presenterade mig för sin goda vän från Tunisien, Raouf Ressaissi. Båda han och Hilmi blev som mina bröder. Vi var mycket medvetna och starkt engagerade i de antikoloniala och antirasistiska strömningar som var i rörelse då. Hilmi och Raouf hade även stor kännedom om den amerikanska medborgarrättsrörelsen. Vi läste, lyssnade och blev väl förtrogna med skrifterna och uttalandena från panafrikanska ideologer och teoretiker som Fredrick Douglas, W.E.B. Du Bois, Booker T. Washington, Marcus Garvey, Kwame Nkrumah, Malcolm X, Stokely Carmichael, Martin Luther King, och Walter Rodney. Tillsammans bildade vi en stark kärngrupp bland utländska studenter på Lunds universitet.

På den tiden i Lund fanns det även organiserade rasister som Lars Hulten som ständigt trakasserade utländska studenter. Men Raouf, en brittisk student vid namn David Weston och flera utländska studenter grundade tillsammans vår egen studentförening: *Lunds universitets utländska studentförening* (Lund University Foreign Students Association, eller LUFSA). Jag sattes i föreningens informationskommitté. Vi kämpade mot rasismen inom universitetet och studentlivet, bland annat genom att trycka vår egen tidskrift, och vi demonstrerade för rättvisa och mänskliga rättigheter. Jag kontaktade två tv-producenter på SVT 2 i Malmö,

Gary Engman och Herbert Söderström, och tillsammans gjorde vi en 35-minuters dokumentärfilm om hur utländska studenter behandlades i Lund. Filmen heter *Det osynliga folket* och visades på SVT 1973 och finns i dag på Vimeo.

Mellan 1972 och 1987 gjorde vi så mycket vi kunde för att stärka antirasismen och mångfalden i Lunds kommun och i övriga Sverige. Förutom dokumentären gav vi ut LUFSo's nyhetsbrev, skrev flera tidningsartiklar och började också sända *Radio International*, ett engelskspråkigt radioprogram på Lunds Studentradio. Vi var också med vid grundandet av den första paraplyorganisationen för invandrarföreningar, LISO (Lunds Invandraföreningars Samarbets Organisation) 1976.

1987 bildade jag och en grupp engelsktalande lundabor föreningen *The English International Association of Lund*. Bildandet av föreningen var en motreaktion på att jag och en annan engelsktalande hemspråkslärare förlorade våra jobb och blev ersatta av svensktalande lärare som inte hade engelska som modersmål. Vi skickade till och med ett brev till regeringen och i deras svar beklagade de händelsen djupt men informerade oss om att tillvägagångssättet var tillåtet.

Samma år grundade jag även *The Lundian Magazine* vars syfte var att publicera lokala nyheter och åsikter för lundabor på engelska. Jag började ge studiecirklar med målet att informera om medborgerliga och mänskliga rättigheter och gav flera kurser och studiecirklar om strukturell diskriminering i Sverige.

Under sommaren 1989 assisterade jag Invandrarbyrån i Lund med konsult hjälp och guidade även nyanlända flyktingar på bussturer i Skåne. Under de följande åren sysslade *The English International Association* mer och mer med antirasistiskt arbete.

Sedan *The Lundians* grundande har jag varit ansvarig utgivare och redaktör. Under tidskriftens snart 30-åriga historia har jag publicerat åtskilliga artiklar och rapporter om mänskliga rättigheter och om diskrimineringsfrågor i Sverige. Under min ledning öppnade föreningen ett bibliotek med ett omfattande material om mänskliga rättigheter, och 1991 genomförde vi en undersökning av

röstningsmönster hos invandrare boende i Lund. En överblickande rapport publicerades i *The Lundian* Vol. 4 nr 30.

Sedan 1992 forskar jag i folkrätt vid Raoul Wallenberg-institutet i Lund. Jag tog min LL.M.-examen (*Master of Laws*) 1993 och min juris licentiatexamen inom mänskliga rättigheter (2007) vid Juridiska fakulteten på Lund universitet.

Jag kämpar fortfarande mot rasism på så många sätt jag kan, bland annat genom föreläsningar på skolor och invandrarföreningar och genom att skriva artiklar och göra radioprogram. Jag är även i startgroparna för att göra en serie korta dokumentärklipp och podcasts rörande rasism och i synnerhet afrofobi. 1994 sponsrade *The English International Association* en internationell konferens rörande mänskliga rättigheterna med föreläsare från *African Commission On Human Rights*, FN, europeiska och latin-amerikanska organisationer och en talesperson från en afro-tysk förening som kämpar mot rasism i Tyskland.

Föreningen fortsätter samarbeta med FN och andra internationella organ. 1995 närvarade vi vid FN:s konferens för social utveckling i Köpenhamn som enda svenska NGO. 1996 genomförde jag en föreläsningsturné i gymnasieskolor i Lunds kommun och talade till elever om mänskliga rättigheter, och föreningen påbörjade ett samarbete med Polhemsskolans mediaprogram där vi tog in praktikanter till tidskriftsarbetet på *The Lundian*. Organisationens existens på internet utvecklades och vi hjälpte till med grundandet av en annan förening med namnet *Africana Network* i slutet av 1996. Tillsammans gav vi ut ”1998 års Resursbok över afrikanska organisationer i Sverige”, den första och tyvärr sista gången.

Vi fortsatte under 1997 med att driva en workshop för film och flera seminarier om mångfald i USA och situationen för afrikanska invandrarföreningar i Lund och Malmö. Samma år fick vi *Special Consultant Status* med FN:s ECOSOC i New York och skickade vår egen delegation till flera FN-konferenser i New York. Under samma period startade vi ett antidiskrimineringsprojekt i Lund med stöd av dåvarande Integrationsverket. Syftet var att informera människor om deras rättigheter gällande all sorts diskriminering

och att ta emot klagomål från individer som känt sig diskriminerade i Lund. Vi startade ett samarbete med flera organisationer över hela Skåne-regionen, främst *Raoul Wallenberg Institute for Human Rights and Humanitarian Law* i Lund.

Under 2000 fick vi ett femårsprojekt från Lunds kommun för utgivning av *The Lundian Magazine*. Tidningen fortsatte att publicera information för och om nyanlända och studenter och hur de berör kulturlivet i Lund. Fokus låg speciellt på antirasism och antidiskrimineringsarbete i Sverige, och jag vill tro att vi har varit bidragande till kommunens integrationspolitik. Med stöd av Integrationsverket fick föreningens medlemmar delta i flera konferenser och arbetsgrupper om grundandet av ett antirasistiskt nätverk i Sverige.

Under 2001 deltog jag, i föreningens namn, i Lunds kommuns tvådagarskonferens om mångfald i Hörby med arbetsgrupper som följd. Senare startade vi ett utbildningsprojekt för att informera invandrare om deras rättigheter att rösta i kommunala val.

Med stöd av Mona Sahlin, när hon var Sveriges integrationsminister, deltog jag i FN:s *World Conference Against Racism*, i Durban, Sydafrika (WCAR, 2001). Erfarenheterna från denna konferens påverkade mitt arbete mycket starkt. Det var enormt inspirerande att möta och höra delegater från världens alla hörn berätta om sitt arbete mot diskriminering och rasism. Det gav mig också perspektiv på hur mycket mer arbete som krävdes i kampen mot rasism i Sverige. Vid konferensen fanns endast tio frivilligorganisationer från Sverige, fem som hade människor med invandrarbakgrund i ledningen och fem större svenska organisationer som Rädda Barnen och liknande.

Tyvärr uppstod en schism mellan dessa organisationer gällande konferensens kritik mot Israels behandling av det palestinska folket. De större svenska organisationerna uttalade sig utan att först konsultera de svenska invandrarföreningarna om vår ställning i frågan. Vi blev diskriminerade av våra egna och i slutändan överkörda. Tyvärr tror jag budskapet till de övriga deltagarländerna var att vi svenska frivilligorganisationer inte var seriösa i vår

kamp mot rasism. Hade fler organisationer från Sverige med en rikare etnisk mångfald deltagit, hade troligen resultatet blivit annorlunda. Exempelvis fanns inga representanter från svenska romska frivilligorganisationer. Regeringen hade helt enkelt inte varit tillräckligt bra på att informera svenska invandrarföreningar om WCAR. Men vi som var där såg hur frivilligorganisationer från andra länder hade starkt stöd från sina regeringar vilket inspirerade oss att kräva mer stöd från Sverige i vårt antirasistiska arbete. Det var i Durban idén om ett stort centrum mot rasism i Sverige föddes.

Väl tillbaka i Sverige deltog jag i att starta det antirasistiska center i Stockholm som sedermera blev *Centrum Mot Rasism*, där jag under två år suttit i styrelsen. Organisationen hade för avsikt att introducera effektiva åtgärder för att bekämpa rasdiskriminering i svensk lagstiftning. Under min aktiva tid i CMR deltog jag i förhöret 2008 om Sveriges rapport till CERD i Genève. Jag deltog även i flera mångfaldskonferenser i landet, höll konferenser och gav föreläsningar om strukturell diskriminering i Sverige baserade på *Det blågula glashuset* (SOU 2005:56, Paul Lappalainen, utredare).

Under 2002-2003 fortsatte jag med utbildningsprojektet och utgivning av information i Lunds kommun om mångfald och antidiskriminering. Jag började med radiosändningar via Radio AF till hela kommunen där vi spelade musik och pratade om mångfaldsfrågor. Under det året knöt vi kontakter med mångfaldspersonal vid exempelvis Malmö högskola.

Med stöd av Integrationsverket bildade jag 2004-2005 Antidiskrimineringsbyrån i Lund. Vi hade ett samarbetade med Diskrimineringsombudsmannen (DO) i Stockholm och med flera andra föreningar i Malmö och resten Sverige. Vi hade flera utbildnings- och informationsdagar tillsammans. Under samma tid deltog jag i Forum för Mänskliga Rättigheters MR-dagar i Stockholm och Malmö, och publicerade en handbok om MR i Sverige på engelska med titeln *Your Rights to Protection from Discrimination in Sweden*.

2006 fortsatte jag med föreningens MR-föreläsningar på gymnasieskolor och folkhögskolor i Skåne, deltog i utbildningen

Join-In Projekt i Malmö och Stockholm och även i Forum för Mänskliga Rättigheters MR-dagar vid Malmö högskola. Sedan Ungdomsstyrelsen tog över Integrationsverkets roll som stödorganisation till föreningar har jag varit projektledare för flera projekt och inblandad i andra vars mål varit att bekämpa rasism och rasdiskriminering i Sverige.

Resultat av alla år av arbete i Lund

Som jag ser det, har mina nästan 30 år av aktiviteter i kampen för mångfald och icke-diskriminering i kommunen och hela landet resulterat i att

- 1) allmänheten i Lund är mer öppen för mångfaldsidéer
- 2) politikerna har antagit främjande riktlinjer och program för mångfald och integration
- 3) invånare av utländsk härkomst i Lund är bättre informerade om sina rättigheter gällande diskrimineringsfrågor.

Samtidigt ser jag också några misslyckanden i Lund – och i Sverige över huvud taget. Till exempel har inga starka åtgärder vidtagits av ledningen vid Lunds universitet efter den rasistiska slavhandelsfesten på Hallands Nation 2011. Trots att Jesse Jackson kom till Lund och pratade om och stödde kampen mot rasism har inte universitetsledningen uttalat sig starkt mot exempelvis de studenter som var inblandade i den händelsen. Ledningen ville heller inte stödja de föreningar som aktivt ville arbeta mot rasistiska attityder och beteenden inom universitetet. Det finns en ombudsperson men denna arbetar främst med jämställdhet och likabehandling. Lunds universitet har inte varit mycket bättre när det gäller anställning av akademiker med invandrarbakgrund i administrationen eller fakulteterna. I kommunen har den en gång starka paraplyorganisationen LIFS (Lunds Invandrarföreningars Samarbets Organisation) tyvärr kollapsat och kommunen har vägrat att ta upp frågan om finansiering av en självständig antidiskriminerings-

byrå när Integrationsverket stängde ner 2006.

Trots det som beskrivits ovan och ansträngningarna för att introducera ”effektiva åtgärder” för att förhindra rasdiskriminering i svensk lag har detta bemötts med ett starkt politiskt motstånd från flertalet stora maktinstitutioner; lokala, regionala och nationella myndigheter, fackliga organisationer, domstolar, arbetsgivarorganisationer och politiska partier. De få lagar som har antagits (typ Antidiskrimineringslagen 2008:567) saknar alla hänvisningar till användandet av ”positiv särbehandling” och ordet kvotering existerar helt enkelt inte i diskussioner om hur man skall föra in mångfald i arbetslivet.

Det största felet med Sveriges mångfalds-och integrationsförsök är emellertid, att de flesta diskussioner saknar hänvisningar till kraftfulla åtgärder skapade för att visa *konkreta resultat* i arbetet att motverka ras- och etnisk diskriminering. Det korta förflutna då antagna lagar som förhindrar rasdiskriminering antagits i Sverige är faktiskt fullt av invändningar mot resultatbaserade lagar – vilket är en stark kontrast till de åtgärder som FN:s konventioner föreskriver, och som Sverige har förbundit sig att leva upp till.

Detta strukturella motstånd som finns på många nivåer i samhället, ledde slutligen till stora kompromisser i den nuvarande lagstiftningen. Därför kan vi nu tala öppet om de ekonomiska effekterna av ”islamofobi” och ”afrofobi” i Sveriges misslyckade integrationspolicy. Det enkla svaret här är att det finns en brist på politisk vilja att införa seriösa och positiva antidiskrimineringslagar i Sverige, särskilt när man jämför med Nederländerna, Irland, Belgien och USA. Lokala och nationella politiker inom alla politiska partier i Sverige är tveksamma till att genomdriva kraftfulla antidiskrimineringslagar och en handlingsplan som behövs för att integrera landets marginaliserade etniska minoriteter.

En av de största utmaningarna i kampen för jämlikhet och mänskliga rättigheter i Sverige är att de NGO:er som är verksamma inte vägleds av egna referenser eller historier. De hänvisar helt till den afrikansk-amerikanska historien av medborgarrättsrörelser, och är starkt beroende av svenska statens stöd för löner

och administration. Strikta regler från regeringen tvingar dem att förlita sig på ”projekt”-stöd för att kunna anställa folk med fackliga löner, och de är beroende av ett starkt partipolitiskt stöd för sin lobbyverksamhet. Sådana begränsningar leder till en tävlingsinriktad snarare än kooperativ atmosfär. Den kanske svagaste punkten i det svenska systemet är kravet på en individuell rättvisemodell under straffrättens domän som bygger på bevis på hatbrott för att få en fällande dom. En annan svaghet är beroendet av förlikningar i stället för domstolsbeslut i civila fall och arbetsdiskriminering.

Vad som saknas i det svenska systemet är hänvisning till en grupp rättvisemodeller, där effekterna av diskriminering på särskilda etniska grupper som helhet skulle förbättra situationen för många av dessa grupper, förutom de som söker lösningar inom ramen för den individuella rättvisemodellen. Det faktum att Sverige ännu inte har bekräftat subsahariska afrikaner eller araber från Mellanöstern i listan över minoritetsgrupper i landet försvagar kampen mot rasdiskriminering avsevärt.

Den djupgående orsaken till svårigheterna i kampen mot rasism och diskriminering i Sverige är att landet (och befolkningen) ännu inte fullständigt har kunnat bemöta hur verkligheten ser ut i landet i dag. Det råder bland annat en brist på kunskap om Sveriges roll i Europas koloniala historia och även om Sveriges roll i den transatlantiska slavhandeln. Hur kan man förstå detta? Det enkla svaret här är att det finns en brist på politisk vilja att införa seriösa och positiva åtgärder mot strukturell diskriminering i Sverige idag.

Min framtid i kampen mot rasism i Sverige

Jag planerar att fortsätta kämpa mot rasism och diskriminering. Jag kommer att fortsätta arbeta med andra lokala, regionala och internationella NGO:er samt regionala och internationella övervakningsorgan. Mina planer inkluderar bevakning av svenska FN:s kommittérappporter för mänskliga rättigheter (CERD, CCPR, CESC, ILO m.fl.) och de regionala europeiska verktygen. Och skriva rapporter.

VI

Antirasisterna har förlorat problemformuleringsprivilegiet

Kurdo Baksi

FYRA HÄNDELSER har påverkat mig starkt i mitt Sverige. Låt mig ta dem i kronologisk ordning: Morden på Sveriges statsminister Olof Palme och på den unge antirasisten Ronny Landin, Lasermannens rasistiska attentat mot mörkhåriga svenskar i början av 1990-talet och Sverigedemokraternas entré i Sveriges riksdag i september 2010.

För ett flyktningbarn som jag var mordet på statsminister Olof Palme obehagligt på många sätt: Jag hade flytt med min familj undan förtryck, våld, mord och rasism i Turkiet och fick uppleva ett statsministermord i det lugna, trygga och människovänliga land som jag trodde mig ha kommit till. En statsminister, som bar det antirasistiska budskapet "Rör inte min kompis"-märket på sin kavaj i sin sista valkampanj, mördades på öppen gata i Stockholm.

När sedan också jakten på statsministerns mördare irrade sig in i främlingsfientliga återvändsgränder, där särskilt kurder blev utpekade, så fick det mig att inse att inget land är mer än vad man gör det till. Även Sverige behöver många människors engagemang för att bli så bra som det kan vara.

Nästan fyra månader senare fick jag läsa i tidningarna om ännu ett mord som har satt djupa spår i mitt liv, inte minst mitt yrkesliv. Midsommarafton 1986 misshandlades nämligen den 21-årige Ronny Landin till döds av ett gäng skinnskallar när han och hans två vänner visade civilkurage och ingrep när ett gäng skinnskallar förföljde tre invandrare i de tidiga tonåren.

Vännerna känner sig tvungna att ingripa. Förövaren, en rikskänd nazist såväl då som nu, iförd stövlar med stålbeslag, sparkade på Ronny Landin och dödade honom genom att slå honom i huvudet med en trasig glasflaska.

Det brutala mordet på Ronny Landin vid Nackstabadet i Nynäshamn skakade Sverige, inte minst för att det var det första öppet nazistiska mord som begicks i vårt land.

Jag kommer aldrig glömma Expressens förstasida den där stekheta sommaren: "Ronny 21, dödad när han hjälpte invandrare". Dessa två mord ledde mig in i journalistiken. Hösten 1987 startade jag den antirasistiska tidskriften Svartvitt för att skapa ett debattforum för skribenter som mainstream-media inte lät komma till tals. Samma år grundades även Mångkulturellt Centrum i Botkyrka och SVT började sända TV-programmet Mosaik.

Och redan 1983 fanns Riksförbundet Stoppa i Stockholm. Jag deltog ofta i denna förenings demonstrationer, seminarier och kulturaftnar. Stoppa Rasismen delade dessutom ut Ronny Landin-priset fram till sitt insomnande 1999. Organisationen hade dålig ekonomi, men dess engagerade medlemmar bekämpade rasism och främlingsfientlighet med bestämdhet.

När min tidskrift fyllt fem år, det vill säga 1999, skakades jag tillsammans med hundratusentals svenskar med invandrarbakgrund, av en galning som medierna kallade för Lasermannen som i månader sköt mot mörkhåriga svenskar som hade sina rötter i alltifrån Brasilien till Somalia. Lasermannen John Ausonius spred skräck runt om i Sverige, främst i Stockholm.

Under åren 1991 och 1992 sköt han sammanlagt elva personer med invandrarbakgrund vid olika attentat i Stockholm och Uppsala. En dog och de övriga offren fick skador för livet. 1,3 miljoner svenskar med invandrarbakgrund levde med en konstant oro tills Lasermannen placerades bakom galler och dömdes till livstids fängelse.

Det som många har glömt är hur Sverige som stat och samhälle reagerade mot Lasermannen och hans förfärliga ideologi. Hela Sverige stod upp för alla människors lika värde och agerade på olika

sätt. Mitt sätt att hantera min egen vanmakt och rädsla var att ta ställning och visa Sverige vad alla vi som invandrat gör för det land vi tillsammans är. Under parollen ”Utan invandrare stannar Sverige” var jag med och organiserade den så kallade invandrarstrejken där hundratusentals invandrare la ner arbetet och visade hur många svenska samhällssektorer som skulle stanna utan invandrare, hur ömsesidigt beroende vi är av varandra i ett samhälle. Aktionerna är unika eftersom de kom till stånd i ett samarbete mellan samtliga etniska riksförbund, antirasistiska organisationer, svenska riksdagspartier, fackföreningsrörelsen och arbetsgivarna (SAF). Fastän aktionerna gick ut på att alla svenskar med invandrarbakgrund skulle avstå från att arbeta en dag fick de stöd av stora delar av majoritetssamhället som visade dem solidaritet.

Efter livstidsdomen mot Lasermannen hade jag en dröm: ett långlivat antirasistiskt center i Sverige. I den skiss som jag än i dag sparar hade jag tänkt mig att detta center skulle vila på tre pelare: Demokratiarbete, stöd till rasismens offer och kunskapsbank för medierna.

Den kände antirasisten Stig Wallin blev den förste ordföranden i Centrum mot rasism (CMR) som oftast hade en kompetent styrelse. Dock var organisationens rekryteringspolicy långt ifrån tillfredsställande. Den första verksamhetschefen saknade både erfarenhet av antirasistiskt arbete och kompetens, och sökte sällan samarbetspartner för att genomföra olika idéer och projekt som skulle minska fördomar, främlingsfientlighet och rasism. Att de anställda på centret inte kunde hantera medierna skapade stora problem. Och när de borgerliga tog makten 2006 minskade centrets budget för varje år som gick. I dag finns Centrum mot rasism kvar, men för en tynande tillvaro i tre svenska städer.

Men valnatten 2010 fyllde mig nog ändå med värre känslor än någonsin tidigare. Sedan 1988 hade jag och mina kollegor på Svartvitt och senare Expo följt Sverigedemokraterna (SD) från tiden då de inte ens dolde nazikopplingarna. En del av den råa retoriken har rensats bort sedan dess, men grundtanken – att göra skillnad mellan människor och människor – är densamma. Ändå

erhöll de 339 610 röster 2010! 1988 hade endast 1118 personer röstat på Sverigedemokraterna!

Vad värre var: jag kände inte att jag hade gjort vad jag kunnat för att göra något åt det. Tidskriften Svartvitt var insomnad, och själv hade jag – på journalisters vis – hållit mig undan. Visst hade jag fortsatt att engagera mig i solidaritetsarbete, för Dawit Isaak och jämställdhet. Men den där ödesdigra valnatten förstod jag en sak: Medan antirasister och antirasism inte hade utvecklats organisatoriskt och brottades med dålig ekonomi, hade de rasistiska krafterna blivit allt starkare organisatoriskt, ekonomiskt och medialt.

På valnatten bestämde jag mig för att starta Svartvitt igen. Kampen mot rasism var viktigare än någonsin. Islamofobi, afrofobi, antisemitism, antiziganism och hudrelaterad rasism ökade alltmer i de årliga rapporterna från Brottsförebyggande Rådet (Brå). Det var viktigt för mig att motarbeta SD som ställer grupper mot varandra, och man väjer inte för att ta konflikten om människosyn med Sverigedemokrater.

Exakt 20 år efter Lasermannen dömdes Peter Mangs, som gick under namnet Skånske Lasermannen, för två mord, fyra mordförsök och tre fall av grovt olaga hot. Mangs offer var huvudsakligen personer med invandrabakgrund. Av någon obegriplig anledning blev majoritetssamhällets och de styrandes motstånd mot Skånske Lasermannen knappt synligt. Än mindre bildades folkrörelser mot rasism, intolerans eller Peter Mangs.

Vad hade hänt i Sverige under de gångna 20 åren bortsett från att Sverigedemokraterna tagit plats i riksdagen?

Det är inte så svårt att svara på frågan. För det första har den antirasistiska rörelsen berövats problemformuleringsprivilegiet i det offentliga rummet, inte minst i medierna och Institutionsverige. Medan synen på medmänniskan förändrades sågs utrikes födda inte längre som en tillgång utan som en belastning för det svenska samhället. Under Lasermannens dagar demoniserades främlingshatare, rasister och nazister, medan det nu är invandrare, EU-migranter, asylsökande och tiggare som demoniseras.

För det andra kan det konstateras att det som stämplades som invandrarkritik numera heter invandringskritik och handlar om människor som eventuellt ska söka asyl i vårt land. Debatten handlar sällan om svenskar med invandrarbakgrund som brottas med bostadssegregation, långtidsarbetslöshet, diskriminering, utanförskap och drygt 5 000 hatbrott per år i Sverige. "Etablerade" partier har i princip själva flyttat fokus till en etablerings- eller introduktionspolitik. Vilka krav ska ställas på flyktingar/invandrare? Eller hur snäll ska man vara i förhållande till flyktingar/invandrare?

Samtidigt präglas både högern och vänstern av en oförmåga att sätta fokus på institutionell rasism och de diskriminerande (eller på att motverka diskriminering). Här finns den stora utmaningen, inte bara för antirasisterna utan för alla som vill se en hållbar demokratisk utveckling. Under parollen "hur mycket invandring tål Sverige?" förvandlas integrationsdebatten till en pyttipanna av siffror där antirasisten är dömd att förlora ordstriden.

För det tredje har de främlingsfientligas och rasisternas åsikter och organisationer normaliserats i vårt samhälle. En snabb sökning på ordet "massinvandring" räcker för att förstå mitt resonemang.

De tysta "vänd ryggen mot Åkesson" då, och den stora Kärrtorpsmanifestationen? Nej, dem har jag inte glömt. Jag tycker att det var viktigt att medborgarna visade avsky genom att utnyttja sin demokratiska rättighet i form av protester. Men med facit i hand visar valresultatet den 14 september att det knappast påverkade SDs väljarbas.

Det är inget fel på Kärrtorpsandan, som bör studeras noggrant i den antirasistiska världen, men den stora manifestationen var främst reaktionen mot naziväldet som drabbade några demonstranter dagarna före Kärrtorpsmanifestationen. Och det tog lång tid innan medierna återgav att antirasisterna hade blivit attackerade av nazisterna.

Slutsats?

I dag vinner antidemokratiska budskap terräng hos miljoner väljare i Europa. I fjolårets EU-val röstade 11 procent av väljarkåren på ett främlingsfientligt parti. Rasisterna i Sverige har blivit mycket starka medan antirasister tappat mark. De rasistiska och främlingsfientliga budskapen når allt längre ner i åldrarna. Rasistiska, antisemitiska, islamofoba och afrofoba grupper har på senare tid nått framför allt många ungdomar med sin nätpropaganda. Sverigedemokraternas inkomster är numera miljonbelopp i statsbidrag på såväl riks- som kommunalnivå.

Det som sårar mig är att merparten av det antirasistiska arbetet sköts av icke-statliga organisationer – av folkrörelser och gräsrotsgrupper.

Det som oroar mig är att Sverige är delat ifråga om människosyn: I valurnorna röstade 12,9 procent av väljarkåren på SD medan allt fler uppger i SOM-undersökningar att de är positivt inställda till flyktingar. Inte ens det ökade antalet flyktingar från Syrien och Irak har rubbat den positiva inställningen mot flyktingar. Detta inger mig hopp.

Avslutningsvis vill jag ge några förslag på hur rasism och främlingsfientlighet kan motverkas:

1. Motverka rasismen på internet och i sociala medier.
2. Den antirasistiska rörelsen måste bygga allianser, till exempel med den feministiska rörelsen, folkningsbildningsverksamheten och fackföreningsrörelsen.
3. Ifrågasätt tidigare organisationsformer. Lär av de gamla misstagen.
4. De återkommande och korta antirasistiska kampanjerna som Europaåret mot rasism och Ungdom mot rasism bedriver, bör utvecklas och få tydliga strategier och syften. I dag fordras ett långsiktigt tänkande där resurser och pengar satsas på att bygga permanenta strukturer.

5. Det är dags att skapa ett antirasistiskt institut med en kunskapsbank om intolerans. Förhoppningsvis kan den öka kunskapen om demokrati, integrationens fördelar och jämställdhet. Institutet skulle kunna samarbeta med Forum för Levande historia vad beträffar korrekt och saklig information om rasism, nazism, antisemitism och högerextremism, men bör stå på egna ben.
6. Värdegrundsfrågor bör genomsyra såväl lärarutbildningen som det dagliga skolarbetet.
7. Fackföreningsrörelsen bör förmås att ta mer ansvar i kampen mot intolerans, främlingsfientlighet, nazism och rasism.
8. Regeringen (läs Ungdomsstyrelsen) bör i mycket större omfattning ekonomiskt stödja antirasistiska, interkulturella och etniska organisationer och riksförbund i Sverige.
9. Skapa ekonomiska förutsättningar så att nyhetsgranskande Quick Response (1999-2007) återuppstår.
10. Arbetsgivarorganisationerna måste redovisa sitt mångfaldsprogram för hur svenskar med invandrarbakgrund ska kunna beredas arbete och lika möjligheter på arbetsplatserna.

VII

Färdvägar för att vända blicken och skapa alternativ

May-Britt Öhman Vålkav

Mujtuoh: *Uhtsalub daj belie, Gájka dehkijmh, Substame dállan bijjra ednijmh*

Duv áradíjjá vuoras vuojname, Rubmie lih siluos, Dådna ednijh guhkies viessuome,

Duv vissuome lij avvuone, Gijttuo gájk mujtuoh. Gijttuo balgáb váriene ádtjuome .¹

Sara Ajnnak, 2014

I DENNA artikel reflekterar jag över hur rasism mot samer tagit och fortfarande tar sig konkreta uttryck och hur – med mig själv som exempel – den internaliseras genom tystnad och smärta i våra kroppar. Jag lyfter fram det rasistiska och koloniala tekno-vetenskapliga paradigmet som etablerades med stöd från den svenska statens och vetenskapens arenor – Karolinska institutet, Lunds och Uppsala universitet – som viktiga plattformar och möjliggörare, redan under 1800-talet. Det är ett envist paradigm som möjliggjorde och fortsätter att möjliggöra exploatering och

¹ ”Jag tänker på den tiden, Allt vi gjorde, Berättelserna kring elden, Ditt ansikte såg trött ut, Din kropp var trött, Du hade ett långt liv, Ditt liv var glädjefyllt, Tack för alla minnen, Tack för stigen på fjället”

Sara Ajnnak, Muojtuob, Suojgat, 2014. Spotify, <https://open.spotify.com/track/7L9AZooaqJD8aTn9lQRyLY> (Hämtad 20150402) Översättning från umesamiska av Sara Ajnnak. Publicerad med tillstånd.

utradering av samisk kultur, tradition och i slutändan av samiska kroppar, av samer och de marker och vatten vi lever på och av.

Även om det finns och har funnits god forskning och seriösa icke-samiska forskare som har ifrågasatt kolonisationen, även om det funnits och finns såväl samiska forskare som doktorander, så har ändå forskning om samer och samiskt territorium hitintills till alltför stor del handlat om att beskriva vår kultur för ett oförstående och exotifierande majoritetssamhälle. Forskningstexter fokuserar på problemen, på rasismen och exploateringen och river upp trauman och sår, alltför ofta utan att erbjuda helande. Detta gäller även mina egna texter. Jag söker därför bryta mig ur detta klibbiga nedtryckande skrivsätt samt skriva in stärkande framtidsvisioner, hopp och styrka, glädje och visdom.

Jag använder mig ofta, i mina presentationer och artiklar, av en viktig samisk tradition – jojk. Johan Turi, nordsamisk författare, beskriver i sin bok från 1910 ”Muitalus samiid birra” – om (nord) samers liv, den första boken på samiska av en samisk författare – jojken på följande sätt: ”Sábmelaš láv’loma daddjá juoi’gamin. Dat læ ák’ta muí’tin-goan’sta nubbiid ál’bmuid. Muttomat muí’tet vašis ja muí’tet rákkisvuodain, ja muttomat muí’tet máraštemiin. Ja ad’nujit dat láv’lagat mutton ædnamiin ja el’llin, návdis ja báč’cus, gáddis”.² Översatt till svenska betyder det: ”Samisk sång kallas jojk. Det är ett sätt att minnas andra människor. En del minnas med hat, andra med kärlek, och andra med sorg. Och ibland handlar sådana sånger om hemmamarkerna eller djur, rovdjur, och renen, vildrenen”.³ I jojken är den viktigaste utgångspunkten jaget, ens egen kropp och minne och utifrån detta hur man tolkar landskapet och relationerna till andra. Om det är en person som jojkas, så blir den personen närvarande, och detsamma gäller landskapet, vattnet,

² Johan Turi, *Muitalus samiid birra* (Nyutgåva), 1965.

³ Översättning från nordsamiska till svenska av May-Britt Öhman, med stöd av Turi, *An account of the Sámi [Muitalus samid birra]*, 2011 och assistans av Sara Sara.

älven. Jojken förmedlar kunskap, minne, historia och tradition.⁴ Traditionen har överlevt en lång period av uttraderingsförsök och är nu på stark återväxt, den stärker mig i mitt arbete och dagliga verksamhet.⁵

Jag tar, med hjälp av Sara Ajnnak i den inledande jojken, inspiration av och tackar och hedrar våra föregångare, de som vandrat markerna och stigarna före oss.

*Fram till etablerandet av den koloniala svenska nationsstaten med Gustav Vasa var samer en självklar del av makteliten.*⁶ "Sameh" – eller i försvenskad form "samer" – är vårt eget namn på oss själva, det betyder i princip de människor som bor i Sábmme, Samernas land. Ordet "samer" återfinns belagt i dokument från 1200- och 1300-talen, men är med största säkerhet mycket äldre än så.⁷ Skogssamisk historia och kultur – och inte minst utbytet med svensk kultur – sedan tvåtusen år tillbaka finns dokumenterad genom arkeologiska studier och i senare tider genom historisk respektive etnografisk forskning och inventering.⁸ Det var i och med skapandet av nationalstaten Sverige på 1500-talet som en aggressiv kolonisation av samiska territorier och samers kroppar inleddes och maktbalansen försköts. Axel Oxenstierna, rikskansler mellan 1612 och 1654, såg de norra territorierna som en självklar koloni för naturresursexploatering, och ska ha uttalat: "I Norrland

⁴ H Gaski, "The Secretive Text. Yoik Lyrics as Literature and Tradition" i *Sami Folkloristics*, eds. Pentikäinen et al., 2000; K Stoor, *Juoiganmuitalusat – jojkberättelser*, 2007.

⁵ M L Skaltje, *Luondu juoiggaha*, 2005; *Minsta lilla liv har sin jojk*, 2014; *Juoigan*, EF, 2013.

⁶ I Zachrisson, *Möten i gränsland*, 1997.

⁷ Zachrisson, 1997.

⁸ S-D Hedman, *Boplatser och offerplatser*, 2003; G Larsson, *Ship and society*, 2007; B Marklund, *Det milsvida skogsfolket*, 2015.

hava vi ett Indien”.⁹

Det var dock från tidigt 1800-tal som kolonisationen eskalerade, parallellt med en rasistisk kategorisering och ett utmålade av samer som de primitiva Andra. Detta följdes av en ”lapp-ska-vara-lapp”-politik, där samer utmålades som primitiva, barnsliga, okunniga och där det argumenterades för att vi måste få överförmyndare – lappfogdar. Lappfogdeväsendet, etablerat från 1885 på svenskt-samiskt territorium, var ett kolonialt officersväsende, likt det som fanns i de europeiska kolonierna i Afrika och Indien. 1971 fick det ett mer modernt namn i ”rennäringsenheterna” på de olika länsstyrelserna,¹⁰ men de koloniala principerna kvarstår.

Stöd för denna rasistiska kategorisering gavs genom vetenskaplig forskning och dess institutioner, universiteten. Redan från 1830 inleddes mätningar av samers kroppar. De första mätningarna utfördes av Sven Nilsson (1787-1883), professor i zoologi vid Lunds universitet. Han använde sig av kranier från människor som grävts upp från sina gravar. Detta följdes av många andra forskare; två professorer i anatomi vid Karolinska Institutet, Anders Retzius (1796-1860), och Gustaf von Düben (1822-92). Anders Retzius son, Gustaf Retzius (1842-1919), var en huvudaktör inom den fysiska antropologiska forskningen i Sverige före sekelskiftet 1900 och följde i sin fars fotspår. Som mest fanns 2 200 kranier samlade, varav flera var samiska. Dessa kvarlevor ska till största delen ha förstörts i en brand vid Karolinska institutet 1892.¹¹ Herman

⁹ G. Bärnhielm, *I Norrland hava vi ett Indien: gruvdrift och kolonisation i Lappmarken under 1600-talet*, 1976; L-O Larsson, ”Axel Oxenstierna”, *Nationalencyklopedin*, 2013. <http://www.ne.se/lang/axel-oxenstierna>. (Hämtad 22 juni, 2015)

¹⁰ L Lundmark, *”Lappen är ombytlig, ostadig och obekväm”*, 2002; Patrik Lantto, *Lappväsendet*, 2012.

¹¹ Lundmark, 2002; O Ljungström, *Oscariansk antropologi*, 2004.

Lundborg (1868-1943) drev den rasbiologiska forskningen vidare och var en stark förespråkare för rashygien. Planer för just det Rasbiologiska institutet, som etablerades 1922 efter beslut i Sveriges riksdag, hade funnits sedan början av 1900-talet och diskuterats såväl inom Sverige som internationellt. Lundborg, som påbörjat undersökningar av samer redan 1913, var institutets första chef mellan åren 1922-1935. Institutet bedrev, främst genom Lundborg, undersökningar av den samiska befolkningen i Sverige. Nu var det inte enbart skallarnas form som var av intresse utan hela människan skulle studeras, fotograferas och mätas.

De rasbiologiska kategoriseringarna från mitten av 1800-talet fyllde funktionen att definiera samer som en "primitiv" ras och underlätta kontrollen av samer för naturresursexploatering av det samiska territoriet.¹²

De rasbiologiska undersökningarna har en direkt parallell till kolonisationen av Afrika och Asien. Hjalmar Lundbohm var den förste disponenten för det statligt ägda och drivna gruvbolaget Luossavaara-Kiirunavaara AB (LKAB) vid exploateringen i Giron – Kiruna – från 1898, och har länge framhållits som "samernas vän". Curt Persson har dock visat på hur Lundbohm upplät sina nätverk och bidrog med pengar från gruvnäringen till finansieringen av rasbiologisk verksamhet på samer och tornedalingar i området.¹³

Det är högst troligt att de flesta samiska och tornedalska släkter har någon eller flera av de sina på bild i Rasbiologiska institutets bildsamlingar. Själv mötte jag mina släktingars blick år 2008, då jag på Nordiska museets hemsida återfann bilder på min morfars farmors syster Stina Larsdotter Rim och hennes make Johan Svensk.

¹⁴ De hade mött och fotograferats av Lotten von Düben – hustru

¹² Lundmark, 2002.

¹³ C Persson, *På disponentens tid: Hjalmar Lundbohms syn på samer och tornedalingar*, 2011.

¹⁴ Nordiska museet "Foto Lotten von Düben" Stina Larsdotter Rim, Johan Svensk <http://webbplatser.nordiskamuseet.se/lvd/album/44-45.htm>

och medarbetare till ovan nämnde Gustaf von Düben – år 1868 vid Ligga, Norrälven – Luleälven, där det sedan 1970-talet finns ett vattenkraftverk och damm.¹⁵ Det var ett intressant möte, att se själva bilderna; som att träffa dem, möta deras starka uppfordrande blick, de som gått stigarna före mig. Men, bilderna som togs för så länge sedan omgavs nu på Nordiska museets hemsida av en text, författad år 2008, som reducerade mina släktingar till viljelösa och passiva offer. Glädjen jag kände när jag först mötte deras blick övergick väldigt snabbt till en chock som länge lämnat mig tyst och andlös. Det har tagit flera år, fram till nu, för att jag ska börja kunna formulera och opponera mig.

Vid Uppsala universitet, där jag själv är verksam som forskare sedan 2008, förvaras de omkring 12 000 bilder som togs inom det Rasbiologiska institutets verksamhet. 1958 upphörde det Rasbiologiska institutet, men dess verksamhet övergick till "Institutionen för medicinsk genetik" och knöts till Uppsala universitet. Bilder ur arkivet kan ses via databasen Bildsök, fritt på internet.¹⁶ Det är omkring 400 bilder som nu finns publicerade på detta sätt. Omkring 40 album av de totalt 105 albumen på Uppsala universitetsbibliotek innehåller fotografier på samer. Det finns fem album med nakenbilder på samer – vuxna och barn. Bilderna på barnen, som tagits i form av rena övergrepp inom en skolföring – nomadskolorna – som redan i sig hade en rasistisk kategorisering av nomadiserande samers barn¹⁷, lyder i dag enbart under offentlighetsprincipen. Det vill

¹⁵ JG Ullenius, *Undersökningsanteckningar rörande skogslappsområden å Lilla Luleälv* båda sidor nedom Jokkmokk, 1932, Norrbottens museum arkiv, F:92. Transkriberade av A Silversparf, 2011.

¹⁶ Bildsök, Uppsala universitetsbibliotek: <http://www.ub.uu.se/sok-och-skriv/bibliotekskataloger/bildsok/> (sökord "Rasbiologiska institutet").

¹⁷ K Huuva, "Reconciliation between the Sámi people and the Church of Sweden: The case of the boarding schools for the children of the nomadic Sámi" at NAISA, Native American and Indigenous Studies Association annual meeting, Washington DC, June 4-6, 2015.

säga, det saknas etiska riktlinjer och restriktioner.¹⁸

*Jag har känt till existensen av detta onämnbara, denna skam, sedan många år, ända sedan jag kom till Uppsala universitet som forskare i december 2008. På vägen från tågstationen i Uppsala till Centrum för genusvetenskap passerar jag nu varje gång den del av biblioteket Carolina Rediviva där bilderna förvaras. Konstnären Katarina Pirak Sikku har gjort viktiga insatser för att lyfta fram de samiska upplevelserna och bidra till helande.*¹⁹

*Det stannar dock inte vid fotografierna. Mina och andra samers förfäders och förmödrars kroppar finns även i lådor som upprätthålls av min arbetsplats, **Museum Gustavianum**, som är ett av Uppsala universitets museer och i dag den plats där en stor del av de mänskliga kvarlevor finns, som samlades in av dåvarande Anatomiska institutionen vid Uppsala universitet, från mitten av 1800-talet till 1920-talet. Anders Sunna, samisk konstnär som tillsammans med Michiel Brouwer gjort utställningen "Maadtoe" om kolonisation av samiskt territorium och rasbiologi (som visades vid Världskulturmuseet i Göteborg, 10 okt 2014 till 15 februari 2015),²⁰ berättar om att de fått kännedom om att det finns hela samiska skelett här.²¹ Jag har inte haft möjlighet, eller kraften, att följa upp detta. Det tar på mig fysiskt. Jag blir knäsvag och får svårt att andas.*

Det finns även samiska kvarlevor – kranier, delar av skelett, hela skelett – vid flera andra institutioner och museer runt om i Sverige. Sedan 2010 har det pågått arbete med identifiering och ett uttalat mål

¹⁸ J Nilsson, *En studie om hanteringen av Rasbiologiska institutets samling och känsligt material vid Uppsala universitet*, 2012. <http://bada.hb.se/handle/2320/11244>

¹⁹ K Pirak Sikku, *Nammaláphán*, Bildmuseet, Umeå, 31/01-20/04 2014.

²⁰ Världskulturmuseernas hemsida, "Maadtoe" <http://www.varldskulturmuseerna.se/varldskulturmuseet/utställningar/utställningsarkiv/maadtoe/> (Hämtad 22 juni 2015)

²¹ A Sunna, föredrag "Kritik eller satir" Luleå, Kulturens Hus, 10 februari, 2015.

ska ha varit repatriering av identifierade samiska kvarlevor.²² Men ännu idag, 2015, har inte en enda samisk kropp återbegravts i Sverige. Uppsala universitet tog 2014 fram etiska riktlinjer för hantering och bevarande av mänskliga kvarlevor. Men i processen efterfrågades inte samiska organisationers åsikter. Inte heller den statliga myndigheten Sametinget, eller dess politiskt valda representanter, fick något som helst inflytande över dessa riktlinjer, som tar en rakt motsatt hållning gentemot den som Sametingets politiskt valda församling enhälligt fastslog i februari 2007: "Uppsala universitets hållning är att undvika återbegravning om så är möjligt".²³

Sametingets krav från 2007 följdes av ytterligare ett försök 2009 då man begärde återbegravning av 12 samiska skelett från Rounala ödekyrkogård.²⁴ Vad gäller hur bilderna och böckerna som producerats inom den rasbiologiska verksamheten ska hanteras på ett etiskt sätt, med samisk samverkan, har frågan hitintills inte lyfts av Sametinget. Det finns dock en Facebookgrupp där frågan diskuteras och det har också skrivits en del artiklar om det som publicerats i samiska medier.²⁵ Själv försöker jag arbeta med förändring inifrån Uppsala universitet. Det finns många som vill förändra. I januari 2015 organiserades ett symposium på temat Åvdåsvásstadus, i samverkan med samiska organisationer samt

²² J Heikki, "Skelettsensation i Uppsala", *Sveriges Radio*, 3 juni 2011, <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2327&artikel=4527401> (Hämtad 22 juni 2015)

²³ Uppsala universitet, Dnr UFV 2014/1374, *Riktlinjer för hantering och bevarande av mänskliga kvarlevor vid Uppsala universitets museer*, Uppsala universitet, 2014, s. 5. http://www.gustavianum.uu.se/digitalAssets/201/201460_3ufv-2014-1374-.pdf (Hämtad 22 juni 2015)

²⁴ Sametinget 2015, *Samiska mänskliga kvarlevor måste återföras*, http://www.sametinget.se/repatriering_samt_Hemstállan_2009-05-08_från_Sametinget_till_Kulturdepartementet_dnr_2009-648 "Begäran om återförande av 12 samiska kranier från Ruonala ödekyrkogård till Sametinget" <http://www.sametinget.se/8952> (Hämtade 22 juni, 2015).

²⁵ Facebookgruppen "Nej till rasbiologiska bilder på lappar, halvappar, tattare, zigenare" startades av Victoria Harnesk i oktober 2013, och har i juni 2015 300 medlemmar.

flera forskningsinstitutioner, och för närvarande arbetar vi med en antologi för att fortsätta helandeprocessen.²⁶

Att återta minnet och att bidra till helande

Som alltför många samiska familjer som försöker leva och överleva i en aggressiv kolonial nationsstat, så dolde min familj sitt samiska arv. Så kom det sig att det var först när jag var 42 år gammal och redan hade disputerat på en doktorsavhandling om vattenkraftsutbyggnad i Tanzania, som jag fick kännedom om vår historia. Jag trodde aldrig att jag skulle skriva om min egen älv, om "Norrland" – som jag numera refererar till som "Sameland", samernas land som en naturlig fortsättning på Götaland och Svealand.²⁷ Men här är jag nu och återtar min historia och formulerar mig om kolonisationen.

Valentin Mudimbes ord, avsedda för att förstå kolonisationen av Afrika och som jag kom i kontakt med när jag i mitt avhandlingsarbete försökte förstå den svenska vattenkraftsexploateringen i Tanzania, fick mig att se min bakgrund, mitt hem, med ny blick.²⁸ Mudimbe talar om den "koloniserande strukturen", som är grunden för kolonial dominans av Afrika: *Dominansen av det fysiska territoriet. Reformeringen av de inföddas sinne. Integrationen av den lokala ekonomin i ett västerländskt ramverk*, en penningekonomi grundad i ett system av påhittade motsatsförhållanden, där det "moderna" ges företräde framför traditionen: "traditionalitet – modernitet", "verbalt– skrivet", "samhällen baserade på jordbruk

²⁶ "Åvdåsvásstádus: Ansvar, avkolonialisering, helande. Ett symposium om rasbiologi, rasism, avbildade samer, samiska kvarlevor och vägar till upprättelse och självförtroende" 21-23 januari, 2015, Uppsala universitet. Länk till videofilmade föredrag: <https://media.medfarm.uu.se/play/kanal/237> Länk till program och bakgrund: <http://www.gender.uu.se/information/?tarContentId=369230> (Hämtade 22 juni, 2015).

²⁷ M-B Öhman, *Julevädno ja mån*, Wormbs & Kaiserfeld (red.) *Med varm hand*, 2015.

²⁸ V Mudimbe, *The Invention of Africa*, 1988.

och traditioner – urban och industriell civilisation”, och ”bytes-handel – högproduktiva ekonomier”.²⁹

Många gånger har jag fått frågor från åhörare vid föreläsningar i Stockholm och Uppsala om det jag återberättar kring konsekvenserna av vattenkraftsutbyggnaden verkligen är sant. Sveriges viktigaste energikälla, Sveriges industriella ryggrad, som så återkommande framhålls som miljövänlig och förnybar, kan den verkligen ha de extremt negativa konsekvenser som jag beskriver? En annan kommentar som ibland dykt upp är att det är ett rimligt pris för en ”miljövänlig” el. Ibland möts jag i min forskargärning av kommentarer som handlar om att jag presenterar misär, negativa konsekvenser och ”finns det inget positivt att berätta om vattenkraftsutbyggnaden”. Mudimbes analys ger mig verktyg att förstå vad kommentarerna handlar om. De befäster föreställningen om att det ”primitiva Sameland” inte har någon annan uppgift än att vara resurs, de bidrar till att tysta all kritik och de rättfärdigar den fortsatta koloniala ockupationen av det samiska territoriet, stött av ett kolonialt teknovetenskapligt paradig.³⁰ Kommentarererna försvarar rätten att fördriva samer, samiska kroppar, att radera ut de samiska kulturerna och traditionerna.

Att vända blicken

Den samiska aktivisten, kulturarbetaren, jojkaren och läraren Karin Stenberg (1884-1969) skrev redan 1920 i *Dat läh mijen situd* – på svenska ”Det är vår vilja” – en bok riktad till Sveriges riksdag, följande angående forskning på samer av icke-samer: ”Svenskar, som resa genom lappmarkerna med hästlass av konserver och huvudet fullproppat med sina egna storhetstankar, utan att kunna vårt språk, utan att kunna följa oss på våra vandringar, i vårt arbete, utan låta sig fraktas som kollin genom bygder, de skriva understödda av staten och enskilda, böcker om oss och vårt liv, som

²⁹ Mudimbe, 4.

³⁰ May-Britt Öhman, *Taming Exotic Beauties*, 2007; Mudimbe, 1988.

hallstämplas såsom 'sanningen om lappen'."³¹

Israel Ruong (1903-86), samisk rättighetsaktivist, politiker, akademiker och professor vid Uppsala universitet, fortsatte med detta ifrågasättande då han 1982 skrev att "samisk historia är skriven av icke-samer om samer för icke-samer".³² Ruong framhöll också betydelsen av att bygga upp en samisk akademisk kår för att få samisk kontroll över forskningen om samer.³³ Det är säkerligen många samer som har disputerat och varit verksamma inom universitetsvärlden, men vi är i dag inte så många som syns och hörs – i Sverige. Det är annorlunda i Norge och Finland. Svensk akademi är nämligen i dag inte en miljö som främjar samiska identitetsuttryck. Nu när jag valt att framhärda i min samiska identitet inom den akademiska sfären, märker jag hur jag brottas med en utifrånblick som det är svårt att förhålla sig till. Den möter mig i olika sammanhang, och den finns även i mitt – som Mudimbe formulerar det – koloniserade sinne, och styr hur jag ser mig själv.

En stor del av den vetenskapliga forskning som bedrivs vid svenska universitet och högskolor utgår från ett exploateringsperspektiv, från ett centrum som lever på Sábmme för sin framgång, ett Sábmme där el, papper och metall hämtas och militära vapen testas utan att ifrågasättas på allvar från den akademiska världen. I dag utbildas varje ny generation studenter och även lärare utan ens grundläggande kunskaper om Sábmme, om samer och samisk historia, kultur och tradition.³⁴ Jag kämpar därför för att vända blicken, för att skapa alternativ. Jag vet att vi kommer att lyckas, vi är många, både nu levande och våra föregångare. Jag hoppas att

³¹ K Stenberg & V Lindholm, *Dat läh mijen situd!: Det är vår vilja!: en vädjan till den svenska nationen från samefolket*, 1920.

³² I Ruong, *Samerna i historien och nutiden*, 1982, 176.

³³ I Ruong, "Samerna, identitet och identitetskriterier", *Nord Nytt*, nr. 11 (1981): 17-32.

³⁴ A L Svalastog, "On teacher education in Sweden", *RE: Mindings*, eds. Gärdebo, Öhman, Maruyama, 2014, 151-169.

övrig antirasistisk kamp kan ta lärdom av samers långa kamp, och genom att se och lyfta fram vår kamp förhoppningsvis lära sig vår historia och nutid, förstå det koloniala rasistiska Sverige och verka för nödvändiga förändringar. Vi samer har alltid funnits här och vi kommer alltid att finnas kvar. Jag jojkar glädje, kärlek och livsresa tillsammans med Sara Ajnnak:

Gieresvuohhta: Váriene vádásjub; Juhka, jávrrie, gájsie, vájja; Muv vájmmuo giersvuohatab dievddá; Dassnie sijdub árruot; Giehtjih muvh tjálmieine; Vuojnh muv ávvuo; Tjuovuoh bálgane; Tjuhkkehdh mujna nástijde vuöllni; Dábdh guktie dálla bikttá; Niegadih báhtije ígien; Vuojnh jábienaígieh vassá; Vardasjh váriene mujna; Juhka, jávrrie, gájsie, vájja; Dábdh guktie vájmuob gieresvuohatab; Divddá Stuorra ávvuo³⁵

³⁵ ”Kärlek: Sitt bredvid mig och beundra utsikten över fjället. Mitt hjärta är fyllt med kärlek, det här är den plats där jag vill leva. Kom med mig på min livsresa. Sitt med mig under stjärnorna. Känn värmen från elden. Dröm framtiden. Se hur årstiderna byter av varandra. Fyll ditt hjärta med kärlek och lycka”. Fritt översatt av May-Britt Öhman, från engelsk stämningstolkning av jojken i cd-omslaget, Sara Ajnnak, *Suojggat*, 2014 (Hämtad 22 juni 2015). <https://open.spotify.com/track/5AuQAX22xXi1rcH3h5TGQV>. Publicerad med tillstånd.

VIII

Om svårigheten att vara en antirasistisk forskare och aktivist i dagens Sverige

Tobias Hübinette

I en anglo-amerikansk kontext är det sedan länge accepterat att både vara forskare och aktivist. I svenska forskarsammanhang är detta dock inte lika accepterat, åtminstone inte längre, och det kan också få oanade konsekvenser för den som väljer att vara det. Denna artikel utgår från egna erfarenheter av att vara en politiskt engagerad forskare och berättar en historia som innehåller avsked, utfrysning och även hot och våld. Jag börjar med att introducera och presentera forskaraktivistpositionen i framför allt den engelsktalande världen och ställer den i relation till situationen inom den svenska högskole- och forskarvärlden för att sedan övergå till att berätta om min egen bakgrund och historia som forskaraktivist.

Att vara forskaraktivist i USA och i Sverige

INOM DEN amerikanska högskolevärlden hittas en position som går under namnet *the scholar-activist* eller forskaraktivisten, och som delvis kan jämföras med den franska kulturvärldens *l'intellectuel public*, den offentlige intellektuelle, i termer av samhällelig och kulturell acceptans och även akademisk respekt. I båda fallen handlar det om forskare och skriftställare vilka medvetet engagerar sig i såväl det akademiska livet som kulturvärlden och samhället i stort genom att diskutera och debattera aktuella frågor och problem, och i många fall också organisera sig och delta i politisk aktivism av olika slag. I de allra flesta fall har de aktivistiska akademikerna

varit liberala eller socialistiska, och varit knutna till en social rörelse såsom arbetarrörelsen, kvinnorrörelsen, den antirasistiska rörelsen eller olika minoritetsrörelser.

Listan över kända personer som intagit denna position, att både vara akademiker och aktivist, är lång med en genealogi som anses gå tillbaka till W.E.B. Du Bois i USA och Émile Zola i Frankrike vilka båda för mer än ett sekel sedan var aktiva antirasister. Listan inkluderar även amerikaner som Angela Davis, Cornel West, Chandra Mohanty, bell hooks, Gloria Anzaldúa och Patricia Hill Collins och fransmän som Jean-Paul Sartre, Simone de Beauvoir, Louis Althusser, Michel Foucault och Julia Kristeva (Drake 2005; Robbins 1990; Wolin 2010). Flera av dessa levde tidvis under jorden, tillbringade tid i fängelse och deltog i radikal gatukamp. Själva idén med att vara akademiker och aktivist handlar förenklat om att använda sig av den ställning i samhället som forskare och intellektuella tilldelas och åtnjuter i egenskap av skapare och spridare av kunskap, och koppla detta privilegium att kunna tala och verka i offentligheten till politiska frågor och sociala rörelser. Generellt har det åtminstone tidigare varit närmast en självklarhet i USA och Frankrike att forskare och intellektuella som står politiskt till vänster också har förväntats vara aktivister.

I USA har de antirasistiska forskaraktivisterna, för att begränsa oss till detta land och denna grupp, under senare tid kommit att förknippas med kampen för införandet och upprätthållandet av så kallade *ethnic studies*, det vill säga undervisning och forskning om minoriteterna i USA som motsvarar svensk och nordisk IMER-forskning (internationell migration och etniska relationer). Kampen för införandet av detta fält på högskolorna i USA var en integrerad del i den svarta amerikanska medborgarrättsrörelsen och i de andra sociala rörelser som växte fram bland minoriteter som latinamerikaner, asiater och ursprungssamerikaner i USA kring 1968, och drevs igenom med hjälp av omfattande forskaraktivism och studentstrejker (Butler & Schmitz 1992; Lowe 1996: 37-59).

När *ethnic studies* under 1980- och 90-talen slutgiltigt institutionaliserades inom den amerikanska forskarvärlden,

och när nya kritiska teorier som feministisk, queer och postkolonial forskning samt kritiska ras- och vithetsstudier introducerades, resulterade detta i det så kallade "campuskriget" vid de amerikanska högskolorna (Jonsson 1993). Campuskriget handlade om alla de utmaningar och allt det motstånd som det amerikanska majoritetssamhället mobiliserade när kvinnors, icke-heterosexuellas och icke-vitas perspektiv började ta alltmer plats inom akademien. Det var dessutom under dessa decennier som de första stora årskullarna av icke-vita studenter började studera på elituniversiteten som tidigare helt dominerades av vita amerikaner. I dag har dock särskilt postkolonial forskning och *ethnic studies* drabbats av en så kallad *backlash* i USA som ett resultat av kriget mot terrorismen och kritiken mot mångkulturalismen, vilket har lett till att postkoloniala forskare har anklagats för att stödja antivästerländska tendenser och attityder och att många *ethnic studies*-institutioner har lagts ned medan forskare som tillhör de båda fälten har tvingats lämna högskolevärlden.

För att nu övergå till den svenska kontexten, så har forskare och intellektuella verkat som aktivister även i Sverige och särskilt gäller detta dem som tillhörde den nya vänstern på 1960- och 70-talen. I dag är dock forskaraktivistpositionen inte lika vanligt företrädd inom den svenska akademien, med undantag för dem som engagerar sig i frågor som är relaterade till så kallade identitetspolitiska rörelser, och som samlar sig kring kategorier som kön, sexualitet, ras och etnicitet snarare än klass. Vad gäller de antirasistiska forskaraktivisterna så är många av dem sedan 2006 organiserade i Antirasistiska akademien där en heterogen samling av forskare och högskoleanknutna som ägnar sig åt IMER-forskning, postkoloniala studier och kritiska ras- och vithetsstudier hittas.

Det finns dock en avgörande skillnad mellan amerikanska *ethnic studies* och svensk IMER-forskning, nämligen det faktum att det förstnämnda forskningsfältet uppstod och växte fram som en integrerad del av en social rörelse bland minoriteterna själva, medan det svenska forskningsområdets uppkomst och framväxt var ett resultat av en statlig migrations- och integrationspolitik

som tog sig uttryck i Invandrarutredningen och Expertgruppen för invandrarforskning på 1970-talet inom vilken IMER-forskningen föddes (Olsson & Rabo 2009; Wigerfelt 2010).

Uppkomsten av amerikanska *ethnic studies* kan i stället snarare jämföras med framväxten och institutionaliseringen av den svenska genusforskningen som bars upp av en social rörelse och en lärar- och forskarkår som numerärt dominerades av kvinnor, till skillnad från IMER-forskningen som redan från början bars upp av infödda svenskar (Liinason 2011). Denna diskrepans inom den svenska IMER-forskningen mellan vilka som forskar och vilka som beforskas i relation till uppkomsten av, och situationen inom, den svenska genusforskningen har Ylva Habel (2008: 49) uppmärksammat i en artikel om svensk vithet där hon påpekar följande: ”Något som skvallrar om vår kollektiva förmåga att bortse från vithetens maktaspekter är att vi accepterar att den svenska vithetskritik och intersektionalitets- och postkoloniala forskning som fått mest spridning skrivs av vita. Inom feministisk och queer-teoretisk forskning skulle det vara omöjligt att godta att män respektive heterosexuella ledde och dominerade dessa fält. Vem som helst skulle ögonblickligen se intressekonflikterna i detta.”

En liknande analys har Stefan Jonsson (2008) argumenterat för i en artikel om hur den svenska diskrimineringsforskningen marginaliserades i samma stund som ett antal forskare som själva hade migrationsbakgrund inträdde inom IMER-fältet och introducerade nya begrepp och perspektiv genom den statliga utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering: ”Bakom denna forskning står ett kosmopolitiskt kollektiv. De har mött det svenska samhällets diskriminering och kan fördjupa förståelsen av hur den fungerar. De har gett avgörande bidrag till det svenska samhällets självförståelse. Det är en bedrift som borde erkännas och välkomnas. Men i stället möttes de av likgiltighet, nedlåtenhet eller värre. Forskarna fick tillfälle att säga något om det svenska samhället. Vad de sade var tydligen något som Sverige inte vill veta om sig självt.” Allt detta har sammantaget inneburit att även om det existerar ett antal IMER-forskningsinstitutioner och centra

runtom vid landets lärosäten så har postkolonial forskning och kritiska ras- och vithetsstudier aldrig kommit att institutionaliseras inom den svenska högskolevärlden till skillnad från exempelvis i Nordamerika, Australien, Storbritannien och Tyskland där sådana institut numera existerar.

Min egen historia som forskaraktivist

Så var kommer jag själv in i allt detta som svensk antirasistisk forskare och aktivist? Jag har en bakgrund som politisk aktivist, som anarkist och antifascist, och ett tidigare yrkesliv inom media med nazism, fascism, rasism och kolonialism som huvudämnen innan jag doktorerade i Koreaforskning (*Korean studies*) vid Stockholms universitet och började forska om frågor som rör Asien och adoption utifrån ett antirasistiskt engagemang. Det är den svenska Asien- och adoptionsforskningen som denna artikel kommer att kretsa kring i första hand. Den berättar om den begränsade möjligheten i Sverige att kunna vara antirasistisk forskare och antirasistisk aktivist på en och samma gång och kanske framför allt hur illa det kan gå för en sådan person som mer eller mindre ensam för en antirasistisk kamp inom ett visst forskningsfält. Artikeln är med andra ord självbiografisk och autoetnografisk i den meningen att jag använder min egen erfarenhet som ett exempel på vad en antirasistisk forskare kan drabbas av inom den svenska högskole- och forskarvärlden, och rör i första hand åren 2001-08 då jag var aktiv inom Asien- och adoptionsforskningen. Idag är jag i första hand engagerad som kritisk ras- och vithetsforskare med en kulturvetenskaplig inriktning och försöker etablera detta fält i en svensk akademisk kontext.

Vid den institution där jag genomgick grund- och forskarutbildningen, Institutionen för orientaliska språk vid Stockholms universitet, pågår undervisning och forskning om Asien och asiatier som geografiskt täcker en mängd olika kulturer, folk och länder från Turkiet i väster till Japan i öster. Under min tid som doktorand i Koreaforskning mellan åren 2001-05 vid denna institution

presenterade och publicerade jag olika texter som kritiserade den svenska Asienforskningen för att vara antikverad, dåligt teoretiskt underbyggd och kolonialt färgad, och jag drev också en kampanj inom universitetet för att försöka få institutionen att byta namn utifrån en postkolonial kritik (Hübinette 2002, 2003b, 2007). Institutionen bytte slutligen sent omsider namn år 2015 och heter idag Institutionen för Asien-, Mellanöstern och Turkietstudier.

Resultatet av mitt antirasistiska engagemang som också tog sig uttryck i kritiska artiklar som problematiserade hur vita svenskar förhåller sig till Asien och asiater även i icke-akademiska sammanhang, blev att jag betraktades som en besvärlig kollega som utmanade en disciplin där flertalet forskare är vita västerlänningar och inte själva asiater (Hübinette 2003c, 2005a, 2005b). Jag publicerade och presenterade också regelbundet vid denna tid texter inom den svenska och nordiska adoptionsforskningen, där jag förfäktade ett kritiskt postkolonialt feministiskt perspektiv som inte precis är det rådande inom en adoptionsforskning som präglas av ett normativt och västcentriskt synsätt där flertalet forskare är vita adoptivföräldrar och få är adopterade (Hübinette 2001, 2003a, 2004). Även inom adoptionsforskningen betraktades jag som en obekväm forskare och debattör vilket spädades på av att jag vid denna tid också deltog i att producera ett flertal uppmärksammade kritiska reportage och dokumentärer om adoption och adopterade vid sidan av mina doktorandstudier.

Det starka motståndet från Asien- och adoptionsforskarna mot mina publikationer och perspektiv gjorde att mina kritiker drog upp mitt tidigare liv som anarkist och antifascist då jag också lagfördes för bland annat aktioner riktade mot nazister och högerextremister, och använde detta faktum som ett bevis på att jag egentligen bara förestod extremism, kriminalitet och terrorism. På samma sätt kom flera av mina tidigare publikationer och dokumentärer inom media att tas upp som exempel på oetisk och oseriös forskning genom att jag framför allt hade ägnat mig åt att gräva upp vilka de svenska högerextremisterna var under mellankrigstiden och delta i avslöjandet av flera prominenta personer som nazister och fascister,

det vill säga det tolkades som att jag inte tog någon hänsyn till barn och släktingar till särskilt sådana högerextremister som tillhört socialgrupp 1 varav många också var forskare.

Min handledare som redan från början var tveksam till att jag blev doktorand på grund av tidigare domar och på grund av en magisteruppsats som kritiserade den svenska och västerländska synen på Korea och koreaner, samt prefekten, dekanen och rektorn liksom flera kollegor vid institutionen kontaktades och uppvaktades regelbundet av ett flertal Asien- och adoptionsrelaterade forskare från Sverige och andra länder, vilka uttryckte en önskan om att stoppa mitt fortsatta publicerande och min kommande avhandling. Både handledare, prefekt och vissa kollegor lärer sig med dessa utan min vetskap, höll möten med dem och kontaktade på eget initiativ ytterligare personer som var kritiska till mig. Alla hade det gemensamt att de uppfattade att jag genom mina texter kränkte, sårade, förnedrade, attackerade och vanhedrade olika grupper och individer i samhället, såsom svenskar tillhörande den övre medelklassen och överklassen med högerextremister i familjen och i släkten, vita västerlänningar som ägnar sig åt och intresserar sig för Asien och asiater, vita män som är gifta med asiatiska kvinnor och vita västerlänningar som adopterar icke-vita barn.

På grund av alla dessa konflikter runt mig vid universitetet figurerade jag även i svensk och utländsk media i bland andra *Svenska Dagbladet*, SVT, *Aftonbladet*, *The Times* och *Le Monde* som varande en "omvänd rasist" och en tidigare dömd "extremist" liksom en oetisk forskare efter att ha publicerat en bok som namngav närmare 30 000 svenska högerextremister. Jag blev utesluten ur det europeiska akademiska sällskapet för Koreaforskare för att ha debatterat offentligt om blandrelationer och utlandsadoptioner; många manliga Asienforskare är gifta med asiatiska kvinnor och många kvinnliga Asienforskare har adopterat asiatiska barn.

Min dåvarande hemsida som låg under institutionens hemsida stängdes ned på rektors begäran efter all negativ medieuppmärksamhet, och Stockholms universitets chefsjurist kallades in för att granska huruvida mina publikationer kunde utgöra

exempel på hets mot folkgrupp, förtal av avliden och ärekränkning. Anmälningar med dessa rubriceringar lämnades in till både Pressombudsmannen (PO), Diskrimineringsombudsmannen (DO) och polisen. Jag blev även ett eget ärende hos dekanen och inom humanistiska fakulteten dit en stor mängd brev inkom som i de allra flesta fall handlade om att jag helt enkelt borde bli avskedad i egenskap av ”omvänd rasist”, ”kriminell” och galen, oetisk och oseriös forskare. De inkommande breven samlades i en särskild mapp tillsammans med mina egna utgående mejl, som utan min vetskap senare offentliggjordes i media vilket mina kritiker kunde ta del av, och jag uppmanades skriftligen av prefekten att sluta delta i offentliga debatter och diskussioner utanför akademien där jag angav att jag var knuten till Stockholms universitet.

Min disputation som ägde rum 2005 blev därför kanske inte förvånande en närmast osannolik tillställning med en fullsatt aula bestående av å ena sidan Asien- och adoptionsforskare, Asien- och adoptionsrelaterade personer, högerextremister, barn och släktingar till nazister samt vita adoptivföräldrar och vita män som lever med asiatiska kvinnor vilka alla ville markera att de tyckte illa om mig, och å andra sidan en stor grupp asiater och adopterade vilka gav mig stöd. Opponenten som kallats in av handledare och prefekt för att underkänna mig fokuserade nästan enbart på mig som person, och disputationen utvecklades till en aggressiv utfrågning och något av en fars med starka reaktioner från publiken inklusive en så kallad extraopponering av en seniorforskare som upprört anklagade mig för ”omvänd rasism”, och efteråt försökte en professor vid Stockholms universitet till och med få min avhandling underkänd retroaktivt.

Några månader efter disputationen sades jag upp från institutionen och universitetet och blev därmed också av med flera forskningsanslag. De forskningsmedel jag slutligen erhöll tillsammans med en annan forskare var dessutom halverade, vilket signalerade att de enbart skulle gå till min medsökande kollega. Det gick hon dock inte med på, utan i stället delade vi på summan. Vid årsskiftet 2006/07 förlade jag min decimerade

del av projektmedlen till Mångkulturellt centrum efter att dussintalet institutioner vid olika högskolor sagt nej till att inhysa mig på grund av ryktena om mig som ackumulerats under doktorandåren vid Stockholms universitet som "omvänd rasist", "kriminell" och "extremist". Jag har därefter av förståeliga skäl successivt lämnat Asien- och adoptionsfrågorna bakom mig, och alltmer profilerat mig som en forskare inom kritiska ras- och vithetsstudier.

År 2007 fortsatte mina problem genom att jag utsattes för en smutskastningskampanj med avsikten att en gång för alla tysta mig och få mig att sluta publicera kritiska artiklar om framför allt adoption. Grova anklagelser riktades mot mig under det året för dåd jag inte varit delaktig i eller hade utfört, och vilka ledde till flera rättegångar. Återigen hängdes jag ut i media såsom varande en "omvänd rasist" och en "terrorist" som sades vara fruktad och föraktad av många både inom och utanför akademien. Under denna period som pågick åren 2007-09 och som resulterade i flera ofrivilliga utlandsvistelser för att undvika att bli misstänkt för olika händelser, blev jag också regelbundet telefonterroriserad. Kollegor på Mångkulturellt centrum erhöll även märkliga telefonsamtal som handlade om mig, och vid ett tillfälle var det mycket nära att jag än en gång blev uthängd i media som en galen och oetisk forskare, något som avstyrdes genom att mina adoptivföräldrar och min forskarkollega ringde redaktionen i fråga.

Avslutning

Så vad kan man då lära av denna märkliga historia som jag här grovt har sammanfattat och som utspelade sig mellan åren 2001-08? För att återknyta till inledningen, så innebär denna min egen erfarenhet åtminstone för mig att jag har lärt mig att möjligheten och potentialen att vara forskare och aktivist och att vara en specifikt antirasistisk forskare är mycket kringskuren i Sverige jämfört med situationen i andra länder, samt att de som är det faktiskt riskerar sådana obehagliga ingredienser som arbetslöshet, övervakning och yttrandeförbud, uthängning och utfrysning,

indragna och uteblivna forskningsmedel och även hot och våld. Även om min egen erfarenhet som antirasistisk forskare måhända är extrem och möjligen också unik i en svensk samtidskontext, så är det min övertygelse att all den kraft och all den energi som många personer inom akademien uppenbarligen har ägnat åt att tysta och stoppa mig emanerar från en svensk högskole- och forskarvärld som ännu inte tillåter att antirasistiska röster och perspektiv uttrycks i offentligheten, särskilt inte när de kommer från representanter för minoriteter som inte tillåts bli sina egna subjekt. Asienforskningen liksom adoptionsforskningen ska helt enkelt fortsätta att domineras av icke-asiatiska och icke-adopterade, det vill säga av vita västerlänningar och vita adoptivföräldrar.

En kompakt mur av vithet, för att tala med Sara Ahmed (2011), försvårar och förhindrar därmed att frågor om vit dominans och vita privilegier diskuteras inom akademien och i offentligheten. Om detta ändå görs mobiliseras ett nätverk av individer och grupper med makt och resurser, som dessutom oftast redan är sammanlänkade från uppväxt- och skolor, studie- och doktorandtid och kanske framför allt via gemensamma sociala sammanhang och släktförbindelser, för att stoppa detta med alla till buds stående medel, allt för att de ska skydda sina egna monopolpositioner och sanningsanspråk, sina egna självpåtagna koloniala projekt och även sina egna självupplevda rättigheter till den lycka och njutning som vithetens fortsatta hegemoni innebär.

Litteratur

- Ahmed, Sarah. 2011. *Vithetens hegemoni*. Stockholm: Tankekraft.
- Banner-Haley, Charles Pete T. 2010. *From Du Bois to Obama. African American intellectuals in the public forum*. Carbondale: Southern Illinois University Press.
- Butler, Johnnella & Betty Schmitz. 1992. "Ethnic studies, women's studies, and multiculturalism". *Change* 24 (1): 36-41.

- Drake, David. 2005. *French intellectuals and politics from the Dreyfus affair to the Occupation*. New York: Palgrave Macmillan.
- Habel, Ylva. 2008. "Whiteness Swedish style". *Slut* 2: 41-51.
- Hübinette, Tobias. 2001. "Barnen från det okända landet". *Orientaliska Studier* 106: 21-38.
- Hübinette, Tobias. 2002. "Orientaler finns inte längre". *Dagens Forskning: Tidning för vetenskap och kultur, teknik och samhälle* 1 (13-14): 54.
- Hübinette, Tobias. 2003a. "Den sista människohandeln". *Arena* 11 (6): 12-17.
- Hübinette, Tobias. 2003b. "O-ordet nere för räkning. Orientalismen före och efter Said", *Känguru: Humanistiska föreningens tidskrift* 9 (1): 4-9.
- Hübinette, Tobias. 2003c. "Varför dras nazister och högerextremister till Asien?". *Orientaliska Studier* 111: 36-48.
- Hübinette, Tobias. 2004. "To be a white Swede, an Oriental stereotype, a non-Western immigrant, an Asian tourist and an ethnic Korean. Some notes on the infelicitous performative of adopted Koreans". *Uri Shinmun* 14 (4): 45-49.
- Hübinette, Tobias. 2005a. "Gulinghatet finns överallt". *Aftonbladet Kultur* 20 maj 2005: 34-35.
- Hübinette, Tobias. 2005b. "Vithetens gula feber". *Mana* 8 (2): 11-12.
- Hübinette, Tobias. 2007. "Svenska kulturstudier och östasienforskning - historien om ett uppskjutet möte". I Bodil Axelsson & Johan Fornäs (red.), *Kulturstudier i Sverige*, 77-91. Lund: Studentlitteratur.
- Jonsson, Stefan. 1993. *De andra. Amerikanska kulturkrig och europeisk rasism*. Stockholm: Norstedts.
- Jonsson, Stefan. 1998. "Blindhet över partigränserna". *Dagens Nyheter Kultur* 2008-05-28: 4-5.

- Liinason, Mia. 2011. *Feminism and the academy. Exploring the politics of institutionalization in gender studies in Sweden*. Lund: Centre for Gender Studies.
- Lowe, Lisa. 1996. *Immigrant acts: On Asian American cultural politics*. Durham: Duke University Press.
- Olsson, Erik & Annika Rabo (red.). 2009 *Vem älskar imerforskning? En jubileumsskrift för CEIFO 2009*. Stockholms universitet: CEIFO.
- Robbins, Bruce (red.). 1990. *Intellectuals: Aesthetics, politics, academics*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Wigerfelt, Anders S. 2010. "Internationell Migration och Etniska Relationer (IMER) etableras vid Malmö högskola." I Anders S. Wigerfelt & Tomas Peterson (red.), *IMER. Möjligheter och gränser. Festskrift till Björn Fryklund*, 11-38. Malmö högskola: Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare.
- Wolin, Richard. 2010. *The wind from the East. French intellectuals, the cultural revolution, and the legacy of the 1960s*. Princeton: Princeton University Press.

IX

Jag kan snart inte andas!

Homeira Tari

DEN FEMTE februari lämnar jag Teheran med en klump i halsen och en djup sorg. Jag skiljer mig från allt jag har vuxit upp med, mina rötter, gator som bär tusen och en goda och onda historier på sina sårade axlar. Jag lämnar den värme som fortfarande värmer mitt hjärta och flyger till en ny, främmande värld. Jag andas djupt in friheten redan på planet, med öppna armar, armar som i 11 år har burit historier om den förlorade kampen, frihetens befrielse och kamrater som jag i tystnad gråtit för. Jag ger upp för att rädda min resterande stolthet och värdighet.

En sen eftermiddag landas jag i Landvetter. Med en naiv och omogen tanke om det nya hemmets frihet tar jag mina första steg på Hisingens våta mark. Jag andas kylan med en behaglig, berusad känsla, och den efterlängtnade drömmen om demokrati, befrielsen från den konservativa regimens förtryck. Men så fort jag får syn på Hisingens små berg fylls ögonen av hemlängtans tårar. Jag börjar leta efter sådant som kännetecknar hemlandet.

Dagen efter åker jag tillsammans med en vän till Skatteverket för att bokföra mig. Vännen hälsar på en dam som tar emot oss. De pratar på och jag tittar på dem som ett blygt, otryggt och osäkert barn. Vännen lämnar en del information om mig till henne och det enda jag hör ifrån damen är ett främmande och konstigt ljud som gör mig ännu mer osäker och orolig. Jag undrar vad det är för problem. Vännen förstår direkt min oro. Hon ler och lugnar mig med att ljudet betyder "japp". När vi går ut andas jag fritt och tryggt igen.

Efter två veckor är jag bokförd och kan söka jobb. Jag söker med hjälp av vännen flera jobb och på kort tid lyckas jag få två tillfälliga jobb: distribuering av tidningarna GP och Arbetartidningen samt korpaketering på fabriken Scan.

Med en lista i handen på helt nya namn och adresser går jag ut i gryningar och lämnar tidningar i brevlådor, orolig att möta en människa utan att kunna säga några ord på svenska eller att få höra en hund som plötslig springer mot en brevlåda. Jag ryser av tanken och ber gud att inget av detta ska ske. Klockan sju på morgonen åker jag till Gamlestaden för det andra jobbet, paketering i fabriken kylrum. Där kan jag andas tryggt då några unga iranier i min ålder kan språket och hjälper mig.

Jag är nöjd för att jag är ekonomiskt oberoende och kan hålla kvar hemlandets självständighetskänsla. Det ideella jordbruksarbetet i barndomstiden och det betalda jobbet på skrädderiet i Teheran har lärt mig mycket.

En solig förmiddag, när fiskmåsarna flyger högt, skraja över vårens ankomst, när tulpanernas vackra ansikten smekas av vindens mjuka händer, möter jag en medelålders man med rufsigt hår på Wieselgrensplatsen. Han går stapplande i slitna kläder, stannar och tittar in i mina stora och ljusa bruna ögon och säger:

– Vilka vackra ögon du har!

Jag ser med ett varmt leende i hans blåa ögon och tackar honom utan att behöva bära skamkänslan, vilket jag skulle ha gjort när jag var i Teheran. Att vara tjej och ha ögonkontakt med en man kunde ofta tolkas som fräckhet eller skamlöshet. Mannen undrar varifrån jag kommer och svaret blir Iran. Han hostar med en slemmig och mörk röst och säger besviket:

– Ett helvete som Sverige och Finland.

Plötslig går den glasklara drömmen om mitt nya hem sönder. Jag får ångest, fortsätter gå och då och då vänder jag mig om och tittar vemodigt på mannens besvikna ansiktsuttryck. Mannens ord fäster sig väldigt fort i huvudet och kommer att betyda mer och mer.

Efter ett tag börjar jag gå på grund-sfi och får ett nytt jobb som personlig assistent åt en funktionshindrad iransk man, några

timmar i veckan. Mannen hjälper mig att bli medlem i det kommunala facket. Efter grund-sfi får jag via arbetsförmedlingen gå på preparandkurs och allmänpreparandkurs som leder till praktik på ett äldreboende och i hemtjänsten.

Medan jag går igenom invandringens tunga process får jag träffar gamla och sjuka människor inom äldreomsorgen utan att veta vad dessa människor har för behov, sjukdomar eller hur jag ska hantera dem. En dag möter jag en tant som varje dag går fram och tillbaka i korridoren med en bild i handen. Hon pratar med sig själv och undrar gråtande om jag vet var hennes son är. Jag blir ledsen och sörjer med henne. Många gamla människor jag möter är i liknande situationer, jag undrar hur de kan vara så här övergivna och ensamma. De skulle haft det mycket skönare i Iran, för där tar vi själva hand om våra gamla och skulle aldrig placera dem på ett ålderdomshem. Jag blir deprimerad och tänker ofta på döden i stället för på livet. En annan dag medan jag äter lunch ringer en kraftig tant från sitt rum och vill bli hjälpt med sitt toalettbesök. Ingen personal syns i korridoren. Jag går till kvinnan med mat i munnen, tar hand om henne och när jag inte lyckas så fräsar hon åt mig och kallar mig för *jävla svartskalle*. Jag känner mig för första gången väldigt föraktad och får en smak av fientligheten. Gråtande lämnar jag kvinnan och efter samtal med min lärare får jag praktisera på en ny arbetsplats, ett daghem.

Efter kursen fortsätter jag praktisera på olika daghem i förorten för att få ersättning från ALU. Alla är nöjda med mitt arbete och jag får bra intyg från olika arbetsplatser. Men jag är inte nöjd med min arbetssituation. Jag vet att billig arbetskraft ofta kan behaga och avlasta personalen men den belastar och sliter på folk som drömmer om ett riktigt jobb. Situationen sväljer stegvis självförtroendet, värdigheten och sinnesron. Så småningom känner man sig bitter, identitetslös, otillräcklig och orättvist behandlad.

Två år efter min ankomst till Sverige är jag gift och bor med min man. Vi blir tvungna att lämna tillbaka vår andrahandslägenhet på Hisingen och söker lägenhet i andra områden. Det vi blir erbjudna är slitna lägenheter i Biskopsgården även om han har

ett fast jobb och lön. Vi flyttar till Lövgärdet för att vi inte får ett bättre alternativ. Jag börjar plugga på Komvux, nöjer mig med lån och ett nytt tillfälligt jobb på en annan fabrik, Tvättman i Angered.

Tiden går. Jag hinner skaffa ett barn, skilja mig och återuppta skrivandet som jag utvecklade i tonårsåldern. Jag går igenom skilsmässoprocessen men pluggar också en del fristående kurser, utbildningsplanering och personalutveckling, specialpedagogik och musik för barn på Göteborgs universitet.

År 1998 händer något hemskt på Backaplan, några anlägger eld på en festlokal och några bekantas barn dör. I flera månader ryser jag i kroppen och bestämmer mig för att skriva en bok om föräldrarnas invandring till Sverige och det öde som drabbade dem.

Jag bestämmer mig också för att flytta från Lövgärdet till ett mer neutralt område men får avslag med motiveringen att jag saknar fast jobb. Jag säger upp min längenhet och söker lägenhet i Backa som enligt en vän verkar mycket mer neutralt jämför med Lövgärdet. Jag får en sliten lägenhet i Backa, fräschar upp den med färg. Jag har pluggat specialpedagogik och vikarierar då och då på olika skolor och daghem. Ett år efter branden ger jag ut min första bok "Vi brändes från öknen till havet".

Efter ett tag får jag en tillfällig anställning som elevassistent åt två elever med koncentrations- och inlärningssvårigheter. En av eleverna har år efter år fått olika utbildade assistenter utan något skolresultat enligt en av elevernas lärare. Jag börjar aktivera eleverna på mitt sätt för att ge dem lugn och ro i själen och för att stimulera intresset för lärande. En av eleverna är väldigt humoristisk och kreativ och har en förståndig och trevlig lärare. Jag skapar olika aktiviteter för eleven och så fort han blir rastlös går jag ut med honom och promenerar i skogen. Eleven skämtar och berättar roliga saker som hela tiden kopplas till gud. Ibland går vi in till gymnasalen. Han gungar och vill höra en persisk låt som jag ofta sjunger:

I en stenig mur är två fönster fångslade,
ett av dem är du, det andra är jag
Jag hoppas att muren ska gå sönder

Eleven sjunger låten med mig så många gånger så att han kan den utanförl. Jag lär känna elevens talang väldigt tidigt och bestämmer mig för att främja detta maskrosbarn genom att ge talangen näring med hjälp av kulturarbete, film och berättande så att han så småningom ska visa intresse för skolans arbete. Han gör en kort film, visar klasskamraterna och den uppskattas av alla. Vi börjar med matematik, övar multiplikation på det rytmiska sätt som jag lärde mig i Iran. För varje dag som går lär eleven sig mer och mer, och så klarar sig mitt maskrosbarn bra. För den andra eleven går det inte som jag förväntar mig. Han är omringad av olika infekterade miljöer och maktspele. Jag känner mig för begränsad och maktlös för att kunna hjälpa honom. Läraren vill att jag ska jobba ensam i ett rum med eleven vilket gör att eleven får utbrott. Han kastar en stol mot mig flera gånger. Jag ger min synpunkt på arbetssättet vilket läraren, en sedan länge fast anställd person, har svårt att tolerera. Läraren väljer att skälla ut mig eller att hålla mig utanför vilket gör att jag knappt kan andas. Lärarens fientliga beteende tar musten ur mig och ger mig ångest. Jag skriver hemma för att må bra och för att inte förvandlas till en fientlig människa.

På grund av en operation sjukskrivs jag cirka två månader, och medan jag är borta från jobbet får jag ett samtal från elevens mamma som gråtande berättar att hon har hört att jag inte får arbeta i skolan. Jag har värk men bestämmer mig för att gå till skolan och undersöka problemet. Där får jag veta att jag under resterande delen av anställningen får jobba som lokalvårdare. När jag kräver att detta ska stå på ett papper så väljer arbetsgivaren att skriva att jag får jobba i bamba. Mamman till den kreativa eleven berättar för mig att eleven mår dåligt.

Mannens ord "ett helvete som Sverige och Finland" återspeglar sig i huvudet och fyller mina ögon av hemlängts tårar, även om jag vet att jag inte tillhör någonstans längre.

Jag lovar arbetsgivaren att komma tillbaka en vacker dag. Det hon inte får höra ifrån mig är hur, var och vad det är som jag kommer att göra. Mina ord tolkas som hot även om jag upplever att det är barnen och kanske jag som har förlorat.

Jag har hunnit leva över 10 år i det nya hemmet och fått känna av vad det innebär att vara invandrare och tillhöra medelklassen. Vad är yttrandefrihet när man inte får ha civilkurage? Vad är demokrati när de som tålmodigt kämpar och vill göra rätt för sig får ta smällen och bära samhällets tyngsta lass?

Jag känner mig som en fjäder i luften som gungas och varken flyger upp eller faller ner. Jag sveper in mig i konstens kokong för att finna tryggheten.

Dagarna går och jag fortsätter att plugga. En dag får jag syn på en annons om ett jobb, kulturvård på ett bostadsbolag. Ordet kultur gör mig nyfiken och intresserad. Jag går på intervju och får jobbet, några timmars arbete i veckan. Arbetsuppgiften är att träffa mina landsmän i deras hem och intervjua dem om deras boende i förorterna. Tiden går. Jag är författare till några böcker och medlem i Författarcentrum Väst.

Efter ett par år blir jag erbjuden ett nytt jobb, trygghetsvård i Biskopsgården. Efter två veckor märker jag att det arbetssätt som det krävs att man arbetar på inte fungerar, och att ett nytt koncept behövs. Vid samma tid intervjuas vi av en journalist för en lokal-tidning. Reportaget rubriceras med att vi ska "lära folk" hur de ska bo vilket gör att folk känner sig kränkta. De är arga och kopplar reportaget direkt till oss värdar. Ja, hur kan folk som är utsatta för fattigdom, arbetslöshet, utanförskap och annan problematik vara glada över detta, eller över att några vakter i uniform går i deras gårdar och bevakar dem?

Jag är starkare än för några år sedan, vågar ta plats och riskera mer. Jag är äldre, min bakgrund och mina upplevelser, revolutionen som barn, åtta års krig i mina unga år, lämnandet av hemlandet, invandring, skilsmässoprocessen och de olika arbetssituationerna har slitit på mig men också gjort mig mycket starkare. Jag är inte rädd att förlora eller misslyckas. Jag har redan förlorat mycket. Den

billiga anställningen via en städfirma är inte något som kan köpa civilkuraget. En dag ringer jag till den lokala tidningen och kräver att de ska gottgöra det tidigare misstaget och ge folk tillbaka den respekt de förtjänar.

Jag formulerar därför ett nytt koncept kring ett arbetssätt som innehåller kultur och miljö, där jag vill att barn och ungdomar ska vara med och bestämma, skapa och jobba och bli uppskattade genom sitt arbete. Jag skrev också på vilket sätt vi skulle kunna arbeta för att de inte ska känna sig varken vaktade eller föraktade. Dessa ungdomar behövde denna vänskap och respekt, som saknats tidigare. Konceptet presenterades för min arbetsgivare som visade sig gilla idéerna, och tillsammans med andra kolleger kunde vi sätta i gång arbetet. Tillsammans med över 20 barn och ungdomar ordnade vi olika natur- och kulturaktiviteter, som skrivkurser, dans- och teatertillfällen, målade om slitna bänkar, städade gårdar och planterade blommor. Vi promenerade i skogar, plockade bär, hade picknick, gick på bio och planerade en kulturdag där över 50 barn och ungdomar skulle kunna visa sin konst, skådespela utifrån egna berättelser med min regi, måla, läsa upp dikter och mycket mer. Det blev en lyckad dag, föräldrarna var stolta över sina ungar och de konstnärer som deltog uttryckte att aldrig tidigare hade upplevt en sådan dag i området.

Tiden gick och efter ett tag ville min arbetsgivare sprida konceptet jag formulerat till olika stadsdelar. Jag får jobba i sex månader med nya projekt men har svårt att överge området och är orolig för att allt som jag byggt upp i Biskopsgården ska fallera. Men jag vet att även detta jobb är tillfälligt och kommer att få tillfälliga effekter.

För att skörda trygghet och avskaffa olika sorters fientlighet som ofta speglas i ordet RASIST krävs ordentlig satsning, på ett sätt så att folk känner sig värda och inte motsatsen, kränkta. Miljonprogram, miljonprojekt och miljoner kronor, folkets skattepengar "används" på utsatta områden med få effektiva resultat. Det beror på tre saker; *brist på engagemang och kunskap om problematiken, kortsiktighet och brist på rätt verktyg*. Vi måste börja erkänna bristen på kunskap om problematiken och i stället uppskatta de människor

som bär på berättelser och har praktisk kännedom. Om man ska börja arbeta med projekt som har att göra med människor, och särskilt barn och ungdomar, så måste man ha med sig deras röster, intressen och behov. Låt mig ta ett exempel. Jag arbetar med en grupp pojkar som är mellan 10 och 11 år gamla i Backa. De är väldigt livliga, talangfulla och i behov av lärande och bekräftelse. Jag lägger fram idén om att vi kan starta en förening. Barnen själva väljer ledamöter, ordförande och vice ordförande och ska själva skriva stadgarna. Jag är med och vägleder dem men det är de som gör arbetet och som bestämmer. De väljer att kalla föreningen för *Backa Boys*. Tillsammans väljer vi vilka frågor som ska diskuteras. Och så ses vi två gånger i veckan, de får skriva protokoll, är med och bestämmer, lär sig ta ansvar, vara delaktiga och planera aktiviteter för andra barn i sin egen ålder. När ett bräckligt och osäkert barn får kunskap och verktyg för självbestämmande och lär sig sina rättigheter och skyldigheter, är risken att kvävas av rasismen väldigt liten.

Jag är glad att ha friheten att kunna samla barn och ungdomar i Hyresgästföreningens lokal några timmar i veckan för att odla trygghet, självkänsla, kunskap och förståelse för varandras olikheter genom det tidigare konceptet. Under en kort tid aktiverar jag även kvinnorna och börjar med hjälp av Hyresgästföreningen och Bostadsbolaget ordna kulturdagar. Koncepten jag försöker formulera genererar engagemang. Det som saknas är pengar vilket binder mina händer. Jag är arg och kritisk och uttrycker frustrationen över kaoset genom skrivandet och samtal med de ansvariga som jag söker resurstöd hos. De ansvariga är fortfarande främmande för problematiken. Jag bollas hit och dit utan något resultat. Som om jag vore en idiot som inte visste vad jag pratar om. Ena myndigheten tycker att det är den andra myndighetens ansvar och ingen vill ta ett gemensamt ansvar. Frustrationen över detta gör att jag ger ut boken "Dimmans blå ögon":

Det är en bomb som tickar här
 En bomb som är placerad av er
 En bomb som exploderar i oss

I mitt bostadsområde händer mycket år 2006. Fritidsgården i Brunnsbohuset är stängd. Det sker mycket skadegörelse. Media börjar skriva om området och området vaktas av polisen. Från ett fängelse har man hamnat i ett annat fängelse, en öppen anstalt. Jag undrar hur många det är som kan uppleva den lilla frihet som finns. Hur många är det som censurerar sig, hur många är sig själva och vågar ta nya strider? Ett fritidshem där polisen då och då närvarar bränns ner. Jag vill göra något ordentligt, långsiktigt och rensa bort den flammande ilskan som sprider sig som pest i området. Jag uppmuntrar ungdomar att föra dialog med en viss myndighet och några politiker för att kunna få medel till verksamheten. Ungdomarna är pessimistiska men respekterar och deltar i två möten utan något resultat. De blir besvikna och ger mig blicken: "Vad var det vi sade?"

Jag får en timanställning på förvaltningen Kultur & fritid och går med mina idéer till den nya arbetsgivaren som i över 30 år har jobbat på liknande sätt som mig. Han har en bra förståelse för kulturens betydelse och effekt på barn och ungdomar. Jag presenterar min idé, ett koncept som bland annat ska resultera i en tidskrift. Han gillar idén. Genom Författarcentrum Väst och samarbete med arbetsgivaren söks pengar för pilotprojektet *Made in Backa* och en ansökan skickas till Allmänna arvsfonden och Olof Palmes fond år 2009. Med hjälp av KulturUngdom, Backa Röd, barnens förening och förvaltningen för Kultur & fritid hjälper vi också två ungdomar att söka stöd för en film. Under tiden håller jag i skrivkurser i en skola på egen hand. Båda projekten beviljas stöd och arbetet sätts i gång. Barn, ungdomar, författare och journalister jobbar sida vid sida för att producera en tidning som går till över 1 700 elever i stadsdelen Backa. Nu är jag tillbaka igen i olika skolor och även fritidsgården.

Tiden går och äntligen fastanställs jag på Kultur & fritid, vilket

känns skönt. Skönt med trygghet på en plats där jag hör hemma. Made in Backa växer till Made in Tuve och Made in Kärra och samarbetet mellan Kultur & fritid, Författarcentrum Väst och olika skolor i Norra Hisingen fortsätter. Över flera hundra barn och ungdomar skapar och jobbar med vuxnas hjälp. Vid sidan av dessa projekt växer nya projekt med samma långsiktiga tänkande. Samma barn och ungdomar involveras i olika kulturprojekt som filmer, teaterföreställningar och en ny bok. De får priser och arvoderas. Jag känner: äntligen ett gemensamt ansvar som ger bra resultat även om det då och då hamnar småstenar i mina skor som gör det svårt att gå utan smärta.

För ett tag sedan frågade en politiker vad jag jobbar med och när jag sa att jag är kulturarbetare så fick jag höra att det är kulturarbetare som är de farliga. Jag tog inte illa upp, min tolkning är att han vet vad kulturarbetet kan göra för barn och ungdomar. För mig betyder kultur odling. Det är genom kulturarbetet som man kan odla olika sorters kunskap, bygga på självkänsla och självförtroendet och mycket mer.

Det fungerande och långsiktiga projektet Made in Backa, som når ut till flera hundra barn och ungdomar i Norra Hisingen, har funnits i över fem år även om finansieringen har varit slitande, krävt blodstårar, frustration, panikångest så att jag har känt att jag snart inte kan andas. Men effekterna ger modet, hoppet att inte ge upp, att kämpa vidare.

Klyftorna ökar i hela Sverige och bidrar till mer och mer fientlighet. Men det finns en generation i Norra Hisingen som har växt med demokrati, med kunskap, språkets makt och som vet hur de ska bemöta fientligheten och vara antirasistiska.

Att minnas siffran 357

— SVENSKA UNIVERSITETET: AMNESIAS AKADEMIN

Diana Mulinari

RASISMEN I denna text definieras som en ideologi (med materiella effekter) som skapar hierarkier mellan grupper av människor utifrån föreställningar om skillnader; biologiska, kulturella, religiösa, etniska (Memi 1991; Mattson och Lindberg 2004).

Rasism används i pluralis för att understryka att fenomenen både grundläggande egenskaper men också specificitet (antisemitism, rasismen mot romer, islamofobi, afrofobi, rasismen mot migranter, mot ursprungsbefolkning) i olika historiska och socio-politiska kontexter. Tonvikten i texten ligger i rasismen som ideologi med fokus på universitet (Back 2004). Rasifieringsprocesser (Molina 1997) som är ideologins materiella effekter; det vill säga makt utövning inom akademien (de los Reyes 2007, Sandell 2014) baserade på föreställning om kategorin "ras"/etnicitet ligger utanför analysen.

Journalisten och författaren Christian Catomeris (2004) hävdar att det är slående att slutet på andra världskriget inte betydde slutet på rastänkande eller uttalade aversioner mot främlingar, utan föreställningar om de andra har fortsatt att prägla delar av det offentliga språkbruket och undervisningen. Fram till 1960-talets senare hälft matades varje ny framväxande generation svenskar med rastänkandets obönhörliga hierarkier.

Ointresse för det förflutna får ibland andra märkliga konsekvenser. På Uppsala universitet kan den nazistvänlige forskaren Bertil Lundman på 50-talet lägga upp en kursplan i antropologi där boken Europas människor och folkslag (1952) används som kurslitteratur. Där kan bland annat läsas att judarna, på grund av sin "makalösa inavel" är "häpnadsväckande lika ... Instinktivt förnimmer européerna att judarna är en fara för deras ras." Den känsla av osäkerhet som judarna skapade presenterades som vetenskaplig förklaring till antisemitism. (2004:147)

Trots det stöd som nazismen har haft bland privilegierade grupper i Sverige, trots de antisemitiska och rasistiska föreställningar som förmedlas i läroböcker under femtio- och sextiotalen, trots att Sverige i början på åttio-talet blir Europas främsta export av Vit makt-musik, trots Sverigedemokraternas parlamentariska framgång är Sveriges självbild som en humanitär och generös nation nästan intakt.

Jag arbetar på ett universitet, Lunds universitet, där studentkåren organiserade sig för att rösta emot en ansökan från Medicinalstyrelsen att ge tio judiska läkare och deras familjer en fristad i Sverige under Nazityskland. Liknande beslut togs på Uppsala universitet. Ola Larsmos historiska roman *Djävulssonaten* (2007) utgår från denna händelse.

Forskarna är oeniga om interaktionen innan och under mötet den 6 mars 1936 då beslutet togs. Mer än 1000 studenter träffades på Akademiska föreningen, AF-borgen. Det är dock mycket som tyder på att en liten men målmedveten opinion lyckades vända mötet. Voteringen vid midnatt resulterade i 731 som sa nej till flyktningarna och 357 som sa ja.

I Uppsala, på ett liknande möte, argumenterades att "Sveriges relativa rasliga homogenitet var ett värde att bevara". I Lund lade man till meningen: "I anslutning härtill vilja vi emellertid framhålla, att en invandring, som medför, att främmande element upptagas i

vårt folk framstår för oss som skadlig och för framtiden oförsvarbar”¹

Forskning om Lunds Universitet och nazismen belyser spänning mellan vetenskap och politik, där frågan om en god forskare kan vara en övertygat nazist är svår att smälta inom ramen för en traditionell förståelse av vetenskap som rationell, logisk och analytisk. Argumentens tonvikt låg på den begränsade arbetsmarknaden som läkare redan hade i Sverige. Det talades om arbetstillfällen och konkurrens med svenska läkare. Men det talades också om ras och inte minst om judar som ett hot mot det homogena Sverige.

Jag är också flykting, och fick en fristad i Sverige. Ibland när jag går igenom Akademiska Förening-borgen kan jag inte låta bli att undra hur studentkåren skulle ha röstat i mitt fall?

Var finns ett minnesmärke för de 357?

Lunds universitet: Tystnadspolitik

Under efterkrigstiden har det nationalsocialistiska firandet av Karl XII varit koncentrerat till Stockholm och Lund, hävdar historikern Heléne Lööw (1998). Under hela nittioalet demonstrerade nynazister framför Karl den XII-staty som ligger mitt på Lundagård, hjärtat i universitetsområdet. I början av nittioalet expanderades de nynazistiska inslagen i firandet med hakkors, Hitlerhälsningar och antisemitiska slagord.²

Jag minns (och kommer att minnas så länge jag lever) unga gymnasister från Katedralskolan som hindrade nazister från att gå genom skolgården med slagordet *Inga rasister på våran skola* !!!

¹ Sverker Oredsson (2001) Judehatet kom före judar. *Populär Historia*. Mars. (<http://www.popularhistoria.se/artiklar/judehatet-kom-fore-judarna/2015-05-20>)

² Orrenius & Fagerström: "I skuggan av Karl XII" i *Sydsvenskan Dagbladet* 2004-11-29 (<http://www.sydsvenskan.se/lund/i-skuggan-av-karl-xii/2015-05-20>). Fredrik Persson: "Minnena av 30 november" i *Sydsvenska Dagbladet* 2007-11-29 (<http://www.sydsvenskan.se/kultur--nojen/minnena-av-30-november/2015-05-20>).

Att Karl XII-statyn ligger i Lundagård som är Lunds universitets hjärta kan inte förnekas. Vi marscherar varje år från Karolinska till Domkyrkan genom Lundagård för att fira de nya doktorerna och professorerna. Demonstrationen äger rum på en plats som symboliskt tillhör universitetet. Var det universitetets dignitet som förhindrade ett uttalande (ett uttalande!!) där man klargjorde att universitetets värderingar vad gäller allas lika värde också, och inte minst, gällde vid Lundagård?

Under alla dessa år träffades kärnan i Sverigedemokraterna som studerade statsvetenskap på en restaurang 300 meter från Genusvetenskapens lokal och förberedde deras politiska projekt.³ Det är en obehaglig paradox att ett universitet vars värdegrund är demokrati och alla likas värde har svarat på närvaron av nynazistiska aktivister i vad som uppfattas av de flesta lundabor som universitetets plats med tystnad och total passivitet.

Som om skriken *Krossa blattarna!* som hördes från varenda institution (om man inte hade gått hem tidigt), liksom Hitlerhälsningarna inte var något som rörde de anställda på universitet. Tystnaden skulle tolkas som avståndstagande, till viss del elitistiskt avståndstagande (vi blandar oss inte med "pöbeln"). Men det är mycket möjligt att tystnaden av många tolkades som acceptans. Inte minst för att Lunds universitet inte utvecklade en enda strategi för att markera universitetets gränser och värderingar mot tydliga fascistiska grupper med antidemokratiska åsikter som att ha öppna föreläsningar om antisemitism, om nazismen i Sverige och om rasism och kolonialism eller mänskliga rättigheter, samtidigt som den nynazistiska demonstrationen ägde rum. Det gjorde Lunds kommun som bokade samtliga lokaler för kulturella aktiviteter och organiserade mångkulturella kvällar.

För mig och för många andra innebar dessa 30 november en påminnelse om att i min stad, på min arbetsplats, var jag inte säker, att min närvaro åter fick lov att diskuteras i den Lundagård där jag

³ <http://www.sydsvenskan.se/lund/sd-toppens-karlek-till-lund-obesvarad/2015-05-20>.

hade promenerat så många gånger med barnvagn. Samtidigt, var arvet från de 357 studenter som hade röstat i solidaritet med de judiska flyktingar tydlig närvarande bland en ny generation antirasister.

Motdemonstrationen samlade tredubbelt så många som tidigare år. Långt, långt slingrade sig demonstrationståget med över 2000 personer mot rasism och nynazism i Lund i går kväll. Till glada salsarytmer, trummor och trumpet, ekade ropen mellan husväggarna: Vi är många, vi är starka, stoppa rasismen nu! Upp till kamp – mot nazism och stöveltramp!⁴

Ibland och trots slagord är vi inte många, och inte heller starka. Antirasister är sårbara, rädda och vill gärna gå hem och äta godis framför TV. Men rasismen är en hat ideologi som dödar. Att vara antirasist är att försvara skrattet och njutning, att skydda vänskap och förälskelse, att drömma andra världar. För som författaren Sven Lindqvist (2007) visar rasismen handlar inte enbart om rasister utan också och i högsta grad om antirasister; om de 357, om dig och mig och alla andra som korsar gränserna och gör andra världar möjliga.

Lunds universitet: Förnekande politik

Vad finns det för koppling mellan universitets tystnad varje 30 november, och det fortsatta användandet av platser nära universitetet (i detta fall studentnationen) som ett bejakande av rasistiska föreställningar?

”Slavauktionen” är inte ett tecken på några studenter okunskap. I stället är den symptomatisk för underliggande rasism vid Lunds universitet.⁵

⁴ *Arbetets rapporter Maria Sehlin* 1/12 1991.

⁵ <http://lundagard.se/2011/04/19/slavauktionen-ar-ett-symptom-pa-rasistiska-stromningar/> (2015-05-20)

Det skriver studenterna Sonny Gondwe, Lillian Bailey och Mariam Carlsson i tidningen Lundagård. Inlägget syftar på en fest på nationen med temat ”djungel” där det skapades en föreställning av en slavauktion, där studenterna målade sig för att representera slavarerna. Tyvärr behövdes inlägget eftersom nationens förtroendevalda inte kunde förstå kritiken och beskrev det hela som ett ”skämt”. *Det första svaret* inför rasismens närvaro: förnekande. Misstänkliggörande av de andra som inte förstår ett skämt.

Efter att Afro-svenskarnas riksförbund polisanmäler ”festen” förändras argumenten i form men inte i innehåll:

Vi tycker det är jättetråkigt. Vi skulle ha reagerat under kvällen och stoppat det här innan det spårade ur. Det ska inte finnas plats för sådant här på Hallands nation. Vi har redan tagit kontakt med de inblandade och de är djupt ångerfulla och ledsna, säger Elinor Lavesson vid Hallands nation.⁶

Andra svaret: fortsatt förnekande av rasismen. Händelsen beskrivs som ”tråkig” och det som identifieras som problem är att det har gått över gränsen. Som läsare undrar jag (och ryser) vad som kan anses ligga inom ramen för det tillåtna (att måla sig, men inte sälja och köpa människor eller?). Vad som är kanske mest intressant i citatet är konstruktionen av de inblandade som offer (ångerfulla och ledsna) och till viss del oskyldiga. Mobilisering fortsätter i kontexter där Malmö affischeras med en bild av ordföranden i Afrosvenskarnas riksförbund, Jallow Momoudou, utklädd som slav.⁷

Studentspex med rasistiska, sexistiska och homofobiska inslag tillhör det normala (”oskyldiga”) studentlivet. En rad faktorer gjorde denna händelse offentlig: det välorganiserade Afro-svenskarnas

⁶ http://www.svd.se/nyheter/inrikes/slavauktion-pa-studentfest_6100109.svd (2015-05-20)

⁷ <http://www.theguardian.com/commentisfree/2012/apr/18/racism-becoming-the-norm-sweden> (2015-05-20)

riksförbund, en välartikulerad ordförande som blev hotad, studenterna från Kalifornien som vittnade om händelsen och tvingade fram en reaktion, och inte minst solidariteten inom den afrikanska Diasporan som fick Jesse Jackson, tidigare afroamerikan president kandidat, att reagera.

Med andra ord: Vi lever i en tid där en heterogen men vital anti-rasistisk rörelse (Mohtadi, och Mavi 2014) kommer att ifrågasätta offentliga ritualer där njutning ligger i görande av vithet som norm för det mänskliga.

Studentkårer beklagar händelsen.

– Vi är alla upprörda och det är beklagligt att det sker och att många känner sig kränkta, säger Christoffer Ivarsson.

Rektorn på Lunds universitet, Per Eriksson, som SvD. se varit i kontakt med, vill i nuläget inte kommentera den aktuella händelsen.⁸

Svar nummer 3: Förnekade av rasismen. Vad som är beklagligt är inte att rasismen som ideologi är så grundläggande bland (en del av) studenterna i Lund att när de festar leker de slavhandel, utan vad som är beklagligt är att många har känt sig kränkta. Inte ens att de har blivit kränkta utan har känt sig kränkta. Föreställning att rasismen kränker offer, skapar en ”vi” som inte har känt sig kränkt eller hotat, och det är det ”viet” som ska kunna tänka rationell och försvara upplysningsidealet.

Läs: vi kan inte leka slavhandel för de förstår inte att det är bara ett skämt och de blir ledsna. Sara Ahmed (2012) diskuterar rollen som den dubbla paradoxen över vad som inte få sägas skapas. Å ena sidan den kategorin som det förnedrande term används emot skapas som auktoritär och repressiv (vi få inte säga vad vi vill) och andra sidan försvaras den privilegierade rätten att åtra visa ord, att känna njutning i att uttala dem.

Rektorn på universitetet har i denna vända inga kommentarer till tidningarna och inte heller till anställd personal.

⁸ http://www.svd.se/slavauktion-pa-studentfest_6100109 (2015-05-27)

Så kommer rektorns svar i den lokala tidningen, Sydsvenskan.

Vi tar kraftfullt avstånd från det som har hänt

Per Eriksson, rektor vid Lunds universitet

Några liknande händelser har Per Eriksson inte hört talas om tidigare och han tror att det rör sig om engångsföreteelse...

Det var ett väldigt väldigt tokigt och omdömeslöst uppträdande. Även om jag inte har pratat med studenterna har jag svårt att tänka mig att de hade för avsikt att kränka någon, säger han.⁹

Adjektiven förändras nu från "tråkig" och "beklaglig" till "omdömeslöst". "Tokig" länkas till "omdömeslöst" och interaktionen av de två termerna ger en känsla av tonårsdrickande som leder till sex utan kondom.

Tokig, omdömeslöst och dumheter. Talar rektorn om samma händelse som polisanmälades som hets mot folkgrupp? Till dessa tre adjektiv upprepas argumenten att man inte ska göra människor ledsna. En retorisk fokusering på den svaga andra (kränkta, ledsna) som återskapar de goda vita människors börda.

I skrivande stund ska en ny föreställning visas i Lund (som redan har visats på Chalmers och i Åbo). Den heter Columbus och affischen visar en båt som närmar sig en strand där en person som ska föreställa en indian i värsta Tintingenren förvånat tittar mot båten med en yxa i handen. Affischen kan utan tvekan lokaliseras inom ramen för en kolonial föreställningsvärld. Men rasism, sexism och homofobi i nationens ritualer, liksom nynazister i Lundagård, forskare som stödjer Bevara Sverige svenskt, medverka i värdekonservativa tidskrifter, talar om migration som hot som leder till sönderfall är utanför Lunds universitet.

I en text placerad på ett kontor på universitetets kansli står att Lunds universitet värnar om allas lika värde. Ibland undrar jag hur.

⁹ http://www.svd.se/nyheter/inrikes/rektorn-om-slavutkladnad-omdomeslost_6103791.svd (2015-05-27)

Avslutande reflektioner

Men du och jag är där (och många som är som vi). För att älskade författaren Audre Lorde (1982) trots allt försökte. Och som så många andra lämnade sina subversiva verktyg i universitetets källarlokal. När föreläsare tycker att du är för aktivistisk, eller kollegor hävdar att intersektionalitet är en politisk term och inte ett akademiskt verktyg, när de suckar för att du tycker att sociologer, statsvetare, social arbetare eller litteraturvetare borde ta ställning inför händelse i Medelhavet; bli lite autistisk. Skifta blicken. De 357; Audre (och alla andra antirasister) är hos dig. I källarförrådet på Lunds och alla andra svenska universitet.

Litteratur

- Ahmed S (2012) *On Being Included: Racism and Diversity in Institutional Life*. Duke University Press: Durham.
- Back, L (2004) "Ivory Tower. The Academy and Racism" in *Institutional Racism in Higher Education*. Law et al (red). Treatan Books . London
- Catomeris, C (2004) *Det ohyggliga arvet. Sverige och främlingen genom tiderna*. Ordfront. Stockholm.
- de los Reyes P (2007) *Att segla i motvind. En kvalitativ undersökning om strukturell diskriminering och vardagsrasismen i universitetsvärlden*. Arbetslivsinstitut . Stockholm.
- Larsmo, O (2007) *Djävulssonaten*. Bonniers: Stockholm.
- Lindqvist, S (2007) *Antirasister. Människor och argument i kampen mot rasismen 1750-1900*. Albert Bonniers förlag. Stockholm
- Lorde, A. (1982). *Zami: A New Spelling of My Name*. Crossing Press: New York
- Löw H (1998). *Nazismen i Sverige 1980-1997*, Ordfront förlag: Stockholm

- Mattsson, Katarina och Lindberg, Ingemar (red.) (2004) . *Rasismen i Europa: kontinuitet och förändring*. Agora: Stockholm
- Molina, Irene (1997) Stadens rasifiering. Etnisk boendesegregation i folkhemmet Uppsala: Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet.
- Memi A (1991)The colonizer and the colonized. Introduction by Jean-Paul Sartre; afterword by Susan Gilson Miller; [translated by Howard Greenfeld]. Expanded ed. Boston: Beacon Press,
- Mohtadi, L. och D. Mavi (2014) *Rasismen i Sverige : nyckeltexter 2010-2014* . Natur och Kultur . Stockholm.
- Mulinari D (2011) Antirasister i Listerbom C; Molina I och Mulinari D. *Våldets topografier*. Atlas . Stockholm.
- Sandell (2014) (red) *Att bryta innanförskapet: kritiska perspektiv på jämställdhet och mångfald i akademien*. Makadam: Göteborg.

Förändringar och tystnader, utopier och kompromisser

— EN REFLEKTION ÖVER KAMPEN FÖR MIGRANTER RÄTTIGHETER

Maja Sager

MEDAN JAG jobbar med den här texten i april 2015 kommer nyheten om att den senaste i den snabbt växande raden av båtolyckor på Medelhavet tagit 900 människors liv. Vetskapen om att dessa personer har tillåtits dö, att Europa har organiserat sin respons på de kriser och krig som människor lämnat bakom sig på ett sätt som gör att så många liv offras, pekar mot rasismens grundläggande och nakna roll i migrationskontrollen. Rasismen som ändå på något märkligt sätt ofta lyckas hålla sig relativt osynlig bakom en ridå av ord som visum och volymer, tillstånd och verkställigheter, bedömningar och grunder. Men nu, när Europa borde organisera skytteltrafik över Medelhavet för att tryggt föra över alla de som uppenbarligen gjort bedömningen att de måste över, men i stället lämnar hundratals och tusentals människor att drunkna. Nu när Storbritannien vägrar stödja räddningsaktioner för att dessa skulle ”uppmuntra fler” att ta sig in. Nu ser man att inget av detta hade varit möjligt utan den uppdelning av människor i mer eller mindre värda, mer eller mindre sörjbara, mer eller mindre trovärdiga, som rasism (bland annat) innebär. Nu syns tydligt det rasistiska och brutala våld som gränsen är/bär.

Gränsen tar sig många uttryck och utspelar sig på många platser. Gränsen är Medelhavet men också platser, institutioner och handlingar innanför de geografiska gränserna. Den utspelar sig vid varje tillfälle då man måste visa sina papper: vid gränspolisens ”inre utlänningskontroller” såväl som vid kontakter med

samhällsinstitutioner. För den som hotas av utvisning är gränsen närvarande under en promenad på Malmös gator. Den finns i asylbedömningen och den är där i den stund en papperslös invånare inte kan söka skydd mot våld. Den utspelar sig alltså här och nu, och det är därför delvis lokalt som det avgörs vad det innebär att försöka komma in, att stanna, att få avslag, eller att bli papperslös.

Jag har haft privilegiet att följa arbetet för migranternas rättigheter i Malmö under de senaste femton åren. Ibland har jag gjort detta som deltagare och aktivist i Asylgruppens nätverk, ibland enbart på avstånd genom sociala medier, nyheter, samtal och i två omgångar i forskningsintervjuer med migranter och aktivister med och utan uppehållstillstånd eller medborgarskap.¹ Den här texten är en reflektion över några av de olika uttryck som den politiska och sociala kampen för migranternas rättigheter tar sig, och har tagit sig, lokalt i Malmö, och över hur dessa förhåller sig till den rasistiska uppdelning av människor som gör katastroferna på exempelvis Medelhavet möjliga.

Förändringar och tystnader

Under de senaste två decennierna har behandlingen av människor i rörelse från det globala Syd till det globala Nord i ökande grad präglats av säkerhetspolitiskt tänkande, av våld och frihetsberövanden – i Sverige och EU såväl som globalt. En förändring som inte började, men kraftigt accelererade, efter attentaten i USA den 11 september 2001. Med mekanismer som visumkrav, transportörsansvar, Dublinregleringen och asylbedömningar präglade av misstro och restriktivitet, har den europeiska gränsregimen blivit ett komplext monster som stänger ute, släpper in och

¹ Jag har intervjuat migranter och aktivister (dessa kategorier är givetvis ofta överlappande) inom ramarna för två olika forskningsprojekt: avhandlingen *Everyday Clandestinity: Experiences on the Margins of Citizenship and Migration Policies* (2011) samt det pågående projektet *Contested Boundaries* i vilket jag gjort fältarbete i Manchester och Malmö.

spottar ut människor i en balansakt mellan nationalism, rasism och arbetsmarknadsintressen. Under samma period har i Sverige stödet för Sverigedemokraterna vuxit, deras retorik har svällt utanför partiet och anammats i debattinlägg och politiska förslag även av flera etablerade partier: nyrasistiskt tal om anpassning till "svensk kultur", förslag på "invandringsstopp", tidsbegränsade uppehållstillstånd och arbetsmarknadsrelaterade villkor för familjeåterförening är typer av förslag som allt oftare kommer fram i debatten och signalerar bristande respekt för allas lika värde, trygghetsbehov och rätt till familjeliv. Rasistisk och nazistisk organisering ökar.

Men trots att den övergripande utvecklingen under denna period ger all anledning till fortsatt misstro, vrede och protest, så har det samtidigt förekommit en del förändringar i Sverige som är och har varit värda att räkna som (begränsade) framgångar i kampen för migranternas rättigheter. Det handlar delvis om konkreta händelser och lagändringar: den tillfälliga lagen 2005/2006 som gav papper till flera tusen personer som tidigare levt papperslösa; utökade rättigheter för papperslösa som rätt till grundskola 2013 och sjukvård på samma (förvisso begränsade) villkor som andra asylsökande 2013; stoppet för utvisningar till Grekland 2010; undantaget för minderåriga från Dublinregleringen 2013; de många syrier som fått permanent uppehållstillstånd. I Malmö finns sedan ett par år tillbaka möjlighet för papperslösa att få socialbidrag. Det handlar också om att papperslösa skapat sig en viss ökad synlighet i den politiska debatten. Papperslösa invånare har blivit mer närvarande och aktiva i debatterna och kampanjerna kring papperslöshetens villkor.

I grupper och aktioner som Papperslösa Stockholm, Asylstafetten, Tältaktionen och en rad hungerstrejker har papperslösa invånare varit initiativtagare och talespersoner.² Genom att plocka upp den historiska fackliga kampstrategin ”Registret” organiserade sig en mängd papperslösa arbetare genom fackföreningen Syndikalisterna under några år, och på Fackligt center för papperslösa har en rad förbund från LO, TCO och Saco möjliggjort papperslösas fackliga kamp i (en del) arbetsrättsliga konflikter. Kampanjen Ain’t I a Woman har ökat medvetenheten om den specifika utsatthet papperslösheten innebär för kvinnor – och har skapat relativt stort gehör för sina krav på att papperslösa kvinnor ska ha tillgång till kvinnofridsprogram och kvinnojourer (beslut om detta har tagits i Göteborg och Malmö men i praktiken erbjuds dock de flesta kvinnor fortfarande inte skydd).

Men politiska framgångar – om det är så vi ska benämna raden av händelser och förändringar ovan – riskerar alltid att skapa nya tystnader. Den svenska migrationspolitiken har till stor del vuxit fram och opererat just i de tystnader som den generella välfärds-

² *Papperslösa Stockholm* bildades 2006 för att fortsätta driva kravet på regularisering för alla asylsökande sedan Amnestikampanjen 2005 hade avslutats (se mer om denna och några av de andra organisationerna/sammanhangen nedan). *Asylstafetten* startade som en vandring från Malmö till Stockholm sommaren 2013. Den månadslånga vandringen initierades av papperslösa aktivister i Malmö och handlade om att få människor längs vägen att ”lyssna på dem som drabbas av den nuvarande flyktingpolitiken – och att ta deras berättelser på allvar” (www.asylstafetten.se). Asylstafetten har fortsatt arrangera ytterligare vandringar och manifestationer under 2014 och 2015. *Tältaktionen* initierades i början av 2014 av en grupp asylsökande från Afghanistan som fått avslag. Genom att slå upp sina tält på olika platser i Malmö, bland annat utanför Migrationsverkets kontor, hoppades de skapa synlighet för sina krav på omprövning av de egna fallen samt stopp på alla utvisningar till Afghanistan. Även hungerstrejkerna i Gävle, Boden och Holmsund 2013 handlade om omprövningar och utvisningsstopp till Afghanistan. I Göteborg hungerstrejkade 2014 en grupp palestinier från Gaza i protest mot att de nekats uppehållstillstånd och därmed lämnades statslösa av Sverige.

statens framgångar skapat: erfarenheter av rasism som osynliggjorts och bortförklarats; generationer av migranter som krävts på tacksamhet och inordning på en arbetsmarknad som ständigt nedvärderar deras kunskaper; tystnaden kring länkarna mellan det svenska välståndet och den koloniala historian, globala orättvisor, konflikter och krig; tilliten till staten som främjande av individens bästa och därmed tilltron till "systemet" som välfungerande.

Mer konkret i sammanhanget kamp för migranternas rättigheter, så riskerar framgångar för vissa gruppers rättigheter att skapa tystnad kring dem vars rättigheter fortfarande inte erkänns, exempelvis papperslösa kvinnor, som fortfarande inte hörs så ofta. Och fokuseringen på papperslösa invånares sociala rättigheter har förvisso varit livsviktig, men riskerar också skapa tystnader kring de processer som skapar och villkorar papperslöshet i Sverige, kring asylprocessens tillkortakommanden och kring Sveriges position i de historiska globala strukturer som gör att människor tvingas fly.

Gränsen som kategorisering

Socialantropologen Nicholas de Genova beskriver vikten av att studera och tänka kring migration och papperslöshet på ett sätt som tar avstånd från statens och dess funktionärers "epistemologiska ståndpunkt". Alltså att inte låta statens perspektiv och problemformulering i förhållande till migration stå i centrum för ens frågeställning och språk. Han argumenterar i stället för en ståndpunkt som utgår från att "fri rörlighet är en grundläggande mänsklig rättighet" (de Genova). Detta, att bryta med de statliga perspektiven på migration, och ersätta dem med perspektiv som öppnar upp för rätten till migration, är en aktiv strävan bland såväl en mängd kritiska forskare som migranter, aktivister och migrationsrättsrörelser. Men hur man egentligen genomför en sådan förskjutning i perspektiv och problemformuleringar är i sig en evig stötesten, och dess betydelse kan tolkas och särskilt praktiseras på en mängd olika sätt.

Statens epistemologiska ståndpunkt är i stort sett en ståndpunkt

som placerar "hanteringen" av migranter genom kategorisering i centrum – kategorisering genom asylbedömningar, men också genom de krav och regleringar som styr arbetskraftsmigration och familjeåterförening. Dessa kategoriseringar har problematiserats för att de delar upp migranter som "värdiga" eller "ovärdiga" att få skydd, att inkluderas i nationen eller att få rätt till arbete, familjeliv och välfärdsservice. Kategoriseringen i sig, och den återinskrivning av nationella gränser och gränsdragningar som denna innebär, kan förstås som en kärnpunkt för kritiken av statens hantering av migration. Även migrationsrättsaktivismen – precis som akademisk forskning – riskerar att bli medlöpare i dessa kategoriseringsprocesser, och därmed i re/produktionen av nationella gränser och gränsdragningar.

Även om formen och förutsättningarna för migrationsrättsrörelsens arbete hela tiden förändras, så har kärnverksamheten i de sammanhang där jag varit aktiv och haft inblick i, på ett sätt varit relativt konstant. Asylgruppen i Malmö har alltid balanserat på två ben: det ena benet är att hitta vägar för att stötta personer som har problem med sina uppehållstillstånd eller hotas av deportation, att kämpa för uppehållstillstånd, men också för att överleva utan uppehållstillstånd så länge det behövs: ordna boende, pengar, mat, skola, vård och i bästa fall bygga sociala nätverk och utrymme för politisk organisering och påverkansarbete. Det andra benet är opinionsarbete i alla dess former: från debattartiklar, pengainsamlingar, produktion av informationsmaterial och föreläsningar till aktioner, demonstrationer och blockader av Migrationsverkets kontor och förvar.

Utifrån mina erfarenheter av aktivism, och av samtal och intervjuer med aktivister och migranter, är spänningarna kring kategoriseringar och uppdelningar – mellan olika migranter och mellan migranter och medborgare – ständigt närvarande på ett väldigt påtagligt praktiskt sätt. Eftersom erfarenheter av, eller en nära titt på, migrationer från det globala Syd till det globala Nord så tydligt visar ett system som konsekvent kriminaliserar, utesluter och delar in människor på basis av nationalitet, religion, "ras" och kön, blir det självklart svårt att

se samma systems potential till att på något djupare sätt förändra migranternas situation och tillgång till rättigheter. Samtidigt, eftersom papperslösas och asylsökandes legala status blir den knut som de mest akut behöver lösa, blir de och deras allierade hänvisade till att kämpa just för att få ingå i någon av staten godkänd kategori – flykting, arbetskraftsmigrant eller anhörig (på rätt sätt). En rad frågor aktualiseras därför ständigt i den här rörelsen: hur behåller man fokus på alla migranternas rätt, samtidigt som man synliggör vissa gruppers specifika behov i vissa perioder? Hur organiserar man det här arbetet praktiskt för att i viss mån skapa en motvikt till den uppdelning mellan medborgare och migranter som förutsättningarna skapar? Vad är egentligen subversivt i förhållande till den ordning vi vill motarbeta – och vad förstärker samma ordning?

Här någonstans gror behovet av att formulera en utopi om en värld utan gränser.

Utopier och kompromisser

”Inga gränser, inga nationer, stoppa alla deportationer!”. Ett slagord som i sin enkelhet sätter fingret på länken mellan suveräna staters kontroll av sina gränser och den omänskliga behandling som denna kontroll bär med sig. ”Inga gränser” som politiskt projekt brukar avspisas som omöjligt och naivt enligt formeln ”det skulle aldrig fungera”. En annan vanlig invändning är den viktiga varningen att det ligger nära en nyliberal dröm om fri rörlighet som en väg till nedmonterad arbetsrätt. Men i själva utgångspunkten för dessa invändningar ligger tanken om att det ”fungerar” i dag, att allt detta våld på något sätt kan beskrivas som ”fungerande”. En socialistisk antirasistisk utopi om ”inga gränser” uppmärksammar och förskjuter i stället dessa invändningars utgångspunkter. Den uppmärksammar nationalstaternas och gränskontrollernas roll i förhållande till kapitalism och nationalism: att gränskontroller och de berättelser om nationen som dessa skapar bidrar till att splittra, segmentera och forma människor (och därmed arbetskraften) samtidigt som det demokratiska underskottet hanteras genom

nationalism och syndabockstänk. Tanken om inga gränser är också ett intellektuellt och närmast emotionellt verktyg för att tänka kring migration på ett sätt som uppmärksammar uppdelningar, privilegier och för givet tagna ordningar. I förhållande till frågorna ovan blir utopin om inga gränser ett redskap för att hitta en riktning. Den möjliggör ett avståndstagande från den uppdelning av människor i värdiga och ovärdiga som migrationsregleringen innebär. Och den sätter stopp för ifrågasättanden av varför någon reste eller kom.

När jag gick med i Asylgruppen i början av 2000-talet så var det många av aktivisterna som redan hade en analys som handlade om öppna gränser. Men fokus i gruppens arbete, och sättet vi genomförde detta på, låg ändå framför allt på asylansökningar, överklaganden samt krav på förbättringar i Utlänningslagen och dess tillämpning. Och titt som tätt träffade jag på aktörer i de bredare nätverken som ändå såg det som sin plikt att avgöra om någon var en "riktig" flykting eller inte.

Under de där första åren av 2000-talet blev vi kontaktade av fler och fler barnfamiljer från Bosnien och Kosovo. När kriget officiellt avslutats blev det allt svårare att få uppehållstillstånd för de fortsatt traumatiserade familjer som ofta redan varit i rörelse i Europa i flera omgångar. Det var barnfamiljer som aldrig haft en trygg och fast plats. Jag tror att många under den här perioden nådde en punkt av total misstro och uppgivenhet om möjligheten att resonera i och genom lagstiftningen kring de här familjernas behov. En misstro och uppgivenhet som givetvis tidigare generationer av migranter och aktivister redan lärt känna, men där och då blev de här familjernas avslag droppen som tippade min och många andras sista tilltro till asylsystemet över ända. Vi började mer och mer diskutera problemen med att överhuvudtaget försöka resonera med det språk som lagstiftningen erbjöd, hur detta språk drog gränser och delade upp. Vi började prata om papperslösa i stället för "gömda flyktingar", sökte samarbete med Syndikalisterna som då var den enda fackförening som försökte organisera papperslösa.

Vi var med och drog i gång Flyktingamnesti2005 som parallellt

med Påskuppropet kampanjade för en amnesti för alla asylsökande som befann sig i landet. Utlänningslagen skulle förändras och den hårt kritiserade Utlänningsnämnden skulle läggas ned. Kampanjen växte kraftigt av den ökade uppmärksamheten kring de djupt deprimerade barn som kom att kallas ”de apatiska barnen”. Barnens tillstånd förstods av många som en reaktion på de multipla trauman de bar med sig, först från ursprungsländer och flykt, sedan från asylprocess och avslag i Sverige. Andra aktörer spred grundlösa rykten om att barnen ”simulerade” eller blev förgiftade av sina föräldrar. Anklagelserna fick debatten att växa ytterligare och amnestikampanjen blev snart förvisso större, men också snävare genom att den begränsades till en diskussion om de apatiska barnen. De bredare budskapen, om Sveriges ansvar att ge upprättelse till alla, mot bakgrund av såväl en havererad Utlänningsnämnd som kolonial historia och ekonomisk ojämlikhet, försvann och kampanjens fokus blev på så sätt de mest extremt utsatta.

Förslaget på amnesti röstades ner, men en begränsad variant klubbades igenom. En tillfällig lag under 2006 gav uppehållstillstånd till ungefär hälften av de drygt 30000 som sökte. De flesta av dem som fick bifall var barnfamiljer eller personer som varit länge i Sverige utan att staten lyckats genomföra sitt beslut om utvisning. Sedan den tillfälliga lagen avslutats fanns det alltså många papperslösa kvar i än större känsla av hopplöshet. När amnestikampanjen avslutades bildades gruppen Papperslösa Stockholm som under en period demonstrerade på Mynttorget i Stockholm varje onsdag för en ytterligare och bredare regularisering.

I Malmö hade den här perioden blivit en viktig påminnelse om både problem och möjligheter i rörelsen. Svängningarna i debatten och diskussionerna inom kampanjen om vem den egentligen handlade om, åskådliggjorde tydligt problemen kring hur nya linjer dras, hur nya uteslutningar och tystnader skapas. Även om det inte blev kampanjens dominerande röst så hade diskussionerna i Malmö landat i att kampen måste gälla ALLA som kommer, som behöver, som vill. Kampanjen hade också blivit en arena på vilken fler asylsökande själva hittat en mer självklar roll i åtminstone delar av organiseringen och kampanjarbetet.

För migranter och aktivister som kommit lite senare har andra sammanhang och situationer kommit att spela en liknande roll. En viktig sådan period började i slutet av oo-talet, då Asylgruppen började få kontakt med ensamkommande barn och ungdomar, som kom att spela en viktig roll i gruppens arbete och sätt att organisera sig. Även här låg fokus å ena sidan på förbättringar inom asylsystemet genom en kampanj för att låta barn undantas från Dublinförordningen, men å andra sidan upplevde många att verkligheten krockade med alla eventuella förväntningar på ett humant system, när unga deporterades till ett liv på gatan i Sydeuropa och Afghanistan, eller fick leva länge i osäkerhet och papperslöshet. Samtidigt blev de nya nätverken av migranter snabbt en outhärlig kraft i organiseringen genom initiativ som Asylstafetten och arbetet med *No Border Musical*.³

Även om människors kamp för att få uppehållstillstånd hela tiden har fortsatt parallellt, har det under de här åren, med hjälp av utopin om öppna gränser som kompass, utvecklats fler sätt att göra asylpolitik mer lokal och kanske mer inkluderande. Även om detta i praktiken redan gjorts under lång tid, så har det formulerats tydligare att vi måste bygga upp ett lokalt "parallellsamhälle" där folk på alternativa vägar kan få tillgång till relativ trygghet och värdighet – i brist på att få tillgång till detta genom permanent uppehållstillstånd eller medborgarskap. Under kampanjnamn som "Sverige 2.0" och senare "Malmö – en fristad för papperslösa" har strävan varit att politisera och artikulera det lokala praktiska arbetet i vilket migranter och allierade försöker hitta sätt att överleva vardagen och vägar till vissa välfärdsrättigheter. Genom att lyfta upp detta arbete och beskriva det som en lokal kamp om gränspolitiken, blir det ett sätt att visa att det går att kämpa emot och ibland rucka lite på de gränser som staten drar: "För att motverka

³ *No Border Musical* organiserades av aktivister och amatörskådespelare med och utan papper, och det kollektivt framarbetade manuset handlade om en framtida värld där gränskontrollen redan lagts till historien. Föreställningen visades främst i Malmö men även runtom i landet.

känslan av att vara så smärtsamt långt från besluten vill vi flytta den migrationspolitiska debatten till lokal nivå i Malmö och engagera såväl folkrörelser och föreningar som politiker och tjänstemän i ett försök att inkludera och skapa en fristad för papperslösa i Malmö” (från www.malmofristad.se).

En annan arena för motstånd mot gränspolitiken som växte i den här perioden, och som också försökte kringgå statens perspektiv och problemformuleringar genom att på ett direkt sätt stoppa migrationspolitikens konsekvenser, var protester och motstånd mot förvarstagande och deportationer. I ”Aktion mot deportation” byggdes en proteströrelse i samband med ”återvändandeåret” 2009, ett år (bland många) som präglades av massdeportationer med chartrade plan.

Utöver en fördjupad analys av gränsers lokala uttryck och kampen mot dessa, och kraven på att helt stoppa deportationer och att stänga förvar – krav som alla hänger ihop med en utopi om inga gränser – har det också skett en mer praktisk förändring och utveckling av sättet att organisera sig. Tidigare var det organiserat i en ganska stängd och svårtillgänglig form som ledde till en uppdelning mellan de aktörer i rörelsen som var asylsökande och de som var medborgare. I dag möts gruppen på ett öppnare och mer helhetligt vis där social samvaro, kunskapsutbyte, stöd, måltider och aktiviteter samsas i ett försök att skapa ett sätt att samlas som inte förstärker en uppdelning mellan medborgare och icke-medborgare.

Att röra sig i ett skevt rum

Det jag har försökt beskriva på de här sidorna är inte en rak, tydlig utveckling från ”sämre” till ”bättre”. Det är snarare en betraktelse av några blandade försök under åren att förkasta och röra sig bort från en exkluderande migrationspolitik och de uppdelningar och uteslutningar den skapar. Jag har beskrivit hur idéer om inga gränser öppnat upp sättet att tänka kring vem och vad det är man kämpar för. Men jag har också försökt beskriva att arbetet ”inom

systemet” hela tiden fortsätter, även om man inte tror att det är där den övergripande förändringen kan ske. Som jag ser det är en ”ren” systemkritisk hållning som inte låter sig besudlas av tillvarons komplexitet inte hållbar i förhållande till de akuta direkta behov många människor har. Även om en förkastar nationalstaten så finns det hela tiden aktörer som inte kan välja enbart en sådan linje utan måste kämpa vidare för behovet att tillhöra en nationalstat som kan ge något slags skydd.

Jag har velat beskriva en rörelse som på grund av de skeva rum den måste röra sig i oundvikligen kommer att behöva acceptera kompromisser och motsägelsefullhet, men som också i stora delar, trots dessa kompromisser och motsägelser, försöker fortsätta framåt med en dröm bortom gränserna som kompass. Medan vi måste ta avstånd från samarbete med Migrationsverket, från välgörenhet utan någon politisk kritisk ram och från bedömningar och gränsdragningar kring migrationskampens subjekt, så går det inte att i den faktiska vardagliga praktiken undvika en viss inkonsekvens. Ena dagen skriker vi ”krossa nationen” men nästa dag sitter vi och skriver överklaganden. Ena dagen bygger vi ”parallelsamhället” som kan möjliggöra människors tillvaro utan uppehållstillstånd men nästa dag försöker vi få politikerna att ändra en formulering i en lag.

Jag har också velat beskriva några erfarenheter av förändringar och tystnader och hur dessa erfarenheter format och formats av utopin om inga gränser. När gränsen och gränskontrollen som ”naturliga” fenomen ifrågasätts, så synliggörs också den kallblodighet med vilken människoliv offras för att upprätthålla dessa. Varje dag sörjer vi Fort Europas offer och låter oss inspireras av de som tagit sig in. Låt oss staka ut våra utopier men ändå ta skeva praktiska steg för att dagligen agera för enskilda migranternas utrymme att leva och ha en politisk röst.

XII

Okunskap och fördomar på liv och död

Aino Gröndahl

JAG ARBETAR som jurist för hbtq-flyktingar som söker skydd från förföljelse på grund av sin sexuella läggning, sin könsidentitet och/eller sitt könsuttryck. Mycket har förändrats under åren. Ändå ställs jag fortfarande inför en verklighet där okunskap och fördomar hos aktörer i den livsavgörande asylprövningen får förödande konsekvenser i form av avslagsbeslut och utvisningar.

Det började med valet att skriva mitt examensarbete om flyktingskap på grund av sexuell läggning. Året var 2012, sista terminen på juristprogrammet i Uppsala. Jag förvånades av och kände visst förakt inför antalet juriststudenter som var helt ointresserade av och avståndstagande till människorättsjuridik. Ännu mer förvånades jag när jag letade underlag till mitt arbete. Bokhyllorna var fulla med böcker men gapade ändå tomma. Det fanns ingen juridisk forskning om flyktingar som sökte internationellt skydd från förföljelse på grund av sin sexuella läggning, könsidentitet eller sitt könsuttryck. På sin höjd fanns något publicerat om kvinnors skyddsbehov, vilket gjorde mig något ödmjuk under mitt skrivande det kommande halvåret. Men även de publikationerna innehöll högst några informativa rader om att även "homosexuella flyktingar" existerade.

I stället fick jag söka svar – eller snarare frågor – i asylärenden som prövats i Sverige. Jag ägnade sex månader åt att läsa, analysera och försöka förstå hundratals beslut och domar från Migrationsverket och migrationsdomstolarna där personer sökt skydd från övergrepp

de utsatts för i landet de flytt från, på grund av sin sexuella läggning. Ju mer jag grävde, ju fler beslut och domar jag läste, ju fler hundratal sidor förarbeten om hur utlänningslagen var avsedd att tillämpas i fallen, desto mindre rimliga framstod motiveringarna till avslagsbesluten.

En kvinna från Kenya hade kysst sin flickvän utanför sin arbetsplats. Hon blev förskjuten av sin familj, utsattes för stenkastning och våldtäktsförsök från militärer. Migrationsverket och migrationsdomstolen ifrågasatte inte detta eller situationen för lesbiska i landet, men ansåg att problemen i Kenya ”mestadels berodde på situationer som hon själv skapat.” Avslag.

En annan kvinna från Kenya såg sin partner sedan tio år tillbaka brännas inne då grannarna tände eld på deras hus eftersom de vägrade avsluta sin relation. Polisen agerade inte. Kvinnan lyckades fly till Sverige. Hon fick avslag av migrationsmyndigheterna som godtog hennes berättelse men ansåg att förutom mordhoten och partners död hade ”inget konkret hänt henne”. Dessutom ansågs kvinnan ha möjlighet och skyldighet att söka hjälp från den kenyanska polisen. Samma myndighet som inte vidtog några åtgärder när hennes partner brann inne. Samma myndighet vars skyldighet var att i stället arrestera kvinnor som lever i samkönade relationer.

En man hade flytt från Vitryssland där han var känd hbtq-aktivist. Han hade utsatts för husrannsakingar och gripits vid 41 olika tillfällen, förts till polisstationen och misshandlats. Migrationsmyndigheterna ifrågasatte inte detta, men motiverade avslaget på hans asylansökan med att det rört sig om ”*enskilda polismän* som agerat i egenskap av *privatpersoner*”.

Jag undrade om jag under 4,5 års studier missförstått fundamentala juridiska begrepp, som myndighetsutövning och rättssäkerhet. Avslagsmotiveringar där uniformerade polisers husrannsakingar och arresteringar enligt svenska migrationsmyndigheterna inte utgjorde myndighetsutövning. Avslagsmotiveringar om att asylsökanden kan och måste söka skydd hos hemlandsmyndigheter som kriminaliserar hbtq-personer.

Jag var naiv när jag analyserade den juridiska hanteringen av asylärenden. Kanske var det för mitt eget bästa. Jag hade antagligen inte börjat arbeta som ombud för asylsökande hbtq-personer annars. I dag läser jag inte bara besluten och domarna, jag lever med och i dem, upplever följderna och konsekvenserna på nära håll. Jag bidrar till innehållet i dem, och mitt arbete i varje asylärende har en direkt påverkan för utfallet.

Övergången från skrivande till praktiserande av asyljuridik var brutal. Jag gick från sex månaders analyserande av text i form av beslut och domar i avslutade asylärenden till att, när examensarbetet publicerats, ställas inför aktuella förfrågningar från asylsökande hbtq-personer. Några hade hört mig föreläsa om min uppsats under Stockholm Pride 2012 och kontaktade mig därefter. Några andra hittade mig på internet. Någon hade en vän som hade en vän som sökte asyl. Någon var en bekant vars partner fått avslag på sin asylansökan. Och så fortsatte det. Ett brutalt uppvaknande från att *skriva om* avslagsmotiveringar, till att plötsligt ställas inför det oförberedda fysiska mötet med personer med avslagsbeslut i sin hand. Beslut de lade framför mig med orden om att de skulle utvisas till en säker död, om inte *jag* hjälpte dem. Ord om att jag var deras sista hopp. Jag?! Jag hade bara skrivit en uppsats om asylprövningen när sexuell läggning är asylskäl, jag hade knappt tagit examen! Känslan av min egen litenhet var överväldigande. Men jag tog med mig handlingarna och började läsa. Plötsligt satt jag där med verkliga beslut i pappersform, i mina händer. Och jag var ensam.

Det var ett avslag som rörde en ung, ensamkommande från Iran. I avslagsbesluten ifrågasatte Migrationsverket och migrationsdomstolen varken döds- eller piskstraffet för homosexuella. Inte heller ifrågasattes att hen polisanmälts av sin familj och utsatts för sexuella övergrepp. Men det ansågs inte trovärdigt att hen hade våldtagits: hen kunde inte bevisa att förövaren "känt till hens homosexuella läggning". Det ansågs inte trovärdigt att någon skulle våldta en person av samma kön utan att veta offrets sexuella läggning, eftersom Iran föreskrev dödsstraff för samkönade sexuella

relationer. Förövaren skulle sannolikt inte ta den risk som det enligt Migrationsverket måste innebära att våldta någon i Iran, utan att veta om denne också är homosexuell. Jag läste avslagsmotiveringen om och om igen. Jag ville skrika, gråta, att världen skulle få veta om fallet. Sedan när tillämpas i Sverige ett synsätt enligt vilket begående av en våldtäkt förutsätter att förövaren ”försäkrar” sig om att offret som denne är på väg att våldta, har samma sexuella läggning som förövaren själv? I min inlaga skrev jag att denna typ av resonemang och avslagsmotivering visade på en enorm okunskap hos Migrationsverket.

Många andra som kontaktade mig kom från Uganda. En hade blivit påkommen med sin partner av grannar som tillkallat polis. Hen lyckades fly, men partnern sköts ihjäl. I Sverige kom beskedet att hen var hiv-positiv. Migrationsmyndigheterna ifrågasatte varken hens sexuella läggning, landinformationen om fängelsestraffet, lagförslaget om dödsstraff för homosexuella, eller att hbtq-personer saknar tillgång till vård i Uganda. Läkarintyget bekräftade att om hen inte fick bromsmediciner, vilket landinformationen visade att hen som hbt-person inte skulle få i Uganda, skulle hen avlida. Migrationsmyndigheterna ifrågasatte inget av detta. Jag läste beslutsfattarnas och domarnas handskrivna underskrifter i avslagen. Underskrifter på, och godtagandet av, att hen skulle dö vid ett återvändande, och det gjorde ingen skillnad. Jag hade aldrig känt en så intensiv skam över svenska myndigheters agerande, eller en så akut känsla av panik och ilska över att det för omvärlden skulle förbli okänt. I tysthet skulle hen utvisas till att dö på grund av sin sexuella läggning och detta skulle bli ytterligare ett sekretessbelagt ärende vars förödande hantering av svenska myndigheter inte skulle komma till någon annans kännedom.

En annan person från Uganda kunde bevisa hur hen hängts ut och var efterlyst som ”homosexuell rekryterare” med namn och bild i en av landets ökända tidningar som hetsar befolkningen till våld mot och mord på hbtq-personer. Hen lyckades innan flykten få med sig tidningen men publiceringen ifrågasattes inte av migrationsmyndigheterna. Avslaget motiverades i stället med

hänvisning till hens trovärdighet eftersom hen inte kunde uppge efternamnet på en person som hen bott med. Jag läste även detta avslag upprepade gånger. Hur var det möjligt att avslå asylansökan när bevisningen fanns där? Hur kunde det inte göras någon riskbedömning överhuvudtaget, trots uthängningen av henom som kriminell homosexuell i Uganda? Som människa och svensk medborgare skäms jag. Som jurist kan jag inte begripa hur en så grundläggande asyrlättslig princip som riskprövningen fullständigt kan underlåtas och avslaget baseras på en omständighet som saknar relevans för den konkreta förföljelse risken.

Ett ytterligare ärende rörde en kvinna från Irak. Hon, som många andra, hade inte vågat berätta om sin hbtq-identitet i början av asylprocessen. Efter ett tag berättade hon för sin advokat vad hon utsatts för på grund av sin sexuella läggning. Jag läste advokatens inläga bland handlingarna. Där stod att det kommit till advokatens kännedom att hens klient var lesbisk och att det *eventuellt* hade betydelse om hon utvisades till Irak. Naturligtvis följdes inlagan ett avslag. Detta var den första asylinläga av en jurist till migrationsmyndigheterna som jag någonsin läst. Trots att jag var ung i detta sammanhang började jag förstå den avgörande betydelsen av biträdets arbete för ärendenas utgång. Den insikten har jag än i dag svårt att förhålla mig till. Jag kan inte leva med, och dagligen vakna till vetskapen om, mitt ansvar *utan* att i varje ärende göra mitt yttersta för att framföra asylberättelsen till myndigheterna som fattar det för personen livsavgörande beslutet.

Jag har sett, upplevt och lärt mig mycket med åren sedan jag började arbeta som offentligt biträde för hbtq-flyktingar. Jag möter utredare som inte kunde vara mer medmänskliga gentemot asylsökande som bryter ihop under asylutredningsintervjuerna när jag ställer frågor om brutala övergrepp de utsatts för i sina hemländer på grund av sin sexuella läggning, könsidentitet och/eller sitt könsuttryck. Men jag möter också utredare som ställer sökanden frågor som "Hur kunde du säkert veta att de personer du låg med i ditt hemland verkligen var homosexuella?". Utredare som frågar "när hen för första gången i sitt liv träffade en annan homosexuell" och

hur hen ”gjorde för att ta reda på dennes homosexualitet”. Om sökanden överhuvudtaget har en sådan erfarenhet och kan berätta om den, blir följdfrågan hur sökanden vågade ta kontakt med den homosexuelle om nu homosexualitet är kriminaliserat i landet. Om sökanden inte har någon sådan erfarenhet, blir frågan hur hen då alls kan vara säker på sin egen hbtq-identitet.

En gång företrädde jag en ung kvinna från ett land som tillämpar sharialagar och stening till döds av lesbiska. Efter att ha utrett orsakerna till hennes flykt frågade utredaren vad hon riskerade vid ett återvändande och varför. Om hon skulle leva ”öppet” eller ”dolt”; vilka risker respektive levnadssätt innebar.

Utredaren: ”Hur skulle du *manifestera din lesbianism* vid ett återvändande till land X?”.

Sökanden: ”Manifestera? Vad menar du? Det är ju dödsstraff... jag förstår inte frågan”.

Fortfarande läggs stor vikt vid huruvida asylsökanden lever ”öppet” eller ”döljer” sin hbtq-identitet. Juridiskt sett förstår jag att förföljelserisken ökar då omgivningen känner till eller misstänker att någon är hbtq-person. Det jag däremot inte kan förstå eller acceptera – som jurist och människa – är hur asylutredningen fokuserar på hbtq-personens levnadssätt; ”hur hen *manifesterar* sin avvikelse från normen”.

En utredare var ärlig när det gick upp för honom att asylsökanden var transperson. Utredaren berättade att något frågeformulär för att intervjua transpersoner inte fanns. Intervjun skulle därför genomföras utifrån frågeformuläret för homosexuella. När asylsökanden berättade om den tortyr hen utsattes för då hen uppfattades bryta mot hemlandets strikta lagar och normerna för hur en biologisk man förväntades se ut, tog det stopp för utredaren. Jag avbröt intervjun och ägnade många minuter åt att redogöra för paraplybegreppet ”transpersoner” samt upplysa utredaren om att könsidentitet och transsexualism *inte* är en sexuell läggning. Låg min klients livsöde verkligen i händerna på en myndighetsperson vars uppgift var att genomföra en kanske livsavgörande intervju utan att ens ha grundläggande kunskaper om asylskälet ifråga?

Utredaren granskade sökanden uppifrån och ner, och konstaterade: "Jag förstår inte problemet. Jag tycker inte att du ser speciellt omanlig eller feminin ut för att vara man. Varför skulle det vara annorlunda i ditt land?". Med vrede skrev jag i inlagan till Migrationsverket en icke-juridisk redogörelse för innebörden av begreppet könsuttryck, samt att vad som är acceptabelt inom ramen för mäns könsroll i Sverige, otroligt nog *inte* gäller i hela världen utan ofta, som i detta fall, är förenat med livsfara. Samt att utredarens personliga uppfattning om huruvida sökanden enligt svenska normer såg manlig ut eller inte, var irrelevant för risken för tortyr i hemlandet.

Avslag som jag fortfarande tvingas ta del av, motiveras med att asylsökanden inte anses ha "gjort sannolik" sin sexuella läggning eller könsidentitet. Jag kontaktas av personer som fått avslag i alla instanser. De förstår inte vad de behöver göra för att "bevisa" sin läggning eller könsidentitet, och frågar mig vad svenska myndigheter "kräver". Migrationsmyndigheterna anför ofta att asylsökanden inte är trovärdig eftersom hen inte "tillräckligt detaljerat redogjort för en *inre process* kring sin sexuella läggning". En asylsökande visade mig sitt avslag motiveringen att hen inte var trovärdig eftersom hen "med hänsyn till sin utbildningsnivå i Nigeria" borde kunna mer detaljerat "redogöra för sina inre tankar och känslor när hen upptäckte sin homosexualitet". Nigeria kriminaliserar homosexualitet, i vissa delstater med dödsstraff. Föreställningen att personens "i Afrika höga utbildningsnivå" skulle föranleda eller ens ha samband med en vilja och förmåga att inför svenska *myndigheter* leverera en detaljerad beskrivning av "sin homosexualitet", får mig att, återigen, skämmas å svenska myndigheters vägnar.

Jag tolkar kravet på en "inre process" som en förlängning av "fastställandet" om asylsökanden lever "öppet" eller "döljer" sin hbtq-identitet. Vad jag inte förstår är hur sådana krav på hbtq-flyktingar kan anses rimliga. Enligt internationell rätt, och utlänningslagen som bygger på internationell rätt, ska sexuell läggning och könsidentitet prövas på samma sätt som andra asylskäl. Ingenstans framgår vad migrationsmyndigheterna anser vara en

tillräckligt detaljrik redogörelse för den inre processen kring sin hbtq-identitet. Ingenstans framgår någon juridisk definition av denna inre process som i praktiken tydligen verkar krävas. Men oavsett min juridiska frustration över godtyckligheten är jag inte ute efter någon definition. Min frustration handlar om normerna som skapar förväntningen om att varje individ som enligt omgivningens föreställningar genom sin sexuella läggning, sin könsidentitet och/eller sitt könsuttryck avviker från normen, enligt svenska migrationsmyndigheter förväntas ha genomlidit någon sorts djup ”inre process” för att ”komma till insikt om” eller ”upptäcka” sin identitet. Här finns även fördomen att ju mer avlägset personens ursprungsland framstår som, enligt migrationsmyndigheternas jämförelse med Sverige, desto svårare måste den inre processen ha varit. Och ju svårare den inre processen har varit i ett land som inte tillåter hbtq-personer att leva ”öppet”, desto mer förväntas asylsökanden vilja och kunna verbalisera denna process i Sverige. Det framstår som ett heteronormativt, västerländskt synsätt när myndigheternas lagtillämpning utgår från att varje självidentifierad hbtq-person *måste* ha genomlidit en svår ”inre process” för att komma till ”insikt” om sin avvikelse från omgivningen. Det är inte rimligt eller juridiskt relevant att kräva en verbal, detaljerad redogörelse inför myndigheter, av en asylsökande som spenderat hela sitt liv i en kontext där sådana yttranden kan straffas med döden, av just myndigheter.

Med åren har jag fått anledning att cyniskt acceptera att vissa advokater tar sig an så många asylärenden som möjligt för att få större inkomster. Ibland så många ärenden att kvaliteten på arbetet i varje asylärende försämras och i värsta fall hotas rättssäkerheten för den asylsökande. Jag har slutat räkna antalet ärenden jag tagit del av där advokaten inte ens träffar asylsökanden inför den avgörande asylutredningen på Migrationsverket. Om jag inte träffade min klient inför utredningen, skulle jag inte kunna se till att alla relevanta omständigheter framförs där. Jag skulle inte kunna avbryta intervjuer när tolken översätter fel. En man jag företrädde beskrev för mig att han attackerats eftersom han i hemlandet

uppfattades ha ett *feminint könsuttryck* och därför vara homosexuell. Jag förberedde honom på frågorna Migrationsverket skulle ställa, och sade att han måste förklara anledningen till attackerna. Jag fick avbryta tolken när hen översatte att mannen blivit attackerad då han var *feminist*. En annan person jag företrädde beskrev hur hen misshandlats på grund av sin tillhörighet till "the LGBT community". Tolken beskrev för Migrationsverkets utredare hur asylsökanden misshandlats eftersom hen var en "LG-kommunist". Om jag inte pratade med mina klienter inför varje asylutredning, hade jag inte haft kunskapen att ingripa och jag vill inte föreställa mig hur ärendena skulle kunnat sluta då.

Jag möter advokater som struntar i att framföra bevisning till Migrationsverket som asylsökanden i förtroende gett till advokaten. Advokater som skriver i sina kostnadsräkningar att de spenderat X antal timmar med sökanden och kräver timarvode därefter, trots att så aldrig har skett. Jag har tagit del av otaliga ärenden där den enda bevisning advokaten skickat in till stöd för klientens asylberättelse är en simpel landinformationsrapport, som varken är uppdaterad eller ens nämner hbtq-personers situation. Landrapporter som sedan läggs till grund för bedömningen i ärendet. En sådan rapport om Iran hade en advokat bifogat. Den beskrev visserligen dödsstraffet och avrättningar genom hängning av homosexuella, men framhöll även att *i Teheran fanns en park* där homosexuella kunde träffas i smyg om nätterna – en omständighet som Migrationsverket beaktade och hänvisade till i sitt avslagsbeslut. En 10 år gammal landrapport från Utrikesdepartementet beskrev att det alltid funnits homosexuella i Tunisien eftersom *könen hålls åtskilda*. UD poängterade att sodomi förvisso kriminaliserades, men *homosexuella gester* var helt lagliga. Hedersvåld förekom, men att en homosexuell skulle hotas av sin familj torde vara "ytterst sällsynt". Om en homosexuell utsattes för något, skulle enligt UD familjen vara den första att skydda den homosexuelle. Annars kunde hen "vända sig till polisen". I Tunisien. Där hbtq-personer kriminaliseras och arresteras – av polisen.

Det är oacceptabelt att landinformationsrapporter från instan-

ser som Utrikesdepartementet under 2000-talets Sverige kan ge uttryck för den uråldriga missuppfattningen att homosexualitet ”uppstår” i samhällen där kvinnor och män lever åtskilda och personer av samma kön umgås tillräckligt mycket. Det är orimligt att rapporter innehållande begrepp som ”homosexuella gester”, och med total avsaknad av förståelse för vad hedersvåld faktiskt handlar om, utgör en del av underlaget till myndighetsbeslut om huruvida asylsökande hbtq-personer har skyddsbehov eller ska utvisas till den tillvaro de flytt. Jag kan heller för mitt liv inte begripa hur offentliga biträden, som *själva valt* att arbeta med människorättsjuridik, inte fullföljer det ansvar de åtar sig för varje livsöde i de enskilda asylärendena.

Det är för mig en förenklad lösning att skuldbelägga *en* instans som kollektivt ansvarig för samtliga orimligheter, felaktigheter och misstag som begås i asylprocessen för hbtq-personer. Vi alla olika aktörer har våra olika respektive roller beroende på exempelvis vilket yrke vi gett oss in i, vilka arbetsuppgifter vi tilldelas och vilka uppdrag vi själva tar oss an. Men jag begär av den som undertecknar ett beslut, att hen gör det med en motivering som är juridiskt hållbar och aldrig någonsin baseras på fördomar och okunskap. Vi måste alla konstant påminnas och göras medvetna om att konsekvenserna annars blir förödande. Och det är inte bara orimligt, det är oförlåtligt.

Fotnot: Majoriteten av samtliga personer vars ärenden nämns i texten har numera permanent uppehållstillstånd i Sverige.

XIII

The big elephant in the room

Afrab Nasser

“Sometimes, I feel discriminated against, but it does not make me angry. It merely astonishes me. How *can* any deny themselves the pleasure of my company? It’s beyond me.”

– Zora Neale Hurston

ANTI-RACISM GROUP. Who thought I would join an anti-racism group. I do not need to join such a group. I’m fine, there is nothing wrong with me. – A voice in my head spoke as I was heading to the first session of the anti-racism group meeting I was invited to, and held somewhere at the suburb of Stockholm. It is obvious that I was struggling to acknowledge any racialized discourse related to me directly. I was overlooking the big elephant in the room: my race and everything it represents. Or, maybe, I was merely in denial about racism and doing the reserved equivalent of: ‘I’m not racist but...’ with my individual form of denial. How naive I was, today I think. Nonetheless, I had to attend the session and consider it a learning experiment which later became one of the best learning experiences I had in Sweden.

It was a snowy day, probably during the weekend, and definitely during the beginning of the winter, end of 2011. It has been only six months or so since I arrived to Sweden - a country I had zero knowledge about other than it was in Europe and that my mother used to tell me whenever we go to a furniture store in my country,

Yemen, ‘this is a good furniture; it must have come from Sweden,’ as she checks a table or a bed wood, ‘Afrah, most of the excellent furniture are produced in Sweden.’ She meant IKEA, of course. I have not told her yet how much Swedes would disagree with her.

After having some trouble to reach the meeting place I made it. That was my first time ever to be in a sort of group – I did not know what to expect and what were the rules, if there were any. Nervously, I greeted some of the people who were already there. Participants kept on coming. Eventually, we were about 10 people. Each grabbed a cup of coffee and we decided to start. The atmosphere was very relaxed and each participant started to introduce him/herself. Then, the organizers ladies started to explain how and why they initiated the group. That voice in my mind spoke again:

- a. even though the participants seem ethnically diverse, this is surely an exclusive group for people of color; it is certainly a separatist group, which nobody described as so.
- b. most of the participants had been living in Sweden for over a decade or so, and they still struggling with racism – does this mean that the minoritization never gets better as you continue inhabiting the larger environment?

Since I couldn’t speak Swedish at that time, the group was kind enough to run the discussion in English. As we all started to confess about their everyday racism struggle, I became distressed. ‘Even in Sweden,’ I whispered to myself. It was shocking to listen about another face of Sweden – this can’t be true, I’m supposed to be living in one of the happiest countries in the world, I’m supposed to be living in the “first world”, this is supposed to be paradise, no?. All those images I had accumulated over the past six months since I came to Sweden was dismantled. It was time for reality check. My early experience with living in Sweden was very much calm thanks to my high media profile, but what about those whose names are not in the media?

Participants' everyday racism struggles manifested from questioning their Otherness and Difference within a society believed to be homogeneous one. From the big struggle in the housing sector, the job market or even at the halls of the academia world, to the small things like not being allowed to enter this bar or being systematically interrogated by the security guards, there was one form of struggle to another. Segregation and discrimination were two words frequently mentioned.

Why? I needed an explanation made for all these issues not by the group but rather by someone who was in a privileged position, someone who is conscious about how his/her privileged race has also a privileged serviceability, so I interrupted the group's discussion to ask a strange question: why this is a separatist group? why wouldn't we allow all perspectives, including someone who's standing across the other side of these struggle, maybe he or she can explain why our Otherness is so problematic?

There was a silence in the room for few seconds— I think everyone knew that this was my first time experience in attending anti-racism groups' meetings. Patiently, the organizers explained to me the importance of having a separatist group, which I increasingly understood as I was increasingly forced to choose political correctness over a candidate talk on racism, over the time while living here. This group meeting was the main foundation for me to understand racism in the Swedish context. It also made me realize how fighting racism is a lifestyle which you cannot choose.

Spot the difference: the case of dating

As time passed by, and, even though the struggle has been an ordinary lifestyle, there have been several defining moments where the specificity of my ethnicity, religious belief and even cultural heritage from my home country, Yemen, forced me to experience Sweden in a special way. There were many incidents where I had a sense, as an Arab and Muslim, in which I felt, somehow, criminalized or delinquent through a powerful definition of me

as a person who was outside the pale. It was in all these situations when my multiple identities (Arab, Muslim and Middle Eastern) were in question. Since there is not enough space in this text to talk through all those incidents, let me pick one situation and share its details. The case of dating.

First, let me make this clear. The dating rules in this part of the world are very unique and they are even more complex in the interracial dates. I speak about dating—even though it seems not a big deal—because the struggle lies more profoundly in the little things, the things that others take for granted but can unbelievably demoralize you as you get confused about locating yourself in the intersectionality paradigm of one's attributes. I know that I am never just a single woman on a date in these situations.

In the pursuit of finding love, I happened to have a date with—for the sake of essentializing attributes I will describe him to be an ethnically Swedish man. We have known each other for some time through the journalists circle in Sweden and then found each other again on a dating website. To have an official date seemed a wise thing to do so we went on a date. 15 minutes had passed and the bombardment of questions followed. It was all and everything about my religion, Islam and my views on everything related to it. It felt like I was at a checkpoint and I did not know if my answers would allow me to go forward or backward. I promised myself not to have prejudices against people, to always look at them with a fresh eye, to judge people not by what the media says, but by their personality, not to reduced them to how their beliefs, color, gender was constructed for them... *Think truly and freely Afrah*, I was telling myself. And I did but he did the opposite. I never saw the guy again. He ditched me, obviously, because of... my answers. My answers excluded me while my open-minded attitude was overlooked. Didn't he realize how revolutionary it was for me, a Muslim girl to date an atheist?

I understood there was a problem here. I was very demoralized. I tried to speak up to the media whenever I'm interviewed about my work and life in Sweden. However, no journalist seems willing

to mention my critique when the interview is published. Why is my critique a marginal issue and not worth-publishing? Why is my exoticness only appealing as a woman who found refuge in Sweden but not as someone struggling with this refuge? Having said that, this can be the first time I found a channel to speak up on my personal struggle to defend my Difference.

As social media can give a window to breathe and self-expression, I wrote on my Facebook wall and reflected on that date finally after I came in term with the frustration. And it took me almost two years to do so. In mid-March, 2015, I wrote on my Facebook a genuine thought I had over my struggle in finding love in Sweden. I hoped that readers could spot the difference between who was minoritized and who was not. What happened next gave me a better understanding of Sweden's political correctness. I wrote:

“Can't decide which date I had in Sweden with Swedish dudes was most funny? The one when I went out with an Islamophobic guy who bombarded me with questions about Islam & Muslims, & ditched me because of my religion? Or the one who took me out to tell me that he was falling in love with another girl? Where to find “tolerant” & not weirdo single guys in Sweden? Where? Ha? #VerySwedish-Problem hahaha”

The feedback I got divided between positive and negative ones. The positive only focused on my frustration in finding “it” (love) and expressed their support, while the negative focused on my stance, accusing me to be politically incorrect. A very crucial aspect here in my brief Facebook status, though, is the context which the critics of my post missed to understand; we both had different definitions of the social phenomena I was reflecting on. I was furious and disappointed by the critics. The context here should have been clear as the sun: I was the one discriminated against, I was the minority and the inferior. Yet, a couple of European friends wrote me, advising me to be more politically correct next time I discuss

provocative issues. It was more relevant that I didn't offend anyone than the fact I was the one who once got offended. Why it was difficult to spot the difference?

I needed urgent explanation from someone who shares my mental model of reasoning. Now I truly appreciate separatist anti-racism groups, where you find safety in a collective mental model of reasoning. So I reached out to an Arab friend residing in the United States and who works with migrants' rights. I emailed her, explaining my dilemma and asking for guidance. Her reply is so good that I will enclose it here as it was sent to me.

She replied:

"Dear Afrah,

I totally feel you and understand you. I had to struggle with that year after year in the U.S. but things only get better when you allow yourself to get deep into such issues, because knowledge can offer some relief.

Of course, all these white people will tell you this. In fact, I can imagine Europeans being worse than Americans because they really sell this shit about being 'colorblind' as if it was an option for all of us. What you need to emphasize in these conversations is that hegemony and power relations dictate what is racist and what is not. For example, I can describe white women as ugly every day in my life but it will totally mean nothing because after all power on their side, they have a whole colonial history that depicts them as beautiful, universal beauty standards, even our self-hate and internalized racism aid the perception that white women are beautiful.

So next time they cry about your genuine posts, counter them with the necessity of having context. You are a brown woman in a white country. You are always racialized, people don't treat you as an individual, they treat you as some creature, as some painting, in best scenarios. But in bad scenarios, they treat you as terrorist and backward. Many times, as both.

We are the women going through these hardships, not Swedish women or Spanish women. They should feel ashamed to attempt to silence you for putting out real life incidents out there. It is important to emphasize how these are attempts to silence a woman for the sake of their stupid perception of what is politically-correct.

Love and hugs,”

In the other's shoes

My friend's words cut deep into the real issue – they can be summarized with what Assata Shakur once said, ‘a woman place is in the struggle.’ It was heavy to read. Even though I was thankful for her reply, I pondered very much over the framing of her opinions. However, the details she discussed opened my mind into a whole new level of understanding race and ethnicity. In such situations, typically, my world gets shaken. It gives me more push to continue mentalizing how it's like to be a person of color within a different categorization dominant group.

Yes, to continue, because this is not a completely new situation for me; I have always been in between. To explain, here is a little bit about myself. My parents are of two mixed origins. My grandmothers are black Ethiopian women who happened to marry my Arab Yemeni grandfathers. My parents', accordingly, race was mixed of Ethiopian and Yemeni; they belonged to two worlds. I was born in Ethiopia and grew up all my life in Yemen, except that my family and I would always spend the summer in Ethiopia for over 13 years - the trips had me be able to speak Amharic and inhale the Ethiopian culture and traditions. Much of my life was trying to reconcile the terms of my birth; that divided heritage with the different realities of race, nationality and identities – the Yemeni and Ethiopian. So, I have come a long way in mentalizing the struggle of being a person of mixed-race. To struggle for a sense of belonging while each side questions your eligibility to be part of

the group. Then, to create your own comfortable space that locates in the between.

I must confess, though, that my self-discovery towards understanding that space had its peak as I started living in Sweden – perhaps because it got extremely complex for me. Whether experiencing the period of riots in Rinkeby in 2013 and understanding the grievances behind them, whether being introduced to the writings of Jonas Hassen Khemiri, whether joining dozen of anti-racism protests over the past four years, whether being bombarded with questions about Islam in a date, I think in addition to my already accumulated dimensions of looking into cultures, identities and ethnicities, these experiences in Sweden have made me more able to experience the world in a special way today.

Having said that I would like to end with the Palestinian-American poetess, Suheir Hamdan's poem titled 'Not Your Erotic, Not Your Exotic':

Don't seduce yourself with my otherness
 My hair wasn't put on top of my head
 to entice you into some mysterious black voodoo.
 The beat of my lashes against each other
 ain't some dark, desert beat.
 It's just a blink... get over it.

XIV

Därför har jag dräpt dem genom min muns tal

Sara Nelson & Johannes Anyuru

1

JOHN (En av FBI's gisslanförhandlare): Det var helt enkelt enastående. Och det var folk där från hela kvarteret, de hade sina familjer, sina barn, och maten --

STEVE (Från Davidian Branch): Alltså, vad, vad försöker -

JOHN: -- maten var jättegod

STEVE: -- du säga, egentligen?

JOHN: Det var supertrevligt, helt enkelt. Och jag tänkte att det där är nått som --

STEVE: Och alltså, säger du att jag kommer ha det så i fängelset --

JOHN: Nej, jag säger bara --

STEVE: -- under ett antal år?

JOHN: -- att det var liksom indikativt för demokratin, du vet?

STEVE: Säger du, att jag kommer kunna komma ut och delta i en sån grej och min --

JOHN: Nej, jag tänker väl att du --

STEVE: -- familj och så vidare --

JOHN: -- att du har verkar ha förlorat insikten att resten av världen, alltså den fortsätter, den går vidare.

STEVE: Resten av världen -- hela den här förbannade världen har packat och är på väg åt helvete, som en av mina advokatvänner sa för ett antal år sen. Det är vad som händer, och för de människor

som väljer att se efter varför de ens kan andas, var -- varför kan du andas, till att börja med? Var kommer den kraften ifrån? Hur kom du hit, John? För människor som du intresserar sig inte särskilt ivrigt eller mycket för att det finns en Gud, och han är intresserad av att döma oss, han är intresserad av kunskap, han är intresserad av att du ska veta vad han vet, och om du inte hör vad han säger att han ska göra med den här jorden, då kommer du - då är en en förlorad människa. Som om du aldrig levte.

JOHN: Hörrdu, Steve?

STEVE: Du kommer vara ett blipp i tiden, som om du aldrig funnits, inte ens en, en hågkomst, inte en tanke.

JOHN: Okej, ja. Men --

STEVE: Förstår du? Så, det är --

JOHN: -- Bibeln säger något om --

STEVE: -- det är guden som jag tittar på, som --

JOHN: -- om hur kort tid vi är --

STEVE: De kunde --

JOHN: --- vi är här.

STEVE: Vet du vad en --

JOHN: Men --

STEVE: Vet du vad en konkordans är (concordance)?

JOHN: Nej. Jag vet vad ett dragspel är (accordion)?

2

Röst:

”Medan jag dröjer mig kvar vid tronen säger jag att alla är lika, och blir då lik alla andra, eftersom jag säger det ifrån tronen, där människors olika värden avgörs. Om orden sägs från en annan plats än tronen skapar de inte likhet. Det är jag som befinner mig på tronen som måste uttala orden om likhet för att alla ska vara lika. Ett privilegium som dröjer sig kvar just i det att jag avstår från det.”

3

Jag har nyss lämnat dig. Solskenet är skarpt efter dunklet i ditt rum, värmen tung mot min rygg. Min första Ramadan. Jag tycker om munnens torrhet. Vid varje steg känner jag fastans behagliga stramhet i magen. Det känns som om jag fortfarande befinner mig i sjukhusrummet långsamma tid. Bloddropparna som kryper sakta i plastslangarna som gror ur din kropp, det låga klappret av sköterskornas tofflor, fraset från dina lakan när du vänder dig i sömnen. Som om min kropp förblir där, sittande i den lite klumpiga, grå plaststolen, sittande vid sängens fotände, under klockans tickande. Här, nu, är jag bara ett svävande skimmer över gatorna. En vän sa till mig att när någon vi älskar är döende dröjer de kvar i våra drömmar också när vi är vakna. I Islam tror vi att de sovandes hjärtan återvänder till Allah.

4

Hubbleteleskopets ensamma öga söker gränsen. Ser nebulosor kasta exploderande gas genom tomheten. Men inte längre än så. Ser inte längre än vad det ser. En sorts blindhet.

Vissa kastar sig utför avgrunder med elastiska rep kring midjan. Vissa tittar på de blodiga lindorna som mamma och pappa bär bort, på krigsfotografiernas bilder av de döda. Dricker tills de spyr. Men känner inte mer än vad de känner. Bara köttets ögonblick, konvulsionen, stumheten.

Horisonten verkar ha krympt till den egna organismen, till huden, ögonen, inälvorna, hjärnan i sin klaustrofobiska skål av tid. Vilse i köttet snarare än i rymden. Krökta in mot sig själva, inåtväxande hårstrån, dövstumma av språk - av anspråk - anspråket på att omfatta allt som finns och kan finnas - är det inte vad den moderna människan säger, på drift i stormarknadernas och universitetens holografiska överflöd?

”Jag tror på det som någon kan bevisa för mig?”

5

Drömde om en fågel en gång. Under nattens sista timmar, när fåglarna börjar ge ifrån sig ihåliga andetagsljud. Ända sen barn-
domen har jag tyckt att de ljuden, kvittrande i den fruktansvärda
stillheten, låter som dinosauriernas tidsålder som spelades upp i en
burkig gammal högtalare på naturhistoriska museét i min hemstad.

En knackning på mitt sovrumsfönster. Jag öppnar det och en
vacker gröngul fågel sticker in huvudet och säger: "Han önskar
varje natt att barnen bara kunde dö i en olycka. Han kröker sig
bort från sin förnedring och vill istället få sörja något."

Dagen när vi ska till polisstationen. Kanelbullar, videokameror,
färgglada plastleksaker, låsta dörrar. Ett rum med vitgrå väggar, ett
skrivbord, ett djupt jack i en av väggarna. Kanske från en stol som
någon har kastat i väggen. Någon var arg i det här rummet. Polisen
frågar:

"Men ni är muslimer, alltså?"

6

Den 28:e februari 1993 försöker Bureau och Alcohol, Tobacco and
Firearms (ATF) genomföra en husrannsakan på en inhägnad ranch
vid Mount Carmel nära Waco, Texas. Ranchen används av Davidian
Branch Sventh-Day Adventists, en kristen gruppering som i väntan
på apokalypsen har samlat på sig livsmedel och bränsle samt en hel
del vapen och ammunition.

En häftig eldstrid utbryter. Fyra agenter och sex davidianer
dödas. Ranchen belägras av FBI. Under femtio dagar talar
gisslanförhandlare med ett antal talespersoner för gruppen, men
till slut inleds ett andra anfall. En brand utbryter. Branden dödar
76 personer, varav mer än 20 barn, två gravida kvinnor och sektens
ledare, David Koresh.

Händelserna blir emblematiska i det västerländska medvetandet. Människor läser situationen utifrån sina egna horisonter och ser allt från det yttersta statliga övergreppet till det slutgiltiga beviset på att religionen måste underkastas staten (förnuftet). Till saken hör att själva namnet Waco, bär på en underlig ljudlighet med ordet *wacko*: galning, galen, knäpp.

7

DICK (En av FBI's gisslanförhandlare): Ge oss ett tecken. Ge oss ett tecken [...] Vi har folk utanför, som du mycket väl vet, och de här personerna är något exponerade ibland, okej? De oroar sig för sin säkerhet här på utsidan på samma sätt som ni på insidan, och när någon går fram till ett fönster med en balaklava, som du inte kände till vad, jag ska förklara vad en balaklava ---

STEVE: Vi har inte, vi har inte en sådan sak. Det där är fel. Det är inkorrekt. Ta en bild på det och visa den och sänd den till mig.

DICK: Och -- okej, men svart kamouflagefärg i ansiktet?

STEVE: Ingen svart färg i ansiktet. Ni tittar på en mörkhyad kvinna som tittade ut genom ett fönster.

8

Två språk möts. Det ena ser fingrar och tungor gripa efter de egna lederna och organen och läser en konflikt där två språk möts och försöker lösa upp motsättningen, om än våldsamt.

Men det andra språket har andra anspråk. Vet att det är det enda språket. Försöker svälja det Andra språket helt.

9

Du kan inte vara min buktalare. Vi kommer kanske aldrig längre än så här.

Vi kan dyka genom detta dilemmas sjunkna vrak, och någon gång, kanske, komma ut med vad som blev kvar när våra språk möttes. Expanderade. Drog sig tillbaka.

10

Röst:

”Jag avstår från mina privilegier. Det gör mig inte bättre än de som aldrig har haft privilegier att avstå ifrån. Det faktum att jag avstår från det sken av universalitet mitt avstående ger mig gör mig inte heller bättre.

Det faktum att jag avstår, och avstår från det som mitt avstående ger mig, det kvardröjande sken som är ett sorts privilegium i sig självt - det sken av universalitet som inte sällan ger mig doktorandplatser och plats i olika regeringstillsatta forskningsgrupper om rasism, och så vidare, plats på kultursidor, som expert på rasism i media - att jag försöker avstå från detta sista kvardröjande sken, gör mig heller inte bättre.

Inte heller detta avstående gör mig bättre.

Jag avstår men det gör mig inte bättre, jag avstår från att vara bättre och det gör mig heller inte bättre, jag avstår och det gör mig fortfarande inte bättre, jag avstår från att vara bättre...”

11

Solen är på väg ner över de bruna byggnaderna och stänker ljus och skuggor över människorna jag möter. Hörde du att moskéer har

brunnit? Himlens färg som stråk av eld. Orange, rubin, persika. Har varit i moskén. Önskar jag hade kunnat ta dig med. Som om mitt hjärta sjunger. Människorna som går längs kanalen, deras olikhet, likhet. Andra muslimer passerar och jag längtar efter att vara närmare dem. Jag är ny i islam och de tycks alla bära på ett sån lätthet, ett sånt ljus i sina ansikten.

Jag kan inte sluta titta.

Något slankt och mörkt dyker och glider i kanalens brusande ström. Jag ser en, två och sen tre stycken. Det måste vara något sorts tumlade eller sälar som av misstag har kommit så här lågt uppströms. Subhanallah. Jag går emot dem, upphetsad. Så stannar jag och vattnet skiftar karaktär en aning. Sälarna är bara gamla bildäck. Bildäck som någon måste ha slängt i vattnet någon gång. Skrattar högt. Sätter mig på ett rosa cementblock. Kylan får mig att minnas dig som säger att så här får man en urinvägsinfektion. Reser mig, med din röst ännu i huvudet, när jag hör en mansröst bakom mig:

”Allt du behöver är ett hårt knull.”

Han skrattar ihop med sin kompis. De viker sig dubbla av skratt, tar stöd mot varandra, tittar på mig. Jag känner köld, hetta. Jag vet inte om han talar med mig, kvinnan, eller mig, kvinnan i hijab.

12

Jag kräver något av den här världen men tillhör den inte. Jag är det blodiga förkroppsligandet av artikulationens svårighet. Jag är stum på ditt språk men inte tyst. Jag är inuti monstrets buk, senkapitalismen. Jag längtar efter återkomsten. Jag vill att det förebyggande kriget ska ta slut. Jag är matt av suspensionen av människornas och miljöns rätt. Jag är inte din demokratis misslyckande. Jag drömmer bortom maktens ständiga informationskrig, kontroll över media, övervakning. Jag betraktar skuggorna på månens yta. Jag har bevittnat brotten mot internationella och nationella lagar.

13

Vår son, som är blond och tänker vara en leopard i paradiset, går i en skola med övervägande vita barn. Kommer hem och har lärt sig att alla är lika värda. Krig är hemskt men han inte behöver vara rädd eftersom det inte blir krig i Sverige. Han säger: ”Svenska soldater måste vara i Afghanistan för att lugna ner dem”.

Han lär sig detta samhällets språk. Öst är väst och väst är väst.

En kväll har han plockat ner de koraner vi har i bokhyllan - vi har ganska många utgåvor - svenska, arabiska, engelska, en fransk, och så vidare - gåvor, arv - och lagt ut dem på vardagsrumsbordet. Tio, femton böcker säkert, med mosaik och arabisk kalligrafi på omslagen, med medaljongformer och ramar och förgyllda slingerväxter.

Språk är även en fråga om materialitet, om kroppar som dominerar andra kroppar, och vår son alltså blir mobbad i skolan för att han säger att han tror på Gud istället för på tomten. Hans klasskamrater säger att Gud är elak eftersom Gud skickar ner blixnar på världen. De rycker av honom mössan och kastar den i en vattenpöl. Nu står han med koranerna, räknar dem, bläddrar i en, lägger tillbaka. Han kan inte läsa mer än ett par ord. Mor. Ros. Orm. Men han säger att han vill ta med böckerna till skolan, för att visa sina klasskamrater och lärare, så att de ska förstå att Gud finns.

14

Jag är inte konsensus. Jag ser möjligheten av nya världar och minns gamla världar på nytt. Jag är en kritik mot kapitalismen. Jag har mina egna berättelser. De är inte dina berättelser. Jag är någon annanstans. Jag är artikulationen av den materiella-semitotiska kroppsligheten hos en mångfald världar. Jag är ofullständig. Jag finns inte i dina teorier. Jag är ett löfte. Jag är inte som Väst men jag

finns i Väst. Jag är inte din översättning. Jag är inte ditt språk. Jag är själen blottad i världen. Jag är inte terror. Jag är inte en terrorkultur. Jag är inte stilla här.

15

Snön blåser och virvlar runt mig. Jag drar ulljackan tätare kring kroppen. Bilar passerar, metalliskt röda, silverfärgade, blå. Jag stannar framför moskén. Lyfter ansiktet mot himlen. Liknar vitt damm som skakas från ett stort, grått lakan. Jag är fem år på nytt. På drift, suddig som en tevekanal utan program. En teveskärm som barndomen kallade för snö. Den omslutande tystnaden hos snö är tystnaden när jag är tio och simmar under vattnet. Båda tystnaderna påminner mig om döden.

16

En vit man kysser gråtande en svart skriftlärds hand. Benämmandet av den ena som svart och den andra som vit reducerar på ett obestämbarhet sätt båda två till något de har upphört att vara.

Det handlar inte bara om ängsligheten och den plötsliga ödmjukheten som förvånade mig att se hos vita människor i till exempel New Yorks tunnelbana. Det handlar om att språket talas och tänks från en helt annan plats.

När du ger sadaka, välgörenhet, håller du fram handen och låter mottagaren plocka sedlarna och mynten ur din hand. Aldrig placera din hand överst. Det är den som förefaller behöva dig som hjälper dig.

Att vara närvarande, att närma dig. Vara sann. Vara ljus.

Vara ljus - horisonten har på ett radikalt sätt hamnat utanför allt som kan ses, höras, kännas - allt som överhuvudtaget kan upplevas med organismen.

”Bara du kan du lyfta denna tyngd från mig, men det gör dig inte bättre än mig, bara lika. Du, som inte badar i det vita från skenet från tronen, som måste rädda mig.”

Ett sken som drar sig undan, som försvinner in i Gud, kanske, ytterst - suveränitetens plats.

Om det finns andra världar, där det som i vår kallas för ”vithet” och ”svarthet” inte reproduceras på samma sätt. Vem är då galen? Om det finns alternativa grammatiker att försjunka i och försöka förstå sin plats i tillvaron genom?

Parallella civilisationer på andra sidan en källardörr, en spårvagnsresa, en bokpärm - vad betyder det att välja bort dessa världar för att stanna i ett språk vars främsta kännetecken fortfarande tycks vara att det upprätthålla en rasistisk världordning?

”Mitt språk är förgiftat av föreställningen att det står över alla andra språk. Ändå väljer jag att tala och tänka på detta språk, som om det stod över alla andra språk. *Eller som om det skulle stå över alla andra språk bara det blev renat från giftet, som är föreställningen att det står över alla andra språk.*”

Skenet dröjer sig onekligen kvar.

17

Skakar snöflingorna från jackan och stampar den sista snön från stövlarna. De svarta mockasörvlarna som en gång var dina. När jag går i dem känns det på sätt och vis som om du går vid min sida. Systrarna har redan ställt upp sina skor mot väggen. Blanka läderkängor, färggranna löparskor, matta gummistövlar. Inuti rummet hänger en blöt värme mellan kropparna, en värme som uppstår när människor tar av sig vinterkläder och kroppar samlas nära varandra. Systrar i läderjackor, i svarta niqaber, i böljande turkosa klänningar, smala jeans och långa tunikor, alla hopkurade i samtal. Jag hittar en plats, klämmer mig in mellan två systrar. Vi hälsar, As-salaamu alaikum. Systemen till vänster rör vid min arm. Pekar på mig, sveper

med fingret upp och ner för att indikera mina kläder, drar sen armen längs med sin egen kropp, pekar på sin gröna klänning, som flödar kring henne så att den täcker också hennes fötter.

”Inte bra”. Hon drar i min arm. Vi går ut i korridoren där en kartonglåda står längs ena väggen. Plockar ut ett tygbylte, ler och klappar mig på axeln. Jag vet att jag inte behöver ta på klänningen. Men vill göra det. Min systers obehag är mitt obehag. Böneutropet börjar. Jag tänker på dig och undrar om du också, på något sätt, hör. Vi systrar klämmer ihop oss, axel mot axel. Allahu Akbar.

18

Jag är inte en misslyckad utveckling. Jag är kreativ. Jag drömmer. Jag är inte en fråga om familjevärderingar. Jag är försänkt i en värld bebodd av kassettloopar och frekvenser. Jag är ett kommunikations-sammanbrott, brus och interferens. Jag är tillblivelse. Jag är en mångfald av ursprung och slut. Jag befinner mig i en postkolonial kontext. Jag är en medborgare. Jag är inte din identitetspolitik. Jag är tradition. Jag är inte din tradition. Jag andas liv. Jag är inte din tolerans. Jag är inte en figur i din kollektion. Jag är kollektiv. Jag ärvde dina kontrarevolutioner och paramilitära vågspel. Jag är inte ditt koncept. Jag längtar. Jag tillhör kosmos. Jag är affekt och i affekt. Jag expanderar mitt språk tills det rymmer ditt. Ingen behöver ta av mig mina slöjor. Jag talar. Jag är en resurs. Jag är en källa. Jag är ett perspektiv. Jag är situerad. Jag vill inte fly. Jag är inte vilse. Jag kan min historia. Jag har inte amnesi. Jag kan din historia. Jag är inte representation. Jag underkastar mig inte förtrycket. Jag är bebodda världar. Jag är ljus. Jag är ljus. Jag är ljus.

19

DAVID (Ledaren för Branch Davidians): Okej. Så ängeln som sänds från öster är sänd likt solen som stiger, gör han inte det? Och vad är det för väldigt ljus han har? Han har orden i de sju inseglen. Varsågod.

DICK (En av FBI's gisslanförhandlare): Som ett vårregn, vattnet, jorden, kapitel, eller vers 4, vad ska jag ta mig till? Vad ska jag ta mig till med dig, Juda? Er kärlek är ju lik morgonskyn, lik daggen, som tidigt försvinner.

DAVID: Daggen varar inte särskilt länge, inte sant?

DICK: Bara en kort stund. Därför har jag utdelat mina hugg genom profeterna. Därför har jag dräpt dem genom min muns tal. Så skall domen över dig stå fram i ljuset.

Utdragen ur förhandlingarna mellan Davidian Branch och FBI är hämtade från ATF:s transkriptioner av de inspelningar som gjordes av telefonsamtalen under belägringen. Ett stort arkiv kring händelsen finns på *Ashes of Waco*: <http://cdm15042.contentdm.oclc.org/cdm/landingpage/collection/p9010coll4>

Svarta kontaktannonser /Skisser av tröstlöshet

Felicia Mulinari

Ensam blatte söker

Ensam blattebrud söker annan ensam blattebrud
att dela kristider och fascismens framgångar med.
Söker ord som kan skydda mig från mina inre
gränskontroller. Du skall vara lika rädd som jag
men inte lika vek som jag.

Ett brev till en ensam blatte

*Skriv till mig med alla de fingrar som för att
kunna somna om nätterna måste förstelnas runt
rädslor och basebollträn. /Luftslott*

Ett brev till ett luftslott

Varje gång någon mördas igen förstår jag att inte
heller vår hud tål pistolskott.
Jag vande mig tidigt vid de ögonlösa hålen i deras
blickar, vid den hysteriska frågan om min
härkomst. Jag accepterade att det läckte liv ur
mig. De kallade det för kompromiss eller skavsår.

Lasermannen är en mycket ensam skymning.
Jag trodde inte att såna som vi kunde blöda när
de redan tagit allt vårt blod.

Ett brev till en ensam blatte

*Har vi inte alltid blivit slagna, våldtagna,
kränkta, misshandlade? Har inte våra hus alltid
varit mögel och våra speglar sönderfall?*

Ett brev till ett luftslott

Jo. Men detta hot har inte varit direkt riktat mot
mig. Nu räds jag för döden. Nu räds jag för
slutet. Nu räds jag för de vita. Det är en
individuell rädsla. Ja. Men det är en kollektiv
berättelse.

Det är en sömnlös allians.

Ett brev till en ensam blatte

*Att du fortfarande kryper dig sårig.
Det finns i dig en längtan tillbaka till andra
klockor. Jag saknar kroppar och skulder. Jag
minns mina mödrar med blodsmak, med
ögonvåld.*

*Jag har inte längre några dagdrömmar att tillgå.
Jag tillåter inga andra allianser än det som
smärtar. Jag förbereder mig för ett mycket
ensamt upplopp.*

Det finns många fysiska sätt genom vilka man kan återerövra sin mänsklighet. Om du vill, så sätter vi eld på bilarna och litteraturen. Vi kan ta sönder allt de legitimerat oss med, vi kan bränna pappas diplom som de brände ut hans ryggar.

Om

Om du hade skrivit till mig så hade vi säkert någon gång förvandlat det språkliga spegelglaset som dina ord var för mig till en stor stark. Det hade varit fuktigt i luften som om själva syret speglade mina begär. Du hade tvärsäkert hävdad att historien inte går framåt. *"Ingenting har egentligen ändrats sen kvinnorna tafsade på min pappas hår på sextiotalet. Domstolarna är vita. Under rättegångarna sitter vi utanför det inglasade."*

Jag hade försökt att övertyga dig om det som är värdigare och vackrare nu. Att det inte längre är lika enkelt för dom att förnedra oss. Att vi protesterar. Att våra barn inte kallas för det vi kallas. Att det finns mellanrum. Luftslott. Att du finns, att om finns. *"Fortfarande tafsar folk på våra hår och sparkar sönder våra knäskålar... Kanske att vi kan trötta ut dom vita. Jag tror, att de tänker att vi slutar, men vi har blivit brända i tält, vi är en eld som inte kan släckas."*

Om jag hade sett din självklarhet så hade den varit det vackraste jag någonsin sett. Jag har aldrig haft den självklarheten. Jag har alltid varit mycket medveten om att du och jag kan blekna. Mig kan man blåsa ut. Du hade kanske också tittat på mig. Men mest hade du sett igenom mig, så som ingen hade gjort tidigare. *"Vi sa: det finns en gräns. Nu brinner landet, även den vita vreden brinner. Vita som tidigare aldrig har behövt elda går runt och köper tändstickor. Våldet är inte osynligt längre, det äger inte sin egen självklarhet. Det blöder, lämnar spår, läcker smuts på vägarna."*

Om du hade druckit öl med mig så hade du låtit hoppfull, trots att du delvis talade om förgörelse. Jag vet inte om jag tror på att det går att vinna ett krig mot de som äger domstolar och tidningar och vapen. Vi äger inte det. Jag har aldrig varit särskilt hoppfull, bara mycket vek. Men om du hade druckit öl med mig hade jag säkert blivit förälskad och om jag hade blivit förälskad hade jag inte haft något annat val än att tro på mina egna sprickor och hänge mig åt denna min obalans.

Hade du förändrat mig? Jag bar en skam, en skuld i huden, jag levde mitt liv som en ständig ursäkt mot den värld som aldrig hade ursäktat mig. Jag kommer nog aldrig att sluta gråta över min hudfärg, jag kommer nog alltid förbittras för tidigt, förbannas för sent. Men om du hade druckit öl med mig hade jag kanske blivit förälskad och det hade skrämt mig, stärkt mig. Om du hade druckit öl med mig och vi två hade vi suttit med två stor stark och en allt mindre ensamhet så hade du sagt:

”Radikaliseringen kommer inifrån, den är en produkt av den direkta erfarenheten av att våldet inte är något valbart.” Du hade lärt mig andra former av skamregister än de jag hade efterlevt. Jag hade försökt fånga dina blickar, men de var inte bosatta i mina ögon utan i våldet och utopin.

Om vi faller tar vi med oss Europa i fallet. Kriget kan komma att bli nödvändigt. Du hade tystnat, du hade druckit några klunkar av din öl, jag hade flyttat in i dina ögon... Jag hade fått en möjlighet att fånga din uppmärksamhet och försökt att förklara mina svagheter och rädslor.

”men det är inte önskvärt, vi har andra drömmar, det är smärtsamt, sorgligt, aldrig önskvärt...” Du hade avbrytit mig, du hade inte tillåtit mig att tveka.

”Men nödvändigt att göra soldater”

”av vår sötma” hade jag sagt, översköld av socker, sen tror jag att jag kanske hade kysst dig men allt det där var väldigt länge sen, om det hade hänt, alltså.

Ett brev till ett luftslopp

Nej. Jag var inte alltid en ensam blatte.

Jag hade mina tios. Tios y tias, de har barnbarn nu som klättrar och gungar, som söker återta den frihet deras mormödrar saknade. På kvinnornas fester: bland katterna, röklukten, och exilens gemensamma ensamhet, där hade vi våra egna världar långt innan kulturtidningarnas identitetsdebatter. Tios y tias, som lappade det söndriga moderskapet och gjorde monogamin till trasmattor av ångestattacker. Klankultur sa dom på sjukhuset när vi klampade in allihopa och trotsade reglerna som förbjöd mer än två besökspersoner samtidigt. Vi hade en saknad i rösten som blev till vårt distinkta sätt att tala. Vi ordade med varandra men om andra länder och på andra språk.

Jag hade mina tios. Tios y tias, de ville allt med sina ungar, de döpte oss med deras döda älskare, som om de önskade bevittna en ogenomförbar återuppståndelse. De gjorde världar innan världen fanns för oss. Det mest universalistiska är att kollektivera sitt mörker, vi kan kalla det att blanda blod. Det är självklart omöjligt. Mardrömmarna upplever vi alltid på småtimmarna när inga fester eller organisationer kan rädda oss. Det mest universalistiska är överlevnadsuniversitet. Att föda barn på gravplatser, att plantera växter bland bokbål och askfat, att fortsätta dricka kaffet svart och njutningsfullt för varje ny dag trots att döden lurar bakom varje småsten och känns mer reell än dygnets återkomst.

Nej. Jag var inte alltid en ensam blatte.

Jag hade mina tios. Mina tios hade mig. Det finns ett latino-community som födde mig, som lärde mig att vi har många hundra år kvar av ensamhet.

Ett brev till en ensam blatte

Nej, jag var inte alltid slutgiltig. Som så många andra bad jag länge om ursäkt för krig jag aldrig hade utfört. Jag ville bära de vita kvinnornas höflösa kroppar. Jag drömde om att låta deras pojkvänner smeka och äga mig. Jag fantiserade om att kedjas som för att kedjornas stål skulle vara beviset på min meningsfullhet, i en värld som mycket tidigt förkastade min mänsklighet.

Nej jag var inte alltid så slutgiltig. Men där, i de mörkaste drömmarna, började slutgiltigheten omfamna mig. Att slå sönder det som jag en gång älskat, men aldrig fått. Att krossa klossarna de så vackert utsmyckat självet med. Varje torn är ett spjut i det som kallas för jag, det pekar uppåt mot den storhet jag aldrig fått förnimma.

Nej jag var inte alltid så slutgiltig. Men smärtan är en lojal allians. Jag drivs av den levda erfarenheten av att sönderslå, av berusningen när vi kraschade festerna vi aldrig bjudits på. Förinta varje fest, bränn alla broar, sno deras sprit och knulla deras flickvänner. För varje brott, ett straff. För varje ensamhet, en tand.

Hur mitt hat mot de vita började?

Som en rymd av ensamhet. Som att folk kallade oss för otaktiska när vi skrek på några sverigedemokrater. I ett klassrum när han som skulle vara vi försvarade slöjförbudet och liksom tittade på mig. Med att vi benämndes som irrationella när vi sa att vi var sårade. Med att vi tog det orationella till oss.

Att gå över gränsen. Rinnighet, varighet, sårighet. Smärtpunkter och identifieringsritual. Sörj inte sa den vita vänstern. Men mina blattepolare lärde mig att göra vattenfall av mina tårar. Vackra vattenfall som spy ut, vår blödighet sprutade helande syra. Underbara tårat och spott. Sörj inte, sa den vita vänstern. Älskade kräldjur, sa vi.

Ett brev till ett luftslott

Den svenska vänstern gav mig ett kollektiv, en smak av makt över mitt liv(det var en söt smak av gamla småkakor i storpack). Den gav mig en morgondag, och ett ständigt återkommande nederlag. Vänstern skrek Vi är alla antifascister och i rösternas ögonblick kändes det som att hela staden var vår.

Det var en av sommarens sista dagar, svetten blev till droppar på våra banderoller och skynken. Jag var olyckligt förälskad i någon som ledde demonstrationståget. Därför gick jag omvägar förbi avspärningarna så att jag skulle slippa se den jag mest i hela världen ville titta på. Vänstern skrek Vi är alla antifascister och blodet på gatan blev till röda hjulspår av rädsla när polisbilarna körde över människor. Vi var små kroppar insprängda i röda gränder. De tog stryptag mot våra halsar, också de vitas halsar. En kvinna hällde vatten över oss från sin balkong. Några droppar blandade sig med det levrade blodet från våra kamraters batongprydda ansikten.

Antifascisterna är vapenlösa. De har endast sina kroppar mot polisens batonger och pepparspray. Flaskor och maskeringar kan inte krossa bilar och pistoler. Några unga kroppar kan inte allt vi velat ändra. Någon hade lämnat en banderoll i samma färg som blodet, den låg också kvar på gatan.

Sommaren var inte över, det var den sista dagen. Vad som helst kunde hända. Vad som helst kunde inte hända, vi hade redan förlorat. Att stå emot polisens slag, att hålla armkrok, att bli stärkt av parfymen och svetten från varandras armhålor.

Ett brev till en ensam blatte

Vi är ett gäng som saknar hem. Driver runt på gatan, klottrar i anteckningsblock och bölar på facebookflöden. Vi kan inte lämna för vi har ingenstans att dra. Men vi kan inte stanna för vi har aldrig varit där. Jag lämnade förnedringen, förnekelsen, uteslutningen. Jag lämnade lämnandet och fann en inneslutning, en gemensam smärta av att leva hemlös.

Ett brev till ett luftsloft

Än grät vi och ristade samurajhämnder av våra sjuka. Än fanns det en rörelse. Än fanns det en manifestation imorgon.

Om

Om du hade skrivit till mig så hade vi säkert någon gång förvandlat de vackra konflikterna till ett frustrerat samtal. ”Men det finns väl ändå motstånd?”, hade jag försökt övertyga dig och din vägran att erkänna något som var vackert hade fått mig att tveka på att du fanns över huvudtaget.

”Kanske. men mest förskjutning, denna förskjutning som tar sin början som en abstraktion för att växa in i min kropp, söndra och härska.”

Om du hade skrivit till mig så hade jag fortsatt att hoppas på din förgörelse, för att den var det enda jag hade. ”Vad kan komma ur denna din kropps jordskalv?”

"Ingenting. Det kommer ingenting. Det är eldar omkring mig, röda och svarta eldar, gröna eldar, vita eldar. Människor ber mig om kärlek. Det är det mest smärtsamma, hur vi förväntas kyssa våra våldtäktsmän, med den vita naiva fantasin om att berättar vi att det gjorde ont så kommer de att sluta. De vet att det gör ont. Det är därför de slår."

"Det finns vita som är kommunister, queera, landsförrädare och bögar." hade jag sagt, för jag vet att dom finns, några av dem är mina älskare och andra är mina mödrar.

"Ja. Det finns det. Det kan till och med vara de som ryker först. Det brinner igen, har du sett? Det är en gammal eld, den är helt ny. Det finns ingen slutsats."

"Det finns också många blattar som är bödlar"

Jag är mycket rädd. Jag är mycket ensam. Jag har många efterfester men alla slutar i att folk stänger en dörr, att jag är utanför den."

"Lite inte på vita?" hade jag viskat.

"Nej. Lite inte på någon. Bygg en mur runt alla människor som hävdar sig vara dina allierade."

"Ska muren byggas som ett skiljetecken eller som ett sammanbindande?"

"Jag litar inte på någon men älskar väldigt många. Jag vet att det inte är hållbart. Jag vet att jag sakta förebereder min egen förmultning. "

Om

Om vi hade älskat så hade vi också förrått varandra. Om vi hade förrått varandra så hade förräderiet börjat där våra munnar möttes, över en öl, som försökte fukta sönder ensligheten. Om vi hade träffats så hade vi byggt brustna barrikader och lutande krigskartor, systrars sötma och avartade allianser, allt detta hade vi byggt om vi hade träffats innan vi hade förrått varandra. Vi hade hatat de vita snubbarna som aldrig sett oss eller tagit i oss allt för hårt. Vi hade älskat varandra, vi hade skrikit slagord och hållit hyllningstal. Om vi hade älskat hade vi också bråkat. Om det hade hänt så minns jag inte varför för allt detta var väldigt länge sedan. Kanske enhet och splittring, kanske hierarkier i det som skulle vara jämlikt, kanske tröttheten i talet.

Det vi pratade om fanns inte.

Det vi pratade om fanns.

Det hade inte varit vi som torkade borden och hällde upp ölen för 20 kronor i timmen, men om vi hade hängt så hade vi fyllt baren med bölande brudar och gjort toaletterna till politiska klistermärken. Om vi hade älskat varandra hade vi också förrått varandra, och om allt hade börjat som en kyss på en plats som hade kunnat heta Sapla så hade allt slutat som en bojkott mot samma plats.

Om

Om vi hade älskat och förrått varandra hade vi också glidit ifrån varandra men försökt att kompensera det genom att träffas igen, när det väl var alldeles för sent. Det hade brunnit i tätlägreterna igen och vi var förtvivlade och handlingsförlamade på samma gång. Om vi hade träffats hade det varit för att terapia att en sossekärring precis hade kallat offren för överlevnadsexperter. Om vi hade älskat

varandra, förrått varande och glidit ifrån varandra hade vi ändå trots allt detta försökt att spegla oss i den uppgivenhet som saknar poetiker. Jag hade försökt att sammanfatta det som vi alla visste. "Idag kallas människor för överlevnadsexperter. Grejen med den vardagliga förintelsen är att den sker på sociala villkor, alltså det finns alltid en sjuk förhandlingsmöjlighet. Hundra varma kroppar är fler än en, men det är inte alla. Det är en lång kö till denna utplåning. Hundra sömnlösa mänskligheter. Nätter, varande, utan privilegiet att drömma. Utvisningarna sker sällan i mitt synfält. Mitt synfält är ofta två fönster med målade blommor på." hade jag viskat.

"Det är inte en vardaglig förintelse. Det finns kriminella mord, bränder, tatueringar av utrotning. Lägereldar runt gatan där jag en gång kysste dej, minns du, och du sa nej det kommer bara förruttnelse ur dina munnar."

Kanske hade jag svarat: "Det finns också formaliter som skyddsförordningar och konstprojekt , alltså.... det är en komplicerad utdragen process- att göra människor till kroppar, att göra kroppar till antal som inte får plats i budgeten. "Om vi hade älskat och förrått varandra för att sedan glida ifrån varandra hade jag inte orkat kommentera de personliga anklagelserna.

Dödskamperna, hade du sagt

Livkramperna, hade jag svarat om vi hade träffats alltså.

Ett brev till ett luftslott skrivet för sent

Du sa en gång att vi föddes som prinsar men att vi blev slavar i skolornas pjäser. Du förklarade varför jag hade förpassats till Scary Spice hela nittiotalet. Du sa att inga speglar fanns som

kunde visa den skönhet jag besatt. Jag tror att de sekunderna då du sa det så var jag lite snygg alltså i alla fall lite grann.

Ett brev till en ensam blatte

*Jag vet inte längre varför jag svarar på dina
gravdikter. Jag vet att ditt begär för vita män är
ett självska debeteende. Ditt begär för dig själv
har de sedan länge krossat.*

Ett brev till ett luftslott

Du lovade mig en gång att skulle åka hem, dit där du aldrig varit. Till ett land där din svarthet inte var ett fyrorn av tomheter, eller ett erotiskt hej då sms. Du skrev ned ditt löfte på en lapp som du tappade bort någonstans. Längre än till upprättelse har du aldrig kommit.

Ett brev till ett luftslott

La Vanguardia är inte människor utan flygplan

Flykten, övergivandet

också splittringen,

är detta krigs sista

utpost.

Ett brev till ett luftslott

Är väskorna som står ständigt oanvända i huden,
 överfyllda i hallen, våra väskor? När drar vi, och
 hinner vi packa då?

Ett brev till ett luftslott

Jag kommer alltid att fortsätta skriva till dig. Jag tror faktiskt att du är den enda jag någonsin kommer att skriva till. Jag är fortfarande mycket rädd och mycket ensam. Jag återupplever mina föräldrars exil och har inte lärt mig mycket av gravstenarna, bara rädslan, en instinkt, inte mer. Jag försöker bygga allianser: mellan de konfrontativa och de reformistiska, mellan de antifascistiska och antirasistiska, mellan kulturarbetare och aktivister. Mellan oss som inte är ett oss och de vita. Allianser är ett ord som tydlig pekar på en falsk gemenskap.

Om jag skulle ljuga så skulle jag säga att vi utplånade varandra för att bli en gemensam avgrund. Om jag skulle ljuga så skulle jag säga att finns det enhet finns det inga avgrunder. Om jag skulle ljuga så skulle jag säga att vissa tårar aldrig spills utan blir till isskulpturer. Om jag skulle ljuga skulle jag säga att ett mordförsök är en attack mot oss alla. Om jag skulle ljuga skulle jag berätta en kärlekshistoria med en kontaktannons som besvarar alla ensamheter. Om jag inte skulle ljuga skulle jag säga att jag skriver brev fortfarande, att jag kämpar fortfarande, och att om du hade svarat och om vi hade älskat och om vi hade förrått varandra så var det trots att vi gjorde vad vi kunde för att bli något annat än vad vi var- vi gjorde aldrig vad vi inte kunde.

När våra evigheter blir deras ögonblick ser det mindre smärtsamt ut dessa sår jag vårdade. Om det inte hade funnits luftslott som svarade mig så hade jag stannat under blåmärkena, jag nöjde mig

mycket länge vid att någon rörde mig. Det finns dansgolv och stränder som jag saknar, och det finns du, som jag saknar för att du visade mig dom. Där jag återtog min kroppslighet som hade slumrat länge mellan ensamhet och fotleder. Vi delade detta vatten med varandra och tillsammans berusades vi av att också vi kunde fukta. Det finns låtar som jag lärde mig att vara sexig till och jag längtar tillbaka till du som spelade mig den musiken. Det finns en kunskap som jag aldrig glömmer, när jag tänker på dej, att också min kropp hade väggar och innanmäten.

Jag älskade en gång ett luftslott. Det är sant. Vi gick från att vara tröstlösa kroppar till att bli sprickor och dagdrömmar. Jag älskade en gång ett luftslott. Det är sant. Hennes ord var raketer av ljussken riktade mot underjorden. Vi skrek hela våren på olika manifestationer och fikor, genom skriken blev våra halsar en organism och slemhostan förenade döende vänskaper och gryende avtal skrevs när vi stod där bredvid varandra slagna, aldrig nedslagna. Jag älskade en gång ett luftslott. Det är sant. Sprängkraften i vår olydnad byggde aldrig ett partiprogram men många brudar som kröp bland glassplitter på golvet kunde för första gången benämna en blödning.

Jag söker fortfarande en gemensam förbindelse till omvärden, att bli den rörelse vi aldrig kunde. Jag fortsätter att skriva till dig, även om du aldrig svarar. Det var en akut allians våra kyssar. Det var en akut splittring våra kyssar. Jag tror fortfarande att det, just det, är det enda kyssar kan och borde vara. Jag har aldrig kunnat skriva om sanningar eller människor. Jag vill inlemmas i dig och i texten. Som hundra blommor buketteras. Att aldrig förtvina i rasismens förvridning. Att skriva kontaktannonser och att hoppas att du svarar. Att aldrig glömma vad som inte är: jag älskade en gång ett luftslott. Det är sant.

XVI

Vi möts vid gränsen!

Fredrik Apollo "de Azizi" Asplund

VAD ÄR en antirasist? Är jag en antirasist? Dessa frågor ställde jag mig när jag fick erbjudandet om att skriva denna text. Och varför ska jag skriva när jag likt "alla andra" ondgör mig över sakernas tillstånd? Alla, det är vi som postar arga artiklar i våra sociala medier som någon annan har skrivit. Detta i ett flöde som för det mesta domineras av glada partybilder och härligt leverne. Vi tycker rasism är för djävligt, vill förinta strukturer som gör viss sexualitet äcklig, visst kön mindre värt och rasifierar kroppar. Vad kan jag skriva som inte får plats i en fb-status? Jag har inga svar men jag har berättelser. Och jag vet att jag är bra på att berätta. Jag kan inte säga vad någon annan ska göra, utan peka på mig själv och berätta hur jag blev till. Jag är dålig på att organisera mig och känner mig dum i politiska rum, men jag lever och älskar och den drivkraften har fått mig att inse saker. Jag kan inte peka på en lösning men jag kan peka på var i rummet jag måste befinna mig för att jag ska förstå. Denna text kommer att handla om gränsdragningar och vad som sker vid gränsen. Om att ta sig från det trygga rummets mitt och våga se vad som sker i gränslandet.

Vem är då jag som skriver detta? Jag är bög/hiphopare/wannabe-arab/tornedaling/vogueare, samt klubbikon. Jag är en konstant identitetskris som aldrig kommer att sluta krisa. Min kris är mitt vapen och min kris är det som gör att min familj är stor, gränslös och transnationell. Jag är instabil, en forever skitunge och briljant. Jag är perverst nyfiken och går i alla gårdar och slickar alla skälar.

Jag är en skitunge som har fått lyxen att beträda privilegierade rum och med dessa överträdelser motvilligt börjat förstå mina egna privilegier. Med dessa överträdelser har jag sett ett mönster. När min egen identitet inte är självklar, när jag måste förklara mig utanför mina trygga rum blir jag påmind om vem jag är. Vi ska börja denna berättelse om identitetskris och överträdelser i Syrien där jag hamnade på grund av mina studier i det arabiska språket. En resa som blev till ett vägska. En resa som utan självhjälpsböcker, yoga och gurus stakade ut en väg. Genom denna resa började jag se gränser och blev smärtsamt påmind om överordning och samhällets olika strukturer.

2009 var jag i Syrien under åtta månader. De tre första månaderna gjorde jag små ”oral kronikor” för programmet Verkligheten i P3. Som deras undercover-reporter skulle jag rapportera om Damaskus gayliv. Jag gick på dejt, inofficiella gaybarer samt hemliga gayfester och rapporterade en gång i veckan om vad jag hade varit med om. Med antirasistisk samt postkolonial teori i bagaget, där jag ödmjukt förstår hälften av alla svåra ord, gjorde jag självsäkert entré med en övertygelse om att vara en av *de goda*, en av dem som fattar. Jag som har växt upp i förorten och lärt mig äta falukorv och makaroner men även empanadas och couscous. Jag som har växt upp med hip hop. Jag som har växt upp med min mammas historier om hur det var att vara tornedaling på 50-talet i Sverige där hon fick stryk om hon pratade sitt språk. Jag som är böj och utstod mobbning på grund av min sexualitet som tonåring. Jag visste vad förtryck var genom att ha smakat på vad ett alternativt sätt att leva, samt vad ett annangörande kan göra med din själ. Jag var A of Arabia och jag var redo och god.

Väl nere i Syrien började mitt utforskande och berättande att sändas på radio. Med mitt rättvisepatos gick jag gata upp och gata ner och gav röst åt de röstlösa, jag blev inbjuden bakom stängda dörrar och berättade om bögnas drömmar om frihet och rättvisa. Jag var förträfflig och jag var stolt. Sedan började mina kronikor sändas, jag lyssnade och där kom mitt stora uppvaknande. För när jag hörde mig själv i radio insåg jag hur jag valde mina intervju-

objekt; nämligen de som bekräftade mina normer. Det var killar och tjejer från den övre medelklassen med släkt i väst och med möjlighet att genom stipendier åka till väst och studera. De klädde sig som mig, hade samma referensramar som mig, pratade bra engelska och de använde sig av de sexuella etiketterna gay och bi som jag var van vid. Det var inte så mycket mitt rättvisepatos som drev mig till att ge röst utan det faktum att vi kunde prata om Lady Gaga och Madonna. Och de jag gav röst var inte så röstlösa. För i mitt urval av rätt sorts röst ignorerade jag en massa andra. Och dessa andra, framför allt män, jag stötte på som hade sex med andra män men som inte ville etikettera sig med någon av benämningarna homo, bi eller gay, fick ingen röst. De var inga individer, de var ett kollektiv. De var fattiga, papperslösa och lågutbildade. De fick inga individuella namn utan jag kallade dem "onämnare". Jag hade problem med den gruppen och de flimrade mest förbi i mina rapporteringar. Alla dessa fina ord jag lärt mig av Edward Said och Chandra T. Mohanty blåste bort så fort jag fick en mikrofon i min hand. Alla dessa ignoranta vitingar jag hade ondgjort mig över på föreläsningar och på min kurs i Mellanösternstudier, fick jag skamset inse kunde vara jag. Det är lätt att vara god i Stockholm där jag med en inbyggd kompass vet var jag går och var jag befinner mig. I Damaskus såg jag inte de röda markeringarna runt de redan upp trampade koloniala stigarna, så jag ångade på i de gyttjiga pansarvagnsspåren med mitt rättvisepatos. Jag hade ställt upp en gräns för hur långt jag kunde gå, förstå och älska. Jag hade byggt upp ett ramverk med identifikation och igenkänning och de som hamnade utanför blev osynliga. Och det var inte förrän jag blev tillräckligt ensam och utanför som gränsen spräcktes. För jag behövde helt enkelt vänner, en axel att luta mig mot och någon att dela måltider med. I mitt behov av närhet började "onämnarna" få namn och historier, och mer än västerländsk gaykultur började länka oss samman. Jag började problematisera mig själv i stället för dem och ord som tolkningsföreträdare och hegemoni började ringa i mina öron.

Helt plötsligt kom alla minnen fram om att växa upp med alla dessa

identiteter som gör mig till mig och som ständigt omförhandlas. *Plötsligt insåg jag hur jag vid gränser har blivit till*, hur jag vid gränser har blivit nedslagen och ratad/hatad men även själv slagit ner och ratat. Minnen om att bli förälskad i hip hop och inspireras till att bli aktivist genom Public Enemy. Att med brinnande hjärta rappa med i textrader från Dela Soul där Posdnuos skanderar "A metheor has more right than my people" och känna tillhörigheten och ilskan över sakernas tillstånd. Men utanför mitt eget lilla rum med rättvisepatos blir jag tvungen att stå ansikte med verkligheten. Att ta ner den passionerat ilskna stämningen med faktumet att mitt folk har mer rätt än en meteorit. Det spelar ingen roll hur lite jag än vill bli ihopslagen med ett folk, hur mitt nätverk ser ut eller vilken familjestruktur jag befinner mig i. Jag tillhör ofrivilligt ett folk i rummets utkant, vid dess gräns. För det är vid gränsen som jag blir påmind om mitt privilegium. Det är vid gränser jag ratar om jag inte fattar.

Antropologen Mary Douglas beskriver i sin bok *Renhet och Fara* människans behov av gränsdragningar, var gränsen dras för var smuts och renhet är. Och hon påpekar att smuts egentligen inte är något annat än saker och ting på fel ställen, och att detta går att applicera på hur vi strukturerar vårt samhälle. Vi separerar och drar gränser för att göra samhället begripligt men vi bestraffar även överträdelser. Det som inte passar in separeras och ska bort. Bestraffning kan innebära att göra kroppar som vill passera en nations gräns utan "lagliga papper" illegala. Att peka på en sexualitet som något äckligt och icke önskvärt. Att bestraffa kan även betyda att osynliggöra, att inte låtsas se, och det var precis det jag gjorde i Damaskus. De jag kallade "onämname" fanns inte, de blev osynliga i mina reportage, deras röst behövdes inte utan jag buktalade och såg det inte ens som problematiskt.

Om jag lämnar rummets trygga mitt och vågar stå vid gränsen blir jag smärtsamt påmind om mina privilegier. På linjen mellan fint och fult ser jag hur mitt högljudda beteende och mina yviga gester blir premierade. Jag befinner mig på den fina sidan och blir mysig, härlig och "osvensk". Men när mina vänner med mer pigment i

huden än Kalles Kaviar syns, hörs och tar plats är de störande, farliga och "osvensk" byts ut till "Jävla blatte åk hem!". Mina syskon utanför Kalles Kaviar-estetiken dämpar sig, förminska sig för att närma sig en påhittad svensk norm. De har inte råd att vara osvenska. Jag har råd att döpa mig till Apollo de Azizi på facebook medan mina vänner som heter Jihad aldrig kan nämna detta på ett socialt forum. Jihad som bland annat betyder balans, den inre strävan, strävan att uppnå det goda. Rasismen däremot, har bestämt att det enbart betyder en sak, ett hot, något icke önskvärt. Jihad stryker, stympar sig medan jag lägger till och förstorar mig.

Olika rum betyder olika utslag på skalan underordning/överordning och med lyhördhet kan jag se var jag känner mig nedtryckt, men även där jag trycker ner. Och den stad i världen som har lärt mig mest av gränsdragning kontra trygga rum är Beirut. Denna stad där klassförakt och rasism inte är så där gulligt undangömt av falsk hegemonisk filantropi utan slår dig i ansiktet och gör dig påmind även om du är en "snäll svenne" som jag. Min hierarki-barometer retas ständigt och stressas beroende på vilka rum jag besitter och var i staden jag befinner mig. Ett tillfälle jag minns särskilt var vid ett seminarium på ett av de dyraste universiteten i Beirut som heter AUB (American University of Beirut). Seminariet handlade om sexualitet, queer och suveränitet. Ämnen som pinkwashing, sexualiseringen av vilden och sexualitet som ett vapen för väst att exploatera var på agendan och jag kom med entusiasm och vetgirighet. Äntligen ett seminarium där fler sexuella historier än västs får plats. I ett rum på AUB fick jag lyssna på smarta människor som gav hopp, mobilisering och upprättelse. I detta rum kände jag mig samtidigt som en idiot och skitunge. Samtliga deltagare hade den klassiska Judith Butler-kostymen, samtliga deltagare använde sig av en vokabulär som jag till slut gav upp att försöka hänga med i, och mitt bildningskomplex sköt i höjden. Samtliga deltagare kom från den libanesiska övre medelklassen. Med gnistrande persikohy satt de med pannan i djupa veck och ondgjorde sig över imperialismen. Jag besatt inte samma klädkod och vokabulär, jag blev osynlig, en icke existens. I Beiruts nattliv vill dessa deltagare

gärna dansa med mig, men var sak på sin plats. På klubben är jag cool men i elfenbenstornets domäner inte lika åtråvärd.

Ilsket tog jag mig därifrån, ville fly, känna mig hemma och drog till min kompis i Dahiyeh i södra Beirut, den så kallade hizbollahförorten. En förort som de flesta av seminariets deltagare inte kommer ifrån, en förort de aldrig besöker, en förort där de "riktiga" araberna bor. Och med riktiga menar jag den bild som väst målar upp som mindre civiliserad, den bild som jag omedvetet gjorde till norm i Damaskus, och det är en bild som medelklassen i Libanon inte vill representera. I Dahyeh är folk inte tillräckligt västerländska, inte tillräckligt fransktalande för den intellektuella medelklassen. Fem minuter med taxi från city men muren mellan fint och fult, mellan ljus och mörkt, är så hög så det är ingen idé att försöka ta sig över. Jag ville bara skrika: Kom era jävla snobbar så tar vi diskussionen dit den kanske behövs mer än i detta slutna rum! Jag kommer till Dahyeh, min vän bjuder på mat, stämningen påminner om min tornedalska familj i Lappland, den är högljudd, den är opolerad och jag trivs. Med ens är bildningskomplexet borta och jag känner mig hemma. Jag och min kompis tar oss till city för att ta något att dricka i glittrande Down Town. Denna stadsdel som separerar fint från fult, ljus från mörkt. Vid polisspärren får jag komma in men inte min kompis. Jag blir smärtsamt utdragen ur min gränslösa familjebubbla och får slaget i ansiktet att jag är privilegierad.

Och dessa gränsdragningar går vid såväl stadsdelar och nationer som butiker och nattklubbar. Gränser som misstänkliggör och underordnar och dödar. Och det är vid dessa gränser jag måste befinna mig. Det svider att vara där men det är där jag fattar vem jag är. Det är vid dessa gränser min hy blir gnistrande vit och persikolen och det kvittar hur mycket min klass trycker ner mig. Vid rasismens gräns är jag en vinnare. Vid gränsen är jag Donald Trump.

Denna position är en ständig förhandling och omvandling. Det stressar med konstanta hierarkiförskjutningar, men är livsviktigt. Det är också en position där jag är övertygad om att verklig

förändring kan skapas. För det är vid gränsen som vi samtidigt ska fräta på den, krossa den och våldsamt bjuda in. *Det är vid gränsen som vår gästfrihet och kärlek sätts på prov.*

Antropologen Shahram Khosravi talar om ovillkorlig gästfrihet i boken *Illegal Traveller* och beskriver den: "hospitality means being open to a person who is not like oneself, who is not the one wanted or expected. Hospitality is real only when it is extended to a person absolutely different from oneself. Unconditional hospitality entails recognizing the other's right to have rights." Det är med den ovillkorliga gästfriheten min identitet blir skör och måste omförhandlas. Denna gästfrihet sätts på prov just vid gränsen. Jag måste våga utsätta mig för den, den smärtar, den stressar och allt det jag vill tro på i slutna rum av godhet kommer att slås sönder. Men ur dessa spillror har vi möjlighet att bygga något nytt. Ett starkare oss, ett gränslösare vi.

XVII

Röster från mellanförskapet

— ETT DECENNIUM AV POLITISK DEBATT, SKRIVANDE
OCH MOBILISERING

Daphne Arbouz

ETT AV Språkrådets nyord förra året var ”mellanförskap”. Att just det ordet fick ett erkännande i det svenska språket betydde mycket för oss *mellanos* som sedan 2007 har drivit den ideella föreningen med samma namn. En förening som under de här åren fram tills i dag kan sägas ha kännetecknats av en ambition att både etablera mellanförskapet genom att figurera på nätet samt att delta i det offentliga kulturella samtalet på olika sätt. Och vi kan med glädje konstatera att föreningens arbete har bidragit till att stärka det antirasistiska arbetet i Sverige genom att synliggöra en rad frågor kopplade till känslan av att leva i mellanförskap.

Att ordet blev upptaget och etablerat i svenskan har varit starkt symboliskt viktigt för oss av ytterligare ett skäl, och det är att det hedrar minnet av föreningens grundare-, Patrik Bolling-Ferrel. Redan 2002 kom Patrik på:, -mellanförskap är det! Mellanförskap heter det! Med det begreppet fångade han för första gången några av de känslor som gick att koppla till den gemensamma erfarenhet som delades av ”diverse frustrerade karaktärer med utländsk bakgrund, som alla försökte definiera sin plats i dagens Sverige” (Tibblin-Chen, 2008¹). Mellanförskapet har sedan dess inneburit ett viktigt verktyg för flera av oss för att medvetandegöra vad föreställningar om svenskhet, ras och vithet kan innebära för våra existensvillkor, från fler än ett perspektiv. Vi har fått en fruktbar plats där röster och erfarenheter från adopterade, blandade och barn till invandrare kunnat höras och livserfarenheter kunnat utbytas,

både kring det som förenar och det som skiljer våra upplevelser åt.

Vi kan nu, över 10 år senare, beroende på hur vi väljer att datera mellanförskapets inträde i det svenska språket, konstatera att ordet har varit viktigt för många och att mellanförskap som ord också har migrerat och fått ett eget liv utanför den lilla stockholmsbaserade förening där det startade. I den här texten kommer jag att reflektera lite över några av de insikter som ett decennium med mellanförskapet har kommit att innebära.

Hybriditet, kreolisering och att skapa sig själv som grupp

Kopplat till den känsla av mellanförskap som delas av blandade, adopterade och barn till invandrare, så är det kanske passande att här beskriva rasismens verkningar, som en form av känslstruktur som både formar våra jagbilder, våra upplevelser av tillhörighet och vår utblick på omvärlden, men också som något som kan bilda en grund för hur vi griper tag i den och kan bidra till förändring. Med en förståelse för rasism utifrån ett sådant här synsätt kan vi tänka kring ras och rasformationer som en affektiv struktur som inte bara utgör ett lokus för rasistiskt förtryck utan som också kan utgöra en grund för skapandet av ett antirasistisk politiskt subjekt (jmf. Ahmed, 2004; 2014).

Att alla har sitt eget förhållande till mellanförskapet, var en viktig utgångspunkt för oss när vi etablerade föreningen. Sedan dess har också olika grupper och individer formulerat flera olika idéer kring mellanförskapets betydelse, och utvecklat en rad olika teorier och förhållningssätt vad gäller att skapa sig som ett antirasistiskt politiskt subjekt.

Den 20 maj i år kom tankesmedjan *Arena Idé* ut med rapporten *Kreol – ett spöke går runt i orten*, skriven av Lewend Tasin och Anton Landehag. Den kan ses som en vidareutveckling av en mellanförskapsdebatt om identitet, rasism, hybridisering och att skapa sig själva som grupp.

I en passage från den dialog som rapporten bygger på, ställer Mani frågan:

”Mix”, ”hybrid” och ”mellanförskap”,
 det är alla begrepp som vi förstår och som ligger nära det
 vi talat om. Men alla saknar de
 något. Om vi är en mix, vad är
 det då vi är en mix av? Om vi är
 hybrider, vad är det vi är hybrider
 av? Och om vi är mellanförskap,
 vad är då ”utanför” och vad är då
 ”innanför”? (Tasin & Landehag, 2015, s. 23)

Kreolrapporten är ett exempel bland många där icke-vita minoriteter i dagens Sverige bidragit till att på olika sätt formulera olika identiteter som vilar på politisk grund genom att närma sig vår koloniala historia i syfte att konfrontera den färgblinda hegemoni som på många sätt tidigare markerat den svenska antirasistiska rörelsen. Att rapporten är skriven i dialogform visar också att detta identitetsarbete inte har som ambition att uppnå en enhetlig och avslutad totalitet, utan är ett projekt som hela tiden bör se våra politiska identiteter som ett resultat av ett pågående medvetandegörande arbete om våra (o)lika existensvillkor.

Estetiska praktiker, som kreolrapporten, med sin hybrida språkgestaltning, kan betraktas som ett sätt där språkets performativitet utnyttjas på nya sätt för att vi ska kunna formulera berättelser om oss själva som inte påtvingats självet utifrån. Precis som Mara Lee beskriver i sin avhandling *När Andra skriver. Skrivande som motstånd, ansvar och tid* (2015) – som också handlar om att närma sig ett språk och dekonstruera dess inneboende koloniala och rasistiska strukturer – kan skrivandet, när det utmanar våra för givet tagna föreställningar om struktur och meningsinnehåll, betraktas som en motståndshandling där den poetiska gestaltningen kan låta våra omedvetna behov gestaltas, uttryckas och få mening på nya sätt.

På liknande sätt bär också konsten på denna anarkistiska potential att kunna göra upp med våra vanföreställningar och fungera som den projektionsyta där vi som delar mellanförskapet genom estetisk praktik kan närma oss ett språk för att kunna tala om erfarenheter

kopplade till svenskhet, kropp och tillhörighet.

Linda Shamma har vuxit upp i Sverige med en svensk mamma och en palestinsk pappa och hennes konstnärskap *Oophaga vicentei* x *Oophaga pumilio* (2010) är ett exempel. Hybriden som tankefigur har enligt konstnären själv fungerat som ett medel för henne att komma närmare sig själv och sitt ursprung på olika sätt. Linda Shamma har själv förklarat att hybridtemat är något hon har burit med sig hela livet och att detta materialiserats i hennes konstnärskap på olika sätt. Linda Shamma har också förklarat att hennes hybridverk inte har skapats för att vara vackra utan för att väcka frågor och lyfta fram det avvikande. Med andra ord är det på samma gång ett gestaltande av den sociala världen som konfronterar samhällets binära raskategorier, och ett överskridande av denna vanföreställda och enkla uppdelning mellan svenskar och invandrare, majoritet och minoritet, vit och icke-vit.

Oophaga vicentei x *Oophaga pumilio*,
fotograferad av Linda Shamma, Stockholm, 2009

Skapandet av nya kroppar i den estetiska sfären – som i *kreol-rapporten* (Tasin & Landehag, 2015), den flytande signifikanten genom 'écriture féminine' i *När andra skriver* (Lee, 2015) och transsubjektet förkroppsligat i *Oophaga vicentei* x *Oophaga pumilio* (Shamma-Östrand, 2010) – är alla politiska interventioner varpå mellanförskapare på olika sätt har börjat teoretisera kring erfarenheter som inte tidigare varit erkända i någon större omfattning, vare sig i språket eller i samhället. Vi kan därmed betrakta dessa (re)konceptualiseringar av olika koloniala diskurser, "Hybriden", "Kreolen" – båda representationer av det monstrosa och orena hos vitheten, – som kollektiva projektionsytor som registrerar de minnen och trauman som den individuella kroppen och sinnet inte klarar av att hantera. Dessa artefakter har i dag fångat många av de röster och kroppar som alla har begärt existentiellt erkännande av en viss sorts levd erfarenhet i en förhoppning om att också få tillbaka ett självbestämmande.

Mellanförskapet kan således beskrivas som en inre resa som från början markerats av en ganska färgblind diskussion kring känslan av att inte höra hemma någonstans till att i dag innefatta ett mer medvetet samtal vad gäller frågor om ras, etnicitet och vithetens privilegium som något starkt kopplat till just denna känsla. Grunden för ett antirasistiskt arbete och möjligheten att utveckla identiteter som bygger på politisk medvetenhet går via medvetandegörandet kring den egna kroppen och platsens betydelse i den rasialiserade globala koloniala ordningen. Ett viktigt steg för den antirasistiska rörelsen är emellertid att ständigt utveckla sin förmåga att teoretisera kring olika villkor för rasialiseringen och dess effekter i en föränderlig värld och här har mellanförskapet bidragit till ett viktigt samtal.

Litteratur

- Ahmed, S. (2014) Mixed orientations. *Subjectivity* 7, 92–109.
doi:10.1057/sub.2013.22
- Ahmed, S. (2004) *The Cultural Politics of Emotion*. London and New York: Routledge
- Lee, M. (2015) *När Andra skriver. Skrivande som motstånd, ansvar och tid*. Göteborg: Glänta produktion
- Shamma-Östrand, L. (2010). *Om Oophaga vicentei x Oophaga pumilio uppkomst = On the origin of Oophaga vicentei x Oophaga pumilio*. Publit: Stockholm
- Tasin, L & Landehag, A. (2015) *Kreol– ett spöke går runt i orten*. Stockholm: Aréna Idé

¹ Tibblin-Chen, A. (2008) ”Vila i frid, Patrik Bolling-Ferrel” hämtat från: http://www.mellanforskapet.se/Pages/nyheter/vila_i_frid_patrik_bolling_ferrel/default.aspx, 15 juni, 2015

XVIII

Begär och möjliga världar

Fatuma Awil & Florencia Fernandez

VI SKRIVER denna text i en värld av förvar och fängelser. En värld byggd på bojar och kedjor. I denna text vill vi tillsammans med er utforska sätt att omvända de bojar som de satt på oss till vår frigörelse och frihet.

Vi som skriver denna text är feminister, aktivister mot rasism och kapitalism. Vi skriver denna text utifrån en revolutionär grund, och det vi vill göra är att undersöka teorier som erbjuder en möjlig agenda för en radikal förändring av det kapitalistiska systemet. Vad skulle kunna vara möjliga fantasier, andra möjliga åtgärder för ett systemskifte, och i slutändan, drömmen om en ny värld, nya sätt att leva? Först diskuterar vi sättet på vilket en antikapitalistisk analys av samhället är beroende av en förståelse och ett erkännande av rasism och sexism som konstituerande förtryck. Genom att nämna den ursprungliga ackumulationen, både i termer av slaveri, kolonisering och utplånandet av människor och miljö, samt hur denna process alltid har varit starkt könad, kan vi nå en bättre förståelse av hur de nutida sociala relationerna lades på plats.

Vi anser att det fortfarande är mycket viktigt att förstå olika former av exploaterande och förtryck intersektionellt, och samtidigt ha insikten att enskilda liv är mycket mer komplexa än begrepp och kategorier. I samband med vårt deltagande i olika rörelser och i relation till andra organisationer lokalt i Malmö och nationellt, ser vi också att samtidigt som teorier om intersektionalitet och multipla förtryck är omnämnda och studerade, så befinner vi aktivister

oss i praktiken relativt ofta i konflikter kring förståelse av makt, positionering och förståelse av förtryck. Vi ser bland annat att vissa analyser och praktiker inom vår vänsterrörelse kan tendera att exkludera intersektionella förtryck. En konsekvens av detta är teoretiska ramar och praktiker som lyfter fram föreställningen av arbetarklassen som en vit, cis, hetero, manlig arbetarklass som politiskt subjekt i revolutionen, samt en postrevolutionär värld där rasism och (hetero)sexism formuleras som sekundära former av förtryck eller förtryck som automatiskt försvinner i till exempel socialismen.

Detta har lett oss till att vilja förstå vilka mekanismer som ligger djupt förankrade i våra subjektiviteter, i våra relationer och överhuvudtaget i förmågan att skapa nya och prefigurativa former av relationer inte minst bland oss som är organiserade mot sexismen, fascismen och rasismen och som vill motverka rådande förtryckande strukturer och maktövertag. Vi undrar om det inte är sant att revolutionen faktiskt håller på att hända överallt, i sprickorna av den hegemoniska diskursen och praktiken.

Ursprunglig ackumulation och kolonialism

För att förstå kapitalismen behöver en förstå grunden. Detta kan vi göra med hjälp av historisk materialism och då genom den ursprungliga ackumulationen som möjliggjorde kapitalismen. Den ursprungliga ackumulationen var den brutala process genom vilken en liten grupp (västeuropeiska) människor under det förkapitalistiska samhället kraftfullt och våldsamt exproprierade resurser från folket i alla delar av världen genom kolonisering, förslavande och plundring. I Kapitalet, band I, kapitel 26, beskriver Karl Marx den ursprungliga ackumulationen bland annat så här: *"Upptäckten av guld och silver i Amerika, den procedur som bestod i att utrota, förslava och begrava urbefolkningen i gruvorna, den påbörjade erövringen och plundringen av Indien liksom Afrikas förvandling till ett reservat för kommersiell jakt på människor med svart hud, karakteriserar den kapitalistiska produktionsålderns gryning. Dessa idylliska procedurer är huvudmoment i den primitiva ackumulationen."*

David Harvey ser att denna expropriering än i dag fortgår i stor skala genom mord, ockupationer samt förstörande av den jord vi brukar för vår överlevnad, eftersom systemet endast har begränsade möjligheter för vissa av sina "medborgare" på bekostnad av andra¹. Silvia Federici är en annan av de teoretiker som pekar på kontinuiteten mellan den ursprungliga ackumulationen i Marx beskrivning (dock kritiskt) och den snarlika ackumulationen som sker i dag i globaliseringens tid². Federici menar att den nuvarande ackumulationsformen handlar om ett förstörande av reproduktionen (inte bara reproduktionsarbetet), alltså att destruktions av organiseringsförsök och fackliga segrar, ökad fattigdom, masstillfångataganden och miljöförstöring omöjliggör överlevnad för människor i hela världen med liknade mönster i alla koloniala relationer.

En direkt konsekvens av denna globala exploatering är migration där människor som inte kan reproducera sig i sina födelseländer migrerar för att ta tillbaka de resurser som har fråntagits dem³. De, i de privilegierades ögon, oönskvärda människorna i denna process, migranter både med och (särskilt) utan papper straffas genom statens repressiva ordningsmakt, oftast till döds, antingen på Medelhavet eller med en deportationsflygning med avgång från Sverige. Samma koloniala mönster återkommer när svarta personer dödas i exempelvis städerna Ferguson och Sao Paulo eller när personer som rasifieras, särskilt transkvinnor, far extra illa i detta system av samarbetande förtryck.

¹ Harvey, David (2010). *The enigma of capital and the crises of capitalism*. Oxford: Oxford University Press

² Federici, Silvia (2013). *Revolución en Punto Cero. Trabajo doméstico, reproducción y luchas feministas*. Madrid: Traficantes de Sueños (Creative Commons)

³ Ibidem

2. *Anti, Icke, och drömmen om det okända*

Vi har nu beskrivit sättet på vilket rasism, sexism och kapitalism har dikterat de materiella och symboliska förutsättningarna för vår existens som subjekt. Härnäst redogör vi för en möjlig förståelse av det generella sätt på vilket bredare/klassiska socialistiska, anti-rasistiska och feministiska rörelser har formulerat motståndet mot kapitalism och de förtryck som upprätthåller och möjliggör detta produktionssystem. Finns det faktiska skillnader mellan en positionering beskriven som "anti" och en positionering som beskrivs som "icke"? Är det möjligt att skapa drömmar om en ny värld utifrån en negation (icke), snarare än från ett motstånd (anti)? Är "icke" en negation överhuvudtaget, eller sprickan mellan berättelser där vi kan se den sociala världens dynamiker?

Medan vi finner den historiska och materialistiska analys och beskrivning som till exempel David Harvey och Silvia Federici gör relevant, funderar vi samtidigt kring olika sätt att förstå motstånd och strategier. I Federicis text citerad ovan, ifrågasätter hon delvis det potentiella i autonoma och kollektiva försök att organisera produktion som orsakas av globaliseringens omstrukturering.⁴ Men när det gäller strategier inför en icke-kapitalistisk, icke-fascistisk framtid, så följer vi konkreta exempel på nya sätt att organisera, bygga upp och etablera mänskliga relationer (som vi diskuterar närmare nedan) och därmed tar vi relativt avstånd från Federicis ifrågasättande.

Teoretiskt följer vi nu tankarna från J.K. Gibson-Graham, Ernesto Laclau och Chantal Mouffe genom Rafał Majka⁵ när de beskriver hur kapitalismen konstrueras som en total, homogen och koherent enhet av (neo)liberala intressen. I den hegemoniska

⁴ Ibidem

⁵ Majka, Rafał (2014). The (Im)possibility of Radical Change. I: Pantuchowicz, A. Och Maslon, S. (2014) Affinities. Essays in Honour of Professr Tadeusz Rachwał. Gdansk Transatlantic Studies in British and North American Culture, Vol 8. Frankfurt Am Main: Peter Lang

neoliberal berättelsen förklaras den kapitalistiska logiken som en naturlig ordning, vilket egentligen betyder: den filosofiska teorin genom vilket det eurocentriska, imperialistiska, rasistiska och hetero-cis-maskulinistiska blir centralt och "naturligt". Denna filosofiska konstruktion görs även genom att konstruera subjektet Den Andra, och härmed bagatelliserar hur kapitalismen resulterat i slaveri, våld och mord, som vi har beskrivit ovan. På samma sätt argumenterar Majka att även denna konstruktion också reproduceras av socialistiska, marxistiska och anarkistiska perspektiv i formuleringen om motstånd, strategier och vision genom att idén om kapitalismen som hegemonisk enhet reproduceras.

Det är utifrån dessa tankar som en kan diskutera den teleologiska berättelse om revolutionen som är central i konstruktionen av arbetarklassen som politiskt subjekt och vad den har för konsekvenser för våra vardagliga motståndskamper. "Revolutionen kommer". Nej, den kommer inte. Utan den sker i dag. Den förverkligas genom de politiska strategierna av det som händer i vardagen. Med detta menar vi inte att den sker i dag genom enskilda individers aktioner. Det finns kollektiva lösningar, sätt att leva och specifika praktiker som gör berättelsen om kapitalismen som totalitet instabil, som de olika exempel av icke-kapitalistiska produktionssätt som existerar runtom oss (J.K. Gibson-Graham)⁶, samt försök att förhålla oss till varandra på sätt som till exempel inte reproducerar statsrepressiva åtgärder.

3. Om det oförutsägbara och att tappa kontrollen

Det är därför vi är intresserade av de aktuella diskussionerna om begär som en drivande kraft i alla aspekter av människans liv och därmed av oss både som individer (dvs politiska subjekt) och sedan som en del av våra vardagliga praktiker, inte minst vårt deltagande

⁶ Gibson-Graham, J. K. (2006). *The end of capitalism (as we know it): a feminist critique of political economy*. 1st University of Minnesota press ed., 2006. Minneapolis: University of Minnesota Press

i kollektiva rörelser och organisationer.

Begär kan således uttrycka sig eller ta olika politiska former som ser olika ut, men frågan vi vill ställa till er och som vi har ställt oss själva är: hur ser *icke-fascistiskt begär* ut? Eller, vilka politiska subjekt och vilka praktiker skulle vi vara och göra utifrån icke-fascistiska begär?

Våra funderingar handlar då om förståelsen av det fascistiska som finns inneboende i strukturer, hierarkier och mentaliteter, som tvingar oss att tänka i mallar, att handla enligt planer och riktlinjer som om framtiden faktiskt var förutsägbar.

Att till exempel tänka sig en värld utan fängelser känns nästan omöjligt, på grund av att vissa åsikter är djupt internaliserade i våra subjektiviteter. Straff, och i synnerhet de statssanktionerade och repressiva åtgärderna, är ofta önskade av (många av oss) socialister, antifascister, feminister och antirasister⁷ generellt, och tanken att behöva forma om den sociala strukturen för det som räknas som brott och det som räknas som straff kan kännas överväldigande. Men vi menar att det är och känns överväldigande för att vi tappar kontrollen: vi har inga riktlinjer, inga formulär eller instruktionsmanualer, utan bara en vision och små praktiker i våra vardagsliv. Att tappa kontrollen och följa våra begär i politiska beslut gör att vi kan gå in med öppna sinnen och se vad de oförutsägbara kan bli.

Vi är inte tomma ark i vårt sökande efter andra möjliga världar, då vi bär med oss våra liv, nuvarande förtryck, privilegier och kritik av dessa. Det vi vet i dag är att den värld vi har varit med och byggt inte är skön. Den är otrygg, den är elak. Den är fundamentalt orättvis.

4. Kampen och rörelser underifrån

Det senaste året har vi från konflikterna i Ferguson till konsolideringen av Black Lives Matter-rörelsen sett hur stora delar av USA och omvärlden har organiserat sig mot polisvåldet, en kamp

⁷ Vi är kritiska till ordet "anti" i den här texten men identifierar och är med i dessa rörelser.

som sträcker sig över alla gränser och bruna och svarta kroppar. En kamp som handlar om att förändra systemet och strukturerna; det är minst sagt en kamp om hjärtan och sinnen. Svarta kroppar har inte valt att bli synliga, vi är alltid måltavla för statens förtryck, våld och mord. Därför har vi inget annat val som aktivister än att förstå att säkerheten som våra samhällen bygger på, med polis och militär, är något annat än det vi vill ha. Säkerhet i vårt perspektiv är en gedigen och rättvis omfördelning av ekonomiska resurser, sociala rättigheter där vi alla har tillgång till skolor och utbildningsformer som stimulerar vårt kritiska tänkande och vår kreativitet, tillgång till ekonomisk trygghet genom olika typer av kollektivering, en hälso- och sjukvård som är tillgänglig för oss alla på ett jämlikt sätt, för att nämna några viktiga mål.

Vi vill nämna fängelseavskaffanderörelsen som ett exempel, och det vill vi göra för att denna rörelse innebär, som vi ser det, att det finns andra sätt att tänka. Som vi nämnde ovan, är en värld utan ordningsmakt nästan otänkbar. Och därför kan vi inte "utvärdera" huruvida denna rörelse "fungerar eller inte". Vi vill inte använda oss av de parametrar som vi har nu. Vi vill inte fortsätta jämföra med vår nuvarande förståelse och erfarenheter av beteenden och straff som vi har internaliserat i våra subjektiviteter.

Utmaningen ligger därför i att förstå de konstituerande förtrycken, deras samband och de resulterande hegemoniska ideologierna, för att sedan avkolonisera oss. Självklart är det en mental övning att avkolonisera tankar, språk och praktiker men det är inget filosofiskt tankeexperiment. Dessa praktiker finns och existerar hos oss som inte skyddas av polisen, inte har tillgång till arbete, skola och sjukvård, vi som vägrar att acceptera den binära hetero-könsregimen. Vi hittar alternativa sätt för att överleva och leva. Det är dessa praktiker vi ska förstärka och använda.

Ansvar är viktigt, men ansvar är inte vårt slutmål. Ansvar är inte rättvisa. Detta kan vara ett sätt att börja organisera oss för att sedan skapa en värld utan poliser, militärer, förvar, fängelser och gränser. Gränserna är ett resultat av specifika historiska processer. Gränser har skapats av våra begär till den rådande hegemonin men

även av rädslan för vad som komma skall. Hur tar vi ner murarna tillsammans för att skapa en värld utan dominans? Hur utmanar vi jaget och överlämnar oss till det okända då nuet är förgörande för allt som finns och existerar på jorden?

XIX

Rasismen inom välfärdens ramar

Paula Aracena

SAMIRA KOMMER till min arbetsplats. Jag märker att hon är trött, hennes ögon är röda. Hennes hår brukar vara prydligt kammat, men inte i dag. Det märks att hon inte har sovit bra sista tiden. Samira bär på sin nyfödde, Basher, som verkar helt oberörd av hennes tårar. Jag arbetar på en frivilligorganisation och träffar nyanlända barnfamiljer. Majoriteten av dem kommer från Syrien. Jag är ansvarig för gruppverksamheter på kvällarna, men det är inte ovanligt att familjer kommer oanmälda på dagtid för att de behöver stöd i kontakten med olika myndigheter. Samira har ett ärende hon vill få hjälp med, det handlar om familjens ohållbara boendesituation.

Jag lärde känna Samira när hon först kom till våra grupper för nyanlända barnfamiljer för snart ett år sedan. Samira var gravid i femte månaden och kom till träffarna med Hisham, sin 13-åriga son. De hittade, efter mycket letande, en liten etta på 25 kvadrat som de delade på. Hisham verkade inte bekymras av storleken på deras lägenhet utan oroade sig mest för att resten av familjen fortfarande var kvar i Grekland. Han saknade sin pappa, sina lillasysstrar och storebror och upplevde att hans mamma saknade dem ännu mer, vilket gjorde ont i honom. Hisham oroades även över bomber som föll över hans stad och dödade hans jämnåriga kompisar.

Det som händer i mötet mellan myndigheter och människor i utsatta situationer i en nyliberal kontext är att deras erfarenheter osynliggörs. De förvägras sin historia!

Men när Samira besökte mig i dag var det annorlunda. Familjen var äntligen återförenad: ”Jag orkar inte mer, ingen kan sova på natten. Vi får sova med öppet fönster mitt i vintern på grund av kondens i lägenheten och det är kallt” säger Samira.

Hon berättar att socialen har sagt att hon ska kontakta hyresvärden och fråga ifall det finns möjlighet att byta lägenheten de har till en större. Samira ser trött ut när hon håller i Basher. Jag vet hur svårt det är att få hjälp av hyresvärden, men jag tar fram min telefon och knappar in numret på lappen som Samira håller framför mig. I andra änden hörs en man som svarar på bred skånska: ”Tack för att du ringer och meddelar detta. Nu ska jag se till att familjen blir vräkt. De får inte lov att vara så många i en sån liten lägenhet”.

Jag gör ett tafatt försök att argumentera med hyresvärden och berättar om familjens flykt och den efterlängtnade återföreningen, men han står fast vid att de måste skaffa en annan lägenhet. Jag lägger på och berättar för Samira vad hyresvärden nyss har sagt och hon blir blek i ansiktet och ber mig ringa till sin socialsekreterare. Jag får ännu en lapp, håller nervöst i telefonen och ringer. Jag berättar för socialsekreteraren om den jobbiga situationen familjen har med trångboddhet och att nu har värden dessutom hotat familjen med vräkning. Jag möts av en besvårad röst på andra sidan: ”Ja, och vad kan jag göra åt detta?”. Jag mumlar något i stil med att hon kanske kan hjälpa dem att skaffa en lägenhet i och med att de nu är sju personer och inte två som de var från början. Socialsekreteraren svarar: ”Men, hur har hon planerat detta?”. Jag blir stum, vet inte vad jag ska svara för jag vet hur mycket både Samira och Hisham har längtat, gråtit och kämpat för att få hit resten av sin familj. Över ett år av väntan!

Jag anstränger mig för att det inte ska märkas hur arg jag är och förklarar för socialsekreteraren att familjen kommer från Syrien och att det är krig där. Jag märker hur svårt det är för mig att hålla en trevlig ton. Jag frågar socialsekreteraren hur hon överhuvudtaget kan ställa en sådan fråga. Att det borde stå någonstans i hennes papper att Samira kommer från Syrien och att det inte kan ha undgått henne att det är krig där. ”Hur har hon planerat för återföreningen?!”

utropar hon. Jag frågar henne igen hur hon kan ställa en sådan fråga. Socialsekreteraren fortsätter i en myndighetston att det inte är någon konstig fråga alls och att en sådan fråga brukar hon ställa till ALLA som försätter sig i en liknande situation. Hon bokar en tid med Samira, men försäkrar henne att det inte finns någon hjälp att få.

Jag tänker tillbaka på när jag arbetade som socialsekreterare och vi arbetade efter mallar, blanketter, formulär och standardfrågor. Mallar som hjälpte till att upprätthålla ett socialt arbete där vi inte behövde reflektera över vår egen position och våra egna värderingar. Vi förlitade oss på standardformuleringar, lagar och regler som skulle vara objektiva, neutrala och rättssäkra och som friade oss från vårt ansvar att tänka och reflektera kring vår egen maktposition och subjektivitet. Mallarna omöjliggjorde erkännandet av rasism och förtryckande strukturer och gav inte plats för att tänka intersektionellt eller skapa utrymme så att människor inte hamnar i låsta positioner.

Att klämma in erfarenheter i en triangel

Jag sitter på ett socialkontor och läser en utredning jag gjort om ett ensamkommande barn. Jag arbetar som socialsekreterare för minderåriga som faller under kategorin ensamkommande under asylprocessen. Vi gör utredningar för att undersöka den minderåriges behov av boende och boendestöd. Vi har nyligen lärt oss att använda oss av BBIC, Barns behov i centrum, ett slags specialanpassat redskap för att utreda barn och ungdomar. Utgångspunkten i BBIC är att skapa en nationell enhetlighet i socialtjänstens utredningsarbete och uppföljning när det handlar om barn och unga. BBIC bygger på en triangel som ska fungera som grundpelare i allt utrednings- och uppföljningsarbete. Triangeln består av tre komponenter: barnets behov, familj och miljö samt föräldrarnas förmåga. Eftersom det finns vissa praktiska svårigheter att utreda området "föräldrarnas förmåga" när det gäller barn som faller under kategorin ensamkommande tas denna sida helt bort.

Frågan som uppstår är om arbetet är mer rättssäkert eller om det i själva verket har reducerats till att anpassas efter BBIC.

När jag kommunicerade utredningarna med ungdomarna skämdes jag. Jag kände på mig att de inte förstod syftet med utredningen eller innehållet. Utredningen skrevs med ord som var svåra att förstå om man inte arbetade inom socialtjänsten och hjälpte sällan till att utreda behov, klargöra rättigheter, ge trygghet eller svar på de frågor som höll ungdomarna vakna om nätterna. Utredningarnas funktion var att kategorisera, och vårt sociala arbete handlade i huvudsak om pappersarbete, om att ”klippa och klistra” på datorn, om att skriva meningar på löpande band och om att det skulle se bra ut i vårt datasystem.

Men det som var värst var att BBIC betonade bristerna och utgick från en normativ föreställning som reproducerar bilden av svenskhet, vad barn och ungdomar i Sverige ska ha för kunskaper och intressen, hur många år de ska ha gått i skolan och hur de interagerar med varandra och med samhället i stort. Detta var påtagligt i frågor där utredningarna berörde utbildning och skolgång. De flesta som faller under kategorin ensamkommande har varit på flykt länge, har levt i områden där det varit krig och har därför en bristfällig och sporadisk skolgång. Många av dessa barn hade emellertid arbetat under väldigt lång tid och hjälpt till med försörjningen av sina familjer eller försörjt sig själva. Några hade erfarenheter av att ha levt som papperslösa i andra länder och också i Sverige. Många hade arbetat och överlevt i system som hela tiden försökte lämna dem utanför. Jag upplevde att BBIC inte gav plats åt ungdomarnas historia, deras kreativitet i vardagen och att deras specifika erfarenheter av migration och förtryck osynliggjordes. Tonvikten i BBIC ligger på erfarenheter som den unge har här och nu, från och med ankomsten till Sverige. Barnens historia och erfarenheter fick inte plats i triangeln.

Socialtjänsten har inte bara påverkats av implementeringen av BBIC. Inom socialtjänsten börjar även LEAN få allt större genomslagskraft och implementeras flitigt på socialkontor över hela landet. LEAN har sitt ursprung i bilindustrin och går ut på att

effektivisera arbetet och ta bort alla tidstjuvar. De olika arbetsmoment som personalen utför analyseras i detalj och en så kallad värdeflödesanalys görs för att alla moment i ett flöde lättare ska kunna ses och tidstjuvar upptäckas. LEAN innebär att en ska förlita sig på mallar och rutiner och kräver ett standardiserat socialt arbete utan reflektion. Att LEANa arbetsplatsen innebär att arbetet vi utför blir mer och mer standardiserat.

BBIC standardiserar förhållningssätt, bemötande och mötet med ungdomarna, medan LEAN handlar om själva utrymmet att agera inom socialtjänsten samt vid kontakt med andra institutioner. Hur ska en hel person få plats i detta?

Socialtjänstens gränsland

Det är inte bara utredningar, mallar, LEAN och ökad byråkratisering som sätter gränser för det sociala arbetet, utan också det faktum att socialtjänstlagen är underordnad utlänningslagen. Därför begränsas socialtjänstens arbete av Migrationsverkets beslut. Nationsgränser blir viktigare att upprätthålla än människors rättigheter.

När det handlar om ungdomar som faller under kategorin ensamkommande under asylprocessen, innebär Socialtjänstens arbete ett tätt samarbete med Migrationsverket. Vi har sekretess gentemot myndigheten, men eftersom vi får målgruppen direkt från dem är vi villkorade att följa deras beslut. Utredningarna måste vi avsluta direkt efter att de unga fyllt 18 år, får kommunanvisning, avslag eller återföring till annat EU-land. Vi är alltså tvungna att avsluta ungdomarna i ett datasystem när ungdomarna blir åldersuppskrivna, när de godtyckligt och utan förvarning får anvisning till andra delar av landet eller när de får avslag eller inte får söka asyl på grund av Dublinförordningen.

Många av ungdomarna möter jag sedan på stan. Jag ser att de har magrat. Några av oss som möter dem i våra yrkesroller bryter vår "professionalitet" och hjälper dem på olika sätt med pengar, boende eller annan form av stöd. På våra arbetsplatser finns inget utrymme att prata om detta och vi som behåller kontakten med

ungdomarna som avvikit från boendena lever under ständig rädsla för att bli påkomna och bli av med vårt jobb eller anklagade för tjänstefel. Vi gråter i tysthet över vår maktlöshet och frustration, vi blir utbrända och uppsagda när vi inte klarar av att göra avkall på oss själva. Vi spelar teater och försöker hålla masken, men på vägen lär vi oss att bli hårda, stänga av känslor och tankar och anpassa oss efter ett system som knäcker alla.

Professionalitet kom att handla om att stänga av känslor, om att kunna fatta svåra beslut och verka oberörd, om att få ungdomar att göra avkall på sig själva utan att det blir så mycket motstånd från deras sida och utan att vi ska lägga för mycket resurser på det. Det handlade om att omplacera ungdomar från olika boenden, ge besked om att de hade fått en plats i en kommun långt bort och om att fungera som något slags stöd när Migrationsverket meddelade att de inte fick stanna eller när de blev uppskrivna i ålder. Vi skulle vara objektiva och neutrala och upprätthålla systemet. Att vara professionell inom socialtjänsten är inte att se människors behov, uppmuntra drömmar och passioner utan tvärtom, att kräva att ungdomarna förlikar sig med en underordnad position, att få dem att acceptera hierarkier och rasism och att krossa drömmar.

Myndigheternas ansvar dumpas på aktivister

En gränspolis ringde till mig en gång och var bekymrad över en ungdom som jag var handläggare för och som skulle återföras enligt Dublinförordningen till det första landet som hen hade lämnat sina fingeravtryck i. Gränspolisen hade precis träffat ungdomen och ville göra något för honom. Den minderåriga hade varit på hans kontor med sin gode man och fått information om hur återföringen till det andra landet skulle se ut. Ungdomen hade då blivit förtvivlad, gråtit, skrikit och slagit sönder föremål i gränspolisens kontor. Gränspolisen anförtrrodde mig att han kände sympati, tyckte lite synd om ungdomen och undrade hur jag tänkte kring det hela. Jag bekräftade något som han redan visste, att ungdomen mådde väldigt dåligt över att hen skulle skickas tillbaka och att hen var orolig

över sin framtid, men att jag, i egenskap av hens socialsekreterare, inte kunde göra så mycket. Jag frågade gränspolisens: "Kan du göra något?" Det är trots allt han som genomför återföringen, tänkte jag. Han svarade som jag hade förväntat mig, att han bara lyder order. Jag lyder också bara order och agerar utifrån ett system och regelverk som gör mig och mina kollegor sjuka. Hela samtalet kändes absurt, så många människor med makt som inte kan göra något. Gränspolisens frågade mig om jag kände till Asylgruppen. På vår arbetsplats och enligt våra chefer ansågs det vara oprofessionellt om man hade någon kontakt med organisationer som Asylgruppen så jag svarade: "Nej, vilka är det?". Han svarade att Asylgruppen är en organisation som hjälper asylsökande och gömda i Malmö och kan skriva verkställighetshinder för den här ungdomen, och att har man tur så kan återföringen stoppas. Gränspolisens berättade för mig att Asylgruppen är duktiga på verkställighetshinder och har lyckats stoppa flera deportationer. Jag log lite för mig själv. Det hela kändes mycket märkligt. Det jag inte berättade för gränspolisens var att Asylgruppen redan var inkopplad i ungdomens ärende. Men i egenskap av socialsekreterare kunde jag inte ge sken av att ens ha en aning om vilka de var. Sanningen var att jag introducerade ungdomen för Asylgruppen när jag misstänkte att hen inte skulle få sin sak prövad här och det är antagligen de som kommer att driva hens fall vidare.

Det bedrivs ett viktigt socialt arbete parallellt med vårt, ett arbete utan utredningssamtal, kommunikeringar eller BBIC, som försöker agera utanför socialt arbete som institution och som tar mer hänsyn till kontexten och människors faktiska vardag och villkor. Ett socialt arbete som bedrivs av aktivister som inte får någon lön och inte har socialtjänstens resurser. Grunden till detta är att det ligger en alldeles för smal tolkning av det sociala arbetets ansvarsområde som hårt avgränsat av både nationalstatliga och kommunala gränser, och denna tolkning har inte följt samhällsutvecklingen. Faktum är att Asylgruppen har tagit över många av våra ungdomar och är överbelastade med arbete. Aktivister fyller ett tomrum och gör ett otroligt viktigt socialt arbete som kommunerna borde ansvara för.

Bortom det sociala arbetets horisont ...

Att inte lyfta ungdomarnas erfarenheter ses som en ren och harmonisk praktik bakom formulären som inte lämnar något utrymme till frigörelse. Ungdomarna vi möter bär på kunskaper och resurser som totalt ignoreras av utredningarna, av socialarbetare och i mötet med ett nyliberalt Sverige. Det nyliberala tankesättet manifesterar sig som en rationell, neutral och standardiserad utgångspunkt för socialt arbete. I detta döljer sig ett mycket våldsamt osynliggörande och förnekande av människors liv.

Socialtjänsten i Sverige upprätthåller ett rasistiskt system som kategoriserar människor utifrån ett kolonialt tankesätt om att människor som kommer till Sverige måste anstränga sig för att få hjälp, att man inte ska tro att man kan få något gratis, att man ska känna tacksamhet och tillit till myndigheters expertis och välvilja och att ilskan och smärtorna som rasism skapar inte får lov att manifesteras öppet.

Så länge det sociala arbetet inte erkänner ojämlika maktstrukturer sviker vi alla de människor som utsätts för socialt arbete. Så länge det sociala arbetet inte erkänner rasismen som genomsyrar alla institutioner i Sverige, återskapas bilden av Sverige som ett neutralt land, utan inblandning i krig och förföljelse. Ankomsten till Sverige ska innebära slutet på krig, men i mötet med myndigheter utsätts människor för förtryck, kontroll och misstänkliggörande. En av de viktigaste utmaningarna som det sociala arbetet har i dag är att erkänna den rasism och de ojämlika maktstrukturer som drabbar människors liv.

Samtidigt som polisens jakt på papperslösa intensifieras, avslutar en socialsekreterare ett ärende och ännu ett ensamkommande barn avviker. Ur outhärdlig smärta föds styrka. När nationsgränser skyddas och socialtjänstens arbete anpassas därefter, växer nya former av socialt arbete fram. Ibland i det fördolda. Frigörelsen handlar om att vara mänsklig, om att våga visa känslor, om nyfikenhet, om att se kunskap i människors erfarenheter, om att tillsammans hitta nya vägar, om att skapa sprickor i välpolerade

institutioner och skapa utrymme för mer än bara en sanning. Socialt arbete handlar om att vara delaktig i förändringar, att lära sig av varandra och omvärdera vad kunskap är och vilkas erfarenheter som får ta plats. Det handlar om strävan att aldrig bli förminskad till en erfarenhet eller en kategori vilket ofta sker i ett samhälle som rasifierar människor, delar in och kategoriserar kunskaper och erfarenheter.

Låt det rätta komma in

Paula Cardozo

Intro

DET SKILJER tjugo år mellan mig och min mor. Hennes politiska arbete såg anställning på fabriken som en strategi för radikaliserings inom rörelsen. Hennes första kontakt med de kommunistiska tänkarna inträffade i fängelset några år senare. Hur våra föräldrars aktivism färgar, bråkar och skiljer sig från vår aktivism finns alltid närvarande, ibland som en kompass och ibland som avskräckande exempel.

Två olika metoder att arbeta antirasistiskt har plats inom mig. Den ena görs genom en ideell organisation, den styrs av bestämda regler, samverkar och för ständigt en dialog med såväl kommunala som regionala instanser. Den andra drivs under jorden och är fri. Jag vill framför allt prata om den institutionella antirasismen; den som förs inom kommunen och regionen men också inom den ideella sektorn. Den som har bidragsgivare, den som kompetensutvecklar och nätverkar med såväl politiker som tjänstemän. Jag vill prata om den professionaliserade aktivismen.

På nittioalet gick jag och min kompis arm i arm, gata ner och gata upp i Kungsbacka, rev ner nazisternas affischer, satte upp egna som hade tecknats i svart och vit och kopierats upp gratis på biblioteket. Vår lilla aktionsgrupp var framgångsrik och allt vi rörde vid blev aktioner. Vi såg med tveksamhet på de statliga brandkårsuttryckningarna som lanserade kampanjer som "Rör inte

min kompis”, som något sprunget ur ett akut behov mer än en ärlig vilja att förändra, och med skräck på nazisternas trettionde november-demonstrationer mitt inne i stan.

När det brittiska bandet The KLF intog musikscenen kom jag på vad jag hade saknat. År 1991 sålde de fler singlar än något annat band. Ett år senare tog de ut 1 miljon pund och eldade upp det, i dag skulle det motsvara 12 900 000 kr. Jag såg på deras aktion med en blandning av äckel och förtjusning; vi hade alla våra skilda förutsättningar att protestera mot ett system som vi tyckte var fel. Här hemma var våra föräldrar rädda för Lasermannen, men inte lika rädda för det dåvarande rasistiska partiet Ny Demokrati. Några år tidigare hade busschauffören vägrat låta min familj gå på bussen med ursäkten att det var fullt. Det var första gången det hände.

En profession som kallas aktivism

I dag kan en tjäna pengar på allt, till och med på aktivism.

Aktivismen har professionaliserats. Det har byggts en infrastruktur där den existerar och arbetar. I dag finns det rådslag för de grupper i samhället som löper större risk att bli diskriminerade, varje år anordnas i Göteborg West Pride, vi har numera mässan för Mänskliga Rättigheter som inträffar en gång om året i olika städer runt om i landet (vartannat år i Stockholm), och förra årets Nordiskt Forum i Malmö. Kritiken mot dessa tre arrangemang följer en röd tråd som handlar om det nyliberala inflytandet. Bakom tanken om att ”alla ska vara med”, ska den som diskriminerar och den diskriminerade, den som hjälper till att verkställa beslut om deportation och den som försöker stoppa deportationen existera inom en och samma kontext. Som om alla under några glada dagar delade samma mål och värderingar där priset många gånger blir att självklara konflikter osynliggörs. I det hängivna försöket att sälja Göteborg som en stad för alla påstår jag att det görs på bekostnad av andra.

Efterfrågan på utbildningar om rasism tar inte slut. Det är en tid då kommunala och regionala institutioner vill utbilda

sig i normkritik, antirasism och arbeta intersektionellt. Jag har utbildat poliser, kriminalvårdare och tjänstepersoner inom Migrationsverket om rasismens mekanismer och hur det kommer sig att den har vuxit sig stark. Målet med dessa utbildningar är att de som diskriminerar, skyldighetsbärarna, inte längre ska göra det. Efterfrågan på utbildningar om rasism ska ses som något positivt, som ett pågående förändringsarbete vars effekter kommer att visa sig om de redan inte gjort det, eller? Är det på det här sättet vårt samhälle kommer att förändras? Hälften av de deltagare jag har mött i utbildningssammanhang berättar öppet, avslappnat och engagerat om vilket problem invandrarna är. Givetvis har deras åsikter inte fått stå oemotsagda. Att föra samtal med rasister (som dessutom arbetar i statens tjänst) förutsätter att det finns en vettig person att föra samtal med. I dessa fall har diskussionerna aldrig varit vettiga. Har jag varit med och skapat ett utrymme för dessa personer där de har förstärkt sina åsikter? Vilka risker tar vi när vi placerar oss i samma rum som förtryckaren eller skyldighetsbäraren med målet att utbilda dem? Vilka verkliga förändringar är möjliga i detta rum? Jag kan inte, i detta ögonblick, bara tänka på den andra hälften, på dem som kanske har "fått med sig något". Ni förstår säkert vilken hälft som inte släpper mina tankar på natten. Och hur kan vi vara säkra på att dessa utbildningsinsatser gör skillnad? Det är i alla fall vad som sägs men det har inte bevisats.

I Göteborg på nittioalet fanns det gott om tomma lokaler. Jag och min kompis promenerade arm i arm, gata upp och gata ner sträckan Järntorget - Stigbergstorget där svartklubbarna låg som pärlor på ett halsband. I Göteborg på nittioalet började det växa fram en scen för elektronisk musik som förhåxade mig in i själen. Jag fastnade för att det var nytt, spännande och annorlunda. Det handlade inte om att bli en populär och framgångsrik klubb, det handlade mer om delaktighet, kamratskap och kärlek till musiken. Svartklubbskulturen och det politiska arbetet gick hand i hand, det var på svartklubbarna jag först kom i kontakt med andra aktivister. Men jag vill minnas att det var en mer blandad skara aktivister på en och samma plats; det var allt från

husockupanter till miljöaktivister. I dag ser det annorlunda ut. Genom hela den här tiden har festerna, med väl utvalda teman, duktiga DJs och historiens snyggaste affischer varit kampens viktiga inkomstkälla. Svartklubbarna blev snart också måltavla för statens repressiva apparat.

Att inta vita rum – och sen?

Det antirasistiska arbete som bedrivs inom kommunal, regional och ideell verksamhet har vissa återkommande teman för att synliggöra rasismens uttryck och manifestationer. Det är teman som stereotyper, representation och normer. Dessa teman är viktiga för att öka förståelsen och kunna problematisera vissa aspekter av rasismen i vårt samhälle. De stora problemen med ekonomiska och sociala skillnader mellan utlandsfödda och inrikes födda, men också mellan olika områden i Göteborg, kan vi dock inte lösa genom att enbart fokusera på dessa teman.

Klass och etnicitet hänger ihop i Sverige

De sista åren har vi sett en rad personer med erfarenhet av rasism träda fram i det offentliga rummet med sina berättelser om rasism och migration. ”Ta plats i vita rum” har varit den slogan genom vilken många personer med erfarenhet av rasism faktiskt har tagit sig in i dessa vita rum, mig inberäknat. Det har samtidigt varit en del av den institutionaliserade antirasismens taktik att göra ”invandrare” till föredömen för andra ”invandrare”. Det som händer är att jag talar med en medelklass, och jag säger: titta, jag är lika bra som ni är, jag är till och med bättre på att stava och jag har lika mycket rätt att vara i detta rum som ni har. Mitt mål kan aldrig gå ut på att inta vita rum. Vad händer sen? Assimileras jag in i medelklassen? Gör jag en klassresa? Och varför är utgångspunkten att klassresan är bra för mig?

Mina mål och ambitioner är större än så.

Jag stretar emot nu och känner att det som från början verkade

trivsamt i de vita rummen inte längre är det. Jag känner mig inte hemma bland konformister.

De vita rummen som har intagits är medelklassens vita rum. Samtalen, debattartiklarna har hittills förts med den (vita) normativa medelklassen. Vilken kamp är det som pågår i dessa sammanhang? Kan kampen anta andra former än panelsamtalens? Vilka antirasistiska samtal tas upp av dem som har erfarenhet av rasism från medelklassen? Vilka samtal uteblir? Vad är det för politik som förs?

Normkritiken, stereotypiseringen, den personliga berättelsen måste följas av skildringar av ett Göteborg där de sociala och ekonomiska klyftorna bara blir större och djupare. Är institutionerna mer benägna att ta sig an vissa aspekter av rasismen? Det är som om den antirasism som kommer till uttryck inom kulturen är den antirasism som är mer legitim som kampmetod och därför också den som kommer att segra. Vad skulle hända om antirasismen inom den kulturella sfären räckte ut sin hand till antirasisterna som jagar i väg nazister på gatan?

Kan vissa perspektiv av antirasismen bli hypade? Det handlar inte om att det är något annat som ska träda fram i stället, det handlar om att formulera frågor för att förstå vad vi gör och hur dessa antirasistiska fenomen inom institutionen påverkar kampen.

Vilka förändringar är det som åstadkoms inom institutionen genom det antirasistiska arbetet? Är det en systematisk omvandling eller är det enbart tolerans och inkludering?

Det låter som att jag förutsätter ett antirasistiskt arbete där det finns många. Jag talar framför allt om det antirasistiska arbetet inom institutionerna, inom de vita rummen där jag inte ser att det sker någon förändring då det finns en tendens att begå samma slags misstag om och om igen och ändå se det som hållbart. För att inte tala om det inomparlamentariska arbetet – där råder kaos.

Repressionen från polisens sida mot svartklubbarna följdes av rivningar och lyxrenoveringar, en kombination som tog död på svartklubbskulturen och mycket av den kreativa kraften som levde

sitt eget liv just då. Jag har tänkt så många gånger på hur vår stad hade sett ut i dag om det aldrig hade hänt. Men snart fanns det andra sätt att fortsätta med fester där musiken stod i centrum och där priserna hölls nere. Skillnaden var att svartklubbarna gick under jorden och blev svårare att hitta. För sex eller sju år sedan började jag engagera mig mer seriöst med att spela på stödfester. Alla som spelade och jobbade ställde upp gratis och pengarna gick direkt till papperslösa. Förutom antirasismen skulle festerna vara en trygg plats för alla, där ingen form av förtryck var tillåten. Det skulle vara en öppen och tillåtande plats. Sen dess har min nyfikenhet inte hittat någon annan punkt. Musiken är starkt kopplad till det politiska arbetet där det ena inte existerar utan det andra.

Staden vi lever i

Vi vet att Göteborg är en av Europas mest segregerade städer, och det vi också vet är att den är segregerad såväl ekonomiskt som etniskt, det märks bland bostäderna och det märks inom skolan.

Hovås är ett område nära havet i södra Göteborg, där framför allt vita bor. Det var här som medelinkomsten ökade med 176 procent mellan 1990 och 2006. Enligt en alldeles färsk rapport framlagd av Sociala resursförvaltningen i Göteborg (*Skillnader i livsvillkor och hälsa i Göteborg. Delrapport 2014, 2014*) finns majoriteten av de fattiga barnen i Gårdstensberget, Västra Bergsjön, Hammarkullen, Norra Biskopsgården och allra högst andel är det i Östra Bergsjön, här bor framför allt utlandsfödda personer. När en tittar på skillnaderna i inkomster, utbildningsnivåer och medellivslängd bland olika områden i Göteborg, lägger dessa bredvid varandra, blir helheten en våldsam, sorglig verklighet. Att låta det fortgå är att bejaka det.

Var är panelsamtalen om detta, var är de kommunala insatserna och berättelserna om fattigdomen i vår stad? Vad gör vi åt fattigdomsbejakarna? Att bekämpa den våldsbejakande extremismen, vilken form den än antar, tycks få all prioritet.

Jag vill sätta den antirasistiska kampen i den kontexten, jag

vill befinna mig i rummen där dessa frågeställningar formuleras. Jag vill se att dessa frågor bär på lika mycket brännande behov och intresse. Hur formuleras en antirasism som tar vara på dessa akuta frågeställningar? Svaret är att det redan görs men inte inom institutionerna.

Vi kan omformulera frågan och titta på vem staden är till för. Ta ett område som Kville där stadsdelen rivits för att skapa plats åt företag som ville bygga bostadsrätter. Planen var att Kville skulle bli en intressant stadsdel för folk som annars aldrig sätter sin fot där. Genom dessa onödiga insatser som riktar sig till en rik medelklass, blir stadsdelen en plats värd ett besök. Vad de som bor i området tycker, eller vart dessa tar vägen när de inte längre har råd att bo kvar, spelar mindre roll i en process som ses som en naturlig utveckling. Hur hänger gentrifiering ihop med rasism? Båda bär på koloniala mekanismer. Åtgärderna är desamma; att avhumanisera och marginalisera människor.

Kampen förlorar sin radikalitet när det vi kämpar för blir generellt, mainstream och sugas in i det institutionella. Jag vet inte om förändringarna blir osynliga eller om de uteblir. Att arbeta inom institutioner innebär att hålla sig inom vissa bestämda gränser. Den taktik som jag träffar på är att påverka inifrån, samma taktik som många väljer inom partipolitiken: "om jag går med i det här partiet kan jag förändra det inifrån". Vilka faktiska utrymmen finns det för förändring? Är det möjligt? Har det någonsin varit det?

Målet kan inte heller vara att få institutionerna att bli bra. Målet måste vara att förändra från rötterna, de förtryckande strukturerna. I processen att ändå få institutionerna att sluta diskriminera får en vara på sin vakt så att det hela inte slutar med assimilering in i medelklassen och dess värderingar.

Reclaim the Streets är en politisk rörelse kopplad till rejvrörelsen som startade i England på nittioalet. När vi skulle arrangera *Reclaim the Streets* under EU-toppmötet i Göteborg 2001 var det framför allt inte de vita rejvarna som de som hade makten var rädda för. De var rädda för att förorten skulle komma in och "våldta stan".

Militariseringen som då ägde rum i vår stad tycktes gränslös, den var barbarisk.

I dag finns det inte längre en mängd tomma lokaler i stan. Polisen ger sig heller inte ut för att stoppa svartklubbar eller utomhusfester. I dag är kopplingen svartklubb och aktivism inte längre självklar. Vi har i stället sett hur svartklubbar sugts in i en rörelse av festglada människor som gärna vill tjäna pengar. Det har till och med hänt att platser där det har hållits en hel del politiska fester har blivit uppmärksammade av aktörer som Way Out West och P3 Guld; de ville också anordna sina efterfester i samma slitna lokaler. När ”våra” platser blir gentrifierade av en medelklass som vill få utlopp för sin glädje är det dags att dra vidare.

Outro

Det finns inga inomparlamentariska strategier för att ta itu med rasismen i Sverige, de fanns inte då och de finns inte nu. Men att inte ha en strategi är även det en strategi i sig. När de politiska partierna låter nazister demonstrera som i Salem 12 år i sträck, när de låter SD föra sin politik, när polisen jagar papperslösa, när den feministiska konferensen låter Solveig Horn tala, då stärks dessa våldsbejakande krafter i vårt samhälle. Det är politiken, den som skapar och låter händelser som dessa återskapas, som öppnar dörrarna för dem som aldrig borde ha fått komma in.

Låt det rätta komma in.

Ljus i mörkret

Wuokko Knocke

DAGARNA HAR börjat bli ljusare, vinterns mörker har börjat vika. Men något som kan göra en mörkrädd är att så många, förmodligen helt vanliga svenskar, har kunnat förledas att rösta på en invandrings- och främlingsfientlig politik. Därför vill jag i denna artikel lyfta fram och synliggöra positiva motkrafter. Jag vill berätta om andra helt vanliga svenskar, som helt ideellt, vecka efter vecka, månad efter månad utför något som jag skulle vilja kalla ett antirasistiskt gräsrotsarbete. Jag vill också försöka att sätta deras insatser i en historisk och nutida kontext med arbetsmarknaden och arbetslivet som bakgrund.

Lite om dåtid och nutid

Om vi blickar nästan 70 år tillbaka i tiden så var det faktiskt Sverige som tog initiativ till efterkrigsinvandringen av arbetskraft. Landet hade en åldrande befolkning, män i arbetsför ålder saknades och kvinnorna var ännu inte på arbetsmarknaden i någon större omfattning. Samtidigt fanns företagen där, då främst inom den industriella sektorn, som formligen ropade efter arbetskraft. Man talade om import av utländsk arbetskraft – import av arbetskraft som en vara – för att förse den svenska ekonomin med arbetare. Det var män som efterfrågades som under några år skulle avhjälpa flaskhalsarna i den industriella sektorn. Men även kvinnorna kom och det fanns arbete även för dem.

Varken männen eller kvinnorna hamnade i kvalificerade arbeten. De rekryterades i stället till de lägst avlönade, mest monotona och mest förslitande arbetsuppgifterna, oberoende av vad de hade för tidigare erfarenheter eller kvalifikationer. De som hade rekryterats eller kom på eget initiativ fick visserligen arbete, men de fick de arbeten som svenskarna inte räckte till för eller inte ville befatta sig med. Den gången krävde arbetsgivarna inte att de skulle ha några kunskaper i det svenska språket, än mindre talade man om social kompetens. Det räckte med att deras muskelkraft kom till användning i arbetet. Så etablerades den etniskt segregerade arbetsmarknaden genom det som forskare sedermera har definierat som inkluderande och rasifierad underordning (se Neergaard, 2002). De som kom fick jobb, men oftast långt ner i arbetslivets hierarki.

Som forskningen har visat har olika uttryck för rasism och diskriminering länge varit en realitet i samhället i stort och inte minst på arbetsmarknaden och i arbetslivet.¹ Men vi har också kunnat se hur rasismen har fått nya uttryckssätt allteftersom människor från utomeuropeiska länder har tvingats att ta sin tillflykt till Sverige. Från att diskrimineringen främst hade fått sitt uttryck i maktlöshet och underordning tillkom en hel arsenal av nya diskriminerande och rasistiskt färgade argument på arbetsmarknaden. Hänvisningar till ”deras kultur” och ”kulturellt avstånd” gjorde sitt intåg i diskursen. Kulturalisering och rasifiering blev de begrepp i forskningen som definierade och ifrågasatte de nya diskriminerande tendenserna. Rasifiering innebär att människor tillskrivs biologiska och kulturella egenskaper som används för att särskilja och underordna dem.

I praktiken började det ställas högre krav på kunskaper i det svenska språket även för relativt enkla jobb. Krav på minst treårig gymnasiekompetens blev allt vanligare. Utbildningar förvärvade i utlandet betraktades med misstänksamhet och ifrågasättande i stället för som tillgång och merit (Gonäs, L. & Knocke, W. 2004.). Utrikes födda personer skulle satsa på svenskhet och de förväntades skaffa sig eller ha något som kallades social kompetens (se t.ex. Knocke m. fl., 2003) utan att varken det ena eller andra definierades. Det förelåg en maktasymmetri genom att arbetsgivaren hade

tolkningsföreträdare såväl i kravet på kunskaper i det svenska språket som i tolkningen av begreppet social kompetens och i synen på erfarenheter och kvalifikationer förvärvade i utlandet.

Att bli delaktig på arbetsmarknaden och i arbetslivet, att få en inkomst och ett erkännande för sina utbildnings- och yrkesmässiga erfarenheter och kvalifikationer blev sålunda en kamp mot alla slags diskriminerande hinder.

Inte bara mörker – Läxhjälp

Samtidigt som jag skriver om dessa historiska fakta känner jag att det bär mig emot att enbart måla upp en dyster bild. Det finns, och har säkert alltid funnits, positiva motkrafter som har lyst upp mörkret. De har inte gjort mycket väsen av sig, de har verkat i det tysta, men de har, som jag ser det, gjort ett värdefullt antirasistisk gräsrotsarbete.

Aven tillfällighet kom jag i kontakt med föreningen Internationella Bekantskaper och de personer som bidrar med sina insatser för att skapa en ljusare värld. I en tidningsartikel läste jag om läxhjälp som pågår i några segregerade förorter. Det blev startskottet för mig att åka ut dit och själv bli en av läxhjälparna. Beroende på att en av de största etniska grupperna i just denna förort var somalier så var samtliga som fick hjälp med läxorna den gången och under ganska lång tid somaliska barn och ungdomar. Sedan en tid tillbaka har det kommit en del syriska barn, en spegling av krig och oro som gör sitt avtryck även i en förort till Stockholm.

Läxhjälparna är svenska kvinnor och män i alla åldrar, från yngre till medelålders och äldre och det finns inget krav på att man är utbildad lärare eller pedagog. Beroende på vad man tror sig kunna hjälpa till med ställer man en liten skylt på något av borden i lokalen för att markera om det är matte, svenska, engelska, no eller so. Någon gång har det också kunnat vara franska eller spanska. Sedan en tid tillbaka efterfrågas också hjälpare med kunskap och kompetens i el och teknik, dvs. att barnens eller ungdomarnas behov styr efterfrågan på hjälpare. Den ideala situationen är att en

volontär som mest skall ha tre elever åt gången för att hinna hjälpa till med de uppgifter som eleverna har med sig. När indelningen är gjord kan man observera hur eleverna och volontärerna böjer sig över läxorna, även om det ibland också finns tid för lite skämt och skoj eller småbus från ungarna. Stämningen är koncentrerad och samtidigt avslappnad.

Läxhjälpen anordnas tre kvällar i veckan mellan kl. 18.00 och 20.00. Eftersom det är ett ideellt volontäratagande kan läxhjälparen dels avgöra vilken kväll som passar bäst, dels ha möjlighet att ge återbud om annat kommer i vägen. En person, i detta fall en före detta kvinnlig lärare, har axlat rollen som samordnare och håller via mail kontakt med de volontärer som har anmält sig. Samordnaren har en viktig roll eftersom hon har god överblick över hur behovet ser ut och hon skickar bud när det behövs fler. Så här kan det låta i influensa- och förkylningstider:

Inför veckans läxhjälp ser det OK ut till på onsdag, men på tisdag och torsdag behövs många fler till samtliga grupper. Det har redan kommit flera återbud p.g.a. sjukdom från dem som har föranmält sig och det är stor risk att det kommer fler. Alla goda krafter behövs, så anmäl dig nu eller kom direkt till läxhjälpen.

Det är inte bara sjukdom eller andra personliga hinder som föranleder budskap om att fler volontärer behövs. Det finns hela tiden barn och ungdomar som står i kö genom att deras föräldrar har anmält intresse för läxhjälpen. Budskapet att fler behövs sprids både av samordnaren och av dem som redan har erfarenhet från detta volontärbete. ”Anmäl dig, kom och gör skillnad”, så kan budskapet låta.

Eleverna är uppdelade i olika grupper beroende på vilket stadium i skolan de befinner sig på. Det finns grundskolegrupper, mellan-, högstadie- samt gymnasiegrupper. Eleverna kan normalt komma till läxhjälpen en gång i veckan med undantag för elever i årskurs nio som får komma två gånger i veckan. Detta beror på att betygen

i årskurs nio är avgörande för att kunna ta steget till gymnasiet. Ett glädjebesked om tidigare elever som jag fick höra av samordnaren var: "Alla som sökte kom in på gymnasiet".

Det som år 2011 började med 20 elever har sedan dess vuxit till att nu omfatta 160 elever i en av de aktuella förorterna och 200 elever i den andra. Varje vecka kommer omkring 50 volontärer till en av förorterna och lika många till den andra för att ställa upp för eleverna. Sammantaget bidrar 300 aktiva läxhjälpare till IBs ständigt växande läxhjälpkvällar. Som initiativtagaren till föreningen skriver har samarbete med familjer med skolbarn och skolungdomar samt hög bemanning av volontärer gett verksamheten ett gott rykte bland såväl familjer i området som lokalpolitiker och tjänstemän. Han skriver att arbetet tillsammans med elever med ursprung i flera olika länder har gjort läxhjälp till en *kulturöverbryggande mötesplats*, en definition som sprider ljus i mörkret och som jag med glädje ansluter mig till.

En viktig part i sammanhanget är föräldrarna som kommer med barnen till läxhjälpkvällarna, inte minst mammorna som stannar kvar hela tiden och ofta en pappa som ser till ordningen i det tillfälliga klassrummet. Det finns hos föräldrarna en medvetenhet om att goda kunskaper i svenska och en gedigen utbildningsbakgrund är förutsättningar för barnens framtida möjligheter i samhälle och arbetsliv. Föräldrarnas närvaro skapar också en naturlig arena för "möten mellan människa och människa" som samordnaren uttryckte det. De får möjlighet att träffa helt vanliga svenskar, "en riktig svensk" enligt en av deltagarna, och inte bara personal på socialen, arbetsförmedlingen eller andra myndighetspersoner. Helt vanliga svenskar får för sin del möjlighet att träffa helt vanliga människor från andra håll i världen och besöka en segregerad förort som de annars inte skulle komma till.

Medpratare

Varje gång jag skriver ordet medpratare vill datorn markera ordet med rött, och det är säkert ett av dessa nyord som gör sitt intåg i språket. Att vara medpratare är ytterligare ett av de initiativ som tagits av IB i dess integrationsfrämjande arbete. Denna verksamhet riktar sig till personer som studerar svenska för invandare (SFI) eller svenska som andra språk (SAS) och som behöver träna sina svenskkunskaper i praktiken. Liksom läxhjälparna är de så kallade medpratarna svenska män och kvinnor som gör insatser som volontärer. Varje medpratare träffar en grupp på 3 till 4 personer vid 4 till 5 tillfällen.

De studerande som medpratarna möter är personer som kommit en bit på vägen i sina studier av det svenska språket. Medpratarkerksamheten utgör ett inslag i deras studier. Ofta utgår mötet från en bok som de håller på att läsa på svenska och som medprataren uppmuntrar dem att berätta om och reflektera kring. Men samtalen stannar inte enbart vid redogörelser av boken och vad de uppfattar eller funderar på om den. Pratet kan utvidgas till berättelser om deras hemländer, det kan handla om vad de har för planer för framtiden och hur de tror att de kan använda sina erfarenheter och kompetenser för att hitta sin plats i detta samhälle och i arbetslivet. Det viktiga är att de sätter ord och meningar på det de vill säga och framföra, att de använder sina kunskaper i det svenska språket i praktiken. Som medpratare finns man till för att uppmuntra dem till att helt enkelt tala svenska. Ibland upprepar man en mening på mera korrekt svenska utan att direkt använda så kallade pekpinnar.

När det gäller denna verksamhet har jag ofta kommit att tänka på föreningens namn, Internationella Bekantskaper. I stället för att möta främlingar, utlänningar eller invandrare möter man människor från hela världen som blir internationella bekanta. De kan komma från Mongoliet, Peru, Polen, Thailand, Senegal etc. etc. etc. På sistone har det även till medpratarkerksamheten kommit flyktingar från Syrien, åter en spegling av krig och oro som pågår i världen.

Den volontärburna medpratarverksamheten har under ett antal år arrangerats vid SFI-skolor i tre Stockholmsförorter. Vid Åsö Vuxengymnasium har medpratet organiserats i samarbete med flera lärare i Svenska som andra språk samt med elever vid Stockholms intensivsvenska för akademiker (SIFA). I den förort där läxhjälpen har pågått i ett antal år har några av de mödrar som ledsagar barnen efterfrågat möjligheten att praktisera sina kunskaper i svenska under de timmar som läxhjälpen pågår. För att svara på deras önskemål har man satt i gång medpratarinsatser för mödrarna.²

Tankar om framtiden

Vad kan de insatser som görs för barn och ungdomar i läxhjälpen och för de vuxna studerande som får använda svenska i praktiken ha för betydelse för deras framtid i Sverige? De vanliga svenskar som tror på dem och som engagerar sig för att ge barnen en god start och de vuxna möjlighet att träna sin svenska är just *vanliga* svenskar. I dessa kontakter handlar det inte om skillnader i maktresurser utan om kontakter människor emellan eller i bästa bemärkelse om medmänsklighet där de som ställer upp känner att de gör nytta. En nyckelfras som formulerades av samordnaren för läxhjälpen var att "Det är viktigt att vi vanliga svenskar tror på dem".

En annan realitet öppnar sig när de så småningom ger sig ut i samhället och på arbetsmarknaden. Där är risken stor att de inte bemöts på ett likvärdigt sätt, att de inte betraktas och behandlas som vilka människor som helst. Det som i forskningen har begreppslogiskt rasifiering är en realitet som de riskerar att möta, att de tillskrivs egenskaper som används för att göra skillnad och exkludera dem och göra dem till "de andra". Ett mera positivt framtidsscenario är att de unga bär med sig erfarenheter som har styrkt dem i deras självtillit tack vare att helt vanliga svenskar har trott på dem. Nu kan heller ingen arbetsgivare fråga sig vad deras utbildningsbakgrund är värd med svenska mått, ty de flesta har sannolikt lyckats få en treårig svensk gymnasieutbildning. Åtminstone ett negativt argument har fallit bort, även om det

vore naivt att tro att inga hinder kvarstår. I bästa fall har den mest förödande biologiskt uppburna rasismen mjukats upp i viss mån, men ännu tolkas ofta namn som inte är ursprungligt svenska som tecken på ”annorlundaskap”. Men bland de barn och ungdomar som kommit till läxhjälpen har några redan ställt in siktet på högre utbildning. Ett exempel är en tolvårig flicka som tänker satsa på att bli forskare i medicin och som för att ha mera svenskspråkiga klasskamrater stiger upp kl. 06.00 för att från förorten resa in till en innerstadsskola. Vi möter en framtida pionjär, en som röjer vägen.

De vuxna som tränar sin svenska i praktiken tillsammans med medpratarna riskerar att möta diskriminerande hinder eller negativ särbehandling beroende på sin icke-svenska bakgrund. Kanske är det så att deras utbildningsbakgrund från hemlandet inte får något erkännande i rekryteringsprocessen. Men något som medpratet förhoppningsvis har kunnat bidra med är att de har fått självförtroende att föra sin talan och argumentera för sin rättmätiga plats i samhälle och arbetsliv.

Hur värdefulla de insatser än är som läxhjälpare och medpratare gör på individ- och mikronivå, så är det politikerna och aktörerna på arbetsmarknaden som ansvarar för att bereda marken för deras framtid på makronivå. De förslag som regeringen har utformat med avseende på nyanlända (se DN, 19 februari 2015) är av relevans även för människor i alla åldrar som vistats i Sverige en längre tid och som inte fått ta del av tillräckligt konkret stöd. De reformer som föreslås får inte stanna på en teoretisk nivå utan måste förvandlas till praktisk handling motsvarande det integrationsfrämjande och anti-rasistiska gräsrotsarbete som utförs av läxhjälpare och medpratare.

Noter

- ¹ Denna forskning är så rikhaltig att jag endast anger ett fåtal referenser. Jag ber de forskare om ursäkt som förbigås i följande presentation: Ålund, A. 1985; Schierup, C-U. & Paulson, S. (red.) 1994; Mattsson, K. 2001; de los Reyes, P. 2001; Neergaard, A. 2002; de los Reyes, P., Molina, I. & Mulinari, D. (red.) 2002; Mulinari, D. & Neergaard, A. 2004; Knocke, W., Drejhammar, I-B., Gonäs, L. & Isaksson, K. 2003; Gonäs, L. & Knocke, W. 2004; Neergaard, A. 2006.
- ² Föreningen Internationella Bekantskaper har flera integrationsfrämjande verksamheter t.ex. *Språkstöd till nyanlända skolungdomar*, *Internationella träffar* bl.a. i form av språkkaféer, läsecirklar, teaterbesök etc. och *Svenska med baby*, en aktivitet som riktar sig till föräldrar.

Litteratur

- de los Reyes, P. (2001) Mångfald och differentiering. Diskurs, olikhet och normbildning inom svensk forskning och samhällsdebatt. Stockholm: Arbetslivsinstitutet
- de los Reyes, P., Molina, I. & Mulinari, D. (red.) (2002) Maktens (o)lika förklädnader. Kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige. Stockholm: Bokförlaget Atlas
- Löfven, S., Romson, Å., Fridolin, G., Johansson, Y., *Nyanländas etablering i Sverige ska reformeras*. DN, 19 februari 2015
- Gonäs, L. & Knocke, W. (2004) Platsar mångfalden i det nya arbetslivet? En kartläggning av lokala förändringsprocesser. Karlstad University Studies
- Knocke, W., Drejhammar, I-B., Gonäs, L. & Isaksson K. (2003) Retorik och praktik i rekryteringsprocessen. Stockholm: Arbetslivsinstitutet

- Mattsson, K. (2001) (O)likhetens geografer. Marknaden, forskningen och de Andra. Uppsala University: Department of Social and Economic Geography
- Mulinari, D. & Neergaard, A. (2004) Den nya svenska arbetarklassen. Rasifierade arbetares kamp inom facket. Umeå: Boréa Bokförlag
- Neergaard, A. (2002) *Arbetsmarknadens mönster – om rasifierad segmentering*. I
- (Lindberg, I. & Dahlstedt, M., red.) Det slutna folkhemmet – om etniska klyftor och blågul självbild. Stockholm: Agora
- Neergaard, A. (red.) (2006) På tröskeln till lönearbete. Diskriminering, exkludering och underordning av personer med utländsk bakgrund. Stockholm: Statens Offentliga Utredningar, SOU 2006:60
- Schierup, C-U. & Paulson, S. (red.) (1994) Arbetets etniska delning. Studier från en svensk bilfabrik. Stockholm: Carlssons
- Ålund, A. (1985) Skyddsmurar. Etnicitet och klass i invandrar-sammanhang. Stockholm: Liber Förlag

Tillsammans

Carlos Díaz

JAG TOG mina första steg in i RFSL¹ Göteborg utan att veta att min resa inom hbtq-rörelsen (homosexuella, bisexuella, transpersoner och queera) skulle leda mig vidare in i den antirasistiska. Att blicka tillbaka innebär alltid en risk för romantisering och skönmålning. Viljan att försonas med sin historia är mänsklig och gör det svårare att närma sig det som har varit. Därför gör jag inga anspråk på att berätta en sanning utan kommer att återblicka med hjälp av mina aktuella glasögon och sätta ord på hur jag minns att det var.

Aldrig tidigare hade jag varit i kontakt med hbtq-rörelsen. Det var på RFSL Göteborg som jag träffade aktivister för allra första gången och blev mycket imponerad. Orden flöt smidigt och elegant när de utvecklade sina tankar i intressanta samtal. Sällskapet visade kunnighet, hade tydliga och genomtänkta ställningstaganden och behärskade ett sexualpolitiskt språk som imponerade stort på mig. Med regelbundenhet besökte jag RFSL:s ungdomscafé och deltog i oändliga möten. Nyfiken iakttog jag hur föreningskulturen fungerade, det tog tid men så småningom lärde jag mig att behärska den.

¹ Tidigare stod RFSL för Riksförbundet för sexuellt likaberättigande. I kongressen 2007 beslutades om ändringen då man funnit att namnet inte tydligt uttryckte att RFSL är en organisation som arbetar för alla hbtq-personers rättigheter. Numera står RFSL för Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter.

Inom föreningen gjorde jag radio, skrev för organisationens tidning, och var med om att anordna en kulturfestival. Efter ett par år blev jag tillfrågad om att kandidera till Förbundsstyrelsen. Ett av argumenten som framfördes var vikten av integration. I den årliga kongressen valdes jag in i styrelsen. Minns inte exakt hur min kandidatur motiverades från talarstolen men det sades att integration var viktigt för RFSL och det fortsatte det att vara under de åren jag hade mitt förtroendeuppdrag. På förbunds nivå arbetade jag tillsammans med andra rasifierade hbtq-aktivister i en arbetsgrupp som hade namnet IPAG, Invandrarpolitiska arbetsgruppen. Namnet kan i dag låta märkligt men på den tiden pratades det på det viset, språkbruket inom institutioner speglar ofta rådande maktförhållanden i samhället. Vårt arbete bestod i att skriva artiklar, genomföra seminarier, sammankalla och hålla i arbetsgruppsmöten.

Vid sidan av mitt formella engagemang inom RFSL verkade jag också på nätet inom ett debattforum på Qruiser.com, en virtuell gemenskap för hbtq-personer. Där bildade vi en grupp som vi kallade *Invandrarmaffian*. Det var inget formellt organiserat arbete. Vi kommenterade och svarade på den rasism som förekom inom de öppna forumen på sajten. Jag måste erkänna att kvaliteten på min aktivism har varit skiftande. I dag kan jag fortfarande se med stolthet på min medverkan i en del publikationer och samtal, men på listan av allt jag gjorde finns också mindre smickrande bidrag vars minne än i dag ger mig skamrysningar. Det är mot denna insikt som jag försöker luta mig nu för att förhoppningsvis vara ödmjuk i mina tankar om hbtq, rasism och aktivism.

Det brukar sägas att den svenska hbtq-rörelsen är vit men strax före millennieskiftet var den vitare än så, och då menar jag inte enbart RFSL. Min bild av en rörelse är bredare än bara en organisation. Den består av akademiker, journalister, författare, organiserade och icke-organiserade aktivister som debatterar i sociala och tryckta media. Den består av politiker, entreprenörer och alla som offentligt sprider information, tankar, idéer och kunskap i frågor om kön och sexualitet. Själva vitheten i rörelsen

bestod inte enbart i hudfärgen på de framträdande personerna utan också i sättet som det diskuterades på, i bilderna som förmedlades, i hur resurser tilldelades, i referenserna, i det som ansågs höra hemma i hbtq-kulturen och inte minst i den då aktuella sexualpolitiska dagordningen.

Det vore orättvist att påstå att det tidigare inte fanns något engagemang mot rasism. Frågor om antirasism var dock ofta personbundna och det fanns ingen långsiktig strategi, inga resurser och därmed inte heller några krav på resultat. Jag kommer också att tänka på alla som ägnade tid åt att sitta i arbetsgruppen utan att ha mandat att förändra. Det var stor omsättning på antirasister som ville göra skillnad men som tröttnade på att inte se något konkret. Arbetsgruppen IPAG självdog efter en tid.

I början på oo-talet inträffade ett skifte som kom att bli avgörande för rörelsen men också för min egen aktivism. I det offentliga samtalet om ojämlikhet hade nya ord dykt upp som skapade djupare förståelse. Det började skrivas om "queer" på svenska och begrepp som "heteronormativitet" satte ord på erfarenheter jag tidigare haft men utan att kunna namnge. Queerfeminismen ifrågasatte den biologiska kroppen som utgångspunkt och transaktivismen etablerades inom RFSL.

I Utredningen om makt och integration formulerades uttryck som "strukturell" och "institutionell" diskriminering. Det introducerades också ett nytt begrepp som sprängde gränserna för sättet att se på makt och underordning, nämligen "intersektionalitet". Ordet "integration" tynade bort från min mun och det blev lättare att säga "rasism" utan att behöva ursäkta mig inför de närvarande. Gemensamt för alla dessa nya teorier, ord och perspektiv var att de uppmärksammade normer och makt i stället för avvikelser och beskrev diskriminering som en konsekvens av ett system. Då handlade det inte längre om att förstå invandrarna eller att studera de homosexuella. Dessa kritiska perspektiv var inriktade på att granska makten och avslöja mekanismerna. Troligen hade dessa tankar funnits länge inom akademien men i början på oo-talet nådde de ut till offentligheten och det civila samhället. Hur och

varför detta skifte inträffade är ett ämne som akademiker kan beskriva bättre än jag, men för oss aktivister var själva händelsen avgörande för att vi själva, rörelsen och vårt arbete skulle utvecklas.

Transfrågor blev mer aktuella, transpersoner inkluderades som målgrupp år 2001 inom RFSL, som formellt blev ett feministiskt förbund år 2004 och ett antirasistiskt år 2008. Alla dessa förändringar mötte en del motstånd. Att vara homosexuell hade länge varit den gemensamma nämnaren, men nu höll RFSL på att förändras från att vara en vit bögförening till att omfatta flera. Diskussionerna fördes i RFSL:s tidning Kom ut, i seminariecentret för Stockholm Pride, det som senare kom att bli Pridehouse, samt i andra formella och informella aktivistiska sammanhang. Rörelsen blev mer intellektuell vilket skapade friktion inte bara inom RFSL utan också i hbtq-rörelsen i stort. Konflikten handlade om sättet att se på aktivism samt prioriteringsordningen av frågorna. Det tar tid att få de intellektuella och politiska samtalen att landa i någon form av praktik, för det kräver reflektion. Detta kunde beskrivas som navelskåderi av de som definierade sig som pragmatiska, vilka menade att rörelsen i stället skulle koncentrera sitt arbete på att få igenom de förändringarna som var möjliga just då. Samtidigt bildades nya aktivistgrupper, flera var separatistiska. Samma personer verkade i olika sammanhang.

År 2005 lanserades Feministiskt initiativ, en stor blandning av feminister med skilda politiska bakgrunder, flera hörande till antirasismen och hbtq-rörelsen. Flyktingaktivismen växte och asyl blev ännu viktigare som politisk fråga. År 2008 befann jag mig på ett informellt möte i en ateljéliknande lokal. Vi var oroliga över den politiska utvecklingen. Alliansregeringen var inne på sitt andra regeringsår. Tobias Billström var migrationsminister. Han hade tidigare utmärkt sig med uttalanden där han kopplade migration och integration med kriminalitet (Interpellation 2005/06:348) och nu ansvarade han för asylopolitiken.

På mötet planerades vårt deltagande i den kommande första maj-demonstrationen. Gruppen hette DNA (Den Nya Alliansen). Banderoll skulle fixas, remsor skrivas, fjäderboor införskaffas. Det

var viktigt att vara synliga. Jag trodde att vi skulle bli ett 20-tal personer i demonstrationståget. Den första maj väntade vi intill korvkiosken vid Björns trädgård samlade i en grupp på tio personer. En grupp på fem personer närmade sig, en annan grupp gick över gatan mot oss med sina fjäderboor och så fortsatte det. När det blev dags för start hade ett hundratal aktivister samlats från olika organisationer och sammanhang, några hade fixat skyltar med texter som "Queerkamp är Klasskamp" och "Queer vänster mot allt förtryck". När den stora banderollen med vårt namn anlände blev vi mycket imponerade. Den var rosa med små blommor och texten löd "Den nya alliansen – Intersektionell solidaritet". Vi började gå i demonstrationen och flera åskådare hoppade in i tåget. Någon hade tryckt upp lappar lappar med remsor som vi sjöng.

*Svenska staten, värsta homofoben,
tvingar flyktingar in i garderoben!*

*Inga fascister på våra gator
Fyll dem i stället med bögar och flator!
och transpersoner!
och bin!*

*Lesbiska frisörer och fjolliga chaufförer,
tillsammans drar vi lassen över heteroöverklassen!*

Vi vill ha sex, vi vill ha sex, vi vill ha sex på vår arbetsplats!

1, 2, 3, 4 – We won't take this shit no more!

5, 6, 7, 8 – Organize and masturbate!

*Rosa pengar är inget val
Upp till kamp mot stat och kapital
Ingen människa är illegal!*

Vi är arga, inte snälla, vi är intersektionella!

Det är stor skillnad på hur RFSL:s verksamhet är i dag jämfört med hur det var när jag började inom rörelsen. Antirasism har blivit en del av både RFSL:s aktivism samt det interna och externa arbetet. Internt arbetar förbundet med att systematiskt inkludera perspektiven vid framtagning av styrdokument, i rekryteringsprocessen och i arbetet för en bred representationssammansättning vid förtroendeuppdrag. I det externa arbetet syns antirasismen bland annat i vårt internationella samarbete som sker utifrån tydliga principer att vi aldrig ska tala om för andra rörelser hur och med vad de ska arbeta.

Vi utgår alltid ifrån vad de berörda rörelserna vill och när det inträffar händelser som kräver vårt agerande ser vi till att göra detta i samråd med den lokala rörelsen. Numera har vi en asylhandläggare som arbetar med frågorna på heltid. Några av våra avdelningar anordnar sociala mötesplatser för nyanlända hbtq-personer. Inom vår utbildningsverksamhet inkluderar vi antirasistiska perspektiv när vi presenterar begrepp genom att problematisera och ifrågasätta tanken om universalism i synen på sexualitet. Normkritiken har gett oss verktygen att inkludera flera maktordningar i lärandeprocesserna och intersektionalitet har hjälpt oss att komma ifrån onödiga rangordningar och se komplexiteten i arbetet mot diskriminering.

Antirasismen har förändrat hbtq-rörelsen och det kan låta som en klyscha att påstå att mycket arbete återstår men det är ett faktum. Det är fortfarande svårt att få fram resurser till en verksamhet vars mål är att förbättra situationen för rasifierade hbtq-personer. De aktiviteter som anordnas har ingen finansiering eller sker i projektform vilket gör kontinuiteten osäker. Representationen inom RFSL, om vi tar hänsyn till samtliga avdelningar, har blivit bättre men det betyder inte att den är bra. Vi verkar i en kontext där det rika Nord ska stödja det fattiga Syd, en interaktion som återspeglar världsordningen och gör relationerna ojämlika vid internationella samarbeten.

I hbtq-samhället i stort finns inte mer rasism än den som finns i övrigt, men det finns inte heller mindre. Vi måste fortsätta prata

om rasism för den anpassar sig till ett mer accepterat språkbruk men den försvinner inte. Hbtq-samhället är egentligen inget samhälle i sig utan snarare en massa symboler och berättelser som håller uppe idén om en gemensam historia. Många av referenserna, symbolerna och orden relaterar till hbtq-rörelsen i USA, en historia som används som en universell berättelse om frigörelse. Mycket av det som ingår i hbtq-kultur (filmer, böcker, musik, serier mm) återspeglar en kolonial världsordning och att försöka dekolonisera det svenska hbtq-samhällets självbild är fortfarande ett outtalat projekt. Den aktuella kolonialismen behöver inga kolonier, den inpräntas i vårt huvud. Hbtq-rättigheter definieras i väst som modernitet och utlovar moralisk auktoritet till de västerländska staterna och alla som gör kulturellt anspråk på att befinna sig på rätt sida av de västerländska gränserna. Att hbtq-frågor har blivit etablerade och fått större politiskt erkännande är något som är bra men det resulterar också i att till och med politiska partier som Sverigedemokraterna har bildat en egen hbt-sektion. Faran är stor, stödet till fascismen växer i Norden och sagan om den ”lyckade” hbtq-rörelsen är skörare än vi tror.

Att blicka tillbaka på nästan tjugo år av aktivism tvingar en att ställa sig frågan om drivkraften i det egna engagemanget. När jag sökte mig till RFSL Göteborg som relativt nyanländ tror jag att det jag ville var att få träffa andra, att ingå i ett sammanhang. Detta är ett grundläggande behov för de flesta människor. Oavsett om vi har emigrerat till ett annat land eller inte har vi erfarenhet av att passera olika gränser, en händelse som avgör hur en blir sedd, placerad och behandlad.

I samband med migrationen har vi blivit invandrare, flyktingar, latinos, svarta, araber, listan kan göras långt. För mig var det inte särskilt drabbande. Heteronormativitetens gränser hade jag passerat långt innan min egen migration till Sverige och att vara en främling i ett majoritetssamhälle – oavsett var i världen jag befann mig – kändes inte nytt, för jag kunde relatera till mitt nya främlingskap som ännu ett lager i en komplexitet. Jag tror inte att hbtq-personer är ensamma om denna erfarenhet. Det är bara att tänka på alla

maktordningar för att inse att de flesta delar den erfarenheten.

Trots att hbtq och antirasismen är olika rörelser med skilda historier tror jag att beröringspunkterna är många och att dessa rörelser har mycket att diskutera och lära av varandra. För om vi verkligen menar att kampen mot rasism är ett kollektivt projekt innebär det att vi faktiskt måste vara tillsammans.

”Omvänd rasism?” eller, hur makt undviks i diskussioner om rasism*

Lena Sawyer

Kan vem som helst vara rasist? Eller finns det en distinktion mellan rasism beroende på de aktörer som är involverade? En del av svaret till denna fråga beror på hur man svarar på följande fråga: Är rasism primärt individers attityder? Eller är det också en grundläggande del av återskapandet av makt in samhällets institutioner och strukturer?

EFTER 1960-TALET har många västerländska demokratier såsom USA och Sverige (åtminstone formellt) gjort sig av med politik som syftar till att assimilera och inkorporera *invandrare* och istället valt åtgärder som kan karaktäriseras som pluralistiska, multi-etniska och multikulturella (Ålund och Schierup 1991; Schierup 2002). Inom sådana nationella sammanhang har debatter om orsaker, funktioner och lösningar vad gäller rasism tvingat fram nationella åtgärder som syftar till att bekämpa rasism. Det är i dessa sammanhang som anklagelser om ”omvänd rasism” har vuxit fram. Denna text diskuterar begreppet ”omvänd rasism” och relaterar begreppets framväxt till de debatter som följde efter medborgarrätts-

* Denna artikel publicerades i januari 2003 på Integrationsverkets webbprojekt (kunskapsbanken) *Sverige mot rasism*. Artikel publiceras nu i sin ursprungliga version och med författarens tillåtelse. Vårt syfte med att publicera denna text i sin ursprungliga form handlar delvis om textens viktiga innehåll, men också handlar det om att återuppta texten som ett dokument som vittnar om en del av den antirasistiska kampens historia på idéernas fält.

aktivismens framträdande tid i USA. Sedan tittar den närmare på några av de antaganden som ligger till grund för begreppet och lyfter fram det faktum att påståenden om ”omvänd rasism” bygger på en specifik förståelse av rasism och makt.

Omformulering av betydelsen av ras

Begreppen ”omvänd rasism” och ”omvänd diskriminering” kan kopplas till den kontext som utgjordes av perioden efter den amerikanska medborgarrättsaktivismen, och nordamerikanska förståelser av rasdiskurser (Omi och Winant 1994; Frankenburg 1993). Enligt sociologerna Michael Omi och Howard Winant (1994) skedde en fundamental förskjutning av diskursen (eller betydelsen) av begreppet rasjämlighet (racial equality) i USA under 1970-talet. Det förändrades från att på 1950- och 1960-talen ha varit retorik som kan kopplas till de etniska/rasialiserade minoriteternas kamp i USA för rösträtt, slut på segregering och lika tillträde till samhällets sociala institutioner till att vara ett begrepp som omformulerades av konservativa och liberaler på 1970- och 1980-talen. Denna omformulering eller förskjutning av betydelsen ägde rum inom en social kontext som utgjordes av en tid av avtagande industrialisering, svag ekonomi samt en minskad hegemonisk ställning på den internationella arenan som präglade USA under 1970-talet. Detta var ett sammanhang där ”etniskt vita” som då hade hamnat i ett ekonomiskt utsatt läge började argumentera för att statens fördelning av vissa rättigheter till etniska/rasialiserade minoriteter, exempelvis genom positiv särbehandling, i realiteten var orättvist och hade sin grund i en ny form av privilegier - ”förmånlig behandling” eller ”omvänd rasism” (Omi och Winant 1994:114-116). Förespråkare argumenterade: ”Genom dess oförsiktiga inblandning, hävdade konservativa, har staten gjort sig skyldig till ’omvänd diskriminering’ - *vita* var nu offer för rasdiskriminering inom utbildning och på arbetsmarknaden” (kursivt i original text Omi och Winant 116). Med andra ord, när staten *erkände ras* i dess medborgarrättsreform-

program handlade den i verkligheten rasistiskt genom att den definierade grupper efter ras och försatte de vita i en oförmånlig situation. Konservativa och liberala omformulerade betydelsen av ras för att försvara de vitas fördelar samtidigt som de också erkände värdet av rasjämlighet. Omi och Winant kallar denna *betydelseförändring* för ”omformulering” och hävdar att sociala begrepp, som exempelvis termen rasjämlighet, hamnar i centrum när olika konkurrerande grupper i samhället kämpar för att just deras förståelse av det specifika begreppet ska få genomslag och därmed dra egen fördel vad gäller ekonomiska, politiska och sociala intressen under olika historiska perioder (1994:117).¹

Färgblindhet - centralt för ”omvänd rasism”

Centralt för anklagelser om ”omvänd rasism” är ideologin om ”färgblindhet” (Omi och Winant 1994:116-117). ”Färgblindhet” vilar på två premisser. Den första är att staten och dess institutioner är *neutrala* enheter som behandlar medborgarna jämlikt och individuellt. Det andra är att rasism endast är en fråga om individers attityder, åsikter och patologier. ”Färgblindhet” innehåller en logik som innebär att erkännandet av ”färgskillnader” framkallar hierarki. Därmed har inte färg någon betydelse så länge som ”färgskillnader” ignoreras. Logiken är baserad på en förståelse av universell likhet kopplat till liberal humanism - av essentiell mänsklig likhet. Till slut, och kanske viktigast för anklagelser av ”omvänd rasism”, är att *allt* erkännande av ”färgskillnad” anses vara rasistiskt.

Det har förekommit ett brett spektrum av kritik mot ”omvänd rasism”. Mest högljudda är de forskare som hävdar att denna logik har negativa konsekvenser för kampen mot rasism (ex Omi and Winant 1994; Essed 1991; Frankenberg 1993; Doane 1999). Ett exempel är att de påståenden att statens erkännande av och

¹ Omi och Winants teoretiserande kring betydelsen av ras och omformulering är influerade av den italienska kommunisten Antonio Gramscis förståelse av hegemoni och dess förståelse av ”sunt förnuft” (se 66-67).

fördelning av rättigheter till etniska/rasialiserade minoriteter är en form av rasism kritiserar som problematiska för att de är baserade på en *idealiserad kontext* som ännu inte existerar i vårt samhälle (det vill säga att färg inte spelar någon roll i samhället)², och att förespråkare för ”omvänd rasism” misslyckas med (eller strategiskt låter bli) att konfrontera den ojämlikhet och ofördelaktighet som faktiskt existerar. Genom att referera till en idealiserad situation istället för den existerande situationen, neutraliserar det ”färgblinda” paradigmat diskussioner om samtida rasism och rasifierade ojämlikheter. Som sådan, föreslår kritiker av ”omvänd rasism” och ”färgblindhet” att dessa diskurser fyller en viktig *social funktion* - de neutraliserar diskussioner om rasism och istället läggs skulden på rasifierade minoriteter. Exempelvis Frankenberg (1993) beskriver hur den ”omvända rasismens” logik föreslår att: ”Vi är alla lika under huden; kulturellt konvergerar vi; och att – misslyckanden till framgång kan därför skyllas på de färgade själva” (14). Philomena Essed, en annan kritiker, ifrågasätter effekterna av ”färgblindhet” när det gäller diskussioner om rasism och säger att den hävdar att: ”Rasism är inte problemet; de som ”går runt och anklagar” andra för att vara rasister är problemet” (Essed 1991:275). Till slut, Ashley Doane (1999) beskriver hur argumentet för ”omvänd rasism” verkar för att:

”Försvara vitas fördelar genom att uppenbarligen inta en icke-rasistisk (”färgblind”) position. Inom denna kontext, individualistiska ...idéer om rasism skymmer existensen av institutionell rasism och stödjer förnekandet av rasism.”(21)

Sådana författare påpekar att anklagelser av ”omvänd rasism” och ”färgblindhet” gör flera saker. De isolerar rasism till individuella handlingar, de försvarar fördelar för medlemmar av majoriteten

² För mer om debatten om statens erkännande av rättigheter baserade på individer eller grupper se Young (1990), Taylor (1992), Habermas (1994) och Schierup (2002).

och sist, lägger skulden på minoriteter (som bara fortsätter att prata om rasism!). Kanske en av de viktigaste effekterna av argumentet för ”omvänd rasism” är att det, genom att hävda att rasism kan upprätthållas av alla individer, blir det svårt att skilja medlemmar av förtryckta respektive förtryckande grupper från varandra. Dessutom tillhandahåller argumentet en plattform varifrån majoriteter kan avvisa anklagelser om rasism och krav på gottgörelse på grund av rasojämlighet (Doane 1999:14, 21). Maktskillnader är strategiskt hanterade och effektivt neutraliserade genom anklagelser av ”omvänd rasism”.

Rasism = makt + fördomar

När man lägger till makt till en förståelse av rasism blir det tydligt att rasism inte bara är en del av individuella psykologiska processer, utan är en central del i organiserandet av ideologi i relation till strukturerandet av social ojämlikhet. Som en central ideologi för social skiktning genomsyrar dess logik alla delar av samhället: individer, grupper, institutioner och strukturer. Denna förståelse av rasism använder ibland ekvationen: *rasism = makt + fördomar*. När rasism ses som fundamentalt kopplad till hur makt är strukturerad i samhället förstås individuella handlingar, psykologier och attityder som vardaglig *reproduktion* av de skeva maktrelationer som existerar mellan etniska och rasialiserade grupper. När rasism betraktas som en del av en strukturell förståelse av makt spelar det roll *vem* det är som handlar på ett diskriminerande sätt. Detta eftersom individer antingen tillhör förfördelade minoriteter eller privilegierade majoriteter.

Detta betyder att medan minoriteter kan både ha fördomar om och diskriminera medlemmar av majoriteter och/eller andra minoritetsgrupper, måste dessa individuella handlingar förstås som en del av ett bredare socialt sammanhang som inkluderar makt och de systematiska fördelar och förtryck det producerar. Därmed kan inte fördomar och diskriminerande handlingar som utförs av medlemmar ur minoritetsgrupper mot andra ses som rasistiska

enligt ekvationen *rasism=makt+fördomar* eftersom minoriteter saknar (strukturell och institutionell) *makt*. Inom en kontext av en ojämlik maktrelation mellan minoriteter och majoritet kan diskriminering utförd av minoriteter till och med förstås som en reaktion mot förtryckande förhållanden, och en form av motstånd mot eller ett försök att motverka, rasism.³

I motsats till en förståelse av rasism som är kopplad till en bredare kontext av maktrelationer inbegriper begreppet ”omvänd rasism” antagandet att ”spelplanen” där individer agerar/spelar är jämn och att alla spelare har lika möjligheter i samhället. Från en amerikanskt kontext betonar Peter McLaren och Rodolfo Torres maktskillnader i deras kritik av argumentet för ”omvänd rasism” och säger att:

”Vi tror inte på omvänd rasism eftersom vi inte tror att vita människor har överskridit ‘ras’. Inte heller tror vi att människor med latinskt eller afrikanskt ursprung har skaffat sig systematisk makt för att dominera över Vita.” (63 Peter McLaren och Rodolfo Torres)

När ”omvänd rasism” förstås in en kontext av skeva maktförhållanden växer den fram som ett begrepp som används av medlemmar ur privilegierade grupper för att förneka (eller till och med försvara) sina egna privilegier.

”Göra begriplig” och ”tänka genom” ras

Hur man förstår rasism påverkar uppfattningen om begreppet ”omvänd rasism” Omi och Winant (1994), Frankenberg (1993) och Doane (1999) föreslår att det finns olika sätt att göra ras

³ Det måste nämnas att Omi och Winant (1994) håller inte helt med detta perspektiv. De ser argumentet för *rasism=makt+fördomar* som en reproduktion av den essentialism som är central för rasism, och istället föreslår att rasism verkar på ett mer komplext och mångfacetterat sätt (ex i relation till andra relevanta sociala kategoriseringar som kön, klass, etnicitet och sexualitet).

”begräpligt” eller med Frankenberg's ord att ”tänka genom” ras, som är fundamentalt olika och som konkurrerar med varandra. Robert Blauner beskriver i sin studie av studenter i USA hur det finns åtminstone ”två olika rasspråk”. Dessa ”rasspråk” har att göra med individens egen rasifierade bakgrund:

”Vita tenderar att definiera rasism i termer av färg-medvetenhet och finner dess frånvaro i färgblindhet. Icke-vita studenter ser i stället rasism som ett system av makt och därmed argumenterar för att, exempelvis svarta, inte kan vara rasister därför att de saknar makt” (Blauner citerad i Omi och Winant 1994:70).

Men om Blauners sätt att teoretisera de olika språk studenterna använde för att göra ras begripligt endast refererar till individers rasbakgrund, har forskare som Ruth Frankenberg (1993) använt en mer komplex förståelse av makt som fungerar tillsammans med andra relevanta sociala kategoriseringar. Hennes forskning föreslår att faktorer såsom generation, klass, geografiskt läge, kön och ras påverkar människors sätt att ”förstå” eller göra ras ”begripligt”.⁴ Hon säger kortfattat: ”Vad för slags skillnad ras innebär och vilken roll ras spelar i reella termer är frågor som ifrågasätts i de olika konkurrerande sätten att tänka kring ras” (138).

Förståelser av ras har också konsekvenser för den politik som förespråkas. Utifrån ett politiskt perspektiv, Ashely Doane (1999) beskriver hur olika sätt att begripliggöra ras påverkar skapande av politik:

⁴ Ruth Frankenberg (1993) skriver om nordamerikanska, kaliforniska vita kvinnors förståelse av ras och hon menar att det finns tre konkurrerande sätt att ”tänka genom” ras. Dessa sätt är kopplade till specifika tidsperiodiska debatter om ras och rasism. Frankenberg kallar dessa olika förståelser: essentialistisk förståelse av ras, färg undvikande/makt undvikande och till slut, rasmedvetenhet.

”Om rasism är definierad som en uppsättning av institutionella och kulturella handlingar så skulle den logiska politiken inkludera strukturell förändring, att lagstiftning gällande medborgerliga rättigheter noggrant efterlevdes, ras-baserade åtgärder och signifikanta förändringar vad gäller kulturella handlingar. Å andra sidan, om rasism ses som ett problem som handlar om *individuella* attityder och beteenden är den logiska responsen att fördöma och straffa individuella diskriminerande och fördomsfulla handlingar.” (kursivering i originalet, 19)

I en svensk kontext har diskussioner och politiska programförklaringar om rasism varit fokuserade framför allt på rasism utförd av individer istället för på samhälleliga strukturer och institutioner. Statliga statistiska organ (SCB) har använt kategorierna etnicitet, medborgarskap, födelseland och ”invandrarbakgrund” istället för ras för att samla information om befolkningen. Det formella rasspråket kan karaktäriseras som ett språk som använder en strategi av ”färgblindhet” eftersom begreppet fram till 1990-talet har följt hegemoniska förståelser av nation och folk. Ras var kopplat till folk-mordet och omoralen som präglade andra världskriget och ”andra ställen” som Sydafrika, USA och Tyskland (Sawyer 2000). Men en officiell strategi av ”färgblindhet” har inneburit konsekvenser. Till exempel, genom att endast koppla ihop ”färgskillnad” med rasism kan man missa de sätt som rasialisering interagerar med sexualitet, kön och klass och formar erfarenheter, identiteter och uppfattningar om tillhörighet och gemenskap (Sawyer 2002. De los Reyes, Molina, Mulinari 2002). Det har också betytt att den (formella) frånvaron av ras i statliga diskurser har gjort att det har varit svårt att räkna, mäta och erkänna rasdiskriminering.⁵ Svensk statistik

⁵ Medan det finns betydande skillnader mellan logikerna av rasism och sexism, finns det också viktiga överlappande aspekter som är användbara för syftet med denna text. Till exempel, undrar jag, om man använder den mer socialt accepterad kategorin kön: Hur skulle staten mäta (o)jämsliddhet utan att erkännandet av (grupperna) män och kvinnor?

om ojämlikhet gällande arbetsmarknadsdeltagande, politik, boende och offentligt liv har ofta använt (icke-) ras-baserade förståelser av kategorin geografisk ursprung (till exempel, studier som är intresserade av rasism och rasojämlikhet använder begrepp som ”europeiska immigranter” och ”icke-europeiska immigranter”).⁶ Sverige har en egen historia, egna strategier, ett eget språk och egna ”omformuleringar” av begreppen ras och rasism. Dessa är ”omformuleringar” som bara har börjat uppmärksammas, studeras och sättas in i en bredare kontext av maktkamp mellan olika sociala grupper vid olika historiska perioder.

Avsaknaden av en tydlig ”sunt förnuft” förståelse av vad rasism betyder har blivit ett betydande hinder för försök att utmana rasism. Forskare som Omi och Winant (1994) har visat att konkurrerande förståelser av vad ras och rasism betyder är bevis för den centrala roll språket har när det gäller kampen för en hegemonisk ställning och som förs av konkurrerande grupper i samhället.

Denna text har visat hur konkurrerande förståelser av ras och rasism är centrala för individers förståelse av begrepp som ”omvänd rasism”. Koncurrerande definitioner av rasism leder till olika svar på frågan om ”vem är (eller kan vara) rasist”. Om rasism är definierad som individers fördomar eller diskriminering då är den logiska följden att vem som helst kan vara rasist, både medlemmar av dominerande och förtryckta grupper. Å andra sidan, om rasism är kopplad till den systematiska struktureringen av maktrelationer mellan majoriteter och minoriteter då spelar det roll *vem* det är som handlar på ett diskriminerande sätt (Doane 1999). Med andra ord, din egen sociala position påverkar hur du tänker kring

⁶ Dan-Olof Rooths (2002) arbete är ännu ett exempel av att använda ras-baserade förståelser av geografi. Hans studie om adopterades erfarenheter av diskriminering på arbetsmarknaden använder inte begreppet ras, utan han använder ”utseende”. Han hävdar att diskrimineringsproblemet är störst för dem som är, med hans ord, ”födda i länder vart utseende skiljer sig från svenskarnas”.

makt.⁷ Om rasism är kopplat till den systematiska reproduktionen av makt då är det endast de diskriminerande handlingarna gjorda av medlemmar av dominerande grupper i samhället som kan kallas för rasistiska. Då kan ”omvänd rasism” förstås som ett försök av majoritetens medlemmar att neutralisera diskussioner om både institutionell och strukturell makt och de privilegier de får genom dem.

Litteratur

- De los Reyes, Paulina, Irene Molina, Diana Mulinari. 2002. *Maktens (o)lika förklädnader: kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Stockholm: Atlas.
- Doane, Ashley. 1999. “What is Racism? Racial Discourse and the Politics of Race.” Paper presented at the annual meeting of the Society for the Study of Social Problems, Chicago, and Illinois August 5-7.
- Frankenberg, Ruth. 1993. *The Social Construction of Whiteness: White women, race matters*. Minnesota: University Press.
- Glazer, Nathan. 2000. *Combating Racial Discrimination*. In “Affirmative Action and ‘Race’ Relations: ‘Affirmative Action’ as a Model for Europe.” Erna Appelt and Monika Jarosch, Eds. pp.137-155. Oxford: Berg.

⁷ Det finns en växande mängd forskning, framför allt nordamerikansk, som kallas ”Kritiska vithetsstudier” (”Critical Whiteness Studies” - CWS), som hävdar att medlemmar ur dominerande grupper har ett ansvar att dekonstruera sin sociala position. CWS författare föreslår att istället för att vara passiva åskådare av ojämlikhet bör vita bli ”rasmedvetna” och ta ansvar för sina egna privilegier och sin roll när det gäller reproduktionen av makt i samhället. För mer om CWS och ras-baserad identitet se till exempel David Roediger 1994. För en mer integrerad teoretiserande av makt och identitet se Peggy MacIntosh (1997); Audre Lorde (1984); Frankenberg (1993), och mer nyligen i en svensk kontext De los Reyes, Paulina, Irene Molina, Diana Mulinari (2002).

- Habermas, Jurgen. 1994. Citizenship and national identity. In *The Condition of Citizenship*. London: Sage.
- Lorde, Audre. 1984. "Age, Race, Class, and Sex: Women Defining Difference." In *Sister Outsider; Essays and Speeches by Audre Lorde*. Freedom, CA: The Crossing Press.
- McIntosh, Peggy. 1988. "White Privilege and Male Privilege: A Personal Account of Coming to See Correspondences through Work in Women's Studies". In *Critical White Studies: Looking Behind the Mirror*. Richard Delgado and Jean Stefancic Eds. pp. 291-299. Philadelphia: Temple University Press.
- McLaren, Peter and Rodolfo Torres. 1999. "Racism and Multicultural Education: Rethinking 'Race' and 'Whiteness in Late Capitalism" IN *Critical Multiculturalism: Rethinking Multicultural and Antiracist Education*. Stephen May ed. Philadelphia, PA: Falmer Press.
- Omi and Winant 1994. *Racial Formation in the United States: From the 1960s to the 1990s*. (Second addition) Routledge: London and New York.
- Rooth, Dan-Olof. 2002. Dagens Nyheter.
- Roediger, David. 1994. *Towards the Abolition of Whiteness: Essays on Race, Politics, and Working Class History*, New York: Verso.
- Sawyer, Lena. 2000. Black and Swedish: Racialization and the Cultural Politics of Belonging in Stockholm. University of California, Santa Cruz doctoral dissertation. Michigan: UMI.
- Sawyer, Lena. 2002. "Routings: Race, African Diasporas, and Swedish Belonging." *Transforming Anthropology* 1(22).
- Taylor, Charles. 1992. *Multiculturalism and "The Politics of Recognition"*. Princeton: Princeton University Press.
- Young, Iris Marion. 1990. *Justice and the Politics of Difference*. Princeton: Princeton University Press.
- Ålund, Aleksandra & Schierup, Carl-Ulrik. 1991. *Paradoxes of Multiculturalism*. Aldershot: Avebury.

*Den antirasistiska feminismen**

Diana Mulinari

DEN FEMINISTISKA teorins bidrag till förståelsen av samhälleliga processer och relationer, tar sin utgångspunkt i två analytiska begrepp: kön/genus och patriarkatet. Som begrepp syftar kön/genus till att utforska, kritiskt granska och problematisera kulturella tolkningar av biologiska könsskillnader genom vilka kategorin kvinnor skapas och konstrueras som underordnad kategorin män. Avsikten med begreppet är att synliggöra hur män och kvinnor skapas och konstrueras genom sociala relationer av överordning och underordning. Patriarkat är en analytisk kategori som namnger en makrostrukturell princip för social organisering genom vilken män som grupp tillägnar sig kvinnors arbete och sexualitet. Begreppet syftar till att belysa ett system som kännetecknas av manlig dominans och kvinnlig underordning, men också av stora variationer mellan olika grupper av män vad gäller möjligheter av att kontrollera och utöva makt över kvinnor.

* Denna artikel publicerades i januari 2003 på Integrationsverkets webbprojekt (kunskapsbanken) *Sverige mot rasism*. Artikel publiceras nu i sin ursprungliga version och med författarens tillåtelse. Vårt syfte med att publicera denna text i sin ursprungliga form handlar delvis om textens viktiga innehåll, men också handlar det om att återuppta texten som ett dokument som vittnar om en del av den antirasistiska kampens historia på idéernas fält.

Många av de debatter som ägde rum under sjuttio-talet syftade till att å ena sidan teoretisera kring kvinnors vardagspraxis genom tillämpandet av patriarkatsteorin och kön/genus begreppet och å andra sidan att ifrågasätta de rådande disciplinernas oförmåga att inse betydelsen av kön/genus för samhällseliga processer. De debatter som ägde rum under åttio- och nittio-talet var dock av en helt annan karaktär. I dessa ligger tonvikten på den egna disciplinen, genusvetenskap, och fokus på den egna teorins begränsningar och oförmåga att förklara och förstå kopplingar mellan kön/genus och andra former av exploatering och förtryck, som grundas i klass relationer, sexualitet identitet eller "ras"/etnicitet tillhörighet. Under det senaste årtiondet har feministisk teori tvingas erkänna mångfalden i kvinnors erfarenheter likväl som det patriarkala förtryck som de delar. Syftet med denna sidor är att utforska några av de spänningar och motsättningar, men också det gemensamma sökandet, som har funnits inom feministisk teori efter det att förståelsen av kopplingarna mellan genusregimer och rasformationer, eller mellan begrepp kön/genus och begreppen "ras" /etnicitet har ökat.

I artikeln "Ethnocentrism and Socialist Feminist Theory" diskuterar de två brittiska feministiska forskarna Michele Barrett och Mary McIntosh (1985) sin egen förståelse av familjen som institution i ljuset av Svarta feminister teoretiska intervention. (hooks, 2000) Kritiken som Svarta feminister riktade mot *The Antisocial Family* var att dess teoretiserande av familjen tog sin utgångspunkt i en mycket specifik och begränsad empiri. En empiri som sedan användes som fallstudie i utvecklandet av en teoretisk modell om "familjen" som samhällsinstitution. Teorikonstruktioner som i praktiken grundar sig på vit kvinnlighet som norm för skapandet av kategorin kvinnor. Det privata och husmodersidealet, fortsatte kritikerna, är privilegier som kvinnor som tillhör rasifierade grupper historiskt sätt har saknat. Den Svarta feministiska kritiken mot *The Antisocial Family* berörs i artikeln genom att Barrett och McIntosh lyfter fram två centrala begrepp. Dessa fångar den paradox som underordnade grupper ofta känner,

en paradox som kan namnges med begreppen "osynliggörande" och "annanhet". Denna typ av maktutövning finns exempelvis i reproduktionen av rasistiska representationer av icke-vita genom stereotypisering, exotisering och viktimisering. Chandra Mohantys (1991) analys av hur kategorin "Tredje Världens Kvinnor" konstrueras inom feministisk forskning belyser kopplingen mellan makt och kunskap inom vetenskapliga diskurser som producerar specifika studieobjekt. Författaren argumenterar att skapandet av den underordnade, förtryckta, av patriarkatets börda nedtyngda "Tredje Världen kvinnan" var nödvändig för den hegemonisk feministisk självbild i Västvärlden. Denna konstruktion skapades bland annat genom homogenisering och förenklingar av komplexa sociala relationer samt genom förnekande och osynliggörande av historiska förändringar som till exempel kolonialismen eller imperialism.

"Transforming Socialist-Feminism: The Challenge of Racism" är artikeltiteln som Kum-Kum Bhavnani och Margaret Coulson (1986) valt för sitt svar på Michele Barretts och Mary McIntoshs ovan diskuterade artikel. Bhavnani och Coulson uppfattar "Ethnocentrism and Socialist Feminist Theory" som en viktig intervention som öppnar ett forum för vidare debatt. I sitt svar på denna text poängterar författarna att begreppet etnocentrism ofta använts för att osynliggöra rasism och marginalisera den centrala roll som kategori "ras"/etnicitet spelar för hur det kapitalistiska produktionssättet organiseras och reproduceras. Etnocentrism likställs ofta med brist på, eller avsaknad av, kunskap och information. Denna begreppsförklaring osynliggör emellertid länken mellan rättigheten till okunskap (i detta fall i form av etnocentrism) och makt (i detta fall i form av rasifierade privilegier) (Molina, 1997) Valet av begreppet etnocentrism av Barrett och McIntosh osynliggör vithet som en privilegierad praktik och som en resursinvestering. Genom fokus på detta begrepp i "Ethnocentrism and Socialist Feminist Theory" skymmer författarna statens och det internationella kapitalets roll i skapandet och reproducerandet av rasismen. Att göra som Barrett och McIntosh, att i sin teoretisering

och förståelse av familjen som institution helt ignorera den centrala roll som rasistiska praktiker har i skapandet av dessa skillnader kvinnor emellan och således enbart analysera fenomenet ur ett könsperspektiv, är att producera starkt begränsade och problematiska analyser. (Maynard, 1994) Historisk sätt har kvinnor från härskande klasser och grupper haft möjligheter att överföra det reproduktiva arbetet till andra kvinnor. Idag tyder mycket på att en ny internationell arbetsdelning av reproduktionen håller på att utkristallisera sig. (MacCall, 2001) Kvinnliga migranter lämnar sina familjer för att utföra det reproduktiva arbetet som nedmonteringen av välfärdsstaten och återlokaliseringen av ansvaret för omsorg till det individuella hushållet har skapat i de flesta europeiska länder.

En feministisk analys av familjen eller omsorgsarbetet som saknar detta perspektiv utgör därför en djupt bristfällig teoretisk förklaringsmodell. Den feministiska agendan kan dock inte enbart nöja sig med att problematisera hur olika etniska tillhörigheter skapar olika typer av könsidentifikationer och familjer samt konstatera att det finns skillnader i villkor kvinnor emellan. Den måste analysera den strukturella och institutionella länken mellan rasism, stat och hushåll. Bhavnani och Coulson menar därför att det finns ett behov av en analys av hur klass, "ras"/etnicitet och kön/genus är strukturerat i förhållande till varandra, av hur rasismen informerat könsidentiteten och (hetero) sexualitet samt hur kvinnlighet och manlighet upplevs genom rasistiska praktiker. Sammanfattningsvis menar de att det krävs att nya frågor ställs, och inte att kunskap om etniska variationer kvinnor emellan adderas. Utöver den kritik som Kum-Kum Bhavnani och Margaret Coulson riktar mot "Ethnocentrism and Socialist Feminist Theory" finns det ytterligare en kritiskt påpekande som jag skulle vilja lyfta fram. I Barretts och McIntoshs text kopplas etnicitet till dem som är "annorlunda". Feministisk forskning har visat att, även om män är könsbestämda och hegemoniska grupper är rasifierade, uppfattar dessa grupper ofta sig själva som neutrala. De betraktar följaktligen kön/genus respektive "ras"/etnicitet som egenskaper som underordnande grupper är bärare av. I den svenska genusforskningen länkas ofta

kön/genus till svenska kvinnor, sexualitet till grupper med andra sexuella praktiker än de heterosexuella och etnicitet till invandrare.

Den feministiska sociologen Patricia Hill Collins (2000) benämner det teoretiska sökandet som ett efter en teori som kan hantera intersektionalitet. Med detta menar författaren ett sökande efter analytiska verktyg som utifrån en feministisk förståelse av könsrelationer kan fånga de komplexa och diversifierade interaktionerna mellan kön, klass, "ras"/eticitet och sexualitet. Patricia Hill Collins modell kring intersektionalitet utgår från en makrostrukturell samhällsanalys där sociala relationer av överordning och underordning samt av exploatering och förtryck lokaliseras inom en rad system eller regimer som interagerar, förstärker/försvagar och (åter)skapar varandra.

Feministiska studier, såsom Patricia Hill Collins, som teoretiskt och metodologiskt tar sin utgångspunkt i och betonar intersektionalitet har expanderat vår förståelse av kön. Forskningen har därmed kommit att kunna belysa kopplingar mellan könsdiskurser och praktiker, föreställningar om "ras"/eticitet, konstruktioner av klass baserade på former av kvinnlighet och manlighet samt regleringen av sexualitet. Floya Anthias och Nira Yuval Davis (1993) har identifierat olika samhälliga arenor som de anser vara grundläggande för att analysera kopplingen mellan genus och etniska relationer. Författarna hävdar att kvinnor som aktörer och genus som symbol och metafor är grundläggande för diskurser om etnisk och nationell tillhörighet. De hävdar också att konstruktionen av etnisk tillhörighet grundar sig på en specifik föreställning om genusrelationer och familjeformer. Det är här viktigt att uppmärksamma kvinnors specifika roll a) som biologiska och symboliska bärare av etniska kulturer och nationer såsom nationens mödrar, b) som gränsmarkörer mellan olika kulturer/nationella tillhörigheter. Genus är en den mest utnyttjade markören för gränsdragning mellan etniska grupper. Exempelvis används genus för att legitimera exkluderandet av grupper som inte tillåts tillhöra nationen (i Sverige genom konstruktionen av invandrare som icke jämställda). Sammanfattningsvis kan det konstateras

att kön är begränsad som kategorin. En analys av genusrelationer kräver en analys av intersektionalitet det vill säga en analys som klarar av att belysa hur olika maktsystem interagerar och förstärker/försvagar varandra.

Ett illustrativt försök är Philomena Esseds analys i vilken hon använder sig av begreppet genusfierad rasism för att belysa hur rasismen är könskodad. Rasifierade grupper av kvinnor erfar ofta sexism genom rasistiska konstruktionen av kön. Samtidigt är individers position i en rasformation grundläggande för hur specifika könsidentitet skapas och kvinnlighet definieras. Det är viktigt att förstå att rasifierade grupper, precis som alla andra underordnade grupper (arbetare, homosexuella), lever sina liv i kontexten av en (eller flera) genusediskurser, den hegemoniska samt den som kännetecknar den/de underordnande gruppen/erna. Det är också viktigt att inse att migration förändrar könsrelationerna precis som de strategier som rasifierade grupper använder sig av i syfte att beskydda sig själva mot rasism har stor inverkan på patriarkala strukturer. Exempelvis kan man urskilja rasifierade grupper (ofta med höga skilsmässosiffror, något som tyder på förändringar i familjeformer) i vilka kvinnor intar en synlig position som (ibland) ensam familjeförsörjare. Denna grupp av kvinnor befinner sig inom ett system av offentligt patriarkat och utsätts för statlig och institutionell rasism. Samtidigt intar de specifika positioner inom en arbetsmarknad som både är köns- och etniskt segregerad. Andra grupper av kvinnor befinner sig inom ramen för ett privat patriarkat som skyddar dem från de mest synliga formerna av rasism. Samtidigt är emellertid deras (ofta) obetalda arbetskraft grundläggande för skapandet av "etniskt entreprenörskap".

I Sverige har vi sett en parallell och paradoxal utveckling. Å ena sidan har en del av genusforskningen ifrågasatt begrepp kvinnan som essentialistisk. Å andra sidan har diskurser med starka essentialistiska undertoner om "andra kulturer" utvecklats, inspirerade och stödda av svenska genusforskare. Uppfattning om kulturella skillnader ofta osynliggör de sociala och ekonomiska villkor (genusfierade former för rasismen, rasifierade former för

klass exploatering) som ger upphov till och förutsätter "etniska kulturer". (Narayan, 2000). Den svenska genusvetenskapen har till en vis del minskat tendensen att osynliggöra maktskillnader kvinnor emellan i tillämpning av kategorin kön samtidigt som skillnader kvinnor emellan tolkas inom hegemonisk svensk genusforskning genom en essentialistisk tillämpning av begrepp kultur. Konstruktionen av invandrarkvinnor som problem som ska åtgärdas är ett tema som återkommer i analysen av de två pionjärer inom svensk etnicitet/genusforskning Wuokko Knocke (1991) och Alexandra Ålund (1988) vars forskning har varit en inspirationskälla för en hel generation. Postkoloniala och anti-rasistiska feministiska intellektuella har insisterat på vikten av att ifrågasätta framställningar av kulturer och etniciteter. De har hävdad att koherens och homogenitet konstrueras genom makt, ofta genom vetenskapliga textens makt. Klassificeringssystem syftar till att skilja ut och kategorisera människor för att på sätt legitimeras deras uteslutning från tillgång till ekonomiska och symboliska resurser. De har också betonat att skillnader är uppfunna för att producera komplexa system av dominans relationer. (de los Reyes, Molina, Mulinari 2002) Dessa forskare hävdar att det är av avgörande vikt att fråga sig under vilka förhållanden som skillnaderna anses vara relevanta och när viljan till att söka kunskap om ett specifikt subjekt uppstår. Rapporten *Globala Perspektiv* som bygger på konferensföreläsningar som organiserades av Nationella Sekretariatet för Genusforskning och som syftade till att lyfta fram och diskutera dessa frågor (www.genus.gu.se) fångar och speglar en del av dessa argument, analyser och debatter.

Vad har den diversifierade gruppen av kvinnor som har migrerat till Sverige och deras döttrar (den s.k. andra generationen) gemensamt med varandra mer än kollektiva erfarenheter av att bli utsatta för genusfierade former av rasism i Sverige? Låt oss sammanfatta: 1) invandrarkvinnor och deras döttrar har sämre villkor på bostads- och arbetsmarknaden vid en jämförelse med svenska kvinnor 2) diskriminering inom arbetsmarknaden och inom utbildning förkroppsligas bland annat i en diskvalificering

av invandrarkvinnors och den s.k. andra generationens formella meriter. 3) invandrarkvinnor och deras döttrar drabbas systematiskt av rasistiska representationer. I media och reklam förmedlas både bilden av den förtryckta invandrarkvinnan och bilden av den exotiska och erotiserade svarta kvinnan. 4) invandrarkvinnor och deras döttrar utsätts för välfärdstatsinstitutioner som genomsyras av rasifierade praktiker. Dessa patologiserar invandrarkvinnor i egenskap av mödrar. Detta gäller framförallt från socialtjänstens och utbildningsinstitutioners sida. 5) invandrarkvinnor och deras döttrars kamp marginaliseras och osynliggörs inom såväl den svenska kvinnorörelsen som inom det övriga politiska fältet. 6) invandrarkvinnor och deras döttrar drabbas hårt av den kriminaliseringen av invandarmän/killar som äger rum i Sverige, en kriminalisering som försvårar könskampen inom rasifierade grupper och den feministiska kampen generellt. 7) invandrarkvinnor drabbas också av intervenerade myndighetsdiskurser som syftar till att lösa familjekonflikter genom antaganden om att autonomi och rättigheter utgör ”svenska värderingar” som saknas inom andra kulturer. 8) invandrarkvinnors döttrar (och rasifierade söner) som är födda och uppvuxna i Sverige förnekas rätten att tillhöra nationen genom det systematiska upprepadet av deras annorlunda kulturer.

Den senaste utveckling av postkolonial teori som syftar att kritisk granska och dekonstruera iden om ”de andra” och modernitet har haft stor relevans för genusvetenskap. Arbeten om diasporiska identiteter och fokusering på identitetens transnationella och hybridiserade egenskaper speglar centrala försök till en formulering av begrepp kultur. (Brah, 1996). En annan viktig forskjutting har gjorts genom studier av den sociala konstruktionen av majoritet. Dessa forskare hävdar att ”vithet” ofta är kopplat till normalitet och som sådan inte kräver någon definition. Att vara normal (europé) är underförstått detsamma som att vara vit. Dessa forskare har kritiserat IMER fältet och menar att den ofta förstärker de antaganden som finns inneboende i många texter som konceptualiserar kategorin ”ras”/etnicitet som någon minoritetserfarenheter av det slag som

forskare "upptäcker" och "studerar" på fältet. Ruth Frankenberg (1993) hävdar att även om vita människor är rasifierade på samma sätt som män är könsbestämda betraktar de ofta sig själva som neutrala och att vithet är en egenskap som ger strukturella fördelar, det är också en plats från vilken vita människor betraktar sig själva och världen. Forskning förskjutning från inriktning på minoritet till majoritet är i själva verket ett svar på den kritik som riktas mot forskningsfältet och som ofta haft rasifierade grupper som forskningsobjekt och sällan handlar om rasismen som strukturell, institutionell och vardags fenomen.

Denna texts fokusering på debatter kan ge läsaren uppfattningen att feministisk forsknings bidrag till förståelsen av kopplingen mellan kön/genus och "ras"/etnicitet begränsar sig till en oändligt lång debatt mellan "vita" och "svarta" feminister. Så är dock inte fallet. Vad debatten skapade var ett landskap för att ställa nya frågor eller för att omformulera gamla. Debatten skapade också en central utgångspunkt för att ifrågasätta IMERs (Internationella Migrationer och Etniska Relationer) totala avsaknad av en förståelse av kön/genus. En växande andel av migranterna är kvinnor, uppskattningsvis svarar de för ca hälften av all internationell migration och utgör nästa hälften av flyktingarna.

Medan en stor del av litteratur om medborgarskap traditionellt fokuserat på dess inneslutande kraft tenderar mer radikal nutida postkolonial litteratur att beskriva medborgarskap som en kraft som är uteslutande. Strukturell, institutionell och vardags rasism som förkroppsligas bland annat i konstruktionen av nationen som en symbolisk markör mellan vi som tillhör och dem som är annorlunda är sig själva uteslutande processer som underminerar rasifierade gruppers kvinnors medborgarskaps praktik. Längst ner i den hierarkin som skapas av dessa gränser finns de "illegala" invandrare som till allt större del utgörs av kvinnor och barn utan något social skyddsnät (Jones, 1997).

Den svarta och den postkoloniala kritiken av hegemonisk feministisk teori som utvecklades på åttio talet problematiserade den överfokusering på patriarkatet som kännetecknande

den traditionell genusforskning och dess konsekvens osynliggörande av rasismen och andra former för förtryck (Brah, 1996) samt identifierade underordnade och marginella former för maskulinitet och dess relation till hegemoniska normen. De har också belyst koppling mellan sexualitet, begär och rasismen och teoretisk utforskat och empirisk bevisat det ambivalenta roll som vita kvinnor har haft genom kolonialism, imperialism och modern rasism. (McClintock et al 1997) Till stor del som svar på dessa ifrågasättande har ett antal centrala feministiska verk belyst koppling mellan rasifierade grupper och arbetsmarknaden, genusideologier och nationsskapande utforskat hur specifika föreställning om "ras" och etnicitet är centrala för skapande av hegemoniska genuspraktiker och identitet och problematiserar skillnader kvinnor emellan inte i termer av variationer utan som intresse konflikter som ibland grundas i antagonistiska positioner i produktionen, reproduktionen och nationalstaten.

En central fråga att ställa kring dessa texter rör deras relevans för "vår" specifika kontext, det vill säga för förståelsen av genusrelationer på en specifik plats ofta conceptualiserad som Sverige eller för ett specifikt fält som brukar namnges som svensk genusforskning. Jag har satt citationstecken kring *vår*. Detta för att understryka min vision av feministisk teori som ett gemensamt projekt för alla som idag delar dess plats, återskapar dess historia och är bärare av dessa drömmar. Kategorin "ras"/eticitet, en kategori som de författare jag har presenterat tillämpar (på samma sätt som kategorierna kön/genus, klass eller sexualitet) är invävd i en specifik kulturell formation. Dessa feministers förståelse är präglad av en kontext där de brittiska och nordamerikanska erfarenheterna av hur "ras"/eticitet som princip för social organisering (genom kolonialism respektive slaveri och imperialism) skapats, reproducerats och ifrågasatts. Inom dessa debatter är vi idag i ett stort behov av inspiration och av att, med stöd från ett antal "förmödrar", teoretisera kring och analysera hur "ras"/eticitet som kategori vävs in i den svenska välfärdstatsmodellen inom såväl produktionen som reproduktionen. (de los Reyes 2000) Vi är också i behov av

analyser av hur ”ras”/etnicitet vävs in i den svenska ideologin om jämställdhet mellan könen och i analysen av kopplingen mellan kön och konstruktionen av den svenska nationen och svenskheten.

Litteratur

- Anthias, Floya och Nira Yuval Davis (1993) *Racialised Boundaries. Race, nation, gender, colour and class and the antiracist struggle*. Routledge. London.
- Barrett, Michele och Mary McIntosh (1985) ”Ethnocentrism and Socialist-Feminist Theory”. *Feminist Review*. N 20: 23-47.
- Bhavnani Kum-Kum och Coulson, Margaret (1986) ”Transforming Socialist Feminism: The challenge of racism” *Feminist Review* N. 23 82-91.
- Brah, Avtar (1996) *Cartographies of Diaspora. Contesting Identities*. Routledge. London och New York.
- Collins, Hill Patricia (2000) *Black Feminist Thought*. New York. Routledge.
- de los Reyes Paulina (2001) *Mångfald och differentiering*. Diskurs, olikhet och normbildning inom svensk forskning och samhällsdebatt. SALTSA. Ett sarbetsprogram för Arbetslivs-Institut i Europa.
- de los Reyes, Paulina, Molina Irene, Mulinari Diana (2002) *Maktens (o)lika förklädnader. Kön, klass, och etnicitet i det post-koloniala Sverige*. Atlas. Stockholm
- Frankenberg, Ruth (1993) *The social construction of Whiteness*. Routledge. London.
- Jones, Kathleen (1997) ”Introduction” i *Hypatia*. Special Issue. Citizenship.. Vol. 12. N.4.
- Knocke, Wuokko (1991) ”Invandra kvinnor –vad är problemet? I *Kvinnovetenskaplig Tidskrift*. N.3.

- Maynard, Mary ((1994) "Race" Gender and the Concept of "Difference" in Feminist Thought Haleh Afshar och Mary Maynard (red) *The dynamics of "Race" and Gender. Some Feminists Interventions*. Taylor och Francis. London. UK:
- McClintock Anne, Aamir Mufti och Ella Shohat (1997) (red) *Dangerous Liaisons. Gender, Nation, and Postcolonial Perspectives*. University of Minnesota Press. Minneapolis,
- Mohanty, Chandra (1991) *Under Western Eyes. Feminist Scholarship and Colonial Discourses*. Chandra T
- Molina, Irene (1997) *Stadens Rasifiering*. Geografiska regionsstudier. N. 32. Uppsala.
- Narayan Uma (2000) "Essence of Culture and a Sense of History: A Feminist Critique of Cultural Essentialism" Narayan Uma och Sandra Harding (red) *Philosophy for a Multicultural, Postcolonial and Feminist world*. Indiana University Press. Bloomington och Indianapolis.
- Ålund, A (1988) The power of definitions. Immigrant Women and Problem Ideologies *Migration*. 4:37-55.

*Den koloniala bumerangen och kulturdiskursen**

Michael Azar

”Det är bumerangens tid... Den kommer farande tillbaka mot oss, träffar oss, men vi förstår ännu inte att det är vårt eget våld som nu drabbar oss.”

Jean-Paul Sartre

Förordet till Frantz Fanon, Jordens fördömda

KULTUR SOM begrepp äger inget väsen, ingen essens, ingen definition bortom tiden, rummet och politiken. Man skall inte gå vilse i abstrakta definitionsförslag; däremot använda begreppet som ett tänkbart redskap i en antagonistisk värld för att ta ställning, klarlägga stridslinjer och möjliggöra praxis. Här handlar det därmed blott om att diagnosticera en specifik användning, en viss historisk tröskel, där hänvisningen till ”kultur” äger rum. Om att analysera en bestämd invaderande diskurs om kulturen – och att göra detta genealogiskt snarare än hermeneutiskt, dvs att, likt Nietzsches genealogi av moralen, fånga kulturdiskursens plats och uppgift. Vilka krafter döljer sig bakom dess framträdande? Vilka krafter vänder det sig mot?

* Denna artikel har tidigare publicerats i Oscar Prippts antologi *Mångfald i kulturlivet* (2004) utgiven av Mångkulturellt Centrum. Artikeln återpubliceras här med utgivarens och författarens tillåtelse.

Den samtidiga besattheten av "kulturella skillnader" bör, genealogiskt, läsas som ett nytt väst-europeiskt schibboleth som svarar på vissa ideologiska fordringar i en förändrad postkolonial samtid. Schibboleth är ett lösenord både i ordets bokstavliga och metaforiska bemärkelse: både det faktiska ordet men också koden, eller tecknet. Schibboleth åberopas för att kategorisera, övervaka och reglera människor, genom att det underkastar dem objektivt "kontrollerbara" identiteter: genom talet, hudfärgen, passet etc. Ett schibboleth fordras vid varje gräns, är rentav oskiljaktigt från den fysiska och psykiska gränsen. Så framträder det redan i Bibeln:

Gileaditerna spärrade vadställena över floden Jordan för efraimiterna, och när någon av de flyende efraimiterna ville gå över floden frågade gileaditerna: "Är du efraimit?". Om han svarade nej sade de: "Säg 'schibboleth'". Om han då sade 'sibboleth' därför att han inte kunde uttala ordet rätt, grep de honom och högg ner honom vid vadstället. Vid detta tillfälle stupade 42 000 efraimiter (Domarboken, 12: 5-6).

Inga lösenord förblir sålunda intakta, de ändras med tidens gång och beroende på det faktiska läge som den politiska konflikten (om makt, njutning och resurser) befinner sig i för stunden. I en bestämd historisk situation kan gränsdragningen, och därmed identitetsförhörens ritualer och krav på lösenord, vara absoluta: varje avvikelse från den norm som "insidan" förmodas stå för, kan vara tillräcklig för en dödsdom. Ett felaktigt uttalat ord kan avslöja allt om den talande: liksom gileaditerna visste att avslöja en efraimit med ordet "schibboleth" fordrade holländare under andra världskriget av misstänkta tyska spioner att korrekt uttala ordet "Scheveningen". Dessa fruktade checkpoints ritualiserade identitetsskillnaden: om man lyckades klara av alla lösenord (identitetshandlingar, bostadsplats, religiös tillhörighet) kunde detta sista krav på rätt dialekt bli den avgörande prövostenen.

Under alla omständigheter förutsätts det, av den som står utanför gränsen och behöver passera, att han eller hon har den förkunskap

som krävs för att i förväg veta vilka frågor och krav som kommer att resas, vem som kommer att resa dem och vad för slags svar de efterlyser. Trots, givetvis, att en sådan förkunskap sällan helt kan uppnås. Som Derrida uttrycker det måste man se längre än till lösenordet, eftersom det är kontingent, och istället undersöka de krafter som mobiliserar det:

Ett schibboleth, ordet schibboleth – om det är ett sådant – betecknar, i sin mest allmänna form och användning, varje betydelselöst och godtyckligt tecken, exempelvis den fonetiska skillnaden mellan schi och si, när denna blir diskriminerande, avgörande och särskiljande. Denna skillnad har ingen mening i sig själv, men den blir till det som man måste lära sig känna igen och framför allt markera, för att ta steget, för att passera gränsen till en plats, tröskeln till en dikt, för att beviljas en tillflyktsort eller legitim hemvist i ett språk. För att inte längre befinna sig utanför lagen.¹

Man skulle kunna hävda att en rad avgörande omkastningar, eller bumerangeffekter, har ägt rum i den postkoloniala europeiska historien som borgat för kulturdiskursens framväxt:

1) För det första att diskursen om rasen har förlorat sin forna vetenskapliga auktoritet. Den saknar idag den typ av vetenskaplig och politisk uppbackning, som den ägde under hela kolonialismens 1800-tal och fram till Förintelsen. Efter Hitler har det blivit svårare att åberopa sig på rasen som schibboleth. Någoting annat har fordrats. Som flera forskare har noterat springer denna underminering av rasbegreppet inte primärt ur något slags universellt moraliskt patos: det handlar snarare om det skandalösa i att Hitler applicerade koloniala principer inom Europa, att nazismen var ett slags bumerang som hämtade hem koloniala praktiker till Europa och började tillämpa dem på européer (lägg märke till att rashänvisningarna fortsatte lång tid efter 1945 och att Frankrike fortfarande under 60-talet talade om rättjakter, när det gällde att kuva algeriska revolutionärer).

2) För det andra att de stora europeiska kolonialväldena har kollapsat, och detta ofta som en effekt av massivt motstånd, eller åtminstone hot om sådant motstånd, från de s.k. underlägsna och primitiva raserna. Detta betyder att Europa har förlorat sin centrumposition, både som politiskt subjekt och som ideologiskt subjekt, i betydelsen att det inte längre har monopol på de diskurser som tillskriver kollektiva subjekt rättigheter och kraft på den globala arenan. De paroller som ledsagat den koloniala exporten av civilisation till de barbariska andra – ”Frihet, jämlikhet och broderskap” – förvandlades ofrivilligt till subversiva redskap i barbarernas händer. De tog den slumrande revolutionära sanningen i den europeiska universalismen på allvar och ställde de forna kolonialmakterna inför just den sanning de hade gjort sitt bästa för att tränga bort. Den antikoloniala revolutionen uttrycker därmed, som Frantz Fanon beskrev det, själva sanningen om den europeiska universalismens inre undantag och har som yttersta målsättning att axla det revolutionära arv som Europa svikit. Idag talar också de forna barbarerna om såväl nationella som mänskliga rättigheter, samtidigt som de ger dem helt nya innebörder – som t.ex. att ”människa” inte längre betecknar ”vita europeiska män”.

3) Som en tredje bumerangeffekt kan man nämna det faktum att de forna barbarerna idag både i högre grad än någonsin tidigare befinner sig inom Europas gränser och försöker passera dem utifrån. Givet att kolonialmakterna förlorat sin tidigare maktposition som expansiva stormakter, har de nu istället hamnat i ett slags territoriell försvarsposition. Det postkoloniala Europa av idag återupplever och återupprepar på ett kusligt sätt element ur sitt koloniala förflutna. Arvet från såväl kolonialismen som antikolonialismen lever i allra högsta grad vidare inom dagens Europa. En avgörande skillnad har emellertid trätt fram: den forna koloniala gränsdragning som satte likhetstecken mellan ”de andra” och Europas utsida, har undergrävt i samma takt som dessa andra blivit en del av Europas insida. Diskursen handlar därför nu om att försvara den europeiska kulturen och civilisationen, från hotande krafter utifrån. Som

Immanuel Wallerstein uttrycker det: "För bara ett sekel sedan tog nord på sig den 'vite mannens börda' att 'civilisera' barbarerna. Nu, säger barbarerna, de farliga klasserna: tack så mycket – men glöm bort det där med att civilisera oss, låt oss bara få våra mänskliga rättigheter, som till exempel att flytta fritt och ta jobb där vi kan få dem". Och det är precis dessa krav som denna nya hänvisning till "kulturen" försöker tämja och reglera. Så återskapas kolonialismens hierarkier – med de vita högst upp, de svarta längst ner och araben som klassisk fiendebild – på Europas hemmaplan.

4) För det fjärde, och sammanhängande med de övriga, de forna barbarernas närvaro ställer oss inför det faktum att det lokala alltid rymmer det globala. Varje politisk fråga som behandlas av de europeiska regimerna kommer att bära drag av denna flerskiktade ideologiska scen, vilket t.ex. visar sig i debatterna om vad som skall ingå i de nationella läroplanerna i de europeiska staterna. Skall de koloniala folkmorden få utrymme i historieböcker? Varför, undrar de nya medborgarna, finns det inga somaliska, turkiska, iranska eller chilenska författare med i litteraturhistorien? Varför får man inte bära slöja i skolan och vad är det för osannolikt tal som återigen framställer Storbritannien och USA som civilisationens förkämpar gentemot en terroristisk arabvärld? Under alla omständigheter försvåras klassisk korstågsretorik och gör den det inte – i teori och praktik – så hotas européerna plötsligt av våldsamma inrikespolitiska motsättningar. Det räcker med att nämna bombningarna av tågen i Madrid för att förstå att en ny form av global lojalitetspolitik är i vardande.

Den koloniala motsättningen har, med den koloniala bumerangens multipla effekter, blivit intim – eller med Homi Bhabhas ord: den kulturella skillnaden är inte längre en yttre projektion utan något inre som skapar ambivalens och störningar även i bilden av det "egna folket-som-ett". Det räcker med andra ord inte med att stänga gränserna utåt för att återföda de gränser och maktförhållanden genom vilka föreställningen om den europeiska identiteten formats.

Det är också precis här som vi står inför den specifika diskurs om kulturen – etniciteten eller folket – som är upptagen av begrepp som ”äkta identiteter” och som försöker återupprätta klara gränser på Europas insida. Överallt där man tidigare talade om raser, talar man nu om kulturer, som om man därigenom kunde säkerställa en alltmer hotad gränsdragning och som om man därigenom äntligen funnit nyckeln till skillnaderna mellan människor. Samtidigt behöver denna ideologi – i synnerhet i den nya europeiska högerns händer – inte ta fäste i en hierarkisk modell, i enlighet med de två tidigare huvudsakliga gränsdragningsformer och schibboleth som präglat den europeiska kolonialhistorien. Dvs, å ena sidan rasen som kriterium på överlägsenhet och på en absolut skillnad som inte tillåter någon passage mellan gränserna; å andra sidan civilisationen som kriterium på en historiskt relativ överlägsenhet och som därför möjliggör en viss förflyttning mellan gränserna, givet blott att de andra underlägsna folken tillräckligt väl lär sig och imiterar den överlägsna civilisationens seder och bruk (t.ex. den franska kolonialismens ”mission civilisatrice” eller den anglosaxiska ”white man’s burden”).

Det som kännetecknar denna nya form av gränsdragning är tvärtom att den talar om olika folks och kulturers ways of life som sinsemellan oförenliga. Härvidlag följer att den inte heller beskriver sig själv som rasistisk: tvärtom erbjuder den oss paradoxalt nog ett botemedel mot rasismen genom att föreslå (outtalat: rasistiska) åtgärder innan konflikterna mellan skilda kulturer får en chans att äga rum. Om gränserna är intakta utåt redan från början och de invandrare som redan ”hunnit in” antingen förvisats eller placerats i olika bantustans, kommer det följaktligen inte behöva uppstå några (med dess favoritmetafor) ”kulturkrockar” överhuvudtaget. Sverigedemokraternas populism utgör ett tydligt exempel på denna diskurs:

Sverigedemokraterna beskylls ofta för att vara rasister. Det är inte sant. Vi anser att alla folk är lika mycket värda, men det betyder inte att alla har rätt att flytta till Sverige. Ett 'mångkulturellt' samhälle gagnar inte fred och demokrati. Därför vill vi bland annat kraftigt begränsa invandringen från kulturellt avlägsna länder. Utgångspunkten för vår hållning är varje folks rätt till sitt eget land (ur informationsbladet Öppna ögonen, 1999).

Här uppstår ett slags intressant syntes mellan den absoluta och relativa skillnadens ideologier, som på en och samma gång förmår tala om absoluta skillnader (mellan kulturer) samtidigt som den förmår skjuta upp precis var gränsen skall lokaliseras och ständigt förändra lösenord. Den gör detta genom att resolut vägra att entydigt ange vad skillnaderna består i, var exakt gränserna går, och vilka lösenord som fordras för att passera dem. Ett givande sätt att skildra "invandrarens" belägenhet inför kulturdiskursens högst mystiska gränsdragningar finner vi i Zenons klassiska paradox – Akilles och sköldpaddan. Den utgör ursprungligen ett listigt bevis för rörelsens omöjlighet, men betraktas här som ett exempel på en egenartad dialektik som berör identifikationernas spel och omöjligheten att passera de gränser som denna (metakulturalistiska eller metarasistiska) diskurs implicerar. Akilles är här metaforen för invandraren och för svårigheten att ta sig förbi sköldpaddan – som i sin tur motsvarar den gräns som förborgas i talet om "den äkta svenskheten". För varje närmande från Akilles håll förflyttar sig sköldpaddan en aning. Gränsen och lösenordet är flytande, det anpassas helt enkelt efter Akilles rörelser. Gränsdragningen ändrar skepnad i samma ögonblick som invandraren försöker passera den. Det är med andra ord ett lopp som redan vunnits i förväg eftersom regelsystemet är konstruerat på så sätt att själva lösenordet är skraddarsytt för att hålla invandraren utom räckhåll. Koden till porten passar aldrig, eftersom den byts ut i samma ögonblick som den förra koden knäckts.

Så blir t.ex. "den äkta svenskheten" någonting bortom summan av alla tänkbara lösenord, en fantasi om någonting annat, vars gåtfulla och undflyende karaktär exkluderar den ansökande på ett mycket subtilt sätt. Zenons liknelse erbjuder oss härvid även möjligheten att fixera invandrabegreppets paradoxala status inför denna gränsdragningslogik. Det handlar helt enkelt om en livstidsdom. Man är inte "invandrare" en enda gång och för ett enda tillfälle – det ögonblick man så att säga passerar själva gränsen till Sverige. Tvärtom är det någonting man är och förblir hur mycket man än fortsätter att vandra eftersom "insidan" förskjuts i samma takt som (in)vandraren närmar sig den. Med Homi Bhabha kan man alltså blott bli "nästan densamme, men ändå inte riktigt". Nästan svensk, men ändå inte en äkta svensk.

Man får sålunda inte låta sig fångas i fällan och acceptera den lek som "den äkta svenskheten" inbjuder oss till. Under inga omständigheter får vi själva försöka finna det "objekt" (den egenskap, den identitet, den essens) som antas existera bakom begreppet. Istället måste vi kritiskt granska detta begrepps funktion, dess meddelande till den som gör anspråk på att ta sig in, i enlighet med den enkla regeln – om någon låser en dörr, så beror det alltid på att personerna tror att det finns någonting av värde på insidan. Om vi skall kunna gå vidare i analysen måste vi följaktligen konfrontera det faktum att ett schibboleth ytterst sett inte skall förstås som effekten av en faktiskt föreliggande essentiell skillnad (apartheid existerar därför att skillnaderna mellan svarta och vita är så djupgående; EU:s murar mot syd springer ur det faktum att européer och afrikaner är två essentiellt skilda kulturer), utan att detta tvärtom är en effekt av de politiska, ekonomiska och libidinala intressen som investerar i skilda gränsdragningar (alltså: skillnaderna mellan och svarta och vita, européerna och afrikanerna, är historiskt framträdande blott på grund av de intressen som institutionaliserat apartheid respektive murarna dem emellan). Den uppmaning som impliceras i denna analys skulle alltså kunna formuleras i följande termer: fråga inte i första hand efter vilka lösenord som gäller, eller hur man blir en äkta svensk,

fråga istället efter de intressen och värden som finner begreppet 'äktasvensk' strategiskt värdefullt i kampen om skilda privilegier. Frågan om vad det är som representanterna för "den riktiga och äkta svenskheten" ruvar på och försöker skydda är, som vi skall se, förknippad med frågan om vad det är för slags stöldförsök och brott som invandraren förmodas (kunna) vara skyldig till.

Det är förvisso inte enbart de materiella rikedomarna som det riskerar att gå inflation i om de andra får träda in på den egna arenan, det är också själva identitetens och identifikationens värde, dess prakt, som sätts i gungning och förlorar i värde. Den symboliskt sanktionerade identiteten erbjuder sådant som anseende, status, ära och respekt – men enbart på villkor att den inte är generell, att den inte är öppen för alla, att den just äger ett slags utvaldhetens dimension över sig. Om vi bortser från detta element kan vi inte förstå den vinst som den kulturella och etniska (imaginära) "svensheten" förmår erbjuda somliga, till skillnad från den svenskhets som skulle kunna reduceras till det formella medborgarskapet. Föreställningen att vilken invandrare som helst skulle kunna bli svensk blott genom sitt medborgarskap angriper de självutnämnda svenskarnas identifikation med "den äkta svenskheten", med det svenska nationalstats-projektet, i själva hjärtpunkten. Den hotar just föreställningen om "det specifikt svenska" som ligger till grund för den exklusiva gemenskapen mellan svenskarna, föreställningen om ett unikt gemensamt förflutet och ett gemensamt framtida öde, oåtkomliga för den som inte redan är invigd från för första början (en kronologisk hänvisning som aldrig kan specificeras) och knuten till såväl materiella som libidinala privilegier i vidaste bemärkelse. Vad som gäller för fantasin om den "äktasvensheten" i detta avseende skiljer sig inte från en mängd andra former av gruppsykologiska allianser: en lång rad svåra och ritualiserade provningar väntar dem som vill ta del av gemenskapen, bli en i gänget, etc.

Det är inte svårt att inse att gränsens utsida – alla de som inte "får vara med" – är högst vital för bevarandet och upprätthållandet av insidan. I själva verket är det i relation till denna utsida, till de

som genom en negationens akt framställs som insidans motpol, som de på insidan förmår föreställa sig vilka de själva är. De på insidan är precis det som de på utsidan inte är. Med Sartres analys av antisemiten:

Genom att behandla juden som en underlägsen och samhällsvådlig varelse bestyrker jag [såsom arier] samtidigt att jag själv tillhör en elit. Och denna elit, vilken är mycket olik de nutida eliter som grundar sig på förtjänsten eller arbetet, liknar på varje punkt en börsaristokrati. Jag har ingenting gjort för att förtjäna min överlägsenhet, och jag kan inte heller mista den. Den är en gång för alla given.²

Vi har sålunda att göra med ett mycket intimt och ambivalent beroendeförhållande. Utan att veta om det, lider rasisten av att ständigt behöva vara – i djupet av sin identifikation – beroende av den motpol som han inte vill vara. Den egna identifikationen vilar på negationen gentemot en fiende som måste hålla sig på sin anvisade plats – ett beroendeskap som angränsar till den grekiska tragedins alla vändningar – eftersom ingenting skulle vara mer förödande för rasisten än att fienden verkligen upplöstes eller utrotades. I detta ögonblick skulle han eller hon bli tvungen att konfronteras med bristen på inre substans i sin egen identitet. Med Sartre igen:

Om genom ett underverk alla judar utrotades, såsom han [antisemiten] ville ha det, skulle han återfinna sig själv i som portvakt eller butiksinnehavare i ett starkt hierarkiserat samhälle, där egenskapen av 'verklig fransman' skulle stå lågt i pris, eftersom envar skulle äga den.³

Det är med andra ord inte på insidan av "svenskheten" vi finner nyckeln till denna identifikation, utan i de processer som möjliggör fantasin om svenskheten som en unik gemenskap, omringad av främlingar. Rasismen kan i detta avseende (förutom politiska

och ekonomiska motiv) förstås som ett sätt att förädla fram en innebörd i en förmodat egen identitet genom att identifiera och motarbeta de främlingar som den vänder sig mot. För att åter hänvisa till Zenons paradox så är det invandrarens ”närmanden” som hjälper svenskheten att konstruera sin identitet och sitt värde. Härav får vi också en precis definition av begärets objekt: tillfredsställelsen i att representera ”den äkta svenskheten” följer av det begär som de andra riktar gentemot det. Det är exakt detta begär efter svenskheten – från dem som redan sanktionerats som svenska och dem som eftertraktar att bli det – som i en reproduktiv cirkelrörelse ger stöd åt begäret till svenskheten, och som ger stadga och fördjupad intensitet åt de förmodade svenskarnas begär till sig själva. Så svetsas samtidigt ett ”vi” fram som värt att älska och tillhöra. Med andra ord är det i sista hand detta begär som man begär, och som begäret till ”den äkta svenskheten” när sig på. ”Den äkta svenskheten” är fantasin om detta gåtfulla rum, i vilket man som upptagen medlem blir föremål för de andras begär och kärlek, och i vilket man själv får det ärofulla uppdraget att fortsätta vakta de stängda portarna. Det räcker kanske med att lyfta fram kraften i diskursen om främlingarna som inte bara tar våra ”jobb”, utan också våra kvinnor. Diskursen avslöjar en förmodad äganderätt till vissa specifika objekt, metonymiskt knutna till den privilegierade svenskheten.

”Den äkta svenskheten” framträder sålunda som ett mycket paradoxalt kärleksobjekt. Det är för det första namnet på en brist på identitet, dvs ett fantasiobjekt vars konturer, egenskaper, gränser och lösenord är omöjliga att entydigt definiera eftersom fantasin uppstått ur viljan att ge innehåll åt samma brist. Det är en identitet som endast kan fästas på ständigt undflyende och triviala egenskaper (lösenord) – det som Freud kallar för ”de små differensernas narcissism”. För det andra återföds detta fantasmatiske rum genom negationen gentemot en utsida (vars egenskaper och gränser är lika svåra att definiera och som därför kräver samma narcissistiska projektioner om påstått fundamentala skillnader). Det intressanta här är den dialektik av föreställningar som upprätthåller negationen:

de som föreställer sig vara medlemmar i denna grupp föreställer sig just att även "de andra medlemmarna" på en och samma gång betraktar alla andra och samma andra som en del av gruppen, och vänder sig mot samma yttre fiender. För det tredje är det, i kraft av just den ovanstående negerande och exkluderande operationen, ett fantasiobjekt som framträder som värt att tillhöra, någonting exklusivt som inte "alla" har en del i och som ger värde åt dem som befinner sig på dess insida. Detta innebär samtidigt att det är fråga om ett högst osäkert kärleksobjekt – en undflyende besittning eftersom värdet av denna identifikation/identitet ständigt riskerar att glida en ur händerna.

Den "insida" och "utsida" som den här formen av gränsdragning reser upp är således strukturerad kring ett slags paradoxal brist på identitet, på båda sidor, som endast fantasin (identifikationen) förmår ge innehåll och täcka över. Det finns varken någon substantiell identitet på insidan eller utsidan, men det finns "föreställda gemenskaper" (Benedict Anderson) och "praktiker" som håller denna hotande insikt borta. Varje "vi" vilar på kontingenta identitetsmarkörer, vars kontingens ständigt måste döljas för att inte upplösas. I den mån denna föreställda gemenskap verkligen försöker definiera någon inre substans – det som ger the way of life en orubblig grund – är den därför dömd att antingen bli så trivial att den faktiskt underminerar vi-känslans outtalade grundvalar ("vi äkta svenskar" förenas kring midsommarstången, jultomten, kärleken till mormors köttbullar och de öppna landskapen) eller misslyckas genom att ge ett definitionsförslag som många självutnämnda "äkta svenskar" själva inte rymmer inom (och dessutom öppnar portarna för dem som man ville utdefiniera). Det mest komiska exemplet på det senare fallet är nog Jean-Marie Le Pens försök att precisera vad det är som gör någon till en äkta fransman. Han undvek att ge någon trivial sinnlig definition (om fransmäns kärlek till vin eller ostar) och försökte istället ge en mer substantiell bestämning – "fransman är den vars föräldrar är fransmän". Det dröjde inte länge före någon blottlade den hisnande omöjligheten i detta svar – i en berömd dikt förklarade poeten

Jacques Roubaud med matematisk stringens att Le Pens definition helt enkelt antingen hävdar att alla som någonsin existerat måste vara fransmän eller att Le Pen själv inte är fransman.⁴

Med andra ord gör varje typ av schibboleth som hänvisar till "kulturella egenskaper och skillnader" bäst i att inte formulera vilka dessa skillnader egentligen är, eftersom risken är stor att den antingen leder till att många av de som skulle uteslutas från "den andra sidan" plötsligt räknas in i den intima gemenskapen, och att många från "den egna sidan" istället känner att de inte hör hemma i definitionen. Det kommer inte heller som någon nyhet att rasismen även alltid riskerar att drabba de som förmodas vara säkra och hemmahörande på den rätta sidan. Det är väldigt enkelt att hamna på listan bland "förrädare" av den egna och äkta rasen. När våldet väl sätter igång tillåts ingen ambivalens – och alla som skapar oklarhet kring vem som är vad riskerar att råka illa ut. Med Bhabhas formulering står varje rasistisk ordning alltid inför risken att dess "paranoida reaktioner 'utåt' återvänder för att ansätta och dela platsen de uppkom på."⁵

Eftersom den eftertraktade "identiteten" är underkastad nyckfulla politiska och sociala maktkamper, är ingen av oss, för att föra saken till sin spets, egentligen något mer än en "tillfällig medlem i hjorden" (Freud) – eller, om man så vill, tillfälligt utesluten ur den.

Det band som förenar ett "vi" är med andra ord inte någonting inre och essentiellt, utan ett historiskt skiftande förhållande till ett gemensamt föreställt kärleksobjekt som vi aldrig kan vara riktigt säkra på om de andra (alla andra!) låter oss få tillgång till.

Litteratur

- Bhabha, Homi (2001) "Dissemination: Tid, berättelse och den moderna nationens marginaler", i Postkoloniala texter, red. Catharina Landström. Federativ.
- Derrida, Jacques (1990) Schibboleth. Symposium. Freud, Sigmund (1969) Vi vantrivs i kulturen. Aldus/Bonnier.

Sartre, Jean-Paul (1971) Förord till Frantz Fanon, Jordens fördömda. Rabén & Sjögren. — (1948) Tankar i judefrågan. Bonnier.

Wallenstein, Immanuel (2001) Liberalismens död. Vertigo.

Noter

1. Jacques Derrida, Schibboleth (1990) s. 65f.
2. Jean-Paul Sartre, Tankar i judefrågan (1948) s. 24.
3. Jean-Paul Sartre, Tankar i judefrågan (1948) s. 25.
4. Jacques Roubauds dikt återfinns i Ord & Bild (2/1997). 5. Homi Bhabha, "Dissemination ..." i Postkoloniala texter (2001) s. 98.

Den opublicerade debattartikeln och svensk medias negligering av antirasistisk forskning

UNDER OKTOBER 2005 visades på TV4s Kalla Fakta en undersökning om ras/etnisk diskriminering på bostadsmarknaden i hela Sverige. Undersökningen gick ut på att med hjälp av olika människor som hade en utländsk brytning, ett utländskt efternamn och andra som inte hade det ringa till olika bostadsbolag runt om i landet i sökande efter en bostad att hyra. Undersökningen resulterade i att de som hade brytning och utländskt efternamn fick mindre chanser att hyra en bostad än de andra. Det är viktigt att påpeka att båda grupperna ringde samma bolag och pratade nästan med samma bolagsrepresentanter.

Programmet mottogs därefter med totalt tystnad av andra svenska mediabolag. Några forskare startade därför ett upprop bland sina kollegor för att skriva en debattartikel om vad forskning om strukturell diskriminering säger om rasism och ras/etnisk diskriminering i Sverige i olika samhällsområden. Till detta upprop anslöt sig 85 forskare och representanter från olika organisationer. Artikeln skickades med de 85 underskrifterna till olika kvälls- och dagstidningar. Inga kvälls- eller dagstidningar publicerade artikeln och därmed negligerades viktig information om den forskning som finns i Sverige gällande rasism och strukturell diskriminering. Vi har nu, efter tio år, kunnat publicera denna debattartikel här. Efter konstaterandet att ingen ville publicera artikeln skickade vi ett brev till alla som deltog i uppropet. Det finns många andra exempel på svensk medias bidragande till och upprätthållande av rasism

och diskriminering i Sverige, detta är bara ett av alla dem. Både debattartikeln och brevet kan du nu läsa här.

Tv4's nollrasism vecka har visat det många människor som bor i Sverige sedan länge har vetat, nämligen att bostadssegregationen i samhället går hand i hand med en strukturell diskriminering av icke-vita bostadssökande. Undersökningen visar en rad intressanta saker om den diskriminerande praxis som många av Sveriges medborgare idag upplever. Strukturell diskriminering handlar inte bara om att människor nekas det de enligt generella regler har rätt till i form av negativ särbehandling. Diskriminering kan lika gärna handla om att bostadsföretag gör avsteg från generella regler, genom att tilldela vissa bostadssökande en rad privilegier och positiva fördelar, och till exempel som reportaget visade låta dem kringgå det kösystem som sägs råda. Förutom att reportrarna fick skilda svar beroende på vilket namn de angav, fanns det också en uppenbar skillnad i bemötandet. Det finns alltså, utöver bortsällningen av vissa kunder, en selektiv attityd gentemot dessa. Detta visar att utsorteringen på bostadsmarknaden varken är ett tillfälligt fenomen eller beror på okunskap.

Samtidigt som Kalla faktas undersökning visar några vanligt förekommande fall av diskriminering är det viktigt att understryka att kunskap om diskriminering inom boende inte är ny. Redan 1997 kom Irene Molinas avhandling *Stadens rasifiering – etnisk boendesegregation i folkhemmet* som visade att bostadssegregationen, inte handlade om enskildas val att "bo nära sina landsmän" som det ofta heter i debatten, utan är ett resultat av diskriminering på bostadsmarknaden. Bostadssegregationen, marginaliserade och stigmatiserade områden skapas, med andra ord, genom en strukturell diskriminering som grundar sig i vedertagna handlingsmönster utifrån kategorierna "svensk

och invandrare”. Dessa utförs bland annat av de bolag och förmedlingar som styr bostadsmarknaden.

De röster om diskriminering och rasism som kommer fram i den andra rapporten från Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering, *Sverige inifrån* (SOU 2005:69), vittnar om att erfarenheter av diskriminering inom bostadssektorn är relaterade till diskrimineringen på andra områden, t.ex. på arbetsmarknaden. Människor som bor i stigmatiserade områden har också i flera rapporter fört fram att de upplever en bristande respekt för deras integritet, deras behov och förutsättningar utan att vare sig kommunala politiker, förvaltningar eller företag på något sätt velat bemöta kritiken med konkreta lösningar. Under senare tid har olika studier lyft fram diskriminering även inom andra samhällsområden, som t.ex. i kroglivet. Medier har också debatterats utifrån hur förorterna framställs på ett fördömsfullt och rasistiskt sätt. Ett annat välstuderat område är arbetsmarknaden, där sortering av folk sker genom hudfärg, namn eller etnisk bakgrund för att utesluta personer från arbete, men också får tydliga effekter på lönesättning, arbetsvillkor och liknande. Det finns tillräckligt med studier för att kunna konstatera att diskriminering också sker i andra samhällsområden som t.ex. rättsväsendet, skolan, politiken och sociala institutioner som socialtjänsten m.m.

För alla dessa samhällsområden har forskningen och många organisationer under lång tid fört fram och på olika sätt visat att det finns fog för att tala om en etnisk hierarki som styrs av just hudfärg eller nationalitet. Ju ”vitare” (och västerländskare) du anses vara desto större chanser har du att komma längst upp i denna etniskt hierarkiska skala.

Diskriminerande handlingar är med andra ord inte fråga om några isolerade händelser eller erfarenheter. Snarare handlar det om att det i det svenska samhället finns en strukturell rasism och diskriminering som formar systematiska uteslättningsmekanismer. Det är en samhällsorganisering

där svenskhet privilegieras på bekostnad av dem som klassas som "invandrare".

I ljuset av de senaste avslöjandena och den långvariga och betydligt omfattande kunskapsbas som finns i landet vill vi rikta ett klart och tydligt budskap till alla politiker. Det är dags att ni tar ert ansvar för att en demokrati värd namnet efterlevs i Sverige! Så länge grundläggande demokratiska värden och rätten att inte diskrimineras inte efterlevs är det innehållslöst att tala om "integration och mångfald".

Några av de frågor som vi vill ställa till politiker inför det stundande valåret är: Hur ser planerna ut när det gäller att bekämpa diskriminering och rasism med hjälp av en hållbar bostadspolitik? Vilka krav kommer utifrån de bostadspolitiska målen att ställas på hyresvärdar och andra aktörer på bostadsmarknaden för att eliminera de möjligheter att utöva diskriminering, som uppenbarligen finns idag? Hur tänker ni verka för en effektiv kontroll och sanktionering av de aktörer som idag diskriminerar fritt? Hur ska ni göra för att öppna de delar av bostadsmarknaden, så kallade "vita öar", som är stängda för vissa grupper? Hur ska ni verka för att öppna institutionella utrymmen för beslutfattande när det gäller stadsplanering och omstrukturering av en rasifierad bostadsmarknad?

Diskrimineringens roll i att skapa ett etniskt segregerat samhälle kan inte längre förnekas eller bagatelliseras av politiker, medier och debattörer. Inte heller begränsas till en fråga om lagens otillräcklighet eller brist på kunskap. Diskriminering är snarast en avsiktlig handling som möjliggörs av institutionella uppfattningar om "vi och dem" och denna diskriminering ligger bakom en del av framväxten av boendesegregationen. Det är hög tid att de politiska partierna utefter hela skalan - från höger till vänster - tar itu med detta omfattande samhällsproblem. Tystnad får inte längre användas som politisk manöver, inte heller att skuldbelägga

s.k. "invandrare". Vi behöver en offentlig uppgörelse med de rasistiska föreställningar som lever kvar i det svenska samhället och en bred politisk debatt om hur den strukturella rasismen skall bekämpas. Det handlar om att ifrågasätta samhällets bilder av s.k. "invandrare" och att granska förgivettagna idéer om svenskhet. Men också att ifrågasätta de grunder och principer som skapar denna tankedelning av "vi och dem". Det krävs också en strukturell förändring inom alla samhällets institutioner. Men framför allt krävs det en politisk vilja att verkligen forma en politik som lever upp till devisen om "allas lika värde och möjligheter".

Vi som har skrivit detta debattinlägg är och har länge varit engagerade i att, på olika sätt, lyfta fram den del av verkligheten som speglas i Tv4's reportage. Rasismen i samhället är för oss varken ett moraliskt problem eller en fråga om informationsbrist. Den är ett socialt, ekonomiskt och framför allt politiskt problem som utgör en viktig del av vardagen. TV4's reportage återuppväcker hos oss en upprördhet över den tydliga närvaron av en strukturell rasism i det svenska samhället, men vi kan samtidigt inte låta bli att undra "vad det är som är så nytt?" En fråga som de nyligen offentliggjorda fallen av diskriminering aktualiserar är vems erfarenheter och vilkas behov och intressen som finns närvarande i det offentliga samtalet, i TVs och tidningars rapportering, och i den politiska vardagen och målen? Frågan om vem som talar för vem i denna obalanserade debatt som exkluderar den viktigaste samtalspartnern, nämligen de diskriminerade, är en akut fråga, som måste upp på den politiska agendan.

Meddelandet till de 85 deltagarna

Hej alla som har svarat och skrivit under uppropet. Vi måste tyvärr meddela att vi har fått nej till publicering både från Dagens Nyheter, Svenska dagbladet, Aftonblandet och även Gringo (ja, Gringo som är en bilaga till Metro som kommer en gång i vecka. Det var sista tänkbara chansen). Vi kan inte säga annat än att vi är arga och besvikna. Men som det ser ut nu verkar som om just denna fråga inte står högst upp i dessa mediers prioriteringar eller med andra ord: vårt upprop följer inte tidningarnas "etno-politiska" agenda. Trots att 85 personer bland dem professorer, docenter, lektorer, ordföranden för olika organisationer, doktorander och personer som vardagligen arbetar med frågorna är den bilden som presenteras och de frågor vi ställer i uppropet för politisk och utmanande. Den politiska och massmediala tystnaden som följde Tv4s rapportering om boende diskriminering är en tillräcklig signal för att förstå att denna fråga är en hotande element för den politik som förs idag i Sverige i "integrations- och demokratis" namn. Vi känner oss frustrerade på att en hel folkrörelse blir nedtystad och att de politiska partierna hittills inte velat ta ställning mot den omfattande diskriminering som florerar fritt i samhället. Nu är frågan, Vad att göra? Hur går vi vidare med uppropet? Vi har nu publicerat artikeln på hemsidan Sverige mot rasism:

http://www.sverigemotrasism.nu/templates/svNormal____3533.asp

Vi har också skickat en insändare till tidningarna för att uttrycka vår besvikelse.

Författarpresentation

Adrián Groglopo är sociolog, lektor i socialt arbete och ordförande för Antirasistiska Akademien (2015). Han är intresserad av latinamerikansk decolonial och marxistisk teori, forskning om rasism och kapitalism samt om Nord-Syd relationer.

Afrak Nasser är en yemenitisk-svensk journalist och bloggare på Human Rights Issue sedan 2011. Hon tilldelades Dawit Isaak-priset år 2014, som ges ut av Publicistklubben.

Aino Gröndahl är jurist vid RFSL och offentligt biträde för asylsökande hbtq-personer. Aino har arbetat med hbtq-personers mänskliga rättigheter i många år. Hon har specialiserat sig som jurist på asylrätt och hbtq-flyktingars asylskäl.

Carlos Díaz är aktivist, skribent och utbildare inom RFSL, med mångårig engagemang mot rasism och heteronormativitet.

Daphne Arbouz doktorerar i pedagogik och lever den ibland påfrestande relationen av att försöka vara både god aktivist och god akademiker. Hon pendlar mest mellan Stockholm och Linköping, och har ibland turen att även vistas utomlands kortare perioder. Hon har en mycket älskvärd hund på 3 år vid namn Kipu som ständig kompanjon och följeslagare. Bor med en tant och en tysk utbytestudent.

Diana Mulinari är lärare och forskare på Centrum för Genusvetenskap Lunds Universitet. Hennes intresse området är postkolonia/ dekolonial och antirasistisk feministisk teori och metodologi.

Fatuma Awil är postkolonial feminist och antirasist som idag arbetar på Glokala folkhögskolan med projekt Tyfon. Den har en förkärlek för ”bra” pennor, helst ska de vara röda med fin balansvikt.

Felicia Mulinari är poet och aktivist. Hennes dikter finns att läsa på bloggen politiskpoesi.wordpress.com

Florencia Fernández är Malmöbo, sociolog och aktivist med fokus på klasskamp, feminism och antirasism. Den är intresserad av kritisk pedagogik och är på väg till att bli folkhögskollärare.

Fredrik Apollo ”de Azizi” Asplund är subkulturkorre i Mellanöstern, skådespelare, DJ samt sidekick till Little Jinder under namnet Gubbjinder.

Homeira Tari är poet och kulturpedagog i Backa, i stadsdelen Norra Hisingen. Hon har bland annat startat tidskriftsprojektet Made in Backa, som skrivs av och för barn i området.

Irene Molina är professor i kulturgeografi, verksam vid Institutet för bostads- och urban forskning, Uppsala universitet. Hennes forskning kretsar kring staden och rättvisan, rasifiering och diskrimineringsprocesser på bostadsmarknaden samt intersektionalitet. Hon har varit aktiv i föreningen ArA från dess grundande.

Johannes Anyuru är poet och författare. Hans senaste publicerade verk är romanen *En storm kom från paradiset*. Just nu arbetar han på en science-fiction-roman om terrorism, tid, och tortyr.

Kurdo Baksi är chefredaktör för tidskriften *Svartvitt*. Journalist, författare. Pristagare av Olof Palmes internationella fredspris för sin kamp mot rasism.

Lena Sawyer är kulturanthropolog som disputerade vid University of California, Santa Cruz. Hon är verksam som lärare och forskare vid socialt arbete vid Göteborgs universitet, samt pendlar mellan jobb och sitt barns skola i vardagen.

M. Arthur Robinson Diakité är LL.B., fil.kand., fil.mag., LL.M., jur.lic. samt ordförande för The English International Association of Lund. Han är Utgivare och ansvarig utgivare av The Lundian International Magazine. www.thelundian.com

Maja Sager är forskare och lärare på Genusvetenskapliga institutionen, Lunds universitet. Hennes forskning kretsar kring frågor om migration, genus, papperslöshet och organisering för migranternas rättigheter. Maja bor i Malmö och har varit aktiv i asylrättsrörelsen där i flera år.

Majsa Allelin är doktorand i Socialt arbete vid Göteborgs universitet. Hon är sedan 2014 vice ordförande i Antirasistiska akademien.

May-Britt Öhman Vålkav är skogs- och lulesame med såväl rötter som nutida deltidsboende i Lule älvdal –Julevädno , Jokkmokk och Luleå. May-Britt Öhman Vålkav är Fil.Dr i Teknik-och vetenskapshistoria (KTH, 2007) och har etablerat och leder den Teknovetenskapliga forskargruppen vid Centrum för genusvetenskap, Uppsala universitet.

Michael Azar är författare och professor i idéhistoria vid Göteborgs universitet.

Paula Aracena är asylrättsaktivist, socialarbetare. Hon forskar om ensamkommande barn på Malmö Högskolan.

Paula Cardozo är utbildad socialantropolog och juristassistent. De senaste åren har jag arbetat för ett antidiskrimineringsbyrå i Göteborg som projektledare. Annars är jag med och anordnar elektroniska fester till stöd för människor på flykt.

Sara Nelson är poet, tidigare publicerad bland annat i Feministiskt Perspektiv och ett antal amerikanska poesitidskrifter. Just nu färdigställer hon sin Masteruppsats i globala studier på Göteborgs Universitet.

Tobias Hübinette är docent och lektor i interkulturella studier vid Karlstads universitet, och ansvarar för det nationella forskningsnätverket för svensk kritisk ras- och vithetsforskning. Han har även en bakgrund som antirasist och antifascist och är engagerad i frågor som rör nationalsocialism och fascism, relationen Korea-Sverige och Östasien-Sverige, och internationell adoption och utlandsadopterade.

Wuokko Knocke är docent i sociolog (emerita), tidigare verksam vid Arbetslivsinstitutet. Hon har skrivit en rad forskningsrapporter och artiklar om invandrarnas situation i arbetslivet och på arbetsmarknaden. Hennes rapporter tar upp diskriminerande mekanismer som visar på hinder att komma in på arbetsmarknaden beroende på etnisk bakgrund.

Varför en bok om antirasism? Det enklaste svaret skulle vara att det behövs på grund av den rasism som genomsyrar det svenska samhället. Ett mer invecklat svar är för att rasism präglar våra sociala relationer i olika dimensioner. Dessa dimensioner sträcker sig från den institutionella till den vardagliga, från den politiska till våra känslomässiga relationer. Det är med andra ord dessa relationer som medvetet eller omedvetet präglar våra liv, institutionellt och emotionellt. Vi behöver därför utbyta erfarenheter, tankar, visioner, metoder och strategier med varandra. Därför denna bok.

I denna antologi samlar vi 26 texter från en blandning av forskare, aktivister, poeter, författare, journalister, jurister och andra som i sin vardag har bekämpat rasism och diskriminering på olika sätt. En kamp som sker i vardagen, och som uttrycks i personligt kollektiva erfarenheter. En kamp som skapar en politisk identitet: antirasism. En antirasism som vet att *en annan värld är möjlig*.